

LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO 2013 METŲ PRAKTIKOS APŽVALGA

Parengė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo
Teisinės analizės ir informacijos departamentas

Turinys

Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo	2
Bylos dėl mokesčių teisinių santykių	9
Bylos dėl konkurencijos teisinių santykių.....	23
Bylos dėl aplinkos apsaugos teisinių santykių	26
Bylos dėl žemės teisinių santykių.....	28
Bylos dėl statybos teisinių santykių	30
Bylos dėl nuosavybės teisių atkūrimo teisinių santykių.....	32
Bylos dėl registrų veiklos.....	34
Bylos dėl socialinės apsaugos teisinių santykių	36
Bylos dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje	44
Bylos dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų	47
Bylos dėl valstybės tarnybos teisinių santykių.....	52
Bylos dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų.....	55
Bylos dėl asmens duomenų teisinės apsaugos.....	57
Bylos, susijusios su visuomenės informavimu ir teise gauti informaciją	59
Bylos dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos	59
Bylos dėl vietos savivaldos.....	60
Bylos dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų ar neveikimo.....	62
Bylos, susijusios su nacionalinių, ES ir užsienio institucijų finansine parama.....	65
Bylos, susijusios su Tabako kontrolės ir alkoholio kontrolės įstatymų taikymu.....	66
Bylos dėl Ryšių reguliavimo tarnybos sprendimų.....	68
Bylos dėl Vertybinių popierių komisijos sprendimų.....	69
Bylos dėl energetikos teisinių santykių.....	70
Administracinių bylų teisena	72

Svarbi pastaba: Prieš supažindindami su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 metų praktikos apžvalga, jos autoriai nori atkreipti skaitytojų dėmesį, kad teisinis reguliavimas administracinės teisės srityje yra dinamiškas, teisės aktai nuolat keičiami. Todėl šioje apžvalgoje yra nutarčių, kuriose buvo cituojamos ir analizuojamos šiuo metu jau nebegaliojančios teisės normos. Tai visiškai nesumenkina šių nutarčių ir teismo darbo reikšmės bei vertės. Tačiau skaitytojas, remdamasis tam tikru procesiniu sprendimu, turėtų nepamiršti, kad teismo pateiktas aiškinimas gali ir turi būti suprantamas bei interpretuojamas tik konkrečios bylos ir joje taikytų teisės normų kontekste. Be to, šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Vyriausiojo administracinio teismo procesinių sprendimų santraukos, kurios Vyriausiojo administracinio teismo nesaisto. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslams. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti Vyriausiojo administracinio teismo interneto svetainėje www.lvat.lt.

Bylos dėl norminių administracinių aktų teisėtumo

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme įtvirtinta administracinių teismų kompetencija vertinti viešojo administravimo subjektų priimtų norminių teisės aktų teisėtumą. Bylas dėl norminių administracinių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai, teisėtumo nagrinėja Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kaip vienintelė ir galutinė instancija. Tuo metu teritorinių ar savivaldybių administravimo subjektų priimtų norminių administracinių aktų pirmiausia vertina apygardų administraciniai teismai, o Vyriausiajame administraciniame teisme šios bylos nagrinėjamos apeliacine tvarka. Minėtuose teisiniuose procesuose nėra išsprendžiamas konkrečių asmenų subjektinių teisių pažeidimo klausimas, tačiau sprendimas dėl norminio administracinio akto teisėtumo yra reikšmingas daugelio asmenų teisių apsaugai. Norminio administracinio akto pripažinimas neteisėtu ir pašalinimas iš teisės sistemos padeda užtikrinti, kad viešojo administravimo subjektams suteiktų įgaliojimų įgyvendinimas būtų pagrįstas tikslais, kurių pagrindas yra teisė ir visuomenės interesai.

Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais, kaip ir ankstesniais, nagrinėjo administracines bylas dėl centrinių valstybinio administravimo subjektų norminių administracinių aktų, priimtų įvairiose teisių santykių srityse. Šioje apžvalgoje pirmiausiai verta aptarti sprendimus, kuriuose ginčytas švietimo ir mokslo bei ūkinės veiklos srityse nustatytas teisinis reguliavimas. Nagrinėdamas šio pobūdžio bylas, teismas nuosekliai akcentavo viešojo administravimo subjektų pareigą, nustatant tam tikrą teisinį reguliavimą, laikytis iš Konstitucijos kylančių imperatyvų teisėkūros subjektams.

Administracinėje byloje **Nr. I⁴⁹²-46/2012** buvo vertinamos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iškeltos abejonės, ar Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. V-1292 (toliau – ir Įsakymas) ir juo patvirtintas Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės sudarymo 2014 metais tvarkos aprašas (toliau – ir Aprašas) nebuvo paskelbtas pažeidžiant Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reikalavimą geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės sudarymo tvarką paskelbti ne vėliau kaip prieš dvejus metus iki atitinkamų studijų metų pradžios.

Išplėstinė teisėjų kolegija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje (2012 m. balandžio 24 d. įstatymo Nr. XI-1987 redakcija) nurodytą terminą vertino kaip minimalų standartą, į kurį orientuodamasi Švietimo ir mokslo ministerija turi patvirtinti atitinkamą teisinį reguliavimą, ir kuris skirtas užtikrinti, kad mokiniai, siekiantys įgyvendinti iš Konstitucijos kylančią teisę į nemokamą aukštąjį mokslą, galėtų iš anksto žinoti, ko iš jų bus reikalaujama, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti šią teisę. Įvertinęs tiek Švietimo įstatymo 11 straipsnio nuostatas, tiek Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-1387 patvirtintame Vidurinio ugdymo programos apraše nustatytą teisinį reguliavimą, teismas konstatavo, jog būtent įgyvendinant vidurinio ugdymo dvejų metų trukmės programas yra sudaromos realios galimybės besimokantiejiems, atsižvelgiant į jų poreikius ir polinkius, tam tikra apimtimi individualizuoti vidurinio ugdymo turinį, taip užtikrinant kuo geresnį besimokančiųjų pagal vidurinio ugdymo programą asmenų pasirengimą tolimesniam mokymuisi, studijoms ar veiklai. Taigi geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės sudarymo tvarka, siekiant, jog nebūtų pažeisti iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies bei konstitucinio teisinės valstybės principo kylantys imperatyvai, turi būti paskelbta taip, kad būtų užtikrinta siekiančiųjų stoti atitinkamais metais į aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas bei pretenduoti į valstybės finansuojamas studijų vietas reali galimybė pradėti vidurinio ugdymo programą pagal individualius ugdymo planus, sudarytus mokiniams turint visą būtiną ir pakankamą informaciją apie, be kita ko, pirmenybės į valstybės finansuojamas studijų aukštosiose mokyklose vietas sąlygas.

Nagrinėtu atveju buvo pažymėta, jog teisiškai reikšmingas yra ginčijamo akto paskelbimas leidinyje „Valstybės žinios“ – šiame leidinyje įsakymas paskelbtas 2012 m. rugsėjo 6 d., o įsigaliojo 2012 m. rugsėjo 7 d. Todėl atsižvelgdamas į visuotinai žinomą faktą, kad studijų metų pradžia yra rugsėjo 1 d., teismas konstatavo, jog ginčijamas Įsakymas bei juo patvirtintas Aprašas buvo paskelbtas pažeidžiant Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytą dvejų metų iki atitinkamų studijų metų pradžios terminą. Teismas, be kita ko, pripažino, jog ginčijamo teisės akto paskelbimas jau prasidėjus atitinkamiems mokslo metams, lėmęs, jog asmenys, siekiantys 2014 metais stoti į valstybės finansuojamas studijų pagal pirmosios pakopos ar vientisųjų studijų programas, mokytis pagal vidurinio

ugdymo programą 2012 metais pradėjo pagal individualius ugdymo planus, sudarytus nežinant, ko iš jų bus reikalaujama 2014 metais siekiant pretenduoti į valstybės finansuojamas studijų pagal pirmosios pakopos ar vientisąsias programas vietas, negali būti vertinamas kaip atitinkantis iš Konstitucijos kylantį reikalavimą geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo tvarką paskelbti iš anksto tokiu terminu, kuris būtų pakankamas konstitucinei teisei į nemokamą mokslą valstybinėse aukštesiose mokyklose veiksmingai įgyvendinti. Todėl šiuo aspektu konstatuota, jog ginčijamas teisės aktas prieštarauja ir konstituciniam teisinės valstybės principui.

[2013 m. sausio 2 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I⁴⁹²-46/2012. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-16/2013 buvo tiriamas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. vasario 20 d. įsakymo „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ teisėtumas. Ginčytu įsakymo 3 punktu buvo pakeista valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino literatūrinio rašinio apimtis tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams nustatant mažesnę privalomą rašinio žodžių skaičių nei lietuvių kalba besimokantiems mokiniams. Įvertinusi Konstitucinio Teismo jurisprudenciją dėl valstybinės lietuvių kalbos statuso, taip pat asmenų lygiateisiškumo principo aspektus, atskleistus tiek Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, tiek ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog ginčijamo reguliavimo suderinamumas su Konstitucijoje įtvirtintu visų asmenų lygybės principu tikrintinas vertinant, ar tarp paminėtų moksleivių grupių egzistuoja tokie skirtumai, jog jie objektyviai pateisintų skirtingo reguliavimo įtvirtinimą. Be to, turi būti nustatyta, ar toks reguliavimas turi teisėtą tikslą ir ar šio tikslo buvo siekiama proporcingomis priemonėmis. Šiuo aspektu išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad būtent Įsakymą priėmusiam subjektui tenka įrodinėjimo pareiga pagrįsti, jog reguliavimas atitinka paminėtus kriterijus ir yra teisėtas.

Remdamasi Švietimo įstatymo nuostatomis, išplėstinė teisėjų kolegija akcentavo, kad valstybė, nustatydamą valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus, turi ir pareigą imtis organizacinių priemonių švietimo srityje, kurios sudarytų galimybes moksleiviams šiuos reikalavimus įgyvendinti, o moksleivių pareiga yra tokiomis galimybėmis tinkamai pasinaudoti ir pasiekti reikalaujamą žinių lygį. Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas lygių galimybių principas, todėl valstybė turi pareigą, nustatant vienodus egzamino reikalavimus, sudaryti ir vienodus, lygias galimybes tokiam egzaminui pasirengti, bei atvirksčiai – tik nesant vienodų galimybių pasirengti egzaminui, gali būti nustatomos skirtingos jo užduotys. Diskriminacinis reguliavimas, t. y. nepagrįstai įtvirtintos skirtingos sąlygos moksleiviams nagrinėjamu atveju turėtų itin neigiamų pasekmių – būtų pažeidžiamas lygiateisiškumo principas, leidžiantis visiems piliečiams įgyvendinti savo teises ir teisėtus lūkesčius vienodomis sąlygomis stoti į aukštesias mokyklas, be to, galimybė lietuvių kalbos mokėjimą įvertinti pagal nepagrįstai skirtingus kriterijus galėtų būti vertinama kaip diskredituojanti valstybinę kalbą, kaip konstitucinę vertybę. Taigi ginčijamo teisinio reguliavimo pagrįstumui turi būti keliami itin aukšti reikalavimai. Įvertinus atsakovo pateiktus paaiškinimus bei įrodymus, nagrinėtu atveju buvo nuspręsta, kad byloje nėra duomenų, pagal kuriuos galima būtų konstatuoti, jog Įsakymo 3 punkte įtvirtinta lengvata tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams yra proporcinga šiems ir lietuvių kalba besimokantiems mokiniams sudarytų galimybių pasirošti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui skirtumams. Dėl nurodytų argumentų Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad Įsakymo 3 punktas prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, įtvirtinančiam visų asmenų lygybės principą.

[2013 m. birželio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-16/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Nagrinėdamas bylas dėl norminių administracinių aktų teisėtumo ūkinės veiklos srityje, Vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, jog tam tikras teisinis reguliavimas, *inter alia* susijęs su ekonominio poveikio priemonių, galinčių daryti esminį poveikį ūkio subjekto veiklai, nustatymu, gali būti įtvirtintas tik jei yra aiškiai ir konkrečiai grindžiamas įstatymu. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. I¹⁴⁶-10/2013 buvo keliamas klausimas dėl Teisės organizuoti ir rengti papildomą motorinių transporto priemonių vairuotojų, nuolat pažeidžiančių Kelių eismo taisyklių reikalavimus ir už tai nubaustų administracine tvarka, įskaitant vairavimo teisės atėmimą, mokymą suteikimo laikinojo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2009 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. 3-289 (toliau – ir Aprašas), 25 punkto atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui, Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai. Ginčytoje nuostatoje buvo nustatyta, kad valstybinės kelių transporto inspekcijos pareigūnams užfiksavus du mokymo įstaigos veiklos pažeidimus, teisė organizuoti ir rengti mokymą panaikinama; teisė organizuoti ir rengti mokymą taip pat panaikinama, jeigu vairuotojui išduotas papildomo mokymo kursų baigimo pažymėjimas nebaigus viso mokymo kurso. Išplėstinė teisėjų kolegija vertino, kad ginčytu reguliavimu įtvirtinta poveikio priemonė (sankcija) yra ūkio subjekto veiklai esminį poveikį galinti daryti ekonominio poveikio priemonė. Remiantis Konstitucinio Teismo išaiškinimais (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas), iš konstitucinio teisinės valstybės principo kyla imperatyvas ūkio subjekto veiklai esminį poveikį galinčios turėti ekonominio poveikio priemonės taikymą (taikymo pagrindą, apimtį) įtvirtinti būtent įstatymu, bet ne žemesnės galios teisės aktu. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad Saugaus eismo įstatyme įtvirtinta tik Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos kompetencija nustatyti papildomo vairuotojų mokymo tvarką, tačiau tokio turinio teisė negali būti laikoma apimančia

galimybę nustatyti savarankiškas ir įstatymu konkrečiai ngrindžiamas poveikio priemonės (sankcijas) už tvarkos nesilaikymą, nes įstatymų leidėjas iš esmės negali pavesti poįstatyminiu teisės aktu reguliuoti tuos santykius, kurie gali būti reguliuojami tik įstatymu. Be to, ekonominio poveikio priemonė, įtvirtinta Aprašo 25 punkte, yra asmens teisės užsiimti ūkine veikla ribojimas. Šiuo aspektu Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad asmens teisių ir laisvių apribojimai turi būti nustatomi tik įstatymu, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluojamos pakankamai aiškiai (Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas). Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad Saugaus eismo įstatyme įtvirtinta Susisiekimo ministerijos teisė nustatyti papildomo vairuotojų mokymo tvarką negali būti laikoma apimančia teisė nustatyti sankcijas papildomo mokymo tvarkos nesilaikančioms įstaigoms (ūkio subjektams), nes toks Saugaus eismo įstatymo nuostatos aiškinimas prieštarautų reikalavimui asmens teisių ir laisvių ribojimus suformuluoti pakankamai aiškiai. Aprašo 25 punktą buvo pripažintas prieštaravusiu konstituciniam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai.

[2013 m. balandžio 30 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I¹⁴⁶-10/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-15/2013 Vyriausiasis administracinis teismas vertino susisiekimo ministro 2011 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 3-768 patvirtintų Leidimų vežti keleivius lengvaisiais automobiliais taksi išdavimo taisyklių (toliau – Taisyklės) 22.5 punktą, kuriame buvo nustatyta, jog leidimo vežti keleivius lengvaisiais automobiliais taksi galiojimas panaikinamas, kai taksi paslaugos buvo teikiamos neįrengus taksometro, taip pat kai jis buvo neįjungtas, neįregistruotas, techniškai netvarkingas, metrologiškai nepatikrintas, neatitiko teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Minėtos taisyklės buvo priimtos Susisiekimo ministerijai realizuojant Kelių transporto kodekso 18 straipsnio 12 dalimi jai pavestus įgaliojimus patvirtinti tvarką, pagal kurią bus išduodami leidimai vežti keleivius lengvaisiais automobiliais taksi, sustabdomas jų galiojimas bei panaikinamas galiojimo sustabdymas ar galiojimas. Nurodyta norma, be kita ko, reglamentavo ir atvejus, kada yra panaikinamas leidimo galiojimas, tačiau ginčytas Taisyklių 22.5 punktą įtvirtino tokį leidimo galiojimo panaikinimo pagrindą, kuris nebuvo numatytas Kelių transporto kodekso 18 straipsnio 12 dalyje.

Vertindamas, ar Susisiekimo ministerija turėjo diskrecijos teisę išplėsti įstatymų leidėjo numatytų leidimo galiojimo panaikinimo pagrindų sąrašą, Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad pagal Taisyklių 3 punktą, vežėjai vežti keleivius gali tik turėdami galiojantį leidimą, taigi leidimo panaikinimas reiškia, jog vežėjas praranda teisę vežti keleivius, t. y. teisę verstis ūkine veikla. Todėl pagal savo pobūdį Taisyklių 22.5 punkte įtvirtinta poveikio priemonė (sankcija) – leidimo galiojimo panaikinimas – yra ūkio subjekto ūkinei veiklai esminį poveikį galinti daryti ekonominio poveikio priemonė. Taigi nagrinėtu atveju buvo aktuali Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleista konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia* iš jo kylančios teisės aktų hierarchijos samprata, taip pat reikalavimai, kad su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą, taip pat esmines ūkinės veiklos sąlygas, draudimus ir ribojimus, darančius esminį poveikį ūkinei veiklai, sankcijas už atitinkamus teisės pažeidimus nustatyti galima tik įstatymu. Atsižvelgdamas į tai, Vyriausiasis administracinis teismas vertino, kad Kelių transporto kodekso 18 straipsnio 12 dalyje įtvirtintas leidimo vežti keleivius lengvaisiais automobiliais taksi panaikinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis, t. y. žemesnės galios teisės aktuose negali būti įtvirtinta jokių papildomų minėto leidimo panaikinimo pagrindų, todėl pripažino, kad Taisyklių 22.5 punktą prieštarauja šiai Kelių transporto kodekso nuostatai. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad atitinkamam teisėkūros subjektui viršijus jam teisės aktais suteiktą kompetenciją ir priėmus norminį administracinį aktą, kurį jis nėra įgaliotas priimti, yra pažeidžiamas konstitucinis teisinės valstybės principas. Atsižvelgus į tai, Taisyklių 22.5 punktą buvo pripažintas prieštaravusiu iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančiam teisės aktų hierarchijos principui.

[2013 m. birželio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-15/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Apžvelgiamoje srityje taip pat paminėtina administracinė byla Nr. I¹⁴³-6/2013. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. spalio 7 d. įsakymu Nr. 4-350 patvirtintų Elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių (toliau – ir Taisyklės) 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.245 straipsnio 5 daliai. Ginčyta Taisyklių nuostata numatė, jog „tuo atveju, jei Taisyklėse nustatyta tvarka sutartį yra sudaręs nuomininkas, objekto savininkas yra subsidiariai atsakingas tiekėjui ir (ar) operatoriui už nuomininko prievolių pagal sutartį tinkamą įvykdymą“. Ginčyta Taisyklių nuostata besąlygiškai nustatė savininko subsidiariąją atsakomybę už nuomininko, kuris sudarė elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį, prievolių pagal šią sutartį tinkamą įvykdymą, tačiau pagal CK 6.245 straipsnio 5 dalį, jei nėra sudaryta sutartis, kuria yra nustatyta (prisiimta) subsidiarioji atsakomybė, ši atsakomybė gali atsirasti tik pagal įstatymą (kilti įstatymo pagrindu). Taigi, kaip akcentavo išplėstinė teisėjų kolegija, subsidiarioji atsakomybė negali būti nustatoma vien tik poįstatyminiu teisės aktu. Šiuo aspektu buvo remtasi ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija, aiškinančia konstitucinį teisinės valstybės principą, iš kurio kyla reikalavimas teisėkūros subjektams paisyti teisės aktų hierarchijos principo. Įvertinusi Elektros energetikos įstatymo, reglamentuojančio teisinius santykius dėl elektros energijos tiekimo, nuostatas, taip pat aktualias CK 6.383–6.391 straipsnių, reglamentuojančių energijos pirkimo–pardavimo sutartį, nuostatas, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog jose subsidiarioji savininko atsakomybė už nuomininką, kuris sudarė elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį, nebuvo nustatyta. Todėl konstatuota, jog ginčijamoje

poįstatyminio akto nuostatoje buvo įtvirtinta bendro pobūdžio ir iš esmės nauja teisės norma, kuria buvo nustatytas savarankiškas subsidiariosios turto savininko atsakomybės atsiradimo pagrindas. Toks reguliavimas, kaip pastebėjo išplėstinė teisėjų kolegija, sudaro prielaidas nepateisinamai ir be pakankamo pagrindo išplėsti ir taikyti savininkui subsidiariąją atsakomybę net tais atvejais, kai nėra sudaryta sutartis šiuo klausimu ar subsidiarioji atsakomybė nekyla iš kitų įstatymuose nustatytų pagrindų. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus, pripažinta, kad Taisyklių 84 punktas prieštaravo Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 5 daliai.

[2013 m. kovo 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I¹⁴³-6/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Pažymėtina, kad Administracinių bylų teisenos įstatymu Vyriausiajam administraciniam teismui pagal procesines taisykles, reglamentuojančias viešojo administravimo subjektų priimtų norminių administracinių aktų teisėtumo patikros teiseną, pavesta vertinti ir visuomeninių organizacijų, bendrijų, politinių partijų, politinių organizacijų ar asociacijų priimtų bendro pobūdžio aktų teisėtumą. Šioje srityje paminėtina administracinė byla Nr. I²⁶¹-2/2013, kurioje buvo kvestionuojama Lietuvos dziudo federacijos vykdomojo komiteto 2010 m. kovo 24 d. nutarimo (toliau – ir Nutarimas) nuostatų atitiktis Kūno kultūros ir sporto įstatymo 3 straipsnio 1 ir 5 punktuose įtvirtintiems kūno kultūros ir sporto principams – lygiateisiškumui bei nešališkumui, 4 straipsniui bei konstituciniam proporcingumo principui. Nagrinėdama nurodytą klausimą, išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, jog Nutarimas ginčijama apimtimi – tai asociacijos valdymo organo priimtas bendro pobūdžio aktas, kuris aiškintinas kaip adresuotas tik šios asociacijos (t. y. Lietuvos dziudo federacijos) nariams sporto klubams bei jų vienijamiems sportininkams, ir, atitinkamai, negali būti aiškinamas kaip nustatantis tam tikras elgesio taisykles sportininkams, nepriklausantiems šios federacijos nariams sporto klubams. Pažymėjusi, jog Administracinių bylų teisenos įstatymas (15 str. 1 d., 20 str. 1 d. 3 p., 110 str. 1 d.) įtvirtina galimybę administraciniam teismui vertinti asociacijos priimto bendro pobūdžio akto teisėtumą, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, jog vertinant ginčijamą Nutarimo nuostatų atitiktį nurodytoms Kūno kultūros ir sporto įstatymo nuostatoms bei konstituciniam proporcingumo principui, aktualus yra tiek Konstitucijos 35 straipsnyje, tiek ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 11 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas dėl asociacijų laisvės, o taip pat iš Konstitucijos bei Konvencijos kylantys reikalavimai bei kriterijai, kurių pagrindu gali būti sprendžiamas dėl galimybės valstybei įsiterpti asociacijoms savarankiškai tvarkant savo vidaus reikalus.

Išplėstinė teisėjų kolegija, vertindama Nutarimo ta apimtimi, kiek juo nutarta: „nedalyvauti LDF nariams, dziudo sportininkams sambo, alyš (imtynių už diržų) ir kuraš varžybose“, „visų amžiaus grupių LDF nacionalinių rinktinių nariams draudžiama dalyvauti sambo, alyš, kuraš federacijų varžybose iš anksto nesuderinus raštiškai su LDF“, teisėtumą, pirmiausia pastebėjo, jog atsakovas teisę suformuluoti tokio pobūdžio elgesio taisykles savo nariams grindė savo bendrąja pareiga rūpintis dziudo sporto šakos išsaugojimu, plėtra bei populiarinimu, *inter alia* siekiu išvengti neigiamos kitų (nagrinėjamu atveju – sambo, alyš ir kuraš) sporto šakų įtakos, taip pat siekiu užtikrinti geresnius rezultatus dziudo sporto srityje. Šiuo aspektu minėtus nurodymus Lietuvos dziudo federacijos nariams sporto klubams bei juos vienijantiems dziudo sportininkams teismas laikė Lietuvos dziudo federacijos, kaip asociacijos, kurios tikslas plėtoti ir populiarinti dziudo sportą Lietuvoje, pozicija dėl neigiamos minėtų sporto šakų (sambo, kuraš ir alyš) įtakos dziudo sporto šakai. Todėl buvo pripažinta, jog formuluodama minėtus nurodymus, Lietuvos dziudo federacija įgyvendino jai, kaip asociacijai, Konstitucijos bei Konvencijos garantuojamą asociacijų laisvę, apimančią ir teisę savarankiškai tvarkyti savo reikalus ir veikti įgyvendinant asociacijos steigimo dokumentuose nurodytus tikslus. Pastebėjusi, jog pareiškėjas nenurodė pakankamų teisinių argumentų, pagrindžiančių būtinybę teismui įsikišti į Lietuvos dziudo federacijos veiklą, jai nustatant minėtas taisykles savo nariams klubams bei juos vienijantiems dziudo sportininkams, o taip pat atsižvelgdama į tai, jog asociacijos savo nariams nustatytas konkrečias taisykles prašoma įvertinti atitiktis pakankamai abstraktaus pobūdžio Kūno kultūros ir sporto įstatymo nuostatoms (3 straipsnyje įtvirtintiems lygiateisiškumo ir nešališkumo principams bei 4 straipsnyje įtvirtintai Lietuvos Respublikos gyventojų teisei laisvai pasirinkti fizinės veiklos formas ir sporto šakas) aspektu, išplėstinė teisėjų kolegija pripažino, jog nėra nustatytos būtinos sąlygos (t. y. būtinumas demokratinėje visuomenėje dėl visuomenės saugumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves), pateisinančios galimą intervenciją į Lietuvos dziudo federacijos veiklą, jai įgyvendinant teisę į asociacijų laisvę. Pareiškėjo prašymas įvertinti Nutarimo šia apimtimi atitiktį minėtoms aukštesnės galios teisės aktų nuostatoms buvo atmestas.

Kitaip buvo įvertintas ginčijamas Nutarimas kitoje apimtyje – tiek, kiek nustato, jog tarifikuoti sambo grupėse sportininkai, turintys atitinkamą kvalifikaciją, į Lietuvos rinktines nebus traukiami, bei tiek, kiek nustato, jog dziudo sportininkai, tarifikuoti dziudo grupėse, ir sudalyvavę minėtų sporto šakų varžybose (sambo, alyš, kuraš) bus diskvalifikuoti metams laiko (nebus leidžiama dalyvauti Lietuvos dziudo federacijos vykdomose varžybose), o sportininkai, nesilaikantys šio Lietuvos dziudo federacijos vykdomojo komiteto nutarimo piktybiškai ar dar kartą, bus diskvalifikuoti visam laikui. Nors šių nuostatų, įtvirtinančių tam tikras pasekmes asociacijos nariams už Lietuvos dziudo federacijos vykdomojo komiteto sprendimo nesilaikymą, nustatymas iš pirmo žvilgsnio gali būti vertinamas kaip patenkantis į asociacijos teisę spręsti klausimus dėl savo narių atsakomybės už minėto sprendimo nesilaikymą,

tačiau nagrinėjamu atveju buvo pastebėta, jog būtina atsižvelgti ir į tam tikrą specifiką, susijusią su šių asmenims galinčių kilti pasekmių dziudo sporto srityje esme bei pobūdžiu. Pagal Kūno kultūros ir sporto įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą dėl sporto (šakos) federacijų statuso bei joms pavestų funkcijų, Lietuvos dziudo federacijai, kaip pripažintai nacionalinei sporto šakos – dziudo – federacijai, šiuo įstatymu yra pavestos tam tikros specifinės funkcijos. Pavyzdžiui, nacionalinei sporto (šakos) federacijai pavedus sudaryti atitinkamos sporto šakos Lietuvos rinktinės, tokia rinktinė atstovauja ne šią sporto organizaciją, o Lietuvą, taigi minėta funkcija – rinktinių sudarymas – negali būti aiškinama kaip vidinė Lietuvos dziudo federacijos veikla, tenkinant išimtinai tik jos narių poreikius bei interesus dziudo sporto šakos plėtros srityje, o peržengia šios veiklos ribas. Analogiškai vertintos Lietuvos dziudo federacijos funkcijos organizuojant atitinkamus sporto renginius – oficialų nacionalinį čempionatą, taip pat tarptautinius sporto renginius, tarptautines, kompleksines sporto varžybas Lietuvoje, gavus Kūno kultūros ir sporto departamento leidimą. Juolab kad pagal minėto įstatymo 15 straipsnio 3 dalį, Kūno kultūros ir sporto departamentas tik su pripažinta nacionaline sporto (šakos) federacija pasirašo biudžeto lėšų naudojimo sutartį (bendra galimybė nevyriausybinių kūno kultūros ir sporto organizacijoms gauti valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų kūno kultūros ir sporto programoms ir projektams įgyvendinti numatyta Įstatymo 21 str. 1 d.). Atsižvelgdama į šiuos argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog vertindamas Lietuvos dziudo federacijos veiksmų bei priimamų sprendimų, kiek tai susiję su šių jai Kūno kultūros ir sporto įstatymu pavestų funkcijų įgyvendinimu, teisėtumą, teismas turi žymiai platesnę diskrecijos teisę.

Pagal Kūno kultūros ir sporto įstatymo 2 straipsnio 14 dalį rinktinė – tai geriausių vienos ar kelių šakų sportininkų grupė, sporto varžybose atstovaujanti sporto organizacijai, miestui, savivaldybei, apskričiai, šaliai. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog Nutarime suformuluota imperatyvi taisyklė, pagal kurią atitinkamus kvalifikacinius reikalavimus atitinkantys sportininkai, tarifikuoti sambo grupėse, neįtraukiami į Lietuvos rinktinės, tokį sprendimą grindžiant vien tuo, jog jie sportuoja sambo (kitą sporto šaką), o jų treneriai algą gauna už sambo sportininkų rengimą bei jų paruošimą sambo rinktinėms, ir neįvertinant tokio sprendimo jokiais kitomis aplinkybėmis, susijusiomis su šių asmenų rezultatais atitinkamos sporto šakos srityje, jų meistriškumo šioje sporto šakoje lygiu ir pan., negali būti laikoma atitinkančia Kūno kultūros ir sporto įstatymo 3 straipsnio 1 bei 5 punktuose įtvirtintus lygiateisiškumo bei nešališkumo principus, tad konstatuota, jog ši nuostata prieštarauja Kūno kultūros ir sporto įstatymo 4 straipsniui, įtvirtinančiam bendrąsias gyventojų, *inter alia* sportininkų, teises sporto srityje. Taip pat atsižvelgiant į tai, jog atsakovas jokiais argumentais nepagrindė, kad ši priemonė yra tinkama ir būtina priemonė siekiant Lietuvos dziudo federacijos nurodytų tikslų – užtikrinti dziudo sporto šakos plėtrą, ją plėtoti bei saugoti, siekiant išvengti neigiamos šių kitų sporto šakų įtakos, bei neviršijo to, kas būtina siekiant šių tikslų, buvo pripažinta, kad Nutarimas šia apimtimi prieštarauja ir konstituciniam teisinės valstybės principui (jo aspektui – proporcingumo principui). Teismas taip pat konstatavo, jog Nutarimu numatytos pasekmės – sportininko diskvalifikavimas metams, jam sudalyvavus sambo, alyš ir kuraš varžybose, ar visam laikui, nesilaikant šio nutarimo piktybiškai ar dar kartą – yra neproporcinga priemonė siekiant Lietuvos dziudo federacijos nurodytų tikslų, kadangi akivaizdžiai per daug riboja tokių sportininkų galimybes dalyvauti atitinkamose šios federacijos Lietuvoje rengiamose (organizuojamose) varžybose, čempionatuose ar kituose renginiuose, siekti juose geresnių sporto rezultatų, įvertinus, be kita ko, aplinkybę, jog būtent Lietuvos dziudo federacija, kaip vienintelė pripažinta sporto (šakos) federacija, yra kompetentinga organizuoti reikšmingiausias Lietuvos mastu sporto renginius. Todėl buvo pripažinta, kad Nutarimas šia apimtimi prieštarauja konstituciniam proporcingumo principui ir Kūno kultūros ir sporto įstatymo 4 straipsniui.

[2013 m. vasario 14 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I²⁶¹-2/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.1]

Sprendamas bylas dėl savivaldybių administravimo subjektų priimtų norminių administracinių aktų teisėtumo, Vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai akcentuoja, kad pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalis, nustatanti, jog savivaldybės veikia laisvai ir savarankiškai, negali būti atsiejama nuo toje pačioje dalyje įtvirtintos nuostatos, kad savivaldybių veikimo laisvė ir savarankiškumas yra saistomi Konstitucijoje bei įstatymuose apibrėžtos jų kompetencijos. Tai, kad vietos savivaldos viešojo administravimo subjektas, nustatydamas tam tikrą norminio pobūdžio teisinį reguliavimą, veikė viršydamas jam priskirtą kompetenciją (neturėdamas atitinkamų įgaliojimų), konstatuota ne vienoje administracinėje byloje.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1128/2013 buvo keliamas klausimas dėl Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2011 m. lapkričio 23 d. sprendimo Nr. 1-333 „Dėl Asmenų gyvenamosios vietos deklaravimo Vilniaus miesto savivaldybei nuosavybės teise priklausančioje gyvenamojoje patalpoje adresu Gedimino pr. 24-40, Vilnius, tvarkos aprašo tvirtinimo“, kuriuo buvo numatyta, jog asmenys, kurie dėl objektyvių priežasčių negali deklaruoti savo gyvenamosios vietos konkrečiame name arba bute, arba asmenys, kurie dėl objektyvių priežasčių negali būti įtraukti į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą prie Vilniaus miesto savivaldybės, gali deklaruoti savo gyvenamąją vietą Vilniaus miesto savivaldybei priklausančioje patalpoje Gedimino pr. 24-40, Vilniuje. Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nuostatų analizės pagrindu, taip pat atsižvelgdamas į Vietos savivaldos įstatymo 7 straipsnio 31 punktą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog savivaldybės, kuriai pavestos gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų ir gyvenamosios vietos neturinčių asmenų

apskaitos duomenų tvarkymo funkcijos, viešojo administravimo subjektams nebuvo ir nėra suteikti įgaliojimai priimti Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą įgyvendinančius norminius teisės aktus. Remiantis šiais argumentais, buvo pripažinta pagrįsta pirmosios instancijos teismo išvada, kad ginčytas norminis administracinis aktas buvo priimtas viršijus kompetenciją. Be to, pažymėta, jog ginčytu sprendimu buvo nustatyta gyvenamosios vietos deklaravimo tvarka, kurios nenumato įstatymas, taip pažeidžiant vieną iš pagrindinių vietos savivaldos principų – teisėtumo principą. Atsižvelgiant į tai, ginčytas sprendimas pripažintas prieštaravusiu Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 4 straipsnio 7 daliai, 7 straipsnio 7 daliai, Viešojo administravimo įstatymo 6 straipsnio 2 daliai bei teisėtumo principui.

[2013 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1128/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Vertindamas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2008 m. gegužės 28 d. sprendimu Nr. 1-495 patvirtinto Reikalavimų keleivių vežimui lengvaisiais automobiliais taksi ir autobusais Vilniaus mieste aprašo (toliau – ir Aprašas) dalies teisėtumą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-1683/2013 akcentavo Konstitucinio Teismo jurisprudenciją dėl konstitucinio teisinės valstybės principo, iš šio principo kylančių reikalavimų teisėkūros subjektams teisės aktus leisti tik neviršijant savo įgaliojimų bei teisės aktų hierarchijos imperatyvo. Teismas pažymėjo, jog Kelių transporto kodekso 16 straipsnio 3 dalis *expressis verbis* įtvirtina, kad keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi tarifus nustato vežėjas, apie nustatytus tarifus informuoja savivaldybių institucijas arba jų įgaliotas įstaigas ir juos skelbia Susisiekimo ministerijos tvirtinamose Keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi taisyklėse nustatyta tvarka. Taigi įstatymų leidėjas, reglamentuodamas keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi tarifų klausimus, apibrėžė vežėjų pareigas tiek, kiek jos yra susijusios su reikalavimu *ex post facto* informuoti savivaldybių institucijas arba jų įgaliotas įstaigas apie nustatytus tarifus ir šiuos tarifus paskelbti vadovaujantis Keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi taisyklėmis. Tačiau ginčytame Aprašo 18.2 punkte buvo įtvirtinta, kad vežėjas privalo raštu informuoti Miesto ūkio departamento Eismo organizavimo skyrių apie numatomus keisti taksi paslaugų tarifus ne vėliau kaip prieš 5 dienas iki naujų tarifų taikymo dienos. Teisėjų kolegija konstatavo, kad tokia abstraktaus pobūdžio elgesio taisyklė yra iš esmės pakeistas įstatyme numatytos vežėjų pareigos informuoti savivaldybių institucijas arba jų įgaliotas įstaigas apie nustatytus tarifus (įvykusius įvykius) turinys, įpareigojant ūkio subjektus iš anksto (prieš 5 dienas) paskelbti apie savo ketinimus nustatyti kitus keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi tarifus. Atsižvelgus į tai, pripažinta, kad Vilniaus miesto savivaldybės taryba, Aprašo 18.2 punkte nustatydamą nurodytą teisinį reguliavimą, viršijo jai teisės aktais suteiktą kompetenciją ir priimtu norminiu administraciniu aktu nustatė teisės normą, konkuruojančią su įstatyme įtvirtintu teisiniu reglamentavimu. Atitinkamai, Aprašo 18.2 punkto nuostata buvo pripažinta neteisėta ir prieštaraujanti Kodekso 16 straipsnio 3 daliai.

[2013 m. lapkričio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-2418/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.2; 35.2]

Panaši teisinė problema kilo administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-1683/2013. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas paprašytas įvertinti Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2011 m. gruodžio 14 d. sprendimu Nr. 1-354 patvirtintų Statinių tinkamos priežiūros taisyklių (toliau – ir Taisyklės) nuostatų, įtvirtinančių statinio naudotojo, bendrojo naudojimo objektų valdytojo pareigas: „nuimti ir nuvalyti skelbimus nuo naudojamų ar administruojamų statinių ar jų dalių (sienų, durų, langų ir kt.)“ (7.1 p.); „neleisti įrengti išorinės reklamos, jei nepateikiamas Vilniaus miesto savivaldybės administracijos išduotas ir galiojantis leidimas įrengti išorinę reklamą“ (7.3 p.); „nedelsiant informuoti Vilniaus miesto savivaldybės administraciją, jei asmenys įrengia išorinę reklamą, nepateikę Vilniaus miesto savivaldybės administracijos išduoto ir galiojančio leidimo įrengti išorinę reklamą“ (7.4 p.); „tvarkyti, valyti, remontuoti, dažyti ir prižiūrėti statinių fasadus, nuvalyti ar uždažyti grafčius, užtikrinti estetiškai tvarkingą fasadų išvaizdą“ (7.5 p.), teisėtumą. Vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs teisinį reguliavimą, įtvirtintą *inter alia* Statybos įstatyme, pažymėjo, kad teisės aktai nesuteikė atsakovui galių nustatyti Taisyklių 7.1, 7.3, 7.4, 7.5 punktuose numatytas pareigas, o atsakovas savarankiškai pagal savo kompetenciją negalėjo nustatyti daugiau pareigų statinio naudotojams ir bendrojo naudojimo objektų valdytojams, nei nustatyta aukštesnės galios teisės aktais. Ši išvada buvo pagrindas Vyriausiajam administraciniam teismui sutikti su pirmosios instancijos teismo pozicija, jog šios nuostatos prieštarauja Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui ir 6 straipsnio 2 daliai.

[2013 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-1683/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Ne vienoje išnagrinėtoje byloje dėl savivaldybės administravimo subjekto priimto norminio administracinio akto pripažinta, kad nustatant tam tikrą teisinį reguliavimą, buvo pažeistas *inter alia* lygiateisiškumo principas. Šiuo aspektu paminėtinos kelios bylos, kuriose buvo sprendžiama dėl norminių administracinio akto, priimtų savivaldybėms įgyvendinant tam tikras joms priskirtas funkcijas švietimo srityje, teisėtumo.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1241/2013 teismas vertino Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2006 m. balandžio 27 d. sprendimu Nr. T-143 patvirtinto Mokinių priėmimo į Šiaulių miesto savivaldybės mokyklas, vykdančias neformaliojo vaikų švietimo programas, tvarkos aprašo (toliau – ir Aprašas) ir 2009 m. spalio 29 d. sprendimo Nr. T-329 „Dėl teikiamų ugdymo paslaugų kitų savivaldybių gyventojams kainos nustatymo ir

Bendradarbiavimo dėl ugdymo paslaugų teikimo pavyzdinės sutarties patvirtinimo“ (toliau – ir Sprendimas) tam tikra apimtimi teisėtumą. Nagrinėdamas šią bylą, Vyriausiasis administracinis teismas pirmiausia pažymėjo, jog, įvertinus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 ir 27 straipsnių nuostatas, Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalį bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnį, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, matyti, kad Lietuvos teisės sistemoje yra įtvirtintas prioritetas vaiko teisių ir interesų apsaugos gynimo principas, reiškiantis, kad tiek priimant teisės aktus ir juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, būtina įvertinti sprendimo ar bet kokio kito veiksmo poveikį vaiko interesams ir užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti.

Šių nuostatų kontekste buvo vertinamas Aprašo 26 punkto, numatęs, kad vaikai, registruoti kitose savivaldybėse, priimami, jei įstaigose yra laisvų vietų ir sudaryta sutartis su kita savivaldybe dėl išlaidų už vaiko ugdymą Šiaulių miesto savivaldybės mokyklose, vykdančiose neformaliojo vaikų švietimo programas, apmokėjimo, teisėtumas. Teisėjų kolegija pripažino, kad ginčijama nuostata sudaro skirtingas galimybes lankyti neformaliojo švietimo įstaigas vaikams, priklausomai nuo jų registracijos vietos. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokiu apribojimu pažeidžiamas vaikų teisėtai gauti įstatymais garantuotas švietimo ir ugdymo paslaugas, iš esmės nėra atsižvelgiama į nepilnamečių vaikų interesus (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 1 p.). Be to, tokia situacija nesuderinama su principu, kad švietimo sistema turi būti organizuojama vadovaujantis *inter alia* lygių galimybių principu, t. y. kad švietimo sistema būtų socialiai teisinga, užtikrintų asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui laiduotų švietimo prieinamumą (Švietimo įstatymo 5 str. 1 d., 6 str. 2 d.). Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad minėtu poįstatyminiu teisės akte įtvirtintu teisiniu reguliavimu buvo neteisėtai apribota asmens teisė rinktis mokyklą, kurioje jis mokysis pagal neformalaus švietimo programą, todėl jis buvo pripažintas prieštaraujančiu Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punktui.

Teisėjų kolegija šioje byloje taip pat pastebėjo, kad Vaiko teisių pagrindų apsaugos įstatymo 4 straipsnio 3 punkte įtvirtinti lygiateisiškumo ir nediskriminavimo reikalavimai savaime nepaneigia galimybės nustatyti nevienodą teisinį reglamentavimą tam tikrų asmenų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Aprašo 26 punkto norma nustato skirtingas galimybes lankyti švietimo įstaigas – vaikai, registruoti kitose savivaldybėse, ir vaikai, registruoti Šiaulių miesto savivaldybėje, realiai turi skirtingas galimybes būti priimti į Šiaulių miesto savivaldybės mokyklą, vykdančias neformaliojo vaikų švietimo programas. Tačiau vertindamas, ar nagrinėtu atveju skirtingų sąlygų nustatymas pagrįstas objektyviais kriterijais, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad atsakovas nepateikė pakankamų įrodymų, jog tokio teisinio reguliavimo tikslas pateisintų skirtingą nurodytų asmenų vertinimą, taip pat nepateikė objektyvių kriterijų, pateisinančių vaikų teisių būti priimtiems į Šiaulių miesto savivaldybės mokyklą, vykdančias neformaliojo vaikų švietimo programas, ribojimą. Taigi skirtingas šių grupių traktavimas ginčijama Aprašo 26 punkto normoje buvo laikytas diskriminacija, sudarančia Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 3 punkto pažeidimą, dėl ko ši nuostata buvo pripažinta pažeidžiančia ir Vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnio 6 punkte įtvirtintą teisėtumo principą.

Byloje taip pat buvo keliamas klausimas dėl Sprendimo 5 punkto, kuriuo atsakovas nustatė Šiaulių miesto savivaldybės įstaigose teikiamų neformaliojo ugdymo paslaugų vieno mėnesio kainą kitų savivaldybių gyventojams, teisėtumo. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad Švietimo įstatymas (70 str. 9 d.) leidžia atlyginimą už neformalų švietimą mažinti ir numato du tokio mažinimo kriterijus – mokinių gabumus ir tėvų (globėjų, rūpintojų) socialinę padėtį, tačiau šis įstatymas *expressis verbis* nenumato galimybės atlyginimą už neformalų švietimą didinti atsižvelgiant į tai, kad vaikai yra kitų savivaldybių gyventojai. Šiuo aspektu buvo pripažinta, kad Sprendimo 5 punktu kitų savivaldybių gyventojai, kuriems Šiaulių miesto savivaldybės įstaigose teikiamos neformaliojo ugdymo paslaugos, yra diskriminuojami Šiaulių mieste gyvenančių vaikų atžvilgiu, t. y. jiems nepagrįstai taikomos didesnės paslaugų kainos už neformaliojo švietimo programas. Kadangi atsakovas nepateikė pakankamų įrodymų, kad tokio teisinio reguliavimo tikslas pateisintų skirtingą asmenų vertinimą, priklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, ir nepateikė objektyvių kriterijų, pateisinančių didesnio mokesčio nustatymą ne Šiaulių miesto teritorijoje gyvenantiems vaikams, teisėjų kolegija sprendė, kad ginčytas teisinis reguliavimas nesuderinamas su Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 ir 3 punktais, taip pat prieštarauja Vietos savivaldos įstatymo 4 straipsnio 6 punkte įtvirtintam teisėtumo principui.

[2013 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1241/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Norminėje administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-1489/2013 buvo tiriama Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2012 m. birželio 20 d. sprendimo Nr. 1-656 „Dėl mokesčio už vaiko išlaikymą Vilniaus miesto savivaldybės švietimo įstaigose, įgyvendinančiose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, nustatymo tvarkos aprašo tvirtinimo ir vienos dienos vaiko maitinimo normos nustatymo“ (toliau – Sprendimas) dalies teisėtumas. Vertindama Sprendimo 3 punktą ginčijama apimtimi, teisėjų kolegija pažymėjo, jog jame Taryba nustatė mėnesinio mokesčio ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdymo reikmėms tenkinti ir darbuotojų apmokėjimui dydžius, besiskiriančius priklausomai nuo deklaruotos šeimos gyvenamosios vietos: tuo atveju, jei šeimos gyvenamoji vieta deklaruota Vilniaus mieste, šio mokesčio dydis nustatytas mažesnis nei šeimos gyvenamajai vietai nesant deklaruotai Vilniaus mieste, taip faktiškai diferencijuojant mėnesinio mokesčio dydį gyvenančioms Vilniaus miesto teritorijoje ir negyvenančioms šioje

teritorijoje vaikų šeimoms. Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog apribojus gyvenančių ne miesto savivaldybės teritorijoje vaikų galimybes lankyti miesto ikimokyklinio ir papildomo ugdymo įstaigas, pažeidžiamas vaikų teisėtas interesas gauti įstatymais garantuojamas švietimo, ugdymo paslaugas, tuo pažeidžiant Vaiko teisių pagrindų apsaugos įstatymo 4 straipsnio 1 punktą. Taip pat teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, jog ginčijamu teisiniu reguliavimu buvo apribotos Švietimo įstatymo 47 straipsnio 1 dalies 2 punkte garantuojamos vaiko teisės (vaiko galimybė lankyti tėvų ar globėjų parinktą švietimo įstaigą), tuo pažeidžiant Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 2 punktą. Be to, teismas sprendė, kad vertinant ginčijamu teisiniu reguliavimu nustatyto nevienodo paminėtų dviejų vaikų grupių traktavimo teisėtumą, t. y. ar tai nėra diskriminacinio pobūdžio reguliavimas, būtina nustatyti, ar skirtingų sąlygų nustatymas pagrįstas objektyviais kriterijais. Šiuo aspektu buvo pastebėta, jog vaiko gyvenamoji vieta nesietina su jokiais objektyviomis tokią diferenciaciją pateisinančiomis aplinkybėmis. Savo ruožtu atsakovas nepateikė pakankamų įrodymų, jog tokio teisinio reguliavimo tikslas pateisintų skirtingą asmenų kategorijų vertinimą, priklausomai nuo jų deklaruotos gyvenamosios vietos, bei nepateikė objektyvių kriterijų, pateisinančių didesnio mokesčio nustatymą ne Vilniaus miesto teritorijoje gyvenantiems vaikams. Taigi skirtingas šių grupių traktavimas ginčijamoje nuostatoje buvo pripažintas diskriminacija, sudarančia Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 3 punkto pažeidimą.

[2013 m. rugsėjo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-1489/2013. Procesinio sprendimo kategorija 17.2]

Bylos dėl mokesčių teisių santykių

Didelę dalį Vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtų bylų 2013 metais sudarė mokestiniai bei kiti iš mokestinių teisių santykių kylantys ginčai. Šiose bylose priimtuose procesiniuose sprendimuose apeliacinės instancijos teismas ne tik sėkmingai taikė ankstesniais metais suformuotą administracinių teismų praktiką, bet toliau ją plėtojo, suformuodamas ypač reikšmingas mokestinius teisinius santykius reglamentuojančių nacionalinės teisės aktų nuostatų aiškinimo ir taikymo taisykles.

Netiesioginių mokesčių srityje Vyriausiojo administracinio teismo praktika, kaip ir kiekvienais metais, pasižymi Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų bei jas aiškinančių Sąjungos teisminių institucijų jurisprudencijos taikymu. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-705/2013 išplėstinė teisėjų kolegija sprendė klausimą dėl teisės į pridėtinės vertės mokesčio (toliau – ir PVM) atskaitą ribojimo, kai apmokestinamasis asmuo dalyvavo į piktnaudžiavimą teise ar sukčiavimą PVM įtrauktame sandoryje. Šioje byloje, remdamasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir Teisingumo Teismas) praktika, išplėstinė teisėjų kolegija, be kita ko, akcentavo, kad apmokestinamojo asmens piktnaudžiavimas, apmokestinamojo asmens sukčiavimas ir apmokestinamojo asmens dalyvavimas sukčiavime PVM srityje yra vienas nuo kito turinio prasme besiskiriantys atvejai, savarankiškai pagrindžiantys teisės į PVM atskaitą ribojimą (atsisakymą tokią teisę pripažinti). Apžvelgiamoje byloje mokesčių administratorius įrodinėjo ir vertino apmokestinamojo asmens žinojimą (turėjimą žinoti), kad jis, įsigydamas prekes ir paslaugas, dalyvauja sandoryje, susijusiame su sukčiavimu PVM srityje.

Šiame kontekste išplėstinė teisėjų kolegija visų pirma akcentavo, kad vien pardavimo PVM nesumokėjimo į biudžetą faktas *per se* (pats savaime) negali būti pagrindu apriboti pirkėjo teisę į PVM atskaitą. Klausimas, ar už ankstesnius arba vėlesnius atitinkamų prekių pardavimo sandorius mokėtinas PVM buvo sumokėtas valstybės išdui, neturi įtakos apmokestinamojo asmens teisei atskaityti sumokėtą pirkimo PVM. Antra, norint paneigti teisę į atskaitą argumentuojant tuo, kad asmuo, siekiantis pasinaudoti PVM atskaitos teise, žinojo (turėjo žinoti), jog jis, įsigydamas prekes ir paslaugas, dalyvauja sandoryje, susijusiame su sukčiavimu PVM srityje, privalu įrodyti, kad prekių tiekėjas ar paslaugų teikėjas sukčiavo PVM, kad prekių tiekimo ar paslaugų teikimo sandoris, iš kurio kylančią teisę į atskaitą siekiama paneigti, yra susijęs su sukčiavimu PVM ir kad asmuo, siekiantis pasinaudoti PVM atskaitos teise, įsigydamas prekes ir paslaugas, žinojo (turėjo žinoti) apie tai. Žinodamas arba turėdamas žinoti, kad įsigydamas prekes ir paslaugas dalyvauja sandoryje, susijusiame su sukčiavimu PVM srityje, pirkėjas elgiasi nesąžiningai ir tampa sukčiaujančio pardavėjo bendrininku, o tai nesuderinama tiek su Lietuvos, tiek su Europos Sąjungos teise, todėl tokio asmens teisė į atskaitą gali būti paneigta. Teisės į PVM atskaitą ribojimo kontekste išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad įrodinėjimo našta dėl pareiškėjo dalyvavimo sandoryje, susijusiame su sukčiavimu PVM, tenka būtent mokesčių administratoriui. Sprendimas, kuriuo siekiama paneigti mokesčio mokėtojo teisę, turi būti pagrįstas, nes tai (teisė į PVM atskaitą) nėra mokesčio lengvata ar kitoks mokesčio mokėtojo prašymas, kurį pagrįsti turėtų mokesčio mokėtojas. Taigi teisė į PVM atskaitą, kai egzistuoja tiek materialios, tiek formalios sąlygos jai atsirasti, gali būti nesuteikta (apribota) tuo atveju, kai apmokestinamasis asmuo, siekiantis pasinaudoti teise į atskaitą, žino (turi žinoti), kad dalyvauja sandoryje, susijusiame su sukčiavimu PVM. Šią teisiškai reikšmingą aplinkybę objektyviais įrodymais privalo pagrįsti mokesčių administratorius. Ji gali būti konstatuota tik objektyviai įvertinus realų nagrinėjamų sandorių pobūdį, jų prasmę, turinį ir paskirtį; sudarymo priežastis ir ekonominį kontekstą; taip pat pirkėjo ir pardavėjo veiksmus, turimus skolinius išipareigojimus tiek sandorių metu, tiek iki ir po jų sudarymo; atsiskaitymo už sandorius

formas; tiekiamų prekių ir teikiamų paslaugų pobūdį; teisinius, ekonominius, asmeninius sandoriuose dalyvaujančių subjektų ryšius ir pan.

[2013 m. vasario 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-705/2013**. UAB „Mevex“ prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.5; 9.10]

Šios taisyklės buvo taikomos vėlesnėse administracinėse bylose, įskaitant bylą **Nr. A⁶⁰²-133/2013**, kurioje ginčas buvo kilęs dėl mokesčių administratorių sprendimų, kuriais buvo paneigta pareiškėjo teisė atskaityti pagal du sandorius su UAB „Omnitrans“ pareiškėjui įrašytose PVM sąskaitose faktūrose nurodytą (išskirtą) PVM sumą. Tokios pozicijos vietos mokesčių administratorius ir mokestinį ginčą nagrinėjusios institucijos iš esmės laikėsi vertindamos, jog pareiškėjas žinojo (turėjo žinoti), kad pardavėjas nesumokės PVM į valstybės biudžetą, bet vis tiek dalyvavo su mokesčių vengimu susijusiuose sandoriuose. Vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas kilusį mokestinį ginčą, pripažino, kad byloje surinkti duomenys ir nustatytos aplinkybės leido daryti išvadą, jog sudarydamas ginčo sandorius su pareiškėju, pardavėjas žinojo, kad iki jo (pardavėjo) bankroto bylos iškėlimo nevykdys (sąmoningai vengs vykdyti, atidėlios vykdymą) iš šių sandorių kylančias mokestines prievoles, o pirmenybę teiks įsipareigojimų kitiems kreditoriams (ne valstybei) įvykdymui. Be to, iš ginčo sandorių pardavėjo gauta nauda akivaizdžiai nebuvo panaudota tikslams, susijusiems su šios bendrovės kasdieninės veiklos vykdymo užtikrinimu. Atitinkamai, šių ir visų kitų aplinkybių kontekste pripažinta, kad pardavimo PVM, apskaičiuoto nuo ginčo sandorių apmokestinamosios vertės, pardavėjas į valstybės biudžetą iš esmės nesumokėjo ne dėl nemokumo, bet dėl to, kad, žinodamas apie bankroto bylos iškėlimo neišvengiamumą, vengė (atidėliojo) šį mokestį sumokėti (sąmoningai siekė išvengti mokesčio mokėjimo iki bankroto bylos iškėlimo), jį (iš pirkėjo gautinas šio mokesčio sumas) iš esmės panaudodamas (pirmenybę teikdamas) ne mokesčiams sumokėti ar bendrovės veiklos tęstinumui užtikrinti būtinoms išlaidoms padengti, bet atsiskaityti su kitais kreditoriais. Tokia pardavėjo veikla šiuo konkrečiu atveju buvo įvertinta kaip tikslinga veikla siekiant išvengti su PVM susijusių prievolių, kas, teisėjų kolegijos nuomone, laikytina sukčiavimu PVM. Kadangi šioje byloje Vyriausiajam administraciniam teismui nekėlė abejonių tai, kad pareiškėjas žinojo (turėjo žinoti) apie prieš tai aptartas pardavėjo ginčo laikotarpiu vykdytos veiklos aplinkybes ir siekiamus tikslus, įskaitant tai, jog pardavėjas nesumokės į valstybės biudžetą nuo ginčo apmokestinamųjų sandorių mokėtinų PVM sumų bei vengs jų mokėjimo iki bankroto bylos iškėlimo, buvo pripažinta, jog pareiškėjo teisė į PVM atskaitą buvo paneigta pagrįstai.

[2013 m. vasario 11 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-133/2013**. UAB „Ripol“ prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.6; 9.3.7]

Teisės į PVM atskaitą realizavimas, ypač kai šią teisę siekiama įgyvendinti PVM permokos (skirtumo) grąžinimo (įskaitymo) būdu, yra susijęs su tam tikromis mokesčių administravimo procedūromis. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-214/2013** pareiškėjas ginčijo vietos mokesčių administratoriaus sprendimus, kuriais šis nusprendė negrąžinti (neįskaityti) PVM permokos, nes mokesčio permokos (skirtumo) grąžinimas sustabdytas. Pareiškėjas, kvestionuodamas tokius sprendimus, tvirtino, kad nebuvo pagrindo sustabdyti PVM skirtumo grąžinimo remiantis Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 91 straipsnio 6 dalies¹ nuostatomis. Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nesutiko su šiais teiginiais, pirmiausia pažymėjusi, kad šia įstatymo nuostata mokesčių administratorius yra įpareigotas sustabdyti PVM skirtumo grąžinimą ar įskaitymą gavęs duomenis apie pradėtą PVM mokėtojo veiklos tyrimą dėl nusikalstamos veikos, jei tyrimas yra susijęs ar gali būti susijęs su netinkamu PVM mokėtojo prievolių įvykdymu. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 91 straipsnio 6 dalis nenumato, jog PVM mokėtojui, dėl kurio veiklos atliekamas tyrimas, turi būti pareikšti įtarimai dėl atitinkamos nusikalstamos veikos, todėl PVM skirtumo grąžinimo ar įskaitymo sustabdymui remiantis minėta norma užtenka, kad įgaliota tirti nusikaltimus institucija mokesčių administratoriui pateiktų duomenis apie pradėtą atitinkamo subjekto veiklos tyrimą dėl nusikalstamos veikos. Be to, PVM skirtumo grąžinimo ar įskaitymo sustabdymas gali apimti taip pat bet kurį mokesčio mokėtojo veiklos laikotarpį, jei tik atsiranda minėtoje normoje nustatytos sąlygos ir pagrindai tokį mokesčio permokos (skirtumo) grąžinimą (įskaitymą) stabdyti.

[2013 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-214/2013**. UAB „Ecostate“ prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.7]

¹ Ši įstatymo nuostata numato, kad PVM skirtumo grąžinimas ar įskaitymas sustabdomas, kai įgaliotos tirti nusikaltimus institucijos mokesčio administratoriui pateikia duomenis apie pradėtą PVM mokėtojo veiklos tyrimą dėl nusikalstamos veikos, jeigu tai yra susiję ar gali būti susiję su netinkamu PVM mokėtojo prievolių vykdymu (įskaitant neteisėtą PVM skirtumo grąžinimą ir įskaitymą). Jeigu atsakyta pradėti ikiteisminį tyrimą, ikiteisminis tyrimas arba iškelta baudžiamoji byla nutraukti ar baudžiamojoje byloje įsiteisėja išteisinamasis nuosprendis, PVM skirtumas grąžinamas (įskaitomas) šio ir Mokesčių administravimo įstatymų nustatyta tvarka.

Administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2400/2013 pareiškėjas, be kita ko, prašė teismo įpareigoti centrinį mokesčių administratorių priimti sprendimą leisti jam į PVM atskaitą įtraukti jo nurodytas sumas. Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, išanalizavusi ginčo teisiniams santykiams aktualias įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas, sprendė, kad atskiras mokesčių administratoriaus leidimas dėl atitinkamų sumų įtraukimo į PVM atskaitą nėra reikalingas. Teisės į PVM atskaitą realizavimas vyksta nustatytu laiku teikiant PVM deklaracijas bei mokesčių mokėtojiui atliekant kitus įstatymais nustatytus veiksmus. Taigi, šiuo atveju pareiškėjo prašymas leisti į PVM atskaitą įtraukti atitinkamą pardavimo PVM nebuvo pagrįstas, kadangi toks leidimas nebuvo reikalingas ir teisės aktuose nenustatytas. Pareiškėjas, norėdamas į PVM atskaitą įtraukti minėtą sumą, turėjo laikytis teisės aktuose nustatytos tvarkos.

[2013 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-2400/2013. UAB „Stropuva ir Ko“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.5]

Minėta, kad su netiesioginiais mokesčiais susiję teisiniai santykiai neretai patenka į Europos Sąjungos teisės taikymo sritį. Tai, be kita ko, suponuoja nacionalinių teismų pareigą užtikrinti šios teisės veiksmingą veikimą, įskaitant atvejus, kai aiškinamos ir taikomos nacionalinės teisės aktų nuostatos, kuriomis perkeliamos (įgyvendinamos) direktyvose įtvirtintos taisyklės. Tačiau visų pirma ginčą nagrinėjantis teismas turi nustatyti, ar iš tiesų vienas ar kitas mokestinis teisinis santykis patenka į atitinkamo Sąjungos teisės akto reguliavimo sritį. Antai administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-505/2013, buvo sprendžiamas mokestinis ginčas dėl energetinių produktų (tepalinių alyvų), kurie buvo sunaudoti įrenginiams valyti, apmokestinimo akcizu. Vienas iš byloje kilusių klausimų buvo dėl to, ar ginčo teisiniams santykiams taikytinos Akcizų įstatymo nuostatos buvo priimtose nacionalinėje teisėje įgyvendinant 2003 m. spalio 27 d. Tarybos direktyvą 2003/96/EB pakeičiančią Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą (toliau – ir Direktyva 2003/96). Toks klausimas buvo keliamas pareiškėjui kvestionuojant nacionalinių teisės aktų, įtvirtinančių pareigą mokėti akcizą už į laisvą apyvartą išleistą ploviklį, kuris pagal Kombinuotąją nomenklatūrą priskiriamas energetiniams produktams (alyvoms). Šiuo aspektu teisėjų kolegija pastebėjo, kad, vadovaujantis Direktyvos 2003/96 taikymo sritį apibrėžiančio 2 straipsnio 1 dalies b punktu, ginčo prekės pateko į šiame Europos Sąjungos teisės akte vartojamą „energetikos produktų“ sąvoką. To paties straipsnio 4 dalies b punktas nustato, kad aptariama direktyva netaikoma šiai energetinių produktų naudojimo paskirčiai: „[1] energetikos produktams, kurie naudojami ne variklių degalams ar krosnių kurui, o kitiems tikslams, <...> [2] energetikos produktų dvejopam naudojimui“. Remiantis Direktyvos 2003/96 2 straipsnio 4 dalies b punkto trečia įtrauka, „energetikos produktas naudojamas dvejopai, kai yra naudojamas ir kaip krosnių kuras, ir kitiems, nei variklių degalai ar krosnių kuras, tikslams <...>“. Apžvelgiamu atveju nekilo abejonių, kad ginčo prekės, t. y. ploviklis, kuris buvo sunaudotas spausdinimo mašinoms valyti, pateko į paminėtų nuostatų reglamentavimo sritį, kaip „energetikos produktas“, kuriam šios direktyvos nuostatos netaikomos. Tačiau Vyriausiasis administracinis teismas atskirai pabrėžė, kad ši aplinkybė, t. y. tai, kad „energetikos produktai“, kurie naudojami ne variklių degalams ar krosnių kurui, o kitiems tikslams, nepatenka į Direktyvos 2003/96 taikymo sritį, neeliminuoja valstybių narių galimybės šiuos produktus apmokestinti. Iš tiesų, kaip konstatavo Teisingumo Teismas 2007 m. liepos 5 d. prejudicinio sprendimo sujungtose bylose *Fendt Italiana* (C-145/06 ir C-146/06) 38 punkte, „nuo 2004 m. sausio 1 d. <...> valstybės narės gali apmokestinti energetikos produktus, pavyzdžiui tepalines alyvas, kurios naudojamos ne variklių degalams ar krosnių kurui, o kitiems tikslams“. Todėl vien tai, kad ginčo produktai nepateko į direktyvos taikymo sritį, savaime nereiškė, jog šie produktai nebuvo apmokestinami pagal nacionalinės teisės nuostatas.

[2013 m. balandžio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-505/2013. UAB „Bottcher Balticum“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.4.1.3]

Energetinių produktų apmokestinimo akcizu klausimu paminėtina ir administracinė byla Nr. A⁵⁵⁶-941/2013, kurioje nagrinėtas ginčas buvo kilęs dėl pareiškėjui papildomai apskaičiuotų akcizų už laikotarpį nuo 2007 m. sausio 24 d. iki 2010 m. sausio 31 d. įsigytus naftos produktus – naftos dujas ir dujinius angliavandenilius, išpilstytus į buitinius dujų balionus. Ginčui aktualiu laikotarpiu galiojusioje Akcizų įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 5 punkte buvo įtvirtinta taisyklė, kad nuo akcizų atleidžiami naftos dujos ir dujiniai angliavandeniliai, išpilstyti į buitinius dujų balionus (analogiška nuostata yra įtvirtinta ir šiuo metu galiojančio Akcizų įstatymo 43 str. 1 d. 5 p.). Aiškindama šią nuostatą, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad jei naftos dujos ir dujiniai angliavandeniliai yra išpilstyti į buitinius dujų balionus, kas reiškia jog šie produktai skirti buitiniams poreikiams tenkinti, – akcizų mokėjimo prievolė už šiuos produktus neatsiranda. Tačiau aptariamo įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 4 punktu bei 3 dalimi (šiuo metu galiojančio Akcizų įstatymo 9 str. 1 d. 4 p. ir 3 d.) įstatymų leidėjas numatė bei apibrėžė situaciją, kai nurodytos taisyklės dėl neapmokestinimo akcizu yra nepaisoma (t. y. prievolė mokėti akcizus Lietuvos Respublikoje atsiranda už akcizais apmokestinamas prekes, kurios buvo įsigytos ar importuotos be akcizų *inter alia* Akcizų įstatymo 41 straipsnyje (šiuo metu galiojančio įstatymo 43 str.) nustatytiems tikslams, tačiau Lietuvos Respublikoje panaudotos kitiems tikslams), taip pat nustatė, kam tokiu atveju tenka pareiga sumokėti akcizus. Todėl tokiu atveju, kai pažeidžiamas nustatytas reguliavimas dėl naftos dujų ir dujinių angliavandenilių panaudojimo, iš

karto atsiranda pareiga sumokėti akcizus ir tai turi padaryti asmuo panaudojęs apmokestinamas prekes kitaip negu buvo nustatyta įstatymų leidėjo. Apžvelgiamoje byloje energetinis produktas išpilstytas į buitinius dujų balionus buvo panaudotas (skirtas) kaip degalai autokrautuvams. Minėtą naftos produktą panaudojus kaip degalus buvo gauta (turėta) nauda, nes už naftos produktą nesumokėti privalomi akcizai, kurių mokėjimas tenka galutiniam vartotojui. Tą naudą gavo ne produktą pardavęs subjektas, o jį, kaip transporto priemonių kūrą, panaudojęs subjektas (ginčo atveju – pareiškėjas), kuriam ir teko pareiga sumokėti akcizus.

[2013 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-941/2013. UAB „Putokšnis“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.4.1.3; 9.4.3; 9.4.4]

Su muitais ir muitinės veikla susijusiais klausimais paminėtina išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis, priimta administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-709/2013. Šioje byloje ginčas iš esmės buvo kilęs dėl pareiškėjo importuotų prekių (techninės sieros rūgšties) muitinės vertės, jos nustatymui naudojamų metodų ir duomenų (priemonių). Nustatyta, kad teritorinė muitinė pareiškėjo importuotų prekių apmokestinamajai vertei nustatyti atsisakė taikyti sandorio vertės metodą, nes: (1) transportavimo kaštai buvo didesni nei prekių pardavimo kaina; (2) pagal PREMI duomenų bazės išrašus nustatyta, kad kitos įmonės analogiškas prekes importavo už keturis kartus didesnę kainą; (3) prekių gamintojas ir tarpininkas buvo susiję asmenys; (4) pareiškėjas deklaravo prekių sandorio vertę pagal tarpininko pardavimo sąskaitas, nors deklaravimo momentu jis nebebuvo prekių savininkas, nes prekės jau buvo parduotos pirkėjui; (5) pareiškėjas vykdė mokėjimus tarpininkui pagal išankstines sąskaitas, nenurodydamas duomenų apie konkrečius sąskaitas bei siuntas, išankstinėse sąskaitose nurodyta suma neatitiko sumų, nurodytų pareiškėjo pateiktuose mokėjimo nurodymuose. Galutinę pareiškėjo importuotų prekių muitinę vertę teritorinė muitinė nustatė remdamasi vien minėtais PREMI duomenų bazėje esančiais duomenimis (kitų įmonių mokamą vidutinę kainą).

1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą (toliau – Muitinės kodeksas), 29 straipsnis reglamentuoja įprastą importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo būdą, vadinamą sandorio vertės metodu. Vadovaujantis šio straipsnio 1 dalimi, importuojamų prekių muitine verte laikoma sandorio vertė, tai yra kaina, faktiškai sumokėta arba mokėtina už prekes, parduodamas eksportui į Bendrijos muitų teritoriją, prireikus patikslinta vadovaujantis 32 ir 33 straipsniais. Faktiškai sumokėta arba mokėtina kaina – tai visi pirkėjo įvykdyti ar priklausantys įvykdyti mokėjimai pardavėjui arba pardavėjo naudai už importuotas prekes, įskaitant visus įvykdytus arba priklausančius įvykdyti pirkėjo mokėjimus pardavėjui arba, vykdant pardavėjo įsipareigojimus, trečiajam asmeniui, esančius importuotų prekių pardavimo pirkėjui sąlyga. Mokėjimo forma nebūtinai turi būti pinigų pervedimas. Gali būti mokama tiesiogiai arba netiesiogiai, pateikiant akredityvus arba vertybinius popierius (Muitinės kodekso 29 str. 3 d.).

Sistemiškai aiškindama minėtas nuostatas, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog, pirma, muitinės vertė nustatoma atsižvelgiant į konkretaus (individualaus) prekių pardavimo eksportui į Bendrijos muitų teritoriją sąlygas ir aplinkybes; antra, sandorio vertės esmė yra asmeniškai pirkėjo ir pardavėjo sutarta (suderinta) kaina, o ne normali (įprasta) kaina; trečia, ji apima visus pirkėjo įvykdytus ar priklausančius įvykdyti pirkėjo mokėjimus pardavėjui arba jo naudai.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad įprasto pardavimo sandorio atveju pardavėjas perleidžia importuojamas prekes su juo nesusijusiam pirkėjui, o pirkėjas kaip atlygį už jas pardavėjui sumoka šalių suderintą kainą. Jei egzistuoja ypatingos sąlygos, kurios nukrypsta nuo tokio įprasto pardavimo sandorio modelio, jos gali turėti poveikį importuojamų prekių pardavimui ar kainai. Atitinkamai gali kilti pagrįsta abejonė, ar deklaruota importuojamų prekių kaina gali būti sandorio vertės pagrindu. Tokias ypatingas sąlygas apibrėžia minėti Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies a–d punktai. Kitaip tariant, šie punktai nustato keturis savarankiškus atvejus, kuriems pasitvirtinus, sandorio vertės metodas negali būti taikomas.

Apžvelgiamoje byloje ginčytas sprendimas netaikyti sandorio vertės metodo buvo grindžiamas Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktu, pagal kurį šis metodas negali būti taikomas, jeigu prekių pardavimui arba jų kainai turi įtakos sąlygos arba aplinkybės, kurių poveikio vertinamų prekių pardavimui arba kainai neįmanoma įvertinti.

Tokių konkrečių sąlygų ir aplinkybių pavyzdinį sąrašą pateikia 1993 m. liepos 2 d. Komisijos Reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas (toliau – Įgyvendinimo nuostatos), 23 priedas. Šie pavyzdžiai, be kita ko, parodo, jog sąlygos ir aplinkybės Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punkto prasme turi būti susijusios su konkrečiu (individualiu) prekių pardavimu. Kitaip tariant, minėtame punkte kalbama apie tokias sąlygas ar aplinkybes, kurios lemia konkretų prekių pardavimą ar nustatomą kainą. Ši išvada taip pat išplaukia iš esminio muitinio įvertinimo principo, jog muitinė vertė pirmiausia turi būti paremta konkrečiu (individualiu) prekių pardavimu eksportui į Bendrijos muitų teritoriją.

Apibendrinama išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad sandorio vertės metodo taikymą, vadovaujantis Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktu, galima paneigti tik nustačius, jog 1) konkretaus pardavimo sąlygos ar aplinkybės lemia vertinamų prekių pardavimą ar jų kainą ir 2) neįmanoma įvertinti šių sąlygų ar aplinkybių poveikio vertinamų prekių pardavimui ar kainai. Kitaip tariant, nėra galimybės nustatyti šių sąlygų ar aplinkybių

poveikio prekių pardavimui ar kainai materialinės išraiškos. Vis dėlto jei, taikant Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktą, nustatoma, kad tam tikros sąlygos ar aplinkybės turėjo įtakos prekių pardavimui ar kainai ir įmanoma nustatyti šios įtakos vertę vertinamų prekių atžvilgiu, sandorio metodas taikomas. Tokiu atveju minėta vertė laikoma netiesioginiu pirkėjo mokėjimu pardavėjui, sudarančiu faktiškai sumokėtos ar mokėtinos kainos dalį, su sąlyga, kad šios sąlygos ir aplinkybės yra nesusijusios: a) su veikla, kuriai taikomas Muitinės kodekso 29 straipsnio 3 dalies b punktas; arba b) su veiksmu, dėl kurio, vadovaujantis šio kodekso 32 straipsnio nuostatomis, turi būti atliekamas faktiškai sumokėtos arba mokėtinos kainos patikslinimas.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad Muitinės kodekso 29 straipsnio 2 dalies b punkto aiškinimas ir taikymas neatsiejamas nuo Įgyvendinimo nuostatų 181a straipsnio. Pastarojo straipsnio 1 dalis įtvirtina, jog muitinė neprivalo importuotų prekių muitinės vertės nustatyti remdamasi sandorio vertės metodu, jei, vadovaujantis 2 dalyje nustatyta procedūra, ji, atsižvelgusi į pagrįstas abejones, nėra įtikinama, kad deklaruojamoji vertė, remiantis Muitinės kodekso 29 straipsniu, atspindi sumokėtą arba mokėtiną bendrą sumą. Pagal Įgyvendinimo nuostatų 181a straipsnio 2 dalį, jei muitinė turi abejonių, apibrėžtų 1 dalyje, ji gali paprašyti papildomos informacijos pagal Įgyvendinimo nuostatų 178 straipsnio 4 dalį. Jei muitinė ir toliau abejoja, prieš priimdama galutinį sprendimą, ji privalo pranešti konkrečiam asmeniui raštu, jei taip pageidaujama, apie priežastis, dėl kurių kilo abejonių, ir suteikti jam galimybes pateikti atsakymą. Galutinis sprendimas ir jį lėmusios priežastys perduodamos konkrečiam asmeniui raštu. Iš šios nuostatos išplaukia, kad pirmiausia muitinė turi turėti abejonių, ar iš tikrųjų deklaruota vertė, remiantis Muitinės kodekso 29 straipsniu, atspindi sumokėtą arba mokėtiną bendrą sumą. Nei Muitinės kodekse, nei Įgyvendinimo nuostatose nėra detalizuota, kokie šaltiniai muitinei gali sukelti abejones Įgyvendinimo nuostatų 181a straipsnio prasme.

Įvertinusi pirmiau minėtas teisės aktų nuostatas, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad ji neturi pagrindo teigti, jog minėtos PREMI duomenų bazės panaudojimas potencialios rizikos nustatymo tikslais prieštarauja minėtiems teisės aktams, juose įtvirtintiems muitinio įvertinimo principams ar pažeidžia importuotojo teises. Priešingas aiškinimas paneigtų muitinės teisę, o kartu ir jai tenkančią pareigą prižiūrėti teisingą muitinės teisės aktų įgyvendinimą (žr. Muitinės kodekso 4 str. 3 p., 14 p., 26 p., 13 str. 1 ir 2 d.), kadangi neturint išsamių duomenų apie vykusį prekių pardavimą eksportui į Bendrijos teritoriją ir neleidžiant naudoti duomenų bazėse esančią informaciją potencialiai rizikai nustatyti, minėtos muitinės prievolės įgyvendinimas būtų neproporcingai apsunkintas. Neleidžiant naudotis duomenų bazėse esančia informacija potencialiai rizikai nustatyti, muitinė būtų priversta tikrinti tik atsitiktinai pasirinktus prekių pardavimus, iš karto reikalauti pateikti visą su tokiu pardavimu susijusią informaciją ir duomenis, šie veiksmai neprotingai ir neproporcingai apsunkintų tiek importuotojo, tiek muitinės veiklą, būtų nesuderinami su Muitinės kodekso siekiamais tikslais, pavyzdžiui, siekiu užtikrinti prekybininkų teisę turėti tinkamas veiklos sąlygas; atsisakyti muitinės formalumų ir tikrinimų arba bent jau iki minimumo sumažinti jų apimtį (žr. Muitinės kodekso preambule). Taigi, nustačiusi žymų skirtumą tarp tikrinamų ir anksčiau importuotų prekių sandorio verčių bei vadovaudamasi Įgyvendinimo nuostatų 181a straipsnio 2 dalimi, muitinė gali paprašyti papildomos informacijos pagal šių nuostatų 178 straipsnio 4 dalį.

Apžvelgiamoje byloje muitinė rėmėsi Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktu. Atsižvelgdama į anksčiau pateiktą aiškinimą, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog siekdama paneigti sandorio metodo taikymą, vadovaudamasi minėtu punktu, muitinė turėjo pagrįsti, kad egzistavo aplinkybės ar sąlygos, kurios lėmė (turėjo įtakos) importuojamų prekių pardavimą ar jų kainą ir kurių poveikio prekių pardavimui ar kainai neįmanoma įvertinti. Tai reiškia, kad taikydama Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktą, muitinė turi pakankamai aiškiai išdėstyti ne tik nustatytas faktines aplinkybes, bet ir nurodyti pačias aplinkybes ar sąlygas, kurios, muitinės nuomone, lėmė prekių pardavimą ar kainą, bei pagrįsti, kad šių aplinkybių ar sąlygų daromo poveikio prekių pardavimui ar kainai vertės neįmanoma nustatyti. Taigi įrodinėjimo našta dėl sandorio vertės netaikymo pirmiausia tenka muitinei. Tuo atveju, jei importuotojas po to siekia paneigti šias muitinės nurodomas aplinkybes, jis turi paaiškinti ir pateikti įrodymus, tai yra įtikinti muitinę, kad deklaruojamoji vertė vis dėlto, pagal Muitinės kodekso 29 straipsnį, atspindi faktiškai sumokėtą arba mokėtiną bendrą sumą už importuojamas prekes. Muitinei nusprendus nesivadovauti importuotojo paaiškinimais ir argumentais, ji privalo nurodyti, kodėl šie argumentai ir (ar) paaiškinimai yra nepriimtini ar nepagrįsti.

Apžvelgiamos bylos faktinių aplinkybių kontekste Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia akcentavo, kad vien žymus skirtumas tarp deklaruotos ir duomenų bazėje (PREMI DB, EUROSTAT ir kt.) esančios vertės pats savaime negali paneigti sandorio vertės metodo taikymo. Šią išvadą pagrindžia anksčiau pateiktas aiškinimas, ypač būtinybė remtis individualaus prekių pardavimo eksportui į Bendrijos muitų teritoriją aplinkybėmis, draudimas taikyti savavališkai nustatytas arba fiktyvias kainas bei bendra taisyklė, jog muitinė vertė, kiek galima, turi būti pagrįsta sandorio vertės metodu. Importuotojui pateikus pakankamai įrodymų dėl vertinamų kainų skirtumo, kainų skirtumai gali būti laikomi normalia pasaulinės prekybos praktika. Be to, tai, jog transportavimo išlaidos, susidariusios iki Bendrijos muitų teritorijos, yra didesnės nei pareiškėjo deklaruota muitinė vertė, taip pat nėra pagrindas atmesti sandorio vertės metodo taikymą. Iš principo minėtas faktas gali būti pagrįstas šioje byloje analizuojamo individualaus techninės sieros rūgšties pardavimo į Bendrijos muitų teritoriją aplinkybėmis. Parduodamos eksportui į Bendrijos muitų teritoriją prekės – techninės sieros rūgšties – pobūdis nagrinėtu atveju buvo

aktualus. Jis gali pagrįsti analizuojamo pardavimo aplinkybes bei sąlygas, kartu ir deklaruotą importuotos prekės pardavimo sumą. Byloje esantys duomenys patvirtino, kad techninė sieros rūgštis buvo šalutinis produktas. Taip pat nepaneigti duomenys, jog dėl sumažėjusios cheminių trąšų paklausos ir kainų pasaulinėse rinkose Rusijos ir Ukrainos vartotojai nutraukė sieros rūgštis išsigijimą iš gamintojo; jog gamintojo technologinės galimybės saugoti sieros rūgštį buvo ribotos, Baltarusijoje buvo didelis šio produkto ekologinis mokeskis už šio produkto išmetimą į atmosferą, o byloje buvę duomenys sudarė pagrindą manyti, kad ekologinio mokesčio suma galėjo viršyti net bendrą – deklaruotos muitinės vertės ir transporto išlaidų – sumą. Šiomis aplinkybėmis Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija vertino, kad apžvelgiamu atveju pareiškėjas pagrindė techninės sieros rūgštis pardavimo dokumentuose nurodytą kainą. Savo ruožtu muitinė nesiėmė priemonių surinkti priešingų įrodymų, kurie paneigtų minėtus paaiškinimus bei argumentus. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad atsakovai neįrodė, jog apžvelgiamu atveju buvo pagrindas taikyti Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktą ir importuotų prekių muitinę vertę nustatyti taikant ne sandorio vertės metodą

[2013 m. kovo 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-709/2013**. UAB „Fortera“ prieš *Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 10.4]

Pastebėtina, jog muitų teisinis reguliavimas pasižymi tam tikru unikalumu, nebūdingu kitiems Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojantiems mokesčiams ir privalomosioms įmokoms kaip, pavyzdžiui, asmenų solidarioji atsakomybė už skolos muitinei įvykdymą. Toks teisinis reguliavimas neretai nulemia ir tam tikras procesinius ypatumus nagrinėjant (mokestinius) ginčus muitų klausimais. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-2212/2013** buvo nustatyta, kad Kauno teritorinė muitinė sprendimu nusprendė G. K. ir kitus du asmenis (N. Ž. bei A. P.) pripažinti solidariais skolininkais muitinei, įregistruoti mokesstinę prievolę. Šį sprendimą G. K. nustatyta tvarka apskundė. Ginčui pasiekus pirmosios instancijos teismą, šis nusprendė minėto muitinės sprendimo dalį, tiek, kiek tai susiję su G. K., panaikinti, o skundą dėl likusios sprendimo dalies, t. y. dėl kitų dviejų asmenų, atmesti, nes tai negali sukelti jokių teisinių pasekmių G. K. Taigi, nagrinėtas 2012 m. gegužės 24 d. sprendimas buvo priimtas dėl trijų asmenų, iš kurių tik vienas kreipėsi teisminės gynybos ir jo reikalavimai buvo patenkinti, o dėl kitų dviejų asmenų atmesti, t. y. dėl pastarųjų asmenų taip pat buvo priimtas sprendimas. Šiuo aspektu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pastebėjo, kad net ir sutinkant su teismo pozicija, kad atmestoji skundo dalis niekaip nedarė įtakos besikreipusio teisminės gynybos asmens teisėms ir pareigoms, tai kitoje dalyje vis dėlto buvo pasisakyta dėl neįtrauktų į bylą asmenų. Paliktoje galioti 2012 m. gegužės 24 d. sprendimo dalyje iš esmės pripažįstama (patvirtinama), kad ta apimtimi, kurioje N. Ž. ir A. P. apskaičiuoti mokesčiai ir jie įpareigojami juos sumokėti, viešojo administravimo subjekto sprendimas yra teisėtas bei pagrįstas ir, kad tik jie vieni dabar privalės solidariai sumokėti muitinės įregistruotą skolą, o G. K. tokia pareiga paneigiama pirmosios instancijos teismo sprendimu. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos nuomone, tokia teisinė situacija, visų pirma, nėra suderinama su Administracinių bylų teisenos įstatymo 48 straipsnio 2 dalimi, 53 straipsniu bei nulemia Administracinių bylų teisenos įstatymo 142 straipsnio 2 dalies 2 punkte įvardyto atvejo konstatavimą – pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti asmenų teisių ir pareigų. Antra, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, minimų kitų asmenų įtraukimas į administracinės bylos procesą turėjo būti suponuotas ir dėl to, kad 2012 m. gegužės 24 d. sprendimo skaidymas į atskiras dalis teisiškai iš principo neįmanomas. Šiuo aspektu nebuvo ginčo, kad G. K. teisei priešinga veika buvo įvykdyta veikiant grupėje su kitais asmenimis, t. y. N. Ž. ir A. P. Skola muitinei atsirado bendrais jų padarytais veiksmais, o tai nulėmė ir sprendimą dėl solidarinės atsakomybės, kuris grįstinas Muitinės kodekso 213 straipsniu („jeigu vieną skolą muitinei privalo sumokėti keli asmenys, jie solidariai atsako už tokią skolą“), nurodytu ir 2012 m. gegužės 24 d. sprendime. Vadinasi vieno asmens atžvilgiu priimtas sprendimas neatsiejamas nuo likusių asmenų, todėl pastarieji turėjo būti įtraukti į procesą. Dėl išdėstytų priežasčių pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo panaikintas ir administracinė byla gražinta šiam teismui nagrinėti iš naujo.

[2013 m. lapkričio 12 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-2212/2013**. G. K. prieš *Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.3.1; 9.4.3; 9.5; 10.8.2]

Tiesioginių mokesčių srityje 2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas priėmė keletą administracinių teismų praktikai ir mokesčių teisinių santykių dalyviams reikšmingų sprendimų, susijusių su gyventojų pajamų mokesčiu (toliau – ir GPM). Vienas reikšmingiausių apžvelgiamų metų sprendimų šioje srityje buvo priimtas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-715/2013**, kurioje Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pasisakė dėl mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui tenkančios pareigos įvykdyti mokesstinę prievolę perkėlimo mokesčio mokėtojui pagrindų. Šioje byloje mokesčines prievoles apskaičiuojant pagal Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje numatytas taisykles buvo konstatuota, kad pareiškėjo (uždarosios akcinės bendrovės) akcininkui (kitai uždarajai akcinei bendrovei) išmokėtos sumos apmokestinimo tikslais pripažintinos fiziniam asmeniui išmokėtais dividendais (šio asmens A klasės pajamomis) apmokestinimo GPM tikslais. Pasisakydama dėl to, kuriam iš minėtų mokesčių santykių dalyvių (t. y. ar dividendus išmokėjusiam pareiškėjui (bendrovei), ar fiziniam asmeniui)

teko pareiga į valstybės biudžetą įmokėti GPM, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija priminė, kad Lietuvos vienetas, kaip mokesčių išskaičiuojantis asmuo išmokėdamas išmokas pagal mokesčio mokėjimo tvarką priskiriamas gyventojų A klasės pajamoms, privalo apskaičiuoti, išskaičiuoti ir sumokėti į biudžetą Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo (toliau – ir GPM įstatymas) nustatytą pajamų mokesčių, jeigu šios išmokos nėra priskiriamos neapmokestinamosioms pajamoms (GPM įstatymo 23 str. 1 d. (2003 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. IX-1848 redakcija).

Nukrypdamas nuo šių (mokesčių) įstatymų nuostatų pirmosios instancijos teismas iš esmės sprendė, jog tais atvejais, kai nustatomos Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos sąlygos dėl mokesstinės naudos (priešingos teisei) gavimo, nesumokėtas mokestis gali būti tiesiogiai išieškotas iš mokesčio mokėtojo, gavusio tokią mokesstinę naudą, o ne iš mokesčių išskaičiuojančio asmens. Atitinkamai, šis teismas pripažino, jog pareiškėjas (bendrovė) nėra atsakingas už minėto GPM sumokėjimą į biudžetą. Kategoriškai nepaneigdamas tokio vertinimo galimybės ir jo teisingumo tam tikrais atvejais, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija vis dėlto pastebėjo, kad negalima teigti, jog vien nustatymas, kad atitinkamų mokesčių teisinių santykių kvalifikavimui reikšmingi mokesčio mokėtojo sandoris, ūkinė operacija ar bet kokia jų grupė buvo sudaryti turint (vienintelį) tikslą gauti mokesstinę naudą, savaime eliminuoja mokesčių išskaičiuojančio asmens pareigą nuo minėtų gyventojų A klasės pajamų išskaičiuoti ir į biudžetą sumokėti atitinkamas mokesčių bei kitų privalomųjų įmokų sumas. Nei Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnis, nei šio įstatymo 69 straipsnio 1 dalis savaime nesuteikia teisės atitinkamas mokesčines prievoles paskirstyti kitiems asmenims, nei tiems, kurie eksplicitiškai nurodyti atitinkamo mokesčio įstatyme. Apžvelgiamu atveju, kaip minėta, pagal ginčo teisiniams santykiams taikytinas GPM įstatymo nuostatas būtent pareiškėjas (ginčo sumas išmokėjęs juridinis asmuo) pripažintinas mokesčių išskaičiuojančiu asmeniu, būtent jam pagal bendrąją taisyklę teko šiame mokesčio įstatyme nustatyta prievolė išskaičiuoti nuo mokesčių mokėtojo (fizinio asmens) gautų A klasės pajamų GPM ir šias sumas nustatyta tvarka bei terminais sumokėti į biudžetą.

Kita vertus, išplėstinė teisėjų kolegija taip pat nurodė, jog mokesčių išskaičiuojantis asmuo, kaip jis apibrėžiamas Mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje, dalyvauja dvejopame su mokesstinės prievolės įvykdymu susijusiame teisiniame santykiyje, kai vienas asmuo pagal mokesčio įstatymą privalo mokėti mokesčių, o kitas asmuo šią prievolę faktiškai atlieka sumokėdamas (pervesdamas) į biudžetą nustatyta tvarka apskaičiuotą mokesčių. Šiuo atveju viena mokesstinė prievolė tenka mokesčio mokėtojui ir mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui. Tokiu atveju mokesčių išskaičiuojantis asmuo, kiek tai susiję su aptariamų prievolių vykdymu, paprastai pakeičia mokesčių mokėtoją. Tačiau tai nereiškia, jog visais atvejais eliminuojama mokesčio mokėtojo pareiga įvykdyti mokesstinę prievolę, kai jos neįvykdo (netinkamai įvykdo) mokesčių išskaičiuojantis asmuo.

Iš tiesų vienas iš pagrindinių apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principų yra mokesčių teisingumo principas (Mokesčių administravimo įstatymo 6 str.). Šio principo taikymas mokesčiniuose santykiuose yra neatsiejamas nuo Mokesčių administravimo įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos mokesčių administratoriaus pareigos administruojant mokesčius vadovautis protingumo ir teisingumo kriterijais. Tai, be kita ko, reiškia, jog mokesčių administratorius savo veikloje privalo vadovautis ne tik formaliomis mokesčių teisės aktuose nustatytomis taisyklėmis, bet ir minėtais kriterijais. Analogiška pareiga tenka ir mokesčių ar kitą ginčą dėl mokesčių administratoriaus veiksmų (neveikimo), susijusių su mokesčių administravimu, nagrinėjančioms institucijoms, įskaitant administracinius teismus.

Be to, mokesčiniuose teisiniuose santykiuose reikšmingi ir mokesčių visuotinio privalomumo bei mokesčių mokėtojų lygybės principai (Mokesčių administravimo įstatymo 7 str. ir 8 str. 1 d.), kurie pažeidžiami, kai, pavyzdžiui, mokesčiai (jų dalis) yra nesumokami ar mokesstinė prievolė vykdoma nesilaikant įstatyme numatytų terminų. Aptariamiems santykiams svarbus ir bendrasis sąžiningumo principas, be kita ko, reikalaujantis mokesčio mokėtojo (įskaitant mokesčių išskaičiuojantį asmenį) atidumo, rūpestingumo bei draudžiantis piktnaudžiauti teise. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, netoleruotina ir viešąjį interesą pažeidžiančia pripažintina situacija, kai, pavyzdžiui, dėl atitinkamame mokesčiniame santykiyje dalyvavusių asmenų piktnaudžiavimo teise, sukčiavimo ir kitokio teisės aktams prieštaraujančio mokesstinės naštos (su)mažinimo, mokesčių mokėtojai (mokesčių išskaičiuojantys asmenys) išvengtų jiems tenkančių mokesčių prievolių, atitinkamos sumos nebūtų sumokėtos į biudžetą.

Neabejotina, jog mokesčiniuose teisiniuose santykiuose, kuriuose dalyvauja mokesčių išskaičiuojantis asmuo ir kuriuose yra nustatyta šių santykių dalyvių (dalies ar visų) veikla, susijusi su siekiu įgyti (teisei prieštaraujančią) mokesstinę naudą, formalus mokesčių įstatymo nuostatų taikymas tam tikrais atvejais būtų nesuderinamas su minėtais mokesčių teisėje (administruojant mokesčius) taikomais principais bei kriterijais. Akivaizdu, jog, pavyzdžiui, aptariamiems principams ir kriterijams prieštarautų reikalavimas mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui į biudžetą įmokėti atitinkamus mokesčius ir su jais susijusias sumas (delspinigius, baudas), jei mokesstinė nepriemoka susidarė dėl mokesčių mokėtojo sukčiavimo, piktnaudžiavimo teise ar kitų teisei prieštaraujančių veiksmų, apie kuriuos pirmasis (mokesčių išskaičiuojantis) asmuo, veikdamas sąžiningai ir rūpestingai, nežinojo ir negalėjo žinoti. Neturėtų būti paneigiama mokesčių mokėtojo mokesstinė prievolė ir tais atvejais, kai *inter alia* Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje nurodytais tikslais mokesčių teisinių santykių dalyviai tikslingai siekia perkelti mokesčių mokėjimą mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui, kuris dėl mokumo problemų (pvz., gresiančio bankroto) šių prievolių akivaizdžiai negalės įvykdyti. Tačiau, kaip pabrėžė Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, net

ir konstatavus Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje nurodytas sąlygas, bet nenustačius jokių išskirtinių ir ypatingų aplinkybių, kurios reikalautų klausimą dėl asmens, atsakingo už mokestinės prievolės įvykdymą, spręsti taikant minėtus principus ir kriterijus, t. y. nesant teisinio pagrindo nukrypti nuo formalių teisės aktų nuostatų, pareiga įvykdyti aptariamo pobūdžio mokestines prievoles tenka būtent įstatymų leidėjo nurodytam mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui, nepriklausomai nuo to, kuris iš mokestinių teisinių santykių dalyvių gavo atitinkamą mokestinę naudą.

Apžvelgiamoje byloje Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė ir tai, jog vien faktinė aplinkybė, kad atitinkamos sumos (išmokos) mokesčio mokėtojui išmokėtos iš jų (šių sumų) neišskaičiavus mokėtinų mokesčių ir (ar) kitų privalomųjų mokėjimų, savaime negali būti vertinama kaip paneigianti aptariamas mokesčių išskaičiuojančio asmens pareigas. Priešingas vertinimas akivaizdžiai neatitiktų tikslų, kurių įstatymų leidėjas siekė nustatydamas mokesčių išskaičiuojančio asmens prievoles, mokesčių teisės aktuose nustatytos pareigos išskaičiuoti mokesčių mokėtojo mokėtiną mokesčių ir jų sumokėti į biudžetą vykdymas priklausytų tik nuo šio (mokesčių išskaičiuojančio) asmens valios, kas neabejotinai paneigtų aptariamos pareigos paskirtį.

Apibendrinama tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog, nesant mokesčių įstatymuose ir juos lydinčiuose teisės aktuose nustatytų specialių nuostatų, taikant Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnyje įtvirtintą turinio viršenybės prieš formą principą ir (ar) mokėtinus mokesčius apskaičiuojant pagal to paties įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje nustatytas taisykles, mokesčių teisės aktuose nustatyta mokesčių išskaičiuojančio asmens prievolė išskaičiuoti mokesčių mokėtojo mokesčių ir jų sumokėti į biudžetą gali būti perkelta atitinkamo mokesčio įstatyme nurodytam mokesčio mokėtojui tik tokiu atveju, jei toks neperkėlimas pažeistų mokesčių mokėtojų lygybės, teisingumo, visuotinio privalomumo, sąžiningumo principus ir (ar) neatitiktų protingumo bei teisingumo kriterijų, kurių turi būti paisoma mokesčių administratoriui administruojant mokesčius. Šis vertinimas atliekamas atsižvelgiant į konkrečiame mokestiniame santykiyje susiklosčiusias individualias aplinkybes.

Apžvelgiamoje byloje surinkti įrodymai leido neabejotinai teigti, jog pareiškėjas žinojo (turėjo žinoti) apie teisės aktams prieštaraujantį mokestinės naudos siekimą, tačiau jokių veiksmų nesiėmė, nenustatyta jokių objektyviais įrodymais pagrįstų ypatingų ir (ar) išskirtinių aplinkybių, kurios taikant minėtus principus bei kriterijus leistų nukrypti nuo aiškių šioje byloje taikytinų mokesčių įstatymų nuostatų bei pripažinti pareiškėją, kaip mokesčių išskaičiuojantį asmenį, neatsakingu už ginčijamame vietos mokesčių administratoriaus sprendime nurodytų mokestinių prievolių įvykdymą. Todėl apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir paliko galioti vietos mokesčių administratoriaus sprendimą, kuriuo atsakingu už ginčo mokestinės prievolės įvykdymą buvo pripažintas pareiškėjas (mokesčių išskaičiuojantis asmuo).

[2013 m. lapkričio 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-715/2013**. *UAB „Vandens siurbliai“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.1.3; 9.1.5; 9.5; 9.8.1]

Apžvelgiamais metais Vyriausiajam administraciniam teismui ne kartą teko pasisakyti dėl sutuoktiniams tenkančių GPM prievolių ir šių prievolių paskirstymo. Pavyzdžiui, išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-2280/2012** sprendė klausimą, ar už bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise valdyto turto – vertybinių popierių – pardavimą gautas pajamas kiekvienas iš sutuoktinių (pareiškėjų) turėjo deklaruoti ir nuo jų (pajamų) sumokėti GPM atskirai lygiomis dalimis. Šiuo aspektu išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, kad, vadovaujantis GPM įstatymo nuostatomis, GPM mokėtoju gali būti pripažintas tik konkretus fizinis asmuo, t. y. įstatymas aiškiai GPM mokėtoją apibrėžia kaip konkretų fizinį asmenį, o ne tokių asmenų daugumą. Toliau išplėstinė teisėjų kolegija akcentavo, kad siekiant konkretų fizinį asmenį (gyventoją) pripažinti aptariamo mokesčio mokėtoju, toks asmuo, be kita ko, turi būti „gavęs pajamų“ GPM įstatymo 3 straipsnio (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX-1007 redakcija) prasme. Atskleidžiant šios sąlygos turinį pirmiausia pažymėta, kad remiantis GPM įstatymo 2 straipsnio 14 dalimi (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), pajamomis, išskyrus toje pačioje nuostatoje išvardintas išimtis, kurios nagrinėtu atveju nebuvo taikytos, *inter alia* laikomos „<...> per mokestinį laikotarpį gautas atlygis <...> už parduotą ar kitaip perleistą, investuotą turtą ar lėšas ir (arba) kita gauta nauda pinigais ir (arba) natūra <...>“. Šios pajamos pripažįstamos jų gavimo momentu, kuriuo nagrinėjamu atveju laikomas momentas, „<...> kai pajamos bet kokia forma faktiškai gaunamos <...>“ (GPM įstatymo 8 str. 2 d. 1 p. (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija).

Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, sisteminė, loginė bei lingvistinė šių nuostatų analizė aiškiai iliustruoja, jog GPM įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punkte (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija) numatytu atveju GPM mokėtoju pripažįstamas gyventojas, kuris faktiškai bet kokia forma gavo pajamų, kurios yra GPM objektas jų gavimo momentu. Apeliacinės instancijos teismas, apžvelgęs ginčo laikotarpiui aktualias GPM įstatymo nuostatas, taip pat pabrėžė, kad įstatymų leidėjas yra nustatęs asmeninę B klasės iš ne individualios veiklos turto pardavimo pajamas, kokiomis buvo pripažintos ir ginčo pajamos, gavusio nuolatinio Lietuvos gyventojų pareigą šias pajamas deklaruoti ir, jei tokios pajamos priskiriamos apmokestinamosioms, – apskaičiuoti bei sumokėti atitinkamo dydžio GPM. Nagrinėjamos bylos kontekste tai reiškė, kad ši pareiga kiekvieno iš pareiškėjų, t. y. kiekvieno iš sutuoktinių, atžvilgiu buvo asmeninė, o tai reikalavo aiškiai nustatyti kiekvienam iš jų tenkančios

mokestinės prievolės už ginčo pajamas ribas, šiuo tikslu pirmiausiai identifikuojant kuris iš jų „faktiškai“ gavo pajamas GPM įstatymo prasme.

Šiuo klausimu pasisakydama dėl to, jog ginčo atveju piniginės lėšos, gautos pardavus bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantį turtą, buvo pervestos tik į vieno pareiškėjo (sutuoktinio) asmeninę sąskaitą (gautos jo vardu), išplėstinė teisėjų kolegija sutiko, kad aplinkybė, į kieno kredito įstaigoje esančią sąskaitą tokios lėšos pervedamos, paprastai yra reikšminga sprendžiant klausimą dėl atitinkamo asmens pripažinimo GPM mokėtoju, nes, kaip minėta, GPM įstatymas apmokestinimo momentą, be kita ko, sieja su faktiniu pajamų gavimu. Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad, kaip yra matyti iš GPM įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punkte (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija) įstatymų leidėjo vartojamos formuluotės „<...> pajamos bet kokia forma faktiškai gaunamos <...>“ loginės ir lingvistinės konstrukcijos, taip pat šią nuostatą aiškinant sistemiškai kitų GPM įstatymo nuostatų atžvilgiu, vien ši faktinė aplinkybė savaime negali eliminuoti galimybės pripažinti, kad faktiškai atitinkamą naudą, kuri laikoma pajamomis apmokestinimo aptariamu mokesčiu tikslais (GPM įstatymo 2 str. 14 d. (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX 2103 redakcija), gavo (ir) kitas fizinis asmuo (gyventojas). Ginčo pajamos buvo gautos pagal sandorius dėl vertybinių popierių pardavimo, todėl, kaip pažymėjo išplėstinė teisėjų kolegija, siekiant įvardinti, kuris iš pareiškėjų faktiškai jas (pajamas) gavo, be kita ko, būtina objektyviai įvertinti šių sandorių pobūdį, jų turinį, sudarymo aplinkybes, taip pat teisinius, ekonominius, asmeninius sandoriuose dalyvavusių asmenų ryšius. Be to, nesant nuostatų, kurios detalizuotų, kas yra laikytina faktiniu pajamų gavimu, ginčo teisiniai santykiai, be kita ko, gali būti vertinami privatinės teisės aspektu tiek, kiek tai neprieštarauja viešosios (mokesčių) teisės nuostatomis ir nepaneigia jomis nustatyto teisinio reglamentavimo turinio, paskirties bei esmės.

Šiuo klausimu išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pastebėjo, kad, kaip minėta, ginčo pajamos buvo gautos pardavus bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantį turtą – vertybinius popierius. Pagal bendrąją taisyklę pardavus bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantį turtą, gautos pajamos, t. y. už šio turto pardavimą gautos piniginės lėšos, taip pat laikytinos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (Civilinio kodekso 3.88 str. 1 d. 1 p., 2 d.). Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad aplinkybė, jog atitinkamos pajamos laikytinos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pagal minėtas Civilinio kodekso nuostatas, nėra pakankama pripažinti, kad šias pajamas faktiškai yra gavę kiekvienas iš sutuoktinių GPM įstatymo nuostatų prasme. Toks plečiamasis GPM įstatymo 3 straipsnio (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX 1007 redakcija), skaitomo kartu su to paties įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), aiškinimas akivaizdžiai neatitiktų šių nuostatų vertinimo kitų GPM įstatymo nuostatų kontekste. Iš tiesų, kaip matyti, pavyzdžiui, iš ginčui aktualių laikotarpiu galiojusių su darbo santykiais susijusių pajamų apmokestinimą GPM reglamentavusių nuostatų (GPM įstatymo 2 str. 31 d. (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX-1007 redakcija), 22 str. 2 d. 1 p., 23 str. (2003 m. lapkričio 25 d. įstatymo Nr. IX-1848 redakcija), šio mokesčio mokėtoju akivaizdžiai pripažįstamas tik šias pajamas uždirbęs asmuo, nors pagal Civilinio kodekso 3.88 straipsnio 1 dalies 3 ir 5 punktus tokios pajamos taip pat pripažįstamos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Kita vertus, kaip jau buvo minėta, ginčo pajamos buvo gautos pardavus bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe buvusį turtą – vertybinius popierius, o tokius sandorius, t. y. bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančių vertybinių popierių pardavimo, galėjo sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokių sandorių sudaryti (Civilinio kodekso 3.92 str. 4 d.). Apžvelgiamu atveju nebuvo duomenų, kad šie reikalavimai buvo pažeisti. Tai reiškia, kad šiuo atveju teisinių santykių, kurių pagrindu buvo gautos ginčo pajamos, faktiniai dalyviai buvo abu pareiškėjai, ginčo pajamos vertintinos, kaip įgytos abiejų pareiškėjų (sutuoktinių) valia. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad turtu, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, sutuoktiniai naudojami, jį valdo ir juo disponuoja bendru sutarimu (Civilinio kodekso 3.92 str. 1 d.), todėl vertintina, kad atsižvelgiant į prieš tai nurodytas sandorių sudarymo aplinkybes, vien tai, jog ginčo lėšos buvo pervestos tik į vieno pareiškėjo sąskaitą (gautos jo vardu), ginčo atveju nesudarė pagrindo pripažinti, kad pajamas GPM įstatymo prasme gavo tik jis (vienas sutuoktinis). Bendrąja jungtine nuosavybe valdytą turtą teisiniu požiūriu pardavė abu sutuoktiniai, tad ir ekonominę naudą bei pajamas iš šių sandorių ginčo atveju gavo abu sutuoktiniai. Šių visų aptartų aplinkybių visuma, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, sudarė pakankamą pagrindą apžvelgiamu atveju pripažinti, jog abu pareiškėjai laikytini gavusiais ginčo pajamas GPM įstatymo 3 straipsnio (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX 1007 redakcija), skaitomo kartu su to paties įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), prasme. Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad, kaip minėta, GPM mokėtoju gali būti pripažįstamas tik konkretus fizinis asmuo (gyventojas), o ne jų daugetas. Ginčo teisiniams santykiams aktualių laikotarpiu galiojusios GPM įstatymo nuostatos eksplicitiškai nereguliavo teisinių santykių, susijusių su pajamų, gautų iš tokių, kaip ginčo sandorių, paskirstymo apmokestinimo GPM tikslais. Atitinkamai išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, kad šioje byloje nustatyto ginčo pajamų šaltinio pobūdis (šios pajamos gautos iš Civilinio kodekso 3.92 straipsnio 4 dalyje nurodytų sandorių, susijusių su bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės turto – vertybinių popierių – pardavimu, pagrindu), nesant konkrečių mokesčių įstatymuose numatytų taisyklių, savaime implikuoja būtinybę subsidiariai remtis privatinės teisės nuostatomis tiek, kiek tai susiję su pareiškėjų gautų pajamų iš minėtų vertybinių popierių pardavimo dalies nustatymu apmokestinimo tikslais.

Šiuo tikslu remtasi Civilinio kodekso 3.117 straipsnio 1 dalimi, įtvirtinančia, jog „preziumuojama, kad sutuoktinių bendro turto dalys yra lygios“. Byloje nebuvo jokių objektyvių duomenų, leidusių netaikyti šios prezumpcijos, tiek ginčo vertybinių popierių, tiek pardavus šį turta gautų piniginių lėšų atžvilgiu, jos (prezumpcijos) iš esmės neginčijo ir pareiškėjai. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija pripažino, kad kiekvienas iš pareiškėjų GPM įstatymo 3 straipsnio (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX-1007 redakcija), skaitomo kartu su to paties įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), požiūriu, faktiškai gavo po pusę piniginių lėšų, kurios buvo įgytos pardavus minėtus ginčo vertybinius popierius.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog vietos mokesčių administratorius, mokestinį ginčą nagrinėjusios institucijos, įskaitant pirmosios instancijos teismą, pagrįstai pripažino, jog ginčo pajamas gavo abu pareiškėjai (sutuoktiniai) lygiomis dalimis, todėl kiekvienas iš jų turėjo šias pajamas (pajamų dalį) deklaruoti pateikiant atitinkamo laikotarpio mokesčio deklaraciją (GPM įstatymo 25 str. 1 ir 2 d. (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX-1007 redakcija), 27 str. 1 d. (2008 m. gruodžio 23 d. įstatymo Nr. XI-111 redakcija).

[2013 m. sausio 7 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-2280/2012**. Ž. S. prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.1.1.2.]

Apžvelgiamoje srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁶⁰²-27/2013**, kurioje buvo sprendžiama dėl pajamų pripažinimo gautų abiejų sutuoktinių lygiomis dalimis apmokestinimo GPM tikslais, kai nėra žinomas pajamų šaltinis. Šioje byloje buvo nagrinėjamas mokestinis ginčas dėl mokesčių administratoriaus nurodytų mokėtinų sumų, kurios pareiškėjui buvo apskaičiuotos konstatavus, jog jis kartu su sutuoktine 2006 metais gavo 230 317,70 Lt pajamų, kurių nedeklaravo bei įstatymų nustatyta tvarka neapskaičiavo ir nesumokėjo nuo jų (pajamų) mokėtino GPM. Šie asmenys buvo pripažinti gavę ginčo pajamas iš esmės nustačius, jog pareiškėjo ir jo sutuoktinės 2006 metais patirtos išlaidos (388 487,01 Lt) viršijo jų gautas pajamas (158 169,31 Lt), t. y. šie asmenys disponavo juridinę galią turinčiais dokumentais ar kitokiais objektyviais įrodymais nepagrįstomis lėšomis (gavo pajamas), kurių nedeklaravo ir nesumokėjo nuo šių pajamų mokėtino GPM. Ginčydamas tokį mokesčių administratoriaus sprendimą pareiškėjas, be kita ko, nesutiko su vertinimu, jog ginčo pajamos laikytinos gautomis pareiškėjo ir jo sutuoktinės bei jiems abiem pripažinta pareiga lygiomis dalimis įvykdyti iš šių pajamų kylančias mokestines prievoles.

Šiuo klausimu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija priminė, kad mokesčių mokėtojas – asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokesť. Mokesčio mokėtojas yra vienas iš esminių (pagrindinių) atitinkamo mokesčio elementų, kuris gali būti nustatomas (apibrėžiamas) tik įstatymu. Tai taip pat implikuoja, jog atitinkamame mokesčio įstatyme pateikta mokesčio mokėtojo sąvoka (jos turinys) negali būti aiškinama plečiamai. Atitinkamai Vyriausiais administracinis teismas, vadovaudamasis GPM įstatymo nuostatomis, priminė, jog GPM mokėtoju pripažįstamas gyventojas (konkretus fizinis asmuo), kuris faktiškai bet kokia forma gavo pajamų, kurios yra GPM objektas jų gavimo momentu.

Apžvelgiamoje byloje buvo nustatyta, jog vietos mokesčių administratorius poziciją, kad už iš ginčo pajamų kylančias mokestines prievoles yra atsakingi pareiškėjas ir jo sutuoktinė lygiomis dalimis, grindė aplinkybe, jog, nesant įstatymuose ir juos lydinčiuose teisės aktuose numatytų išimčių, šios pajamos yra laikytinos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (Civilinio kodekso 3.87 str. 2 d.), o tokio sutuoktinių bendro turto dalių lygybės prezumpcija yra įtvirtinta Civilinio kodekso 3.117 straipsnio 1 dalyje. Tačiau šiuo aspektu Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog atitinkamos pajamos laikytinos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe pagal Civilinio kodekso nuostatas, nėra pakankama pripažinti, kad šias pajamas faktiškai yra gavę kiekvienas iš sutuoktinių GPM įstatymo nuostatų prasme. Toks plečiamasis GPM įstatymo 3 straipsnio (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX 1007 redakcija), skaitomo kartu su to paties įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija), aiškinimas akivaizdžiai neatitiktų šių nuostatų vertinimo kitų GPM įstatymo nuostatų kontekste. Todėl vien ta faktinė aplinkybė, jog ginčo pajamos pagal privatinės teisės nuostatas yra laikytinos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, savaime neleidžia pripažinti pareiškėjo ir jo sutuoktinės lygiomis dalimis gavusiais ginčo pajamas apmokestinimo GPM tikslais.

Nagrinetu atveju pareiga pagrįsti mokesčių mokėtojui apskaičiuotus mokesčius ir su jais susijusias sumas teko vietos mokesčių administratoriui (Mokesčių administravimo įstatymo 67 str. 1 d.). Tokia mokestiniuose teisiniuose santykiuose taikoma įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė implikuoja ir mokesčių administratoriaus pareigą objektyviai pagrįsti savo sprendimą konkretų asmenį pripažinti atsakingu už atitinkamas mokestines prievoles. Neabejotina, kad kai mokesčių mokėtojo mokėtini mokesčiai yra apskaičiuojami Mokesčių administravimo įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka, o pajamų šaltiniai nėra žinomi, kaip buvo nagrinėjamu atveju, mokesčių administratorius ne visada turi galimybę remtis objektyviais ir tiksliais duomenimis, leidžiančiais *inter alia* aiškiai (vienareikšmiškai) identifikuoti konkrečius mokestinių teisinių santykių dalyvius apmokestinimo atitinkamu mokesčiu tikslais. Tačiau tokių (tikslų) duomenų nebuvimas negali paneigti mokesčių administratoriaus pareigos pagrįsti savo sprendimą, šiuo tikslu, be kita ko, remiantis tokiais duomenimis, kurių pagrindu daroma išvada apie mokesčio mokėtoją atitiktą protingumo bei, kiek objektyviai įmanoma, teisingumo kriterijus. Mokesčių administratoriaus pareiga pagrįsti jo mokesčių mokėtojui apskaičiuotus mokesčius ir su jais susijusias sumas turi būti vykdoma

ypatingai atidžiai pajamų, kurių šaltiniai nėra žinomi, apmokestinimo atvejais. Iš tiesų tokie atvejai skiriasi nuo gyventojų deklaruotų arba mokesčių administratoriaus nurodomų mokėti mokesčių nuo pajamų, kurių gavimo šaltiniai yra žinomi, o jų paskaičiavimo būdai yra tikslūs ir dažniausiai paremti mokesčio mokėtojo ir (ar) mokesčių administratoriaus turimais objektyviais duomenimis. Kaip minėta, pajamų, kurių šaltiniai nėra žinomi, apmokestinimas taikant Mokesčių administravimo įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje numatytą tvarką paprastai yra paremtas tam tikromis teisinėmis ir faktinėmis prezumpcijomis, todėl mokesstinė prievolė tokiais atvejais gali būti pripažinta pagrįsta tik ištyrus visus įrodymus bei padarius pagrįstą išvadą, kad priimtu administraciniu sprendimu nebus pažeisti mokesčių mokėtojų interesai.

Apžvelgiamoje byloje surinkti duomenys, juos vertinant tiek pagal minėtus kriterijus, tiek vadovaujantis įrodymų vertinimo taisyklėmis, įtvirtintomis Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 6 dalyje, sudarė pakankamą pagrindą pareiškėją pripažinti GPM mokėtoju ginčo pajamų apmokestinimo tikslais. Tačiau vietos mokesčių administratorius nesurinko ir nenurodė jokių duomenų, kurie leistų pareiškėjo sutuoktinei, kiek tai susiję su ginčo pajamų apmokestinimu, pripažinti GPM mokėtoju, kaip jis apibrėžiamas GPM įstatymo 3 straipsnyje (2002 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. IX 1007 redakcija), skaitomame kartu su to paties įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu (2004 m. balandžio 8 d. įstatymo Nr. IX-2103 redakcija).

[2013 m. balandžio 15 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-27/2013**. A. A. prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.1.1.2; 9.1.5]

Administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-724/2013** išplėstinė teisėjų kolegija sprendė mokesčių prievolių paskirstymo, o tiksliau galimybės vieno mokesčių mokėtojo mokesčines prievoles perkelti kitam mokesčių mokėtojui (mokesčių mokėtojo pripažinimo atsakingu už kito mokesčio mokėtojo prievoles) klausimą. Šioje ginčas kilo dėl vietos mokesčių administratoriaus sprendimo dėl patikrinimo akto tvirtinimo teisėtumo. Remdamasis Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnyje įtvirtintu turinio viršenybės prieš formą principu bei (iš esmės) bendroju sąžiningumo principu, bei pripažinęs, jog pareiškėjas perėmė ir tęsė bankrutuojančios bendrovės veiklą, vietos mokesčių administratorius perkėlė bankrutuojančios bendrovės mokesčines prievoles, susijusias su nesumokėtomis gyventojų pajamų, pridėtinės vertės mokesčių bei socialinio ir sveikatos draudimų įmokų sumomis, pareiškėjui, t. y. pripažino pareiškėją atsakingu už šios bankrutuojančios bendrovės mokesčių prievolių įvykdymą.

Sprendama kilusį ginčą, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad atitinkamame mokesčio įstatyme pateikta mokesčio mokėtojo sąvoka (jos turinys) negali būti aiškinama plečiamai. Tik konkrečiame mokesčio įstatyme nurodytam mokesčio mokėtojui tenka pareiga mokėti šiame įstatyme nustatytus mokesčius, laikantis mokesčių teisės aktuose nustatytos mokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos (Mokesčių administravimo įstatymo 8 str.). Šios pareigos tenka ir mokesčių išskaičiuojančiam asmeniui.

Šių bendrųjų taisyklių kontekste išplėstinė teisėjų kolegija toliau pažymėjo, kad vadovaujantis ginčo teisiniams santykiams aktualiomis ginčo mokesčius ir privalomas įmokas reglamentuojančiomis mokesčių įstatymų nuostatomis, pareiškėjas ir bankrutuojanti bendrovė, nepriklausomai nuo jų tarpusavio ryšius atskleidžiančių faktinių aplinkybių, griežtą prasmę buvo du atskiri (savarankiški) mokesčių mokėtojai, kiekvienas jų asmeniškai atsakingas tik už jam pačiam tenkančias mokesčines prievoles. Ginčo atveju nustatyta, kad pareiškėjas neperėmė bankrutuojančios bendrovės mokesčių nepriemokų (ginčo sumų) Mokesčių administravimo įstatymo 86 straipsnyje nustatyta tvarka, pareiškėjas taip pat nebuvo šios bendrovės laiduotoju ar garantu (Mokesčių administravimo įstatymo 104 str.). Apžvelgiamoje byloje nenustatyta ir kitų aplinkybių, kurios sudarytų prielaidas taikyti eksplicitiškai (mokesčių prievolių perkėlimą reglamentuojančias ir (ar) subsidiarią, solidariąją šių ūkio subjektų atsakomybę numatančias nacionalinės privatinės ir viešosios teisės aktų nuostatas. Jų nenurodė ir vietos bei centrinis mokesčių administratoriai, kuriems teko pareiga pagrįsti mokesčių mokėtojui apskaičiuotas mokesčio ir su juo susijusias sumas (Mokesčių administravimo įstatymo 67 str. 1 d.).

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat konstatavo, jog aptariamas mokesčių prievolių perkėlimas pareiškėjui (pareiškėjo pripažinimas atsakingu už bankrutuojančios bendrovės prievoles) nagrinėtu atveju negalėjo būti grindžiamas Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsniu, nustatančiu, jog „mokesčių teisiniuose santykiuose viršenybė teikiama šių santykių dalyvių veiklos turiniui, o ne jos formaliai išraiškai“. Kaip pažymėjo Vyriausiasis administracinis teismas, šia įstatymo nuostata nacionalinėje mokesčių teisės sistemoje yra įtvirtinamas turinio viršenybės prieš formą principas, kuris, kartu su mokesčių mokėtojų lygybės, teisingumo ir visuotinio privalomumo, apmokestinimo aiškumo principais, pripažįstamas apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principu (Mokesčių administravimo įstatymo 6 str.). Atskirai išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, kad Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnio taikymas nėra ribojamas vien tik to paties įstatymo 69 straipsnio 1 ir 2 dalių hipotezėse numatytais atvejais. Teigiant priešingai būtų paneigtas turinio viršenybės prieš formą principo, kaip vieno iš pagrindinių apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principų, paskirtis bei nepagrįstai susiaurintas jo (principo) taikymas. Todėl šiuo principu tam tikrais atvejais gali būti remiamasi ir savarankiškai vertinant atitinkamus mokesčius teisinius santykius, o ne tik sprendžiant mokesčių apskaičiavimo klausimą Mokesčių administravimo įstatymo 69 straipsnyje numatytais atvejais ir tvarka.

Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs lingvistinę ir loginę aptariamo principo turinį atskleidžiančios Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnio nuostatos konstrukciją, pažymėjo, kad taikant turinio viršenybės prieš formą principą, iš esmės yra atliekamas konkretaus mokestinio teisinio santykio dalyvio veiklos, kaip ji suprantama šioje įstatymo nuostatoje, turinio vertinimas. Šis veiklos vertinimas atliekamas siekiant ne sukurti, pakeisti ar panaikinti mokestinius teisinius santykius, t. y. santykius, kurie yra reguliuojami mokesčių įstatymų ir juos lydinių teisės aktų, bet siekiant tinkamai kvalifikuoti nustatytas tikrąsias teisiškai reikšmingas aplinkybes, tokiu būdu atskleidžiant realiai atsiradusius ir egzistuojančius mokestinius teisinius santykius. Tai reiškia, jog taikant aptariamą principą yra atliekamas tokios mokestinių teisiųjų santykių dalyvių veiklos vertinimas, pirmenybę teikiant ne šios veiklos formaliai išraiškai, bet jos turiniui, kuri ne tik tiesiogiai ir betarpiškai yra susijusi su konkrečiais mokestiniais teisiniais santykiais, bet ir kuri lemia (lėmė) šių santykių ar jų dalies atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Šis veiklos vertinimas atliekamas *inter alia* paisant protingumo ir sąžiningumo principų. Galiausiai, tai, jog įstatymų leidėjas akcentuoja būtent mokestinių teisiųjų santykių dalyvių veiklos turinį, prieš tai paminėtos aplinkybės implikuoja ir tai, kad aptariamu principu paprastai negalima *inter alia* remtis nustatant (keičiant, panaikinant) tų asmenų mokestines prievoles (šių prievolių apimtį), kurie nedalyvavo mokestiniame teisiniame santykyje, nulėmusiame atitinkamos mokestinės prievolės atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą.

Pastaruoju aspektu Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, jog, kaip minėta, mokesčių įstatymų prasme pareiškėjas ir bankrutuojanti bendrovė ginčijamo vietos mokesčių administratoriaus sprendimo priėmimo metu buvo du savarankiški mokesčių mokėtojai. Mokestiniuose teisiniuose santykiuose, nulėmusiuose ginčo mokestinių prievolių bankrutuojančiai bendrovei atsiradimą, pareiškėjas nedalyvavo, t. y. nebuvo šių mokestinių teisiųjų santykių dalyvis. Vyriausiasis administracinis teismas taip pat pažymėjo, kad prieš tai aptartas turinio viršenybės prieš formą principo taikymo turinys leidžia teigti, kad Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnis pats savaime (savarankiškai) negali tiesiogiai paveikti aptariamų santykių dalyvių teisių ir pareigų apimties ar sukurti naujas mokestinių prievolių atsiradimo ir priskyrimo atitinkamam asmeniui taisykles, bet sudaro prielaidas atitinkamus santykius kvalifikuoti pagal kitas mokesčių įstatymų ir juos lydinių teisės aktų nuostatas, nei tas, kurios būtų taikomos atsižvelgiant į formalią mokestinių teisiųjų santykių dalyvių veiklos išraišką.

Apžvelgiamu atveju tai reiškė, kad net ir pripažinus, jog pareiškėjas iš tiesų *de facto* perėmė ir (ar) tęsė bankrutuojančios bendrovės verslą ar jo dalį (t. y. perėmė verslą), taip pat turi būti nurodytos mokesčių įstatymų nuostatos, kurių pagrindu ši pareiškėjo veiklos aplinkybė (verslo perėmimas ir tęsimas) suponuotų pirmosios bendrovės (bankrutuojančios) mokestinių prievolių perkėlimą pareiškėjui (pareiškėjo pripažinimą atsakingu už šios bendrovės mokestines prievoles). Toks vertinimas pagrįstas ir aplinkybe, jog mokesčio mokėtojo mokestinių prievolių, kurios yra tiesiogiai susijusios su asmenų nuosavybės teisių suvaržymu, atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo pagrindai nustatomi tik mokesčių įstatymais. Tačiau nei vietos, nei centrinis mokesčių administratoriai nenurodė jokių mokesčių įstatymų ir (ar) juos lydinių teisės aktų nuostatų, kurios sąlygotų aptariamų pareiškėjo mokestinių prievolių atsiradimą, taip *inter alia* neįvykdydami Mokesčių administravimo įstatymo 67 straipsnio 1 dalyje numatytos pareigos.

Apžvelgiamoje byloje išplėstinė teisėjų kolegija taip pat sprendė, kad ginčytas vietos mokesčių administratoriaus sprendimas negalėjo būti pripažintas teisėtu ir remiantis bendroju sąžiningumo principu, reikalaujančiu mokesčio mokėtojo atidumo, rūpestingumo bei draudžiančio piktnaudžiauti teise, nepriklausomai nuo to, ar šiuo principu remiamasi kaip savarankišku pagrindu pripažinti pareiškėją atsakingu už bankrutuojančios bendrovės mokestines prievoles, ar kartu su Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsniu. Remdamiesi šiuo principu, pareiškėjo atsakomybę už bankrutuojančios bendrovės mokestines prievoles vietos ir centrinis mokesčių administratoriai iš esmės kildino iš pareiškėjo dalyvių (akcininkų) galimo nesąžiningumo (piktnaudžiavimo teise). Iš tiesų vertinant byloje nustatytas ginčo faktines aplinkybes buvo galima daryti prielaidą, jog šie asmenys, bankroto procedūros keliu likviduodami pirmąją bendrovę ir įsteigdami visiškai naują ūkio vienetą – pareiškėją, kuris vykdo iš esmės beveik identišką ūkinę komercinę veiklą, taip pat sudarydami patikrinimo akte nurodytus sandorius su kitais (tam tikrais ryšiais susijusiais) ūkio subjektais be kitos ekonominės naudos galbūt siekė išvengti pirmajai įmonei tenkančių mokestinių prievolių. Tačiau tai, net ir pripažinus šiuos veiksmus (įmonės likvidavimą ir naujos įmonės steigimą) atliktais piktnaudžiaujant teise, nagrinėjamu atveju jie (veiksmai) negalėjo suponuoti išvados apie naujai įsteigto ūkio vieneto – pareiškėjo – nesąžiningumą (piktnaudžiavimą teise), nes tokius veiksmus atliko ne jis, minėti asmenys neveikė pareiškėjo vardu. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, jog mokesčių administratorius, bankroto procese atstovaudamas valstybės, kaip vieno iš bankrutuojančios bendrovės kreditorių, interesus, turėjo teisę ir galimybę pasinaudoti įvairiomis privatinėje teisėje numatytais kreditorių teisių ir teisėtų interesų gynimo priemonėmis, be to, įtardamas apie galimai padarytą nusikalstamą veiką – kreiptis į kompetentingas teisosaugos institucijas. Šioje byloje nagrinėto mokestinio ginčo atveju mokesčių administratorius iš esmės nenurodė, kokiais veiksmais (neveikimu) pareiškėjas buvo nesąžiningas ir (ar) piktnaudžiavo teise.

Šiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas ginčytą vietos mokesčių administratoriaus sprendimą dėl patikrinimo akto tvirtinimo ir jį patvirtinusių mokestinį ginčą nagrinėjusių institucijų sprendimus panaikino.

[2013 m. balandžio 11 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-724/2013. UAB „Cleanex“ prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 9.8.1; 9.10]

Administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-595/2012 išplėstinė teisėjų kolegija suformavo reikšmingas teisės taikymo ir aiškinimo taisykles, skirtas atvejams, kai paaiškėja, jog atitinkamos sumos mokesčių administratoriaus nepagrįstai buvo gražintos (iškaitytos) kaip mokesčio permoka (skirtumas). Šioje byloje buvo nagrinėjamas mokestinis ginčas dėl vietos mokesčių administratoriaus sprendimo dėl mokestinio patikrinimo akto tvirtinimo, kuriuo pareiškėjui buvo apskaičiuota ir nurodyta sumokėti tokią gyventojų pajamų mokesčio sumą, kuri anksčiau šiam mokesčių mokėtojui buvo sugražinta kaip mokestinė permoka.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Mokesčių administravimo įstatymo 66 straipsnio 1 dalį, „vadovaudamasis mokesčių teisės aktais, priklausantį mokėti mokestį apskaičiuoja pats mokesčių mokėtojas, išskyrus atitinkamuose mokesčių teisės aktuose numatytas išimtis. Pastebėjęs, kad mokestis buvo apskaičiuotas neteisingai, mokesčių mokėtojas jį perskaičiuoja“. „Tais atvejais, kai mokesčių mokėtojas teisės aktų nustatyta tvarka neapskaičiavo mokesčio arba neteisingai apskaičiavęs jo neperskaičiavo, mokesčių mokėtojui priklausantį mokėti mokestį apskaičiuoja mokesčių administratorius, remdamasis mokesčių mokėtojo pateiktomis mokesčių deklaracijomis, apskaitos bei kitais dokumentais arba kitais [Mokesčių administravimo įstatyme] numatytais specialiais mokesčių apskaičiavimo būdais“ (Mokesčių administravimo įstatymo 66 str. 2 d.). Galiausiai, kiek tai susiję su šių įstatymo nuostatų įgyvendinimu, išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į nagrinėjamiems ginčo teisiniams santykiams taikytiną Mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnio 1 dalį, įtvirtinančią, kad „jeigu kitaip nenustatyta atitinkamo mokesčio įstatyme, mokesčių mokėtojas ar mokesčių administratorius mokestį apskaičiuoti arba perskaičiuoti gali ne daugiau kaip už einamuosius ir penkerius praėjusius kalendorinius metus, skaičiuojamus atgal nuo tų metų, kada pradėdama mokestį apskaičiuoti arba perskaičiuoti, sausio 1 dienos“.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad iš cituotų Mokesčių administravimo įstatymo 66 straipsnio 1 ir 2 dalių, jas skaitant kartu su to paties įstatymo 68 straipsnio 1–3 dalimis, yra akivaizdu, jog pagal bendrąją taisyklę aptariama mokesčių administratoriaus galimybė ir mokesčio mokėtojo pareiga apskaičiuoti ar pastebėjus (nustačius), kad mokestis buvo apskaičiuotas neteisingai, perskaičiuoti mokėtinus mokesčius ir su jais susijusias sumas, paprastai išlieka per visą mokesčių apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties laikotarpį. Įstatymų leidėjas aptariamų Mokesčių administravimo įstatymo nuostatų taikymo nesieja su reikalavimu, jog anksčiau mokesčių administratorius nebūtų priėmęs jokio sprendimo dėl atitinkamų mokesčio mokėtojo mokestinių prievolių ar jų dalies, išskyrus šiame bei kituose įstatymuose numatytas konkrečias išimtis (pvz., draudimas (ribojimas) atlikti pakartotinį mokestinį patikrinimą (Mokesčių administravimo įstatymo 118 str. (2007 m. liepos 3 d. įstatymo Nr. X 1249 redakcija); įsiteisėjusio sprendimo, priimto išnagrinėjus mokestinį ginčą, buvimas ir kt.), kurios nagrinėjamu atveju netaikytinos.

Papildomai apžvelgiamoje byloje buvo pastebėta, kad nebuvo ginčo, jog aptariamam pirmuoju vietos mokesčių administratoriaus sprendimu ginčo sumos, išnagrinėjus pareiškėjo prašymą dėl mokesčio permokos gražinimo, buvo gražintos neatliekant mokestinio patikrinimo. Šiuo aspektu buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad mokesčio permokos gražinimo (iškaitymo) procedūra, vykdoma neatliekant mokestinio patikrinimo, pagal kontrolės (tikrinimo) apimtį yra siauresnė nei mokestinis patikrinimas, jos metu paprastai pagal turimus duomenis ir dėl atliekamo tyrimo ypatumų bei pobūdžio ne taip visapusiškai kaip mokestinio patikrinimo metu yra vertinamas mokesčių mokėtojo mokestinių prievolių vykdymo tinkamumas. Be to, kaip matyti iš Mokesčių administravimo įstatymo nuostatų, šios procedūros (prašymo gražinti mokesčio permoką nagrinėjimo neatliekant mokestinio patikrinimo; mokestinio tyrimo) pabaigoje priimtiems sprendimams, kiek tai susiję su mokesčių administratoriaus galimybe vėliau apskaičiuoti ar perskaičiuoti mokėtinus mokesčius ir su jais susijusias sumas, nėra taikomi tokie patys ribojimai, kokie yra nustatyti sprendimui dėl patikrinimo akto tvirtinimo ar patikrinimo pažymai (Mokesčių administravimo įstatymas 118 str. 1 d. (2007 m. liepos 3 d. įstatymo Nr. X-1249 redakcija). Tai ir taip pat sisteminei ginčui aktualiu laikotarpiu galiojusių Mokesčių administravimo įstatymo ir jį lydinčių (paminėtų) teisės aktų nuostatų analizė išplėstinei teisėjų kolegijai leido teigti, kad sprendimas dėl mokesčio permokos gražinimo (iškaitymo), priimtas pagal mokesčio mokėtojo prašymą neatlikus mokestinio patikrinimo, negali paneigti (apriboti) minėtos (Mokesčių administravimo įstatymo 66 straipsnio 2 dalyje numatytos) mokesčių administratoriaus galimybės vėliau, atliekant mokestinį patikrinimą, iš naujo apskaičiuoti (perskaičiuoti) šio mokesčio mokėtojo mokėtinus mokesčius ir su jais susijusias sumas.

[2013 m. sausio 21 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-595/2013. V. V. prieš Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 8.2; 9.4.4; 9.9; 9.10]

Mokestiniams ginčams yra nustatyta privaloma jų nagrinėjimo ne teisme (ikiteisminė) tvarka, kuri yra reglamentuota Mokesčių administravimo įstatyme ir jį lydinčiuose teisės aktuose. 2013 metais Vyriausiajam administraciniam teismui teko ne kartą pasisakyti dėl įvairių, su šia procedūra susijusių, nuostatų aiškinimo ir taikymo.

Mokesčių mokėtojo galimybė inicijuoti mokestinį ginčą yra ribojama įstatymų nustatytais terminais skundai pateikti, todėl šio asmens tinkamas informavimas apie priimtus sprendimus mokesčių administravimo klausimais yra svarbi prielaida įvertinti, ar šia teise (inicijuoti mokestinį ginčą) yra naudojama pagrįstai. Šiuo klausimu Mokesčių administravimo įstatymo 164 straipsnio 3 dalis įtvirtina, jog registruotu laišku dokumentai siunčiami pagal mokesčių mokėtojo registre nurodytą mokesčių mokėtojo adresą arba mokesčių mokėtojo nurodytą adresą korespondencijai gauti. Tais atvejais, kai minėtų duomenų mokesčių administratorius neturi, dokumentai siunčiami pagal atitinkamame registre nurodytą mokesčių mokėtojo adresą (juridiniams asmenims – pagal juridinių asmenų registre nurodytą adresą, fiziniams asmenims – gyventojų registre nurodytą adresą). Dokumentų, siunčiamų registruotu laišku, įteikimo mokesčių mokėtojui diena laikoma penkta darbo diena, einanti po mokesčių administratoriaus siunčiamos korespondencijos perdavimo paštui dienos. To paties straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai dokumentų įteikti šio straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytais būdais mokesčių mokėtojui neįmanoma (mokesčių mokėtojas (jo atstovas) nerandamas arba duomenų apie mokesčių mokėtojo adresą nėra atitinkamame registre), mokesčių administratorius Valstybinės mokesčių inspekcijos interneto svetainėje (www.vmi.lt) paskelbia pranešimą, kuriame mokesčių mokėtojui (jo atstovui) per nustatytą terminą (ne trumpesnę kaip 5 dienas nuo pranešimo paskelbimo dienos) pasiūloma atvykti pas mokesčių administratorių atsiimti atitinkamo dokumento šio straipsnio 1 dalyje nurodytu būdu. Jeigu mokesčių mokėtojas per nustatytą terminą neatvyksta, dokumentas laikomas įteiktu minėto pranešimo paskelbimo Valstybinės mokesčių inspekcijos interneto svetainėje dieną.

Administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-91/2013** analizuodama šias nuostatas Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad Mokesčių administravimo įstatymo 164 straipsnio 3 dalyje nustatyta dokumentų įteikimo tvarka netiesiogiai nustato tam tikrus reikalavimus ir mokesčio mokėtojo dokumentų turiniui, būtent iš šios normos galima būtų spręsti, kad mokesčio mokėtojo dokumentuose turi būti nurodytas registre nurodytas mokesčių mokėtojo adresas arba adresas korespondencijai gauti. Byloje nustatyta, kad pareiškėjas rašytiniuose dokumentuose nebuvo nurodęs mokesčių administratoriui kito adreso negu yra įregistruota įmonės buveinė juridinių asmenų registre, tačiau patikrinimo akte yra nustatytas adresas, kuriuo įmonė tikrinamuju laikotarpiu ir patikrinimo atlikimo metu vykdė savo veiklą, šiuo adresu vietos mokesčių administratorius neišsiuntė sprendimo dėl patikrinimo akto. Apeliacinės instancijos teismas darė išvadą, kad tokiais savo veiksmais mokesčių administratorius neįvykdė tinkamai savo pareigos įteikti dokumentus mokesčių mokėtojui. Mokesčių administratorius, atlikęs patikrinimą ir turėdamas po atlikto patikrinimo aiškius duomenis apie pareiškėjo įmonės veiklos vykdymo buveinę, nesiuntė priimto sprendimo šiuo adresu. Tokiais savo veiksmais mokesčių administratorius pernelyg formaliai taikė Mokesčių administravimo įstatymo 164 straipsnio 3 dalies reikalavimus ir nesiėmė visų priemonių, kurios buvo būtinos tinkamam pareigos įteikti sprendimą įvykdymui. Dėl nurodytų motyvų mokesčių administratorius, kuriam buvo gražinta neįteikta įmonei siūsta korespondencija juridinių asmenų registre nurodytu adresu ir neišsiuntęs šios korespondencijos kitu jam žinomu – įmonės veiklos buveinės adresu, padarė nepagrįstą išvadą, kad Mokesčių administravimo įstatymo 164 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytais būdais mokesčių mokėtojui neįmanoma įteikti dokumentų, todėl be pagrindo taikė dokumentų įteikimą viešai paskelbiant. Netinkamas Mokesčių administravimo įstatymo normų dėl dokumentų įteikimo taikymas ir dėl to neteisėtas sprendimo apskundimo mokestiniame ginče termino skaičiavimas yra vertintinas kaip svarbi termino praleidimo priežastis, dėl kurios šio sprendimo apskundimo terminas turėtų būti atnaujintas (Mokesčių administravimo įstatymo 152 str. 3 d.).

[2013 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-91/2013**. *UAB „Vyno upės“* prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 9.9; 9.10]

Mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsnio 1 dalis nustato, kad ikiteisminė mokestinį ginčą nagrinėjanti institucija gali nuspręsti skundo dėl mokestinio ginčo (jo dalies) nagrinėjimą sustabdyti, jeigu priimamas sprendimas visiškai ar iš dalies priklauso nuo tam tikro juridinio fakto buvimo ar nebuvimo, ir tokio juridinio fakto buvimas ar nebuvimas dar turi būti nustatytas teismo ar teisėsaugos institucijos arba užsienio valstybės įstaigos ar institucijos. Skundo ar jo dalies dėl mokestinio ginčo nagrinėjimas sustabdomas iki ikiteisminė mokestinį ginčą nagrinėjanti institucija sužinos, kad minėta įstaiga ar institucija nustatė tokio fakto buvimą ar nebuvimą.

Administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1214/2013** buvo kvestionuojamas Mokestinių ginčų komisijos sprendimas, kuriuo nuspręsta sustabdyti pareiškėjo skundo dėl centrinio mokesčių administratoriaus sprendimo nagrinėjimą iki vietos mokesčių administratorius atliks pareiškėjo mokestinį patikrinimą. Šiuo klausimu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija priminė, kad iš Mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsnio 1 dalies normos matyti, jog mokestinės bylos nagrinėjimo sustabdymas yra galimas, kai ją nagrinėjant yra būtina nustatyti tam tikro juridinio fakto buvimą ar nebuvimą, tačiau tokio fakto nustatymas yra ne mokestinį ginčą nagrinėjančios, o kitos (teismo ar teisėsaugos, užsienio valstybės įstaigos) institucijos kompetencija. Taigi Mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsnio 1 dalyje yra nustatytos dvi sąlygos, kurioms esant ikiteisminė mokestinį ginčą nagrinėjanti institucija gali nuspręsti skundo dėl mokestinio ginčo (jo dalies) nagrinėjimą sustabdyti. Visų pirma, nuoroda apie juridinio fakto nustatymą reiškia tam tikrų turinčių juridinę reikšmę faktinių aplinkybių nustatymą, o ne šių faktinių aplinkybių įvertinimą kitais negu mokestiniais aspektais. Taip pat analizuojamai teisės normai taikyti yra aktuali ir būtina aplinkybė, kad ikiteisminė mokestinį ginčą nagrinėjanti institucija visiškai neturi arba turi nepakankamai

kompetencijos pati nustatyti šioje normoje nurodytą ir turintį mokesstinę reikšmę juridinį faktą (juridinę reikšmę turinčias faktines aplinkybes). Antra, tam tikro juridinio fakto buvimas ar nebuvimas turi būti nustatytas ne bet kurios kitos institucijos, tačiau tik minėtoje teisės normoje nurodytos institucijos (teismo, teisėsaugos institucijos arba užsienio valstybės įstaigos ar institucijos). Tik esant šių dviejų sąlygų visumai ikiteisminė mokesstinį ginčą nagrinėjanti institucija gali sustabdyti mokesstinio ginčo nagrinėjimą.

Pastaruoju aspektu teisėjų kolegija pažymėjo, kad vietos mokesčių administratorius nepatenka į institucijų sąrašą, nurodytą Mokesčių administravimo įstatymo 156 straipsnio 1 dalyje, todėl Mokesčių ginčų komisija neturėjo teisinio pagrindo sustabdyti pareiškėjo skundo nagrinėjimo iki Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija atliks pareiškėjo mokesstinį patikrinimą. Atitinkamai ginčytas Mokesčių ginčų komisijos sprendimas buvo pripažintas neteisėtu ir panaikintas.

[2013 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴²-1214/2013**. A. R. prieš *Valstybinę mokesčių inspekciją prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 8.1.1]

Bylos dėl konkurencijos teisinių santykių

2013 metais Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtose bylose dėl konkurencijos teisinių santykių išaiškinti įvairūs konkurencijos teisės aspektai tiek materialinių Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo taisyklių, tiek jų įgyvendinimą užtikrinančių procedūrinių teisės normų lygmeniu. Apžvalgą šioje srityje verta pradėti nuo Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinių teisėjų kolegijų priimtų sprendimų.

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-801/2013** buvo sprendžiamas klausimas dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, taikant diskriminacinę kainodarą. Apžvelgiamas ginčas kilo dėl 2010 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos (toliau – ir Konkurencijos taryba) nutarimo teisėtumo, kuriuo buvo nutarta pripažinti, kad AB „Orlen Lietuva“, taikydama ekonomiškai nepagrįstą ir diskriminacinę kainodarą, metinius lojalumo, nekonkuravimo įsipareigojimus, ir ribodama paralelinio importo galimybes bei savo pirkėjų klientus, kuriems pirkėjai galėtų parduoti prekes, pažeidė Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 9 straipsnį, 9 straipsnio 3 punktą bei Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 102 straipsnį.

Išplėstinė teisėjų kolegija visų pirma konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo takyti senaties termino, nes šioje byloje Konkurencijos tarybos nutarimu atnaujinti tyrimą buvo tik atnaujinamas anksčiau vykdytas tyrimas vykdant Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo įpareigojimą, o ne pradamas naujas tyrimas.

Išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad Konkurencijos taryba teisingai, jog atitinkamomis rinkomis nagrinėjamoje byloje laikytinos benzino pardavimų iš gamyklos rinka Lietuvos Respublikos teritorijoje bei dyzelino pardavimų iš gamyklos rinka Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pripažino, jog Konkurencijos taryba pagrįstai nustatė, kad AB „Orlen Lietuva“ taikė ekonomiškai nepagrįstą ir diskriminacinę kainodarą, nustatydama nuolaidų sistemą, kuri nebuvo skaidri ir taikyta ne visiems klientams vienodais pagrindais – nuolaidos diskriminuojant pirkėjus buvo individualizuojamos. Išplėstinė teisėjų kolegija sutiko su Konkurencijos tarybos išvada, jog AB „Orlen Lietuva“, nustatydama pirkėjams kainas, tiesiogiai priklausančias nuo pirkėjo metinio įsipareigojimo nupirkti tam tikrą kiekį naftos produktų, bei nustatydama kiekvienam pirkėjui individualų minimalų artimą jo planuojamam metiniam poreikiui kiekio įsipareigojimą, siekė „pririšti“ pirkėjus prie AB „Orlen Lietuva“, neleisti jiems laisvai elgtis rinkoje, ir taip apribojo konkurenciją. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad Konkurencijos taryba pagrįstai konstatavo, jog AB „Orlen Lietuva“, apibrėždama vieno iš savo pirkėjų prekybos ribas teritoriniu pagrindu – nurodydama, kad parduodami produktai yra skirti Latvijos rinkai, ribojo jo galimybę pateikti nupirktus naftos produktus Lietuvoje esantiems pirkėjams, ir tokiu būdu buvo iškraipyta konkurencija.

Teismas nutartyje taip pat pabrėžė, kad nors Konkurencijos taryba Nutarime konstatavo, jog AB „Orlen Lietuva“, parduodama savo pagamintą dyzeliną „Ventus“, pažeidė Konkurencijos įstatymą (nustatė diskriminacines dyzelino „Ventus“ pardavimo kainas pagal jo panaudojimo paskirtį, bei savo pirkėjų klientams nustatė ribojimus, t. y. kad mažesnėmis kainomis parduotas žymėtas dyzelinas yra skirtas tik laivų bunkeriamui), tačiau Konkurencijos taryba neįrodė šio pažeidimo pagrįstumo, neatsižvelgė į visas svarbias tokio pažeidimo konstatavimui aplinkybes, todėl Konkurencijos tarybos nutarimas šioje dalyje panaikintas. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija pareiškėjui paskirtą baudą sumažino penkiaais procentais, t. y. iki 7 819 450 litų.

[2013 m. sausio 21 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-801/2013**. *Akinė bendrovė „Orlen Lietuva“* prieš *Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.2; 7.3]

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-706/2013** išplėstinė teisėjų kolegija pasisakė dėl Konkurencijos tarybos diskrecijos tvirtinti ūkio subjekto įsipareigojimus ir tuo pagrindu nutraukti tyrimą. Šioje byloje ginčas kilo dėl Konkurencijos tarybos veiksmų pagrįstumo, nutarimu nutraukus tyrimą ir patvirtinus ūkio subjekto Viasat World Limited įsipareigojimus. Pareiškėjas TEO LT, AB byloje ginčijo pirmosios instancijos teismo sprendimą dėl to, kad pareiškėjo manymu, pirmosios instancijos teismas nevertino, ar Konkurencijos tarybos nutarimu patvirtinti Viasat

World Limited išipareigojimais gali būti pripažinti tokiais, kuriais yra pašalinamas įtariamasis pažeidimas, bei dėl to, jog pirmosios instancijos teismas netinkamai vertino Konkurencijos tarybos diskrecijos įgyvendinimo apimtį. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punkte (šiuo metu galiojančios įstatymo redakcijos 28 straipsnio 3 dalies 2 punkte) numatyta Konkurencijos tarybos teisė, patvirtinus ūkio subjekto išipareigojimus, nutraukti dėl šio ūkio subjekto veiksmų atliekamą tyrimą. Išplėstinė teisėjų kolegija byloje vertino, kokios yra Konkurencijos tarybos diskrecijos ribos pagal Konkurencijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punktą ir tai, ar nagrinėjama atveju Konkurencijos taryba nepažeidė šių ribų.

Išplėstinė teisėjų kolegija tenkino pareiškėjo apeliacinį skundą, grąžino bylą Konkurencijos tarybai ir ipareigojo Konkurencijos tarybą iš naujo vertinti Viasat World Limited išipareigojimus. Nagrinėtos bylos ypatumas yra tai, kad Konkurencijos taryba nutarimu įtarimus dėl pažeidimo konstatuodama vienoje rinkoje (daugiakanalės abonentinės televizijos paslaugų), ipareigojimus, kuriais būtų išspręstas galimas pažeidimas, nustatė kitoje (siauresnėje) rinkoje (daugiakanalės abonentinės skaitmeninės televizijos paslaugų). Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad Konkurencijos tarybai keliamas bendro pobūdžio reikalavimas motyvuoti taikomas poveikio priemones, nutraukiant tyrimą ir tvirtinant ūkio subjekto išipareigojimus, apima bendro pobūdžio pareigą laikytis nuoseklumo, neprieštaravimo, pagrindžiant priimamą individualų administracinį aktą. Nutraukdama tyrimą bei tvirtindama ūkio subjekto išipareigojimus Konkurencijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punkto pagrindu, Konkurencijos taryba privalo įsitikinti, kad jos sprendimu yra užtikrinama konkurencijos laisvė, t. y. problema, dėl kurios buvo pradėtas tyrimas, yra išspręsta. Konkurencijos taryba, siekdama užtikrinti, kad konkurencijos problema, dėl kurios pradėtas tyrimas, būtų išspręsta, privalo įvertinti, ar tokie išipareigojimai, kokius pasiūlė ūkio subjektas, yra pakankami. Priešingu atveju Konkurencijos taryba turėtų neribotą diskreciją tvirtinti mažesnės apimties išipareigojimus, kurie faktiškai nebūtų pakankami kilusiai problemai išspręsti. Konkurencijos taryba turi teisę galutiniu nutarimu, kuriuo nutraukiamas tyrimas ir patvirtinami ūkio subjekto išipareigojimai, pakeisti rinkos apibrėžimą ar preliminarų identifikavimą, tačiau, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, toks dviejų skirtingų rinkų identifikavimas, koks buvo nagrinėtu atveju ginčijamame Konkurencijos tarybos nutarime (vienoje rinkoje pripažįstant pažeidimą, o kitoje – patvirtinant išipareigojimus, nenurodant aiškių šių rinkų išskyrimo motyvų), negali būti pripažįstamas tinkamu.

[2013 m. kovo 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-706/2013**. *Akcinė bendrovė TEO LT prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.3; 7.6]

Galiausiai paminėtinas išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-62/2013**. Šioje byloje ginčas kilo dėl Konkurencijos tarybos 2011 m. vasario 17 d. nutarimo (toliau – ir Nutarimas), kuriuo pripažinta, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2007 m. liepos 5 d. ir 2007 m. liepos 16 d. įsakymai pažeidė Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimus, teisėtumo ir pagrįstumo.

Byloje ginčijamame nutarime Konkurencijos taryba nustatė, jog teisingumo ministro įsakymai, kuriais konkretiems antstoliams perduotos nebaigtos vykdyti vykdomosios bylos ir kiti dokumentai, neišmokėtos lėšos ar turtas perimtas, bet neperduotas išieškotojui, nebaigtose vykdomosiose bylose gautos ir nepanaudotos vykdymo lėšos, privilegijavo perimančiais paskirtus antstolius, lyginant juos su kitais antstoliais, taip sudarydami skirtingas konkurencijos sąlygas atitinkamose vykdomos paslaugų rinkose (konkrečiose antstolių veiklos teritorijose) veikiantiems antstoliams. Nagrinėtos bylos ypatumas buvo tai, kad nutarime pripažinta, jog teisingumo ministro įsakymais buvo pažeisti Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimai, tačiau nei nutarimo rezoliucinėje dalyje, nei motyvuojamoje dalyje nebuvo suformuluoti jokie ipareigojimai ar nurodymai.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad Konkurencijos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 4 punkte (nutarimo priėmimo metu galiojusi redakcija) yra detalizuojami Konkurencijos tarybos privalomi atlikti veiksmai, atliekant tyrimą dėl Konkurencijos įstatymo 4 straipsnyje numatyto pažeidimo. Pagal šiame straipsnyje įtvirtintą reguliavimą Konkurencijos taryba nagrinėja, ar viešojo administravimo subjektų priimti teisės aktai ar kiti sprendimai atitinka šio Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimus ir esant pagrindui, kreipiasi į viešojo administravimo subjektus su reikalavimu pakeisti ar panaikinti teisės aktus ar kitus konkurenciją ribojančius sprendimus. Jeigu reikalavimas neįvykdytas, Taryba turi teisę valstybinio administravimo subjektų sprendimus, išskyrus Lietuvos Respublikos Vyriausybės norminius teisės aktus, apskųsti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, savivaldybių administravimo subjektų ir kitų viešojo administravimo subjektų sprendimus – apygardos administraciniam teismui.

Teismas konstatavo, kad ginčijamame nutarime nebuvo nurodyta jokių konkrečių Konkurencijos tarybos ipareigojimų ar nurodymų, nepaisant Konkurencijos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintos teisės ir pareigos Konkurencijos tarybai išnagrinėjus, ar viešojo administravimo subjektų priimti teisės aktai ar kiti sprendimai atitinka Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimus, esant pagrindui, kreiptis į viešojo administravimo subjektus su reikalavimu pakeisti ar panaikinti teisės aktus ar kitus konkurenciją ribojančius sprendimus. Nutarimu nėra taikytos pareiškėjui jokios poveikio priemonės, nėra konkrečių reikalavimų, kuriuos turėjo ar turi įvykdyti pareiškėjas. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad Konkurencijos taryba nutarimu reikiama apimtimi neįvykdžiusi Konkurencijos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintų sąlygų nesukūrė Teisingumo ministerijai, kaip viešojo administravimo subjektui, dėl kurio aktų priimtas byloje ginčijamas nutarimas, teisinių pasekmių. Nutarimas

negali būti vertinamas kaip individualus administracinis aktas, sukeliantis teises pasekmes atitinkamiems subjektams, nesant Konkurencijos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtinto būtino elemento – kreipimosi į viešojo administravimo subjektą su reikalavimu pakeisti ar panaikinti teisės aktus ar kitus konkurenciją ribojančius sprendimus. Atsižvelgusi į tai, apeliacinės instancijos teismo išplėstinė teisėjų kolegija bylą nutraukė.

[2013 m. birželio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-62/2013**. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.1; 7.6; 70.1]

Konkurencijos taisyklių užtikrinimas ypač reikšmingas energetikos srityje. Šiuo aspektu paminėtina Vyriausiojo administracinio teismo nutartis, priimta administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-282/2013**. Šioje byloje buvo sprendžiama dėl išskirtinių sąlygų savivaldybės sprendimais suteikimo šilumos ūkio rinkoje veikiančiam ūkio subjektui. Apžvelgiamoje byloje pareiškėjas UAB „Litesko“ kreipėsi su skundu, prašydamas panaikinti atsakovo Konkurencijos tarybos 2012 m. balandžio 19 d. nutarimą Nr. 2S-5 „Dėl Kazlų Rūdos savivaldybės sprendimų pratęsiant Kazlų Rūdos miesto šilumos ūkio modernizavimo ir renovavimo sutartį su UAB „Litesko“ atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams“, kuriuo Konkurencijos taryba pripažino Kazlų Rūdos savivaldybės tarybos 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimą Nr. TS7-227, kuriuo buvo pratęstas su pareiškėju sudarytos sutarties galiojimas iki 2030 metų, pažeidžiančiu Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimus. Tais pačiais pagrindais pažeidžiančiu Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimus buvo pripažintas ir Kazlų Rūdos savivaldybės ir pareiškėjo 2008 m. sausio 30 d. pasirašytas susitarimas Nr. P003-KR „Dėl Kazlų Rūdos miesto šilumos ūkio modernizavimo ir renovacijos 2000 m. lapkričio 10 d. sutarties Nr. 00-11-10-008 pakeitimo ir papildymo“.

Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad šiuo atveju nebuvo nustatyta, jog Kazlų Rūdos savivaldybės galimybę užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę, kiek tai yra susiję su terminu, kuriuo vienam ūkio subjektui – pareiškėjui – buvo suteikta išimtinė teisė vykdyti šilumos ir karšto vandens tiekimą Kazlų Rūdos mieste, riboja įstatymų numatyti reikalavimai. Todėl Kazlų Rūdos savivaldybė privalėjo savo veikloje paisyti Konkurencijos įstatymo numatyto teisinio reguliavimo ir elgtis taip, kad įgyvendama jai priskirtas funkcijas, priimdama teisės aktus ar kitus sprendimus, neteiktų privilegijų ir/arba nediskriminuotų atskirų ūkio subjektų ar jų grupių, dėl ko atsirastų ar galėtų atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams (Konkurencijos įstatymo 4 str. 2 d.). Teisėjų kolegijos vertinimu, Kazlų Rūdos savivaldybė, 2008 m. susitarimu pratęsusi 2000 m. sutartį iki 2030 m., kai Kazlų Rūdos šilumos ūkio modernizavimo ir renovacijos konkurso nuostatose buvo numatytas 15 m. sutarties terminas su galimybe pratęsti jį 5–10 m., pareiškėjui atitinkamoje rinkoje suteikė išimtinės teises užsiimti ekonomine veikla, t. y. privilegijavo vieną ūkio subjektą.

[2013 m. balandžio 15 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-282/2013**. UAB „Litesko“ prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.1]

Nesąžiningos komercinės veiklos srityje svarbu paminėti du Vyriausiojo administracinio teismo sprendimus. Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-731/2013** buvo sprendžiama dėl nesąžiningos komercinės veiklos pateikiant klaidingą informaciją apie prekės turinį ir kviečiant į prekybą pristatantį renginį. Ginčas įvyko dėl atsakovo Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (toliau – ir Tarnyba) 2012 m. birželio 1 d. nutarimo, kuriuo pareiškėjui UAB „Torpol Baltija“ paskirta 7 000 Lt bauda už Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo pažeidimus.

Bylos duomenimis nustatyta, kad Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo pažeidimo tyrimo dalyką sudarė UAB „Torpol Baltija“ komercinė veikla, pagrįsta tiesioginio pardavimo metodika. Siekdamas suburti potencialius klientus pareiškėjas taikė atsitiktinai dalinamų kvietimų į renginius (faktiškai – į savo prekių prezentacijas) pavadinimais „Mūsų sveikata – mūsų turtas“ ar „Sveikas ir patogus gyvenimo būdas“ strategiją. Įspūdis, kad šie ne prekybai skirtose vietose (kavinėse, restoranuose, mokyklų aktų salėse, viešbučiuose, mokymų centruose) organizuojami įvykiai yra specialūs, skirti ribotam dalyvių skaičiui, buvo sukuriamas papildomais akcentais, jog įėjimas yra mokamas (išimtis taikoma tik turintiems minėtus kvietimus), kvietimas galioja 4 asmenims, atvykusieji bus registruojami. Kaip esminė spausdinto teksto žinia pabrėžta galimybė gauti smulkių dovanų (pvz., vilnos skalbimo priemonių, anatominių batų įdėklų, maisto papildų „Magnis + B6 complex“), pasinaudoti nemokamomis paslaugomis (kraujo spaudimo matavimu), dalyvauti loterijoje. Aplinkybę, kad UAB „Torpol Baltija“ rengiamos prezentacijos buvo orientuotos į tikslinę auditoriją, t. y. asmenis, kenčiančius nuo kraujotakos sistemos, nervų sistemos, judamojo atramos aparato ligų, kurios yra aktualesnės vyresnio amžiaus žmonėms, patvirtino ir numatomų aptarti susirgimų sąrašas bei renginių laikas (dažniausiai darbo valandomis). Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad tai reiškia, jog pirmine informacija vartotojai buvo sąmoningai klaidinami dėl to, jog pareiškėjas planuoja šviečiamojo pobūdžio renginį, bet ne gamintojo *PUW Torpol Sp. Z. o. o.* produkcijos pristatymą ir pardavimą, kas nėra įprasta mažmeninės prekybos praktikoje. Teisėjų kolegija nutarė, kad vartotojai, neturėdami išankstinio intereso gauti konkrečią informaciją ar nusipirkti tam tikrą UAB „Torpol Baltija“ platinamą medicininį gaminį, prezentacijų metu buvo raginami nedelsiant įsigyti peršamas prekes (iš karto sudaryti pirkimo–pardavimo

sutartis, o vėliau įvertinti pirkinį). Todėl psichologinio spaudimo priemonių, specialių paskatinimų (dovanų, nuolaidų) naudojimą impulsyviame pirkime sužadinti atsakovas, atsižvelgęs į visus pareiškėjo komercinės veiklos ypatumus ir aplinkybes, pagrįstai priskyrė veiksams, kurie ne tik sudarė prielaidas iš esmės iškreipti labiau pažeidžiamos vartotojų grupės ekonominę elgesį, bet ir realiai jį iškreipė. Įvertinus paminėtus argumentus, konstatuotas Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto pažeidimas.

[2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-731/2013**. UAB „Torpol Baltija“ prieš Valstybinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.3.2]

Kitoje Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtoje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-1334/2013** buvo skundžiamas Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (toliau – ir VVTAT, Tarnyba) 2012 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. 12NKV-50 (toliau – ir Nutarimas), kuriuo už Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 3 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 5 straipsnio 1 dalies 6 punkto, 6 straipsnio 1 dalies ir 8 straipsnio 3 dalies 6 punkto nuostatų pažeidimą Tarnyba pareiškėjui viešajai įstaigai „Teleradijo kompanija Hansa“ paskyrė 15 500 Lt baudą. VVTAT nutarime nurodė, kad pareiškėjo vykdomai veiklai yra reikalinga licencija, pareiškėjas jos neturėjo, todėl neteisėtai teikė paslaugas ir padarė pažeidimą, numatytą Įstatymo (Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo) 3 straipsnio 2 dalies 1 punkte ir Įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 6 punkte. Teisėjų kolegija, įvertinusi ginčo aplinkybes, pažymėjo, kad toks konstatavimas nėra pagrįstas dėl toliau išvardijamų argumentų.

Teisėjų kolegijos vertinimu, Tarnyba viršijo savo įgaliojimus, nes iš esmės konstatavo tai, kas yra kitų valstybės institucijų kompetencijos ribose. Tarnyba nurodė, kad pareiškėjas, retransliuodamas Lietuvos radijo programą, vykde veiklą, kuriai reikia licencijos. Iš bylos pateiktų duomenų buvo matyti, kad Lietuvos radijo ir televizijos komisija yra informavusi atsakovą, kad pareiškėjas neturi licencijos retransliuoti radijo programų, o šiai veiklai licencijas išduoda būtent Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Tačiau klausimas dėl to, ar komercinės veiklos subjektas teisėtai vykdo retransliavimą, ar apskritai vykdo šią veiklą neturi teisinės reikšmės, kvalifikuojant pažeidimą nagrinėtu atveju. Šiuo aspektu teisėjų kolegija pabrėžė, kad VVTAT funkcijos nėra susijusios su Visuomenės informavimo įstatymo, Elektroninių ryšių įstatymo laikymosi priežiūra. VVTAT, be kitų aiškiai įstatymuose įtvirtintų funkcijų, nagrinėjamos bylos atveju prižiūri, kaip laikomasi Įstatymo nuostatų, išskyrus kompetenciją dėl Įstatymo nuostatų, priklausančią Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybai (Įstatymo 9 str.). Tarnyba turi teisę būtent Įstatymo nustatytais atvejais skirti baudas arba išpėjimą (Įstatymo 10 str. 1 d. 4 p.). Todėl ir nagrinėtu atveju VVTAT pažeidimą galėjo konstatuoti dėl nesąžiningos komercinės veiklos vykdymo, bet ne dėl netinkamo kitų įstatymų įgyvendinimo. VVTAT, tik turėdamas visapusišką informaciją, kuri yra priimta kompetentingo subjekto (subjektų) apie komercinės veiklos subjekto vykdomos veiklos teisėtumą, taip pat kitas aplinkybes, leidžiančias konstatuoti Įstatymo nuostatų pažeidimą bei objektyviai išnagrinėjęs pateiktus duomenis ir pateikęs teisinę situacijos analizę, galėtų konstatuoti esant Įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nuostatos pažeidimą. Byloje ginčijamame nutarime nebuvo pateikta duomenų ir argumentų, iš kurių galima būtų spręsti, kad pareiškėjas vykde būtent licencijuojamą veiklą, kuria buvo pažeistos vartotojų teisės, o atskira informacija dėl pareiškėjo licencijų, kuri nėra susieta su konkrečiu vartotojų teisių pažeidimu, neturi teisinės reikšmės šioje byloje, Tarnybai neturint įgaliojimų tokių klausimų spręsti. Klausimai dėl retransliavimo ar radijo signalo persiuntimo funkcijų yra nagrinėjami kitų institucijų: Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (dėl retransliavimo) pagal Visuomenės informavimo įstatymo 48 straipsnio 1 dalies 2 punktą ir Ryšių reguliavimo tarnybos (dėl Elektroninių ryšių įstatymo nuostatų laikymosi) pagal Elektroninių ryšių įstatymo 9 straipsnio 1 punktą.

[2013 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-1334/2013**. Viešoji įstaiga „Teleradijo kompanija Hansa“ prieš Valstybinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.3.1; 7.5.3.2; 7.5.3.3]

Bylos dėl aplinkos apsaugos teisinių santykių

Kiekvieno iš mūsų gyvenimo kokybė priklauso ir nuo mus supančios aplinkos, todėl tinkama aplinkos apsauga įgauna didelę reikšmę siekiant ne tik dabartinės, bet ir būsimųjų kartų gyvenimo kokybės. Ypatingas pramonės augimas, technologinių priemonių progresas lėmė aplinkos kokybės prastėjimą, tam tikrų ekologinių problemų bei įvairių ginčų atsiradimą, o visuomenė, vykstant minėtiems procesams, tampa vis labiau suinteresuota ginti savo teisę į sveiką aplinką. Aplinkos apsaugos teisė šiuo metu yra viena sparčiausiai besivystančių teisės šakų ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos bei tarptautinių lygmeniu.

2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas ginčus, kylančius iš aplinkos apsaugos teisinių santykių, kėlė sau tikslą išlaikyti tinkamą bei teisingą balansą tarp gyventojų interesų gynybos bei pramonės augimo, t. y. nesudaryti kliūčių pastarajai vystytis, tačiau kartu užtikrinti tinkamą aplinkos apsaugą.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija sprendime administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-211/2013** aiškino nevyriausybines organizacijos pripažinimo suinteresuota visuomene bei jos teisės kreiptis į administracinį teismą dėl administracinių aktų, susijusių su aplinka, panaikinimo įgyvendinimo aspektus. Šioje byloje

pareiškėjas asociacija Kaimo bendruomenė „Lumpėnų strazdas“ ginčijo atsakovo Pagėgių savivaldybės tarybos sprendimus, kuriais buvo patvirtinti tam tikrų žemės sklypų detalieji planai, kurie parengti siekiant juose (žemės sklypuose) įrengti vėjo jėgainių parką. Pareiškėjas skunde nurodė, kad jis kreipėsi į teismą, gindamas viešąjį interesą, vietos bendruomenės teises ir teisėtus interesus į saugią ir sveiką aplinką. Savo teisę ginti viešąjį interesą grindė Konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančios sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (toliau – ir Orhuso konvencija) 2 straipsnio 5 dalimi, 9 straipsnio 2 dalimi, Administracinių bylų teisenos įstatymo 5 straipsnio 3 dalies 3 punktu ir 56 straipsnio 1 dalimi.

Įvertinusi Orhuso konvencijos (9 str. 2 d., 3 d., 2 str. 5 d.), 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl visuomenės teisės gauti informaciją apie aplinką ir Tarybos direktyvos 90/313/EEB pripažinimo netekusia galios (2003/4/EB), 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, nustatančios visuomenės dalyvavimą rengiant tam tikrus su aplinka susijusius planus ir programas ir iš dalies keičiančios Tarybos direktyvas 85/337/EEB ir 96/61/EB ryšium su visuomenės dalyvavimu ir teise kreiptis į teismą (2003/35/EB) (1 str. 2 d., 10a str.) nuostatas, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog nevyriausybinė organizacija tam, kad ji būtų laikoma suinteresuota visuomene Orhuso konvencijos prasme, be kitų reikalavimų, taip pat turi padėti spręsti aplinkosaugos problemas, skatinti aplinkos apsaugą bei atitikti reikalavimus pagal nacionalinę teisę, veikti pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalis atitinkamai atvejais gali suteikti teisę visuomeninei organizacijai kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog sistemiškai analizuojant Orhuso konvencijos 2 straipsnio 5 dalies, 9 straipsnio 2 dalies normas bei Administracinių bylų teisenos įstatymo 5 straipsnio 3 dalies 3 punkte ir 56 straipsnio 1 dalyje nurodytas teisės normas yra akivaizdu, kad suinteresuotos visuomeninės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas, veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, turi teisę ginti viešąjį interesą kreipiantis į administracinį teismą aplinkosaugos srityje. Be to, apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį, kad Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalis neturi tiesioginio poveikio. Kitaip tariant, ji pati savaime ir tiesiogiai nesuteikia asmenims teisės kreiptis į teismą. Šis klausimas ir toliau turi būti sprendžiamas pagal nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus, kaip tai ir yra numatyta Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalyje.

Atsižvelgusi į Aplinkos apsaugos įstatymo (7 str. 2 d., 1 str. 22 p.), Teritorijų planavimo įstatymo (32 str. 4 d. 2 p., 2 str. 35 d.) nuostatas, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija išskyrė kriterijus, kuriais remiantis nustatyti, ar pareiškėjas apžvelgiamoje byloje laikytinas suinteresuota visuomene pagal Aplinkos apsaugos įstatymą bei Teritorijų planavimo įstatymą turinčia teisę kreiptis į teismą: 1) asociacija (nevyriausybinė organizacija) įsteigta teisės aktų nustatyta tvarka, veikianti pagal Lietuvos Respublikos įstatymų reikalavimus (apžvelgiamoje byloje nekilo ginčo, kad pareiškėjas atitiko šį kriterijų); 2) ji skatina aplinkos apsaugą, padeda spręsti kraštotvarkos problemas. Tam, kad būtų nustatyta, ar visuomeninė organizacija atitinka antrąjį kriterijų, t. y. skatina aplinkos apsaugą, padeda spręsti kraštotvarkos problemas, turi būti vertinami teisės aktai, reglamentuojantys visuomeninės organizacijos veiklą, įrodymai, patvirtinantys realią pareiškėjo veiklą aplinkos apsaugos bei kraštotvarkos srityje, visuomeninės organizacijos įstatų nuostatos, iš kurių būtų galima nustatyti, jog aplinkos apsauga yra vienas iš pagrindinių visuomeninės organizacijos veiklos tikslų.

Šioje byloje įvertinusi proceso šalių pirmosios instancijos teismui bei apeliacinės instancijos teismui pateiktus įrodymus, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog pateikti įrodymai nepagrindė, kad pareiškėjas kreipimosi su skundu į teismą metu realiai veikė, skatindamas aplinkos apsaugą, padėdamas spręsti kraštotvarkos problemas.

[2013 m. rugsėjo 23 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracineje byloje **Nr. A⁵²⁰-211/2013**. *Asociacija Kaimo bendruomenė „Lumpėnų strazdas“ prieš Pagėgių savivaldybės tarybą*. Procesinio sprendimo kategorija 14.3; 14.5]

Toliau keliose paminėtose bylose buvo aiškinama reikalavimo atlikti ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą esmė ir taikymo apimtis.

Administracineje byloje **Nr. A⁸²²-989/2013** išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas privalomas ir tais atvejais, kai ši ūkinė veikla jau iš tiesų yra vykdoma. Šioje byloje pareiškėjai Kazokiškių bendruomenė ir asociacija Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus taryba ginčijo Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento išduotą taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą, kuriuo buvo leista eksploatuoti Vilniaus apskrities regioninį komunalinių atliekų sąvartyną. Pareiškėjai teigė, jog šis leidimas išduotas neatlikus privalomos jame nurodytos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procedūros. Bylą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, kad nors pagal Poveikio aplinkai vertinimo įstatymą poveikio aplinkai vertinimo objektas yra planuojama ūkinė veikla, tačiau vien tai, kad Kazokiškių sąvartyne jau ne vienerius metus yra vykdoma ūkinė veikla, kuriai išduotas leidimas, nereiškia, jog šiai veiklai nebetaikomas paminėtas įstatymas ir eliminuojamos jame nurodytos pareigos dėl poveikio aplinkai vertinimo procedūrų. Priešingas vertinimas, t. y. kad poveikio aplinkai vertinimo procedūra nėra privaloma, jei ūkinė veikla jau yra vykdoma, iš esmės reikštų, jog bet koks, įskaitant neteisėtą, ūkinės veiklos, kuriai privaloma atlikti poveikio aplinkai vertinimą ar atranką dėl poveikio

aplinkai vertinimo, pradėjimas ir faktinis vykdymas neatlikus šių administracinių procedūrų savaime eliminuoja šios veiklos vykdytojų ir kitų asmenų pareigas, kurios yra nustatytos Poveikio aplinkai vertinimo įstatyme. Toks aiškinimas akivaizdžiai ir neabejotinai paneigtų poveikio aplinkai vertinimo tikslus, kurių siekė tiek nacionalinių įstatymų leidejas, tiek Europos Sąjungos teisėkūros subjektai, paneigtų ir pačių planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą reglamentuojančių aktų veiksmingumą.

Teismas pažymėjo, jog ginčo ūkinė veikla priskiriama prie reikšmingą poveikį aplinkai galinčių daryti veiklų, kuriai privaloma atlikti atranką dėl planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Tokios atrankos tikslas – nustatyti, ar privaloma atlikti konkrečios planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą. Kaip nurodė išplėstinė teisėjų kolegija, analizavusi Poveikio aplinkai vertinimo įstatymo nuostatas, konkrečios atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo apimtį pirmiausia apsprendžia planuojamos ūkinės veiklos organizatoriaus (užsakovo) ar poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengėjo pateikta informacija atrankai atlikti. Atsakinga institucija, priimdama atrankos išvadą, jog planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas yra neprivalomas, turi aiškiai ir nedviprasmiškai savo sprendime nurodyti konkrečią (tiksliai) veiklą, dėl kurios priimta ši išvada, o plečiamasis šioje išvadoje įvardytos planuojamos ūkinės veiklos aiškinimas (jos turinio vertinimas) yra negalimas. Atsakingai institucijai, kuri atlieka atranką dėl poveikio aplinkai vertinimo, tenkantis reikalavimas aiškiai ir konkrečiai (tiksliai) įvardyti planuojamą ūkinę veiklą kildinamas ir iš pareigos užtikrinti tinkamą suinteresuotų asmenų (suinteresuotos visuomenės) dalyvavimą poveikio aplinkai vertinimo procese.

Nagrinetu atveju išplėstinė teisėjų kolegija nustatė, jog atliktos atrankos informacija apėmė tik tam tikrus Kazokiškių sąvartyno veiklos modernizavimo klausimus, bet ne visą sąvartyne su atliekų šalinimu susijusią veiklą, kuriai vykdyti buvo išduotas ginčo leidimas. Atsižvelgęs į nurodytas aplinkybes, teismas konstatavo, jog leidimas eksploatuoti Kazokiškių sąvartyną buvo išduotas neatlikus šios ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, ir todėl jis naikintinas kaip neteisėtas.

[2013 m. gruodžio 19 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-989/2013**. *Asociacija Kazokiškių bendruomenė ir asociacija Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus taryba prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 2.1; 2.2; 2.3.1; 2.4; 2.7]

Kitoje administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-186/2013** pareiškėjas asociacija „Rudaminos bendruomenė“ kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti atsakovo Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamento sprendimo dalį dėl 400 kV elektros energijos perdavimo oro linijos juostos nuo Žuvinto biosferos rezervato iki Lietuvos–Lenkijos Respublikų valstybinės sienos ties Galadusio ežeru (subalternatyvos B1 dalies) statybos ir eksploatavimo. Vienas esminių pareiškėjo argumentų buvo tai, jog prieš atliekant poveikio aplinkai vertinimą (toliau – ir PAV) turėjo būti atliktas strateginis pasekmių aplinkai vertinimas (toliau – ir SPAV), idant, pasak pareiškėjo, visuomenė į projektų svarstymą būtų įtraukta pačiame anksčiausiame projektų įgyvendinimo etape, kai dar visos galimybės yra atviros svarstymams. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija su tokiais pareiškėjo argumentais nesutiko.

Pasisakydama dėl strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ir poveikio aplinkai vertinimo eiliškumo bei paskirties, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija šioje byloje nurodė, jog tiek SPAV, tiek PAV turėtų būti atlikti kuo ankstesniame investicinio proceso etape, taip, kad būtų užtikrinti aplinkos apsaugos principai bei šių dviejų procedūrų tikslai, todėl svarbu, kad teisės aktų nustatytais atvejais būtų atliktos minėtos procedūros, kurių atlikimo laikas pagrįstas taip pat ir vertinamuoju kriterijumi, todėl neteisingi ir prieštaraujantys minėtam reglamentavimui dėl specialiojo teritorijų planavimo yra pareiškėjo motyvai, kategoriškai nustatantys šių dviejų procedūrų eiliškumą ir galimybę atlikti PAV procedūrą tik pasibaigus SPAV procedūrai. Pažymėta ir tai, kad esminis laiko kriterijus, kuris yra nustatomas PAV procedūrai yra tai, kad ši procedūra yra atliekama ūkinės veiklos planavimo (projektavimo) metu, t. y. turi būti vertinamas ne realizuojamos ūkinės veiklos poveikis, bet planuojamos ūkinės veiklos poveikis aplinkai.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, jog konkrečiu atveju nebuvo pažeistas PAV ir SPAV eiliškumas, nes reikalavimo, kad SPAV procedūra būtų vykdoma prieš PAV procedūrą, teisės aktais neįtvirtino, o SPAV ir PAV vertintinos kaip dvi atskiros procedūros. Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas priėmė pagrįstą ir teisėtą sprendimą, atmesdamas pareiškėjo skundą.

[2013 m. gegužės 29 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-186/2013**. *Asociacija „Rudaminos bendruomenė“ prieš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 2.3.1; 2.6; 2.7]

Bylos dėl žemės teisinių santykių

Kaip ir ankstesniais metais, Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais išnagrinėjo nemažai iš žemės teisinių santykių kylančių ginčų. Paminėtini keli sprendimai šios kategorijos bylose.

Administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1200/2013** išplėstinė teisėjų kolegija pateikė reikšmingą išaiškinimą dėl išankstinės ginčų nagrinėjimo tvarkos pagal Žemės reformos įstatymą. Pareiškėja teismui skundė Utenos apskrities

viršininko 2009 m. rugpjūčio 3 d. įsakymo Nr. 16-693 „Dėl žemės reformos žemėtvarkos projekto patvirtinimo Burbiškio kadastro vietovėje Anykščių seniūnijoje Anykščių rajone“ grafinės dalies (projekto plano) dalį – grafinį sprendinį, kuriuo nesuformuotame valstybinės žemės sklype tarp pareiškėjai ir tuo metu B. G. priklausiusių žemės sklypų numatytas naujas kelias. Išplėstinė teisėjų kolegija, įvertinusi ginčijamo įsakymo turinį, nustatė, kad šiuo dokumentu buvo patvirtintos tam tikrų žemės sklypų ribos, plotai, jų naudojimo būdas ir pobūdis, piliečių, kuriems žemėtvarkos projektu suprojektuoti tam tikri sklypai, sąrašai, sudarant sąlygas ateityje priimti atitinkamus sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, žemės sklypo suteikimo nuosavybėn neatlygintinai, valstybinės žemės pardavimo, nuomos ar perdavimo neatlygintinai naudotis (Žemės reformos įstatymo 19 str. 5 d.). Todėl ginčijamam įsakymui apskūsti, pagal bylos nagrinėjimo metu galiojantį žemės reformos teisinių santykių reguliavimą, taikoma privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarka. Pažymėta, jog, nepaisant to, kad šiuo įsakymu patvirtintame žemės reformos žemėtvarkos projekte nebuvo suprojektuotas (suformuotas) savarankiškas žemės sklypas ginčo keliui tarp pareiškėjai ir B. G. priklausiusių žemės sklypų, tačiau jo pažymėjimas įsakymo grafinėje dalyje (projekto plane) yra glaudžiai susijęs su žemėtvarkos projektu, patvirtintu įsakymu, tai yra vientisas ir nedalomas sprendimas, todėl šiam projekto sprendiniui (keliui) taikoma tokia pati apskundimo tvarka, t. y. privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo tvarka.

Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad pagal ginčijamo įsakymo priėmimo metu galiojusią Žemės reformos įstatymo (2009 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. I-1607 redakcija, galiojusi iki 2010 m. liepos 1 d.) 18 straipsnio 2 dalį, skundus dėl žemės reformos metu suformuotų žemėnaudų tinkamumo, žemės privatizavimui ir nuomai parengtų dokumentų bei įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų neatitikimo nagrinėja apskričių viršininkai ir Vyriausybės įgaliota institucija. Vyriausybės įgaliota institucija nenagrinėja apskrities viršininko neapsvarstytų prašymų ir skundų. Tokia institucija, Vyriausybės įgaliota nagrinėti apskrities viršininko jau apsvaistytus prašymus ir skundus, buvo Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, įsteigta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 709 „Dėl Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos įsteigimo“. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ginčo metu galiojančias Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio nuostatas, išankstinio ginčų nagrinėjimo tvarka dėl žemės reformos teisinių santykių iš esmės nepakito – ji išliko privaloma. Tačiau pasikeitė subjektas, nagrinėjantis atitinkamus skundus. Pagal Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 2 dalį, skundus dėl žemės reformos metu suformuotų žemės sklypų tinkamumo, žemės privatizavimui, nuomai ir perdavimui neatlygintinai naudotis parengtų dokumentų ir įstatymų bei kitų teisės aktų reikalavimų neatitikties nagrinėja Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritoriniai padaliniai, o pagal Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 3 dalį, skundus dėl Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritorinių padalinių sprendimų ir veiksmų (neveikimo) nagrinėja Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovas.

Šiomis aplinkybėmis išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 2 dalis aiškintina tokiu būdu, jog Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritoriniai padaliniai nagrinėja skundus dėl kitų subjektų (valstybės ir savivaldybės institucijų, žemėtvarkos projektų rengėjų, matininkų, kitų fizinių ar juridinių asmenų, įmonių, įstaigų ar organizacijų), dalyvaujančių žemės reformos procese, atliktų paruošiamųjų, pagalbinių, tarpinių veiksmų bei priimtų sprendimų (dėl žemės reformos metu suformuotų žemės sklypų tinkamumo, žemės privatizavimui, nuomai ir perdavimui neatlygintinai naudotis parengtų dokumentų ir įstatymų bei kitų teisės aktų reikalavimų neatitikties), išskyrus sprendimus dėl valstybinės žemės įsigijimo, nuomos ar perdavimo neatlygintinai naudotis. Tokiu būdu, pagal Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 3 dalį, Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovas nagrinėja skundus dėl savo teritorinių padalinių priimtų valinių sprendimų ir veiksmų (neveikimo) (tiek teritoriniams padaliniams išnagrinėjus anksčiau minėtus skundus ar vengiant tai atlikti, tiek priėmus savarankiškus sprendimus, atlikus veiksmus ar vengiant juos atlikti), išskyrus sprendimus atkurti nuosavybės teises, suteikti žemės sklypą nuosavybėn neatlygintinai, parduoti, išnuomoti ar perduoti naudotis neatlygintinai žemės sklypą.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį, kad pagal Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 6 dalį, skundas Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovui paduodamas per 20 darbo dienų nuo skundžiamo Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos teritorinio padalinio sprendimo priėmimo, atliktų veiksmų ar atsisakymo juos atlikti (neveikimo) dienos. Jeigu suinteresuotas asmuo praleidžia nustatytą skundo padavimo terminą dėl priežasčių, kurias Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovas pripažįsta svarbiomis, šis terminas Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovo sprendimu gali būti atnaujintas. Tai reiškia, kad klausimą dėl skundo dėl Nacionalinės žemės tarnybos teritorinio padalinio sprendimo, atliktų veiksmų ar atsisakymo juos atlikti (neveikimo) padavimo termino atnaujinimo sprendžia tik Nacionalinės žemės tarnybos vadovas. Pripažinęs skundo padavimo termino praleidimo priežastis svarbiomis, jis gali šį terminą atnaujinti. Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 6 dalyje numatyta galimybė Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos vadovui atnaujinti praleistą skundo, paduoto išankstinio ginčų nagrinėjimo tvarka, padavimo terminą, reiškia, jog nesilaikius išankstinio ginčo nagrinėjimo tvarkos, kreipusis į teismą bei praleidus skundo Nacionalinės žemės tarnybos vadovui padavimo terminą, teoriškai galimybė pasinaudoti Žemės reformos įstatymo 18 straipsnio 3 dalyje numatyta išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarka išlieka,

kadangi jos realus įgyvendinimas priklauso nuo Nacionalinės žemės tarnybos vadovo valios. Tokiu būdu hipotetinė galimybė pasinaudoti išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarka negali būti pagrindas nutraukti administracinę bylą nesilaikius tos kategorijos byloms nustatytos išankstinio bylos nagrinėjimo ne per teismą tvarkos (Administracinių bylų teisenos įstatymo 101 str. 7 p.). Juo labiau, atsižvelgiant į tai, kad nutraukus bylą, vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu nebegalima (Administracinių bylų teisenos įstatymo 102 str. 3 d.). Todėl tokiu atveju taikytina kita alternatyva – skundą palikti nenagrinėtu (Administracinių bylų teisenos įstatymo 103 str. 1 p.).

[2013 m. rugsėjo 3 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1200/2013**. P. Č. prieš *Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Anykščių žemėtvarkos skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 4]

Administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1918/2013** teisėjų kolegija pasisakė dėl galimybės ištaisyti klaidas, padarytas nustatant žemės sklypo ribas. Teisėjų kolegija aiškino Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534 patvirtintų Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro nuostatų 21 punkto (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimo Nr. 1181 redakcija) turinį.

Anot teisėjų kolegijos, šioje pagal šią teisės normą klaida pripažįstama tokia situacija, kai faktiškai naudojamo žemės sklypo ribos (konfigūracija) neatitinka teritorijų planavimo dokumente suprojektuoto žemės sklypo ribų (konfigūracijos). Ir tik nustatyta tvarka konstatavus šią teisiškai reikšmingą aplinkybę (surašius atitinkamą išvadą), žemėtvarkos skyriui suteikiama teisė šią klaidą, priklausomai nuo jos atsiradimo priežasties, atitinkamai ištaisyti: 1. arba patikslinti žemės sklypo ribas (konfigūraciją) vietovėje pagal teritorijų planavimo dokumento duomenis; 2. arba patikslinti teritorijų planavimo dokumento duomenis pagal faktiškai naudojamo žemės sklypo ribas (konfigūraciją). Šios klaidos ištaisymo rezultate faktiškai naudojamo žemės sklypo ribos (konfigūracija) ir žemės sklypo ribos (konfigūracija), kurios suprojektuotos teritorijų planavimo dokumente, turi sutapti, tokiu būdu užtikrinant anksčiau suformuoto žemės sklypo ribų stabilumo principą.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad žemės sklypo ploto duomenų neatitikimas tarp faktiškai naudojamo ir nustatyto teritorijų planavimo dokumentu nesudaro teisinės prielaidos keisti žemės sklypo ribų. Tokiu atveju turi būti vadovaujama žemės sklypo ploto kompensavimo taisyklėmis, numatytomis Žemės reformos įstatymo 21 straipsnio 3 dalyje.

[2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1918/2013**. A. R. prieš *Nacionalinę žemės tarnybą prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 4.5; 79.1]

Bylos dėl statybos teisinių santykių

Per pastaruosius kelis metus reikšmingai pasikeitęs iš statybų kylančių santykių teisinis reguliavimas lėmė, jog Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais priėmė nemažai reikšmingų procesinių sprendimų, kuriuose pateikiamos ne tik naujų normų aiškinimo ir taikymo taisyklės, bet ir sprendžiami tam tikri procesiniai klausimai.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. AS⁵⁰²-550/2013** pareiškėjas siekė inicijuoti administracinį ginčą dėl Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Klaipėdos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus surašyto statybą leidžiančio dokumento parengimo ir išdavimo atitikties teisės aktų reikalavimams patikrinimo akto (toliau – ir Patikrinimo aktas) panaikinimo. Pirmosios instancijos teismas, vadovaudamasis Administracinių bylų teisenos įstatymo 37 straipsnio 2 dalies 2 punktu, atsisakė priimti pareiškėjo skundą, motyvuodamas tuo, jog minėtas patikrinimo aktas nesukuria pareiškėjui teisinių pasekmių, todėl nelaikytinas administraciniu sprendimu, kuris gali būti skundžiamas administraciniam teismui. Nustatyta, jog atsakovas, vadovaudamasis Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos viršininko 2011 m. vasario 4 d. įsakymu Nr. 1V-17 patvirtintu Planavimo sąlygų, planavimo sąlygų sąvadų ir statybą leidžiančių dokumentų parengimo bei išdavimo atitikties teisės aktų reikalavimams tikrinimo tvarkos aprašu, atliko Šilutės rajono savivaldybės išduoto statybą leidžiančio dokumento parengimo ir išdavimo atitikties teisės aktų reikalavimams patikrinimą ir surašė patikrinimo aktą, kuriame padarė išvadą, kad patikrinti dokumentai atitinka teisės aktų reikalavimus. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, įvertinusi pareiškėjo skūsto patikrinimo akto turinį, sutiko su pirmosios instancijos teismo padaryta išvada, kad šiame akte tik konstatuoti atlikto patikrinimo metu nustatyti faktai (padarytos išvados) dėl statybą leidžiančio dokumento atitikties teisės aktų reikalavimams, tačiau nei pareiškėjui, nei kitiems asmenims šiame akte nebuvo pateikta jokių privalomo pobūdžio patvarkymų, nepritaikytos poveikio priemonės. Taigi aptariamas patikrinimo aktas savaime jokių teisių ir pareigų pareiškėjui (taip pat ir kitiems asmenims) nenustatė. Atitinkamai toks aktas negalėjo būti ginčo administraciniame teisme objektu.

[2013 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁵⁰²-550/2013**. *Vilkyčių bendruomenės centras „Viltis“* prieš *Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Klaipėdos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 63.3.1]

Šiuo kontekste paminėtina ir administracinė byla **Nr. AS⁶⁰²-25/2013**. Byloje nustatyta, jog pareiškėjai į teismą kreipėsi, prašydami panaikinti Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Inspekcija) Kauno teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyriaus aktus, kuriais buvo konstatuota, jog statybą leidžiantys dokumentai buvo išduoti nesilaikant teisės aktuose numatytų reikalavimų. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija iš esmės sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, jog tokie aktai nenagrinėtini teismų. Šiuo aspektu teisėjų kolegija nurodė, kad ginčijamais Inspekcijos aktais nebuvo išspręstas klausimas dėl teisių ar pareigų suteikimo pareiškėjams, juose konstatuoti faktai be privalomo pobūdžio patvarkymų tiesiogiai nesukūrė pareiškėjams ar kitiems asmenims teisių ar pareigų, nebuvo pritaikytos poveikio priemonės.

[2013 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁶⁰²-25/2013**. UAB „Kaminta“ ir kt. prieš Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 70.1]

Asmenų teisės į teisminę pažeistų teisių gynybą įgyvendinimo aspektai taip pat buvo aiškinami administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-310/2013**. Šioje byloje pareiškėjas ginčijo pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo konstatuota, kad pareiškėjo ginčytu projektavimo sąlygų sąvadu nebuvo pažeistos jo teisės ir teisėti interesai. Tokią išvadą pirmosios instancijos teismas grindė aplinkybe, kad dar iki šių projektavimo sąlygų išdavimo Vilniaus apskrities viršininko įsakymu buvo pradėta ginčo žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūra. Pirmosios instancijos teismas laikėsi pozicijos, jog būtent šis teisės aktas pareiškėjui (apeliantui) sukėlė realias teisines pasekmes, o ne skundžiamas dokumentas.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi Žemės įstatymo 47 straipsnio 7 dalies ir 11 straipsnio nuostatas, padarė išvadą, kad kol nėra priimtas kompetentingos institucijos sprendimas paimti žemę visuomenės poreikiams tenkinti ir už juos atitinkamai atlyginti bei nėra įsiteisėjusi teismo nutartis dėl leidimo ginčo žemę registruoti valstybės vardu, ginčo žemės savininkų nuosavybės teisė į tokią ginčo žemę nėra visiškai paneigta. Teisės aktai, kurie yra priimti iki šių juridinę reikšmę turinčių aplinkybių atsiradimo, vienaip ar kitaip darantys įtaką žemės savininkų teisėms ar pareigoms, gali būti šių savininkų skundžiami teismine tvarka, laikantis įstatymų nustatytos tvarkos. Taigi, kol žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūra iki galo nėra užbaigta ir žemė dar nėra valstybės paimta, visi galimi su nuosavybės teise susiję pažeidimai gali būti šalinami ir teismine tvarka.

[2013 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-310/2013**. RUAB „Junesta“ prieš Vilniaus miesto savivaldybės administraciją. Procesinio sprendimo kategorija 13.2; 13.6]

Kalbant apie statybos užbaigimą, reikia nurodyti administracinę bylą **Nr. A⁵⁵⁶-1474/2013**. Šioje byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl deklaracijos apie statybos užbaigimą panaikinimo, kai kartu su šia deklaracija nebuvo pateiktas statybą leidžiantis dokumentas. Ginčo santykius reguliavo Statybos įstatymas, statybos techninis reglamentas STR 1.11.01:2010 „Statybos užbaigimas“, patvirtintas aplinkos ministro 2010 m. rugsėjo 28 d. įsakymu Nr. D1-828 (redakcija galiojusi 2012 m. balandžio 19 d.). Šio reglamento 6 priede buvo aiškiai nurodyta, kokius dokumentus reikia pateikti kartu su prašymu užregistruoti deklaraciją apie statybos užbaigimą, kurią prašyta panaikinti. Vienas iš numatytų pateikti dokumentų – statybą leidžiantis dokumentas (apžvelgiamoje byloje nagrinėtu atveju toks dokumentas pagal Statybos įstatymo 23 str. 1 d. 4 p. turėjo būti rašytinis įgalioto valstybės tarnautojo pritarimas), dėl kurio nebuvimo ir buvo prašyta panaikinti užregistruotą deklaraciją apie statybos užbaigimą. Byloje nustatyti duomenys patvirtino, kad aptariamas dokumentas iš tiesų nebuvo pateiktas kartu su deklaracija, jis nebuvo pateiktas ir vėliau, todėl Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija toliau vertino, ar tokio (statybą leidžiančio) dokumento nepateikimas besąlygiškai turėjo nulemti deklaracijos apie statybos užbaigimą panaikinimą.

Šiuo klausimu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, jog pagal Statybos įstatymo 3 straipsnio 1 dalį, teisė būti statytoju Lietuvos Respublikoje turi Lietuvos bei užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys. Pagal šio įstatymo 3 straipsnio 2 dalį statytojo teisė įgyvendinama, kai: 1) statytojas žemės sklypą, kuriame statomas statinys, valdo nuosavybės teise arba valdo ir naudoja kitais Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais pagrindais; šis reikalavimas netaikomas Aplinkos ministerijos nustatytais atvejais, kai nėra suformuoti žemės sklypai (atnaujinant (modernizuojant) pastatus, atliekant statinio kapitalinį ar paprastąjį remontą ir pan.); 2) statytojas turi statybą leidžiantį dokumentą (kai jis privalomas); 3) statytojas statinį (jo dalį) valdo nuosavybės teise arba valdo ir naudoja kitais įstatymų nustatytais pagrindais – statinio rekonstravimo, remonto ir griovimo atvejais. Taigi teisėkūros subjektas Statybos įstatymo 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse įvardijo esmines sąlygas lemiančias teisę būti statytoju Lietuvos Respublikoje. Tai teisiniai, o kartu ir faktiniai pagrindai, nuo kurių buvimo prasideda statybos procesas. Vienos iš šių aplinkybių nebuvimas arba daugiau nei vienos iš jų nebuvimas eliminuoja teisę būti statytoju ir užkerta kelią statybos procesui. O jeigu yra surašyti paskesni dokumentai, bylojantys net ir apie statybos užbaigimą, tai paaiškėjus tokioms aplinkybėms (nėra pagrindinių sąlygų arba bent vienos iš jų), surašyti dokumentai paprastai turi būti paneigti. Teisėjų kolegija akcentavo, kad negalima tokia situacija, kai nesant pradinių pagrindinių aplinkybių, leidžiančių būti statytoju, būtų sukurti dokumentai, pateisinantys bei įteisinantys statybą. Anot teisėjų kolegijos, neteisėti veiksmai negali suponuoti teisėtumo, todėl nustačius tokią aplinkybę, kai buvo užregistruota deklaracija apie

statybos užbaigimą nesant statybą leidžiančio dokumento – deklaracijos apie statybos užbaigimą galiojimas turi būti panaikintas. Taip išvengtinos galimos neigiamos pasekmės ne tik paties asmens pateikusiai deklaracijai apie statybos užbaigimą atžvilgiu, bet ir kitų teisinių vienetų atžvilgiu. Šiomis aplinkybėmis Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sprendė, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai panaikino ginčo deklaraciją apie statybos užbaigimą.

[2013 m. liepos 11 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-1474/2013**. *Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos prieš UAB „Vilniaus apskrities atliekų tvarkymo centras“*. Procesinio sprendimo kategorija 13.6; 38]

Aptariant statybos priežiūros sritį, reikia nurodyti administracinę bylą **Nr. A⁵⁵⁶-1980/2013**, kurioje buvo aiškinami tam tikri savavališkų statybų padarinių šalinimo aspektai. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, išanalizavusi Statybos įstatymo 28 straipsnio 3 dalies nuostatas, šioje byloje pažymėjo, jog Statybos įstatymas nenustato terminų, per kuriuos asmuo, prašantis pratęsti terminą reikalavimui įvykdyti, turi kreiptis į Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos ar teismą. 2010 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-827 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 1.09.06:2010 „Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas. Statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimas“ 38 punkte (redakcija nuo 2012 m. gruodžio 22 d.) yra nurodyta, jog: „<...> jeigu nustatoma, kad yra svarbių priežasčių pratęsti Reikalavimo įvykdymo terminą, jis pratęsiamas 3 mėnesiams, skaičiuojant nuo Reikalavimo įvykdymo termino pabaigos dienos, nepriklausomai nuo to, ar prašymas gautas iki šios dienos, ar po jos“. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad teisėkūros subjektas pakeitė prieš tai galiojusią Reglamento 38 punkto redakciją, iš principo pasisakydamas, kad dabar neturi teisinės reikšmės, kada paduotas prašymas pratęsti reikalavimo įvykdymo terminą, tačiau bet kokių atveju pratęsimas skaičiuojamas nuo reikalavimo įvykdymo termino pabaigos. Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad įstatymų leidejas, konstruodamas teisės normas, yra išskyręs termino pratęsimo ir termino atnaujinimo institutus. Pirmuoju atveju yra pratęsiama tai, kas nėra pasibaigę, o antruoju atveju, tai, kas yra pasibaigę, gali būti atnaujinama, esant aplinkybėms paprastai nepriklausančioms nuo suinteresuoto asmens valios. Pasikeitusios minėto reglamento nuostatos nedaro jokios įtakos tokiam vertinimui, nes, visų pirma, korekcija atlikta tik dėl kreipimosi į Valstybinę teritorijų planavimo ir statybos inspekciją prie Aplinkos ministerijos, o antra, tai taisyklės įtvirtintos žemesnės galios teisės akte nei įstatymas. Todėl apeliacinės instancijos teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, jog apžvelgiamoje byloje nagrinėtu atveju taikoma bendra taisyklė, jog galima pratęsti dar nepasibaigusius terminus, o tuo metu, kai terminas jau yra pasibaigęs, jo pratęsimo galimybė išnyksta.

[2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵⁶-1980/2013** pagal *D. K.* prašymą. Procesinio sprendimo kategorija 13.5]

Bylos dėl nuosavybės teisių atkūrimo teisinių santykių

Nors jau praėjo daugiau nei dvidešimt metų nuo tada, kai priimti teisės aktai, reglamentuojantys piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo sąlygas ir tvarką, šioje srityje teisės taikymo ir aiškinimo klausimai iki šiol nepraranda aktualumo.

Atsižvelgus į nuosavybės teisių atkūrimo proceso trukmę, dėsninga, jog administraciniams teismams vis dažniau tenka vertinti, ar nepažeisti suinteresuotų asmenų teisėti lūkesčiai. Administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-260/2013** ginčas kilo dėl to, jog atsakovo Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos įsakymu pareiškėja buvo išbraukta iš Piliečių, pageidaujančių naujų žemės sklypų individualiai statybai už Vilniaus miesto savivaldybei iki 1995 m. birželio 1 d. priskirtoje teritorijoje turėtą žemę, eilės (toliau – ir Piliečių eilė). Atsakovas tokį sprendimą motyvavo tuo, jog pirminis pareiškėjos prašymas atkurti nuosavybės teises, atitinkantis tokiam prašymui keliamus reikalavimus, buvo pateiktas tik 2003 m. kovo 17 d., t. y. praleidus Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo (toliau – ir Atkūrimo įstatymas) 10 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad pareiškėja buvo įsitikinusi, jog jos pateiktas prašymas atitinka jam keliamus reikalavimus ir užregistruotas pagal 1996 m. kovo 28 d. pateikimo datą. Tai patvirtino pareiškėjos prašymuose šalia bylos numerio Nr. 1753 nurodoma prašymo padavimo data 1996 m. kovo 28 d. Teisėjų kolegija akcentavo, jog informaciją, kad bus išbraukiama iš Piliečių eilės pareiškėja gavo tik kaip atsakymą į 2011 m. birželio 6 d. pareiškimą, skirtą Ministro Pirmininko tarnybai, prašant išspręsti nuosavybės teisės atkūrimo problemą, o pats įsakymas išbraukti pareiškėją iš Piliečių eilės, nustatytos 2011 m. gegužės 9 d. įsakymu Nr. 49VĮ-(14.49.2.)-1747, priimtas tik 2012 m. vasario 8 d. Šiomis aplinkybėmis teisėjų kolegija pažymėjo, kad į tai, jog pareiškėjos prašymas nors ir be nurodytos datos buvo priimtas, pareiškėja buvo įrašyta į eilę naujiems sklypams gauti ir net šešiolika metų buvo joje, atsakovui neabejojant prašymo atitikimu reikalavimams ir neprašant jo taisyti, pareiškėjai atsakovui teikiant prašymus ir paklausimus, gaunant atsakymus, pareiškėjai pagrįstai susiformavo teisėti lūkesčiai, kad jos nuosavybės teisių atkūrimo procesas vyksta sklandžiai ir nuosavybės teisės bus atkurtos, remiantis laiku paduotu tinkamu prašymu. Teisėjų kolegijos vertinimu, toks atsakovo elgesys – prašymo su akivaizdžiais formos trūkumais

priėmimas ir tolesni veiksmai, leidžiantys pareiškėjai pagrįstai tikėtis, jog nuosavybės teisių atkūrimo procesas vyksta sklandžiai, ir tik 2012 m. sausio 23 d. priimtas sprendimas, jog pareiškėjos prašymo data nėra aiški, todėl ji laikytina praleidusia Atkūrimo įstatyme nustatytą terminą ir išbraukiama iš Piliečių eilės, laikytinas nerūpestingu ir aplaidžiu institucijos darbu. Tokiam atsakovo elgesiui pareiškėja negalėjo daryti įtakos, todėl dėl to atsirandantys neigiami padariniai negali būti perkeliama jai. Teisėjų kolegija sprendė, kad dėl šios priežasties, net ir konstatavus, kad atsakovas priimdamas pareiškėjos prašymą be datos ir be gavimo institucijoje žymos veikė aplaidžiai, nėra pagrindo pripažinti, kad į 2011 m. gegužės 9 d. įsakymu Nr. 49VĮ-(14.49.2.)-1747 patvirtintą Piliečių eilę pareiškėja buvo įrašyta netinkamu numeriu. Todėl pareiškėjos išbraukti iš Piliečių eilės nebuvo teisinio pagrindo. Pabrėžta, jog apeliacinio skundo padavimo metu atsakovas nebeneigia, jog pareiškėjos pirminis skundas buvo paduotas iki Atkūrimo įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino pabaigos ir pabrėžia tik tai, jog negali nustatyti tikslios prašymo padavimo datos ir nėra surinkta pakankamai įrodymų, kad prašymas paduotas 1996 m. kovo 28 d. Be to, atsižvelgiant į Atkūrimo įstatymo tikslą ir atsakovo pareigas šiame procese, į tai, jog neaiškumas dėl dokumentų padavimo momento atsirado būtent dėl atsakovo aplaidaus darbo, įrodymus apie pareiškėjos prašymo padavimo datą rinkti turi ne pareiškėja, o atsakovas.

[2013 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-260/2013**. S. L. prieš *Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos ir Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Vilniaus miesto skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 11.12]

Kitoje apžvelgiamoje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-545/2013** ginčas kilo dėl pareiškėjų teisės atkurti nuosavybės teises. Pareiškėjų teigimu, atsakovas nepagrįstai atsisako jiems atkurti nuosavybės teises į K. T. iki 1940 m. nacionalizacijos nuosavybės teise valdytą žemę. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad byloje ginčas iš esmės kilo dėl to, ar pareiškėjai patenka į Atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 2 punkto bei į Atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostatų taikymo sritį. Atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad nuosavybės teisės į šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytą nekilnojamąjį turtą atkuriamos asmenims, kuriems miręs turto savininkas testamentu paliko savo turtą, nepaisant to, kad testamente nėra duomenų apie žemės ar kito nekilnojamojo turto palikimo faktą, o šiems mirus – jų sutuoktiniui, tėvams (įtėviams), vaikams (įvaikiams) ar šių asmenų sutuoktiniui bei vaikams.

Aiškindamas Atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatas, pirmosios instancijos teismas nurodė, kad pareiškėjai nepatenka į jų taikymo sritį dėl to, kad jų tėvas J. R. teisės aktų nustatyta tvarka nebuvo pateikęs prašymo atkurti nuosavybės teises. Taigi pirmosios instancijos teismas nurodė, jog pretendentu Atkūrimo įstatymo nuostatos prasme yra tik pareiškėjų tėvas J. R., bet ne pareiškėjai. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija tokiam teisės aiškinimui nepritarė.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 2 punkte kaip pretendentai *expressis verbis* yra nurodyti tiek asmenys, kuriems turto savininkas testamentu paliko savo turtą (byloje vertinamu atveju – J. R.), tiek ir asmenų, kurie mirus asmeniui, paveldėjusiam savininko turtą, tampa pretendents, ratas, įskaitant ir mirusio asmens, kuriems turto savininkas testamentu paliko savo turtą, vaikus. Aptariamoje Atkūrimo įstatymo nuostatoje nėra sąlygos, jog mirusio asmens sutuoktinis, tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai) ar šių asmenų sutuoktiniai bei vaikai pretendents tampa tik tuomet, kai laiku prašymą pateikė asmuo, kuriems buvęs turto savininkas testamentu paliko savo turtą, ir toks asmuo jau po prašymo pateikimo mirė.

[2013 m. birželio 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-545/2013**. E. R. ir V. R. prieš *Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Zarasų skyrių*. Procesinio sprendimo kategorijos 1.4; 11.1]

Dėl miesto miško vertinimo kaip valstybinės reikšmės miško Vyriausiasis administracinis teismas sprendė administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-1607/2013**. Apžvelgiamoje byloje žemė, į kurią pareiškėja pageidavo atkurti nuosavybės teises, buvo miesto teritorijoje, dėl to ginčo nebuvo, tačiau ginčas kilo, ar ginčo žemė gali būti vertinama kaip valstybinės reikšmės miškas.

Byloje esantys duomenys patvirtino, kad ginčo žemė 2004 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 159 buvo išbraukta iš valstybinės reikšmės miškų plotų teritorijos. Tačiau Konstitucinis Teismas 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarime, aiškindamas Miškų įstatymo 4 straipsnio 4 dalies nuostatą, konstatavo, kad Lietuvos Respublikai išimtinės nuosavybės teise priklauso valstybinės reikšmės miškai, jeigu jie yra priskirti *inter alia* miestų miškams. Ši nuostata Miškų įstatyme buvo įtvirtinta nuo pat pradžių (kai Seimas 1994 m. lapkričio 22 d. priėmė šį įstatymą). Taigi, nepaisant to, ar Vyriausybė tam tikrus miestų miškus formaliai yra priskyrusi valstybinės reikšmės miškams, miestų miškai pagal Miškų įstatymą yra valstybinės reikšmės miškai. Atitinkamai Atkūrimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad miškai ir vandens telkiniai iš šio įstatymo 2 straipsnyje nurodytų piliečių išperkami valstybės ir už juos valstybė atlygina pagal šio įstatymo 16 straipsnį, jeigu jie priskirti miestų miškams, miestų sanitarinės apsaugos pirmajai zonai, miško parkams. Išvardytų miškų sąrašus su juose nurodytais miškų plotais tvirtina Vyriausybė (3 p.).

Teisėjų kolegija nurodė, kad aptartų teisės normų ir Konstitucinio Teismo praktikos analizė leidžia daryti išvadą, jog, tuo atveju, jei ginčo žemė yra miškas, atsižvelgiant į tai, kad ji yra miesto teritorijoje, nepaisant to, kad

formaliai Vyriausybės nėra priskirta prie valstybinės reikšmės miškų ploto (yra iš jo išbraukta), ji vertintina kaip miesto miško žemė, o tai yra savarankiškas pagrindas ją laikyti valstybinės reikšmės mišku, į tokią žemę nuosavybės teisės natūra negali būti atkuriamos.

Be anksčiau išdėstytų motyvų, teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį ir į kitą ne mažiau svarbią aplinkybę, ribojančią nuosavybės teisių atkūrimą į ginčo teritoriją. Vilniaus miesto valdybos 1997 m. sausio 9 dienos sprendimu Nr. 53V yra patvirtintas Valakupių–Turniškių zonos detalusis planas. Šio galiojančio ir nepakeisto detaliojo plano sprendiniais ginčo teritorija priskirta „želdynams: esamiems ir projektuojamiems“. Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punktas numato, jog valstybės išperkamai žemei priskiriama žemė, jei ji iki 1995 m. birželio 1 d. buvo miestams nustatyta tvarka priskirtose teritorijose ir pagal įstatymus nustatyta tvarka patvirtintuose detaliuosiuose planuose yra užimta: [...] žemės sklypų, numatomų naudoti [...] bendroms gyventojų reikmėms, visuomeninei statybai bei rekreacijai.

Aiškinant nurodytą Valakupių–Turniškių zonos detaliojo plano nuostatą, jog ginčo teritorija priskirta želdynams: esamiems ir projektuojamiems, teisėjų kolegija konstatavo, jog ši žemės paskirtis koreliuoja su Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostata dėl žemės sklypų, numatomų naudoti bendroms gyventojų reikmėms bei rekreacijai. Nes akivaizdu, kad tiek esami, tiek projektuojami želdynai yra skirti bendroms gyventojų reikmėms bei rekreacijai. Dėl nurodytų argumentų teisėjų kolegija konstatavo, jog ginčo žemė priskirtina valstybės išperkamai žemei ir Atkūrimo įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu.

Remiantis išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija padarė išvadą, jog skundžiamas įsakymas, kuriame nurodyta, kad ginčo žemė priskirtina valstybės išperkamai žemei, nes patenka į valstybinės reikšmės mišką (be to atsižvelgiant ir į tai, kad patvirtintu detalioju planu ginčo žemė yra užimta žemės sklypų, numatomų naudoti bendroms gyventojų reikmėms bei rekreacijai), nuosavybės teisių atkūrimo klausimas turi būti sprendžiamas kitais įstatyme nustatytais būdais, yra teisėtas ir pagrįstas, jį naikinti nėra teisinio pagrindo.

[2013 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-1607/2013**. J. R. prieš *Vilniaus miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorijos 11.6.2; 11.7]

Administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-919/2013** teisėjų kolegija sprendė vilkinimo priimti sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo klausimą ir pažymėjo, kad viešojo administravimo subjekto vilkinimu atlikti veiksmai yra suprantamas toks šio asmens neveikimas, kai viešojo administravimo subjektas nepriima sprendimo prašomu išspręsti klausimu per įstatymų nustatytą terminą (žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 13 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS⁶⁰²-84/2012, 2013 m. sausio 4 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS⁵⁵²-123/2013). Taigi nagrinėjant skundus dėl kompetentingų institucijų vilkinimo priimti sprendimus dėl nuosavybės teisių atkūrimo turi būti nustatyta, ar yra visos įstatymo numatytos sąlygos, kurioms esant gali būti priimamas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, t. y. nustatyta, ar yra pateikti ir parengti visi dokumentai, be kurių sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo negali būti priimtas, bet atsakovas nepagrįstai šio sprendimo nepriima. Be to, būtina nustatyti, dėl kokių priežasčių nepriimamas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, t. y. ar sprendimas nepriimamas dėl to, kad pati institucija, nagrinėjanti piliečių prašymus dėl nuosavybės teisių atkūrimo, vilkina jos kompetencijai priskirtų veiksmų atlikimą, ar dėl to, kad kita institucija neatlieka jos kompetencijai priskirtų veiksmų, kurių neatlikus negali būti priimtas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, ar pareiškėjai neveikia tokiu būdu, kad jiems būtų atkurta nuosavybės teisės, trukdo jų atkūrimui, neatlieka kitų būtinų veiksmų.

[2013 m. gruodžio 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-919/2013**. P. K. prieš *Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorijos 11.1, 11.2, 11.5.1]

Bylos dėl registrų veiklos

Vyriausiojo administracinio teismo kompetencijai įstatymų leidėjo yra priskirtos ir bylos, susijusios su registrų veikla. Didžiausią tokių bylų dalį sudaro ginčai dėl gyventojų registro, juridinių asmenų registro, nekilnojamojo turto registro veiklos. Tokie ginčai ypač dažnai kyla dėl registratorių atsisakymo įregistruoti, taip pat pateikti tam tikrus duomenis. 2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo šiek tiek mažiau su registrų veikla susijusių bylų nei 2012 metais, tačiau skirtumas nebuvo žymus.

Aptariant šios kategorijos bylas, pirmiausia paminėtina administracinė byla **Nr. A⁵⁰²-2388/2013**, kurioje buvo pateiktas išaiškinimas dėl Miškų valstybės kadastro ir Nekilnojamojo turto registro sąveikos. Byloje buvo skundžiamas atsakovo Lietuvos Respublikos miškų valstybės kadastro tvarkytojo sprendimas, kuriuo buvo atsisakyta suderinti Miškų valstybės kadastro duomenis su Nekilnojamojo turto registro duomenimis, dalyje dėl į ginčo žemės sklypą patenkančio miško ploto ir ribų.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad Nekilnojamojo turto registras ir Miškų valstybės kadastras yra pagrindiniai valstybės registrai, kuriuose tvarkomi registro duomenys naudojami susijusiuose registruose. Išanalizavusi bylai aktualius teisės aktus, teisėjų kolegija nustatė, jog Nekilnojamojo turto registro Miškų valstybės kadastrui perduodamų duomenų sąrašas yra baigtinis. Miškų valstybės kadastro duomenys ir Nekilnojamojo turto registro (kuris vadovaujantis Nekilnojamojo turto registro įstatymo 2 straipsnio nuostatomis įsteigtas visiškai

kitu tikslu – nekilnojamiesiems daiktams, nuosavybės bei kitoms daiktinėms teisėms į šiuos daiktus, šių teisių suvaržymams, įstatymų nustatytiems juridiniams faktams registruoti) duomenys negali tarpusavyje konkuruoti. Siekiant valstybės informacinių išteklių funkcinio suderinamumo, registre įregistruotas registro objektas pakartotinai kitame registre nėra registruojamas. Šios priemonės padeda išvengti galimo duomenų apie tą patį objektą nesutapimo ar jų prieštaravimo. Nekilnojamojo turto kadastrų nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 534, 139.1 punkte nustatyta, kad Nekilnojamojo turto kadastras sudaromas ir funkcionuoja *inter alia* naudojantis Lietuvos Respublikos miškų valstybės kadastrų informacija apie nekilnojamojo turto naudojimo apribojimus ir charakteristikas, susijusius su miškų ūkio paskirties žemės sklypų naudojimu, miško žemės ir medynų vertės nustatymu, todėl būtent Miškų valstybės kadastras laikytinas duomenų, apibūdinančių miško masyvo, miško kvartalo plotą ir ribas, pagrindiniu oficialiu šaltiniu.

Nagrinėtoje byloje pareiškėja, kreipdamasi į atsakovą, iš esmės jį prašė patikslinti miško žemės plotą atsižvelgiant į Nacionalinės žemės tarnybos Molėtų žemėtvarkos skyriaus vedėjo įsakyme nustatytus sklypo kadastrinius duomenis. Naujų miškų inventorizacijos duomenų ar įgaliotos valstybės valdžios institucijos sprendimo paversti miško žemę kitomis naudmenomis ji atsakovui nepriėmė, todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, Valstybinei miškų tarnybai nekilo pareiga pakeisti aktualią informaciją Miškų valstybės kadastru.

[2013 m. gruodžio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-2388/2013. L. K. prieš Valstybinę miškų tarnybą. Procesinio sprendimo kategorijos 4.5; 12.4]

Administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-1690/2013 Vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kokie duomenys teritorinio registratoriaus yra teiktini (ir kokie – neteiktini) bankrutuojančios įmonės administratoriui. Šioje byloje ginčas kilo dėl atsakovo teritorinio registratoriaus atsisakymo neatlygintinai pateikti pareiškėjui bankrutuojančios individualios įmonės administratoriui (uždarajai akcinei bendrovei) duomenis apie šios neribotos civilinės atsakomybės įmonės ir jos savininko vardu registruotą turtą ir vertybinius popierius (akcijas). Pirmosios instancijos teismas panaikino ginčytą atsakovo sprendimą ir įpareigojo atsakovą neatlygintinai pateikti pareiškėjui duomenis apie individualios įmonės savininko vardu registruotą nekilnojamąjį turtą, tačiau netenkino pareiškėjo skundo reikalavimo dalies įpareigoti atsakovą pateikti duomenis apie vertybinius popierius.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija iš esmės sutiko su pirmosios instancijos teismo pateiktu ginčo teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų nuostatų aiškinimu, kurio pagrindu teismas priėjo prie išvados, jog atsakovas privalėjo neatlygintinai suteikti pareiškėjui duomenis apie neribotos civilinės atsakomybės įmonės teisės aktų nustatyta tvarka registruotą turtą, kuris negali būti suprantamas tik kaip viena registruotino turto rūšis – vertybiniai popieriai. Teismas pažymėjo, kad Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 19 punkto norma, pagal kurią administratorius turi teisę gauti iš valstybės įmonės Registrų centro teisės aktų nustatyta tvarka reikalingus duomenis apie jo administruojamos bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės <...> turtą ir pan., o tais atvejais, kai įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės, duomenys <...> apie jos savininko (savininkų) vardu registruotą turtą (vertybinius popierius) jam turi būti teikiami neatlygintinai, yra specialioji norma Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 29 straipsnio 1 dalyje ir Nekilnojamojo turto registro nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 1129, 77, 86 punktuose įtvirtintų bendro pobūdžio normų, nustatančių, jog registro duomenys teikiami atlygintinai, atžvilgiu. Teisės doktrinoje galioja teisės normų kolizijos įveikimo taisyklė, pagal kurią specialioji norma nugali bendrąją (lot. *lex specialis derogat generali*), todėl pirmosios instancijos teismas teisingai vadovavosi Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 19 punkto norma ir pagrįstai panaikino ginčytą sprendimą bei įpareigojo atsakovą neatlygintinai pateikti šiuos duomenis pareiškėjui.

Pirmosios instancijos teismas netenkino pareiškėjo skundo dalies dėl atsakovo įpareigojimo pateikti duomenis apie individualios įmonės ir jos savininko vardu turimus vertybinius popierius. Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, jog teisės aktai nenumato, kad Juridinių asmenų registre būtų registruojami ir tvarkomi duomenys apie vertybinius popierius. Vienintelė išimtis yra Juridinių asmenų registre kaupiami duomenys apie akcinių bendrovių ir uždarytųjų akcinių bendrovių akcininkus, kai bendrovės akcininkas yra vienas asmuo. Byloje buvo nustatyta, kad akcininkų sąrašai yra saugomi atitinkamo juridinio asmens byloje, tačiau duomenys iš šių dokumentų nėra perkeltami į registrą, nes tokio duomenų perkėlimo nenumato teisės aktai. Teisėjų kolegija sprendė, jog galiojančių teisės aktų analizė leidžia daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas nenustatė Juridinių asmenų registro tvarkytojui pareigos registruoti ir tvarkyti duomenis apie vertybinius popierius (akcijas). Atsižvelgiant į tai, konstatuota, jog pirmosios instancijos teismas bylą išnagrinėjo teisingai.

[2013 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-1690/2013. A. J. individualios įmonės administratorius uždaroji akcinė bendrovė „Orinata“ prieš valstybės įmonės Registrų centro Alytaus filialą. Procesinio sprendimo kategorija 12.3.4]

Apžvelgiamoje srityje taip pat paminėtina administracinė byla Nr. A⁶⁰²-443/2013, kurioje Vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl asmenų, turinčių teisę pateikti prašymą išregistruoti kito asmens daiktines teises. Apžvelgiamoje byloje kilo ginčas dėl atsakovo valstybės įmonės Registrų centro Vilniaus filialo atsisakymo tenkinti pareiškėjo prašymą išregistruoti trečiųjų asmenų nuosavybes teises. Byloje buvo nustatyta, jog

pareiškėjas siekė, kad žemės sklypo savininku būtų nurodytas I. K. ir tam tikslui atsakovui pateikė įsiteisėjusį teismo sprendimą, kuriuo buvo patenkintas jo teismui teiktas *actio Pauliana*, ir dovanojimo sutartis, pagal kurią I. K. padovanojo savo tėvui M. K. ginčo žemės sklypą, pripažinta negaliojančia bei taikyta restitucija – I. K. grąžintas žemės sklypas. Atsakovas atsisakė tenkinti pareiškėjo prašymą, motyvuodamas tuo, kad kartu su prašymu bei teismo sprendimu nebuvo pateiktas dokumentas, patvirtinantis pareiškėjo teisę atstovauti trečiąjį suinteresuotą asmenį I. K.

Vyriausiasis administracinis teismas šioje byloje pažymėjo, kad nuosavybės teisė I. K. perėjo bendrosios kompetencijos teismui patenkinus pareiškėjo *actio Pauliana*, tokiu būdu apginant jo, kaip kreditoriaus, interesus ir pritaikius restituciją. Nukreipti išieškojimą į *actio Pauliana* priteistą turtą galima nepriklausomai nuo nuosavybės teisių registracijos, o pareiškėjas turėjo aiškiai išreikštą suinteresuotumą, kad registre būtų išviešinti teisingi duomenys. Teisėjų kolegija vertino, jog pareiškėjas *ratione personae* atžvilgiu buvo tinkamas subjektas prašymui dėl M. K. nuosavybės teisės išregistravimo ir I. K. nuosavybės teisės įregistravimo paduoti.

Teismo vertinimu, atsakovas taip pat nepagrįstai teigė, jog minėto bendrosios kompetencijos teismo sprendimo įgyvendinimas reikalavo papildomo sprendimo priėmimo. Nagrinėjamu atveju buvo patenkintas negatyvus ieškinys – negatyviu ieškiniu dėl pripažinimo siekiama konstatuoti teisių ar pareigų, teisinio santykio ar jo dalies nebuvimą. Teismo sprendimo byloje, kurioje patenkintas ieškinys dėl pripažinimo, paprastai nereikia vykdyti priverstine tvarka arba jis vykdomas specifiniu būdu. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pripažinus sandorį negaliojančiu, registro tvarkytojas turėtų anuliuoti įrašus, kurie buvo padaryti sandorio, vėliau pripažinto teismo sprendimu negaliojančiu, pagrindu.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad registrų tvarkytojo buvo prašoma atlikti teisinę reikšmę turinčius veiksmus minėto teismo sprendimo pagrindu, todėl toks prašymas negali būti vertinamas kaip prašymas, koku nors būdu pažeidžiantis asmenų nuosavybės teises, kurios yra saugomos, be kita ko, nustatant asmenis, kurie turi teisę kreiptis į nekilnojamojo turto registro įstaigą su prašymais padaryti atitinkamus įrašus registre. Pareiškėjas, kreipdamasis į nekilnojamojo turto registro tvarkytoją, pateikia įsiteisėjusį teismo sprendimą – dokumentą, kurio pagrindu turi būti atlikti teisinę reikšmę turintys veiksmai, o registro tvarkytojo veiksmai, kuriais jis atsisako vykdyti įsiteisėjusį teismo sprendimą, negali būti pripažįstami teisėtais.

[2013 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁰²-443/2013. Uždaroji akcinė bendrovė „Masada“ prieš valstybės įmonės Registrų centro Vilniaus filialą. Procesinio sprendimo kategorija 12]

Apžvelgiant šios kategorijos bylas, primintina ir tai, kad pagal Vyriausiojo administracinio teismo praktiką, registro tvarkytojas neturi pareigos tikrinti notaro patvirtintų duomenų. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-125/2013 kilo ginčas kilo dėl to, ar atsakovas – Juridinių asmenų registro tvarkytojas – teisėtai ir pagrįstai įregistravo šiame registre duomenis apie ūkio subjekto įstatinio kapitalo sumažinimą ir pakeistus juridinio asmens steigimo dokumentus, taip pat duomenis apie šios įmonių grupės įstatinio kapitalo padidinimą ir pakeistus juridinio asmens steigimo dokumentus.

Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjas atsakovui pateikė prašymą dėl įstatinio kapitalo sumažinimo ir pakeisto juridinio asmens steigimo dokumento įregistravimo juridinių asmenų registre. Tai, kad prašyme surašytieji duomenys yra tikri, o juridinio asmens pateikti steigimo dokumentai atitinka įstatymų reikalavimus, liudijo notarės tvirtinamasis įrašas. Pareiškėjas vėliau juridinių asmenų registro tvarkytojui pateikė kitą prašymą dėl įstatinio kapitalo padidinimo ir pakeistų juridinio asmens steigimo dokumentų įregistravimo juridinių asmenų registre. Notarės tvirtinamuoju įrašu buvo patvirtinta, kad prašyme surašytieji duomenys yra tikri, juridinio asmens pateikti steigimo dokumentai atitinka įstatymų reikalavimus, kad juridinį asmenį galima perregistruoti, nes įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės.

Remdamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. 1407 patvirtintų Juridinių asmenų registro nuostatais (redakcija, galiojusi nuo 2011 m. spalio 1 d. iki 2011 m. spalio 30 d.), teisėjų kolegija nurodė, jog iš šio reglamentavimo akivaizdu, kad nagrinėtu atveju Juridinių asmenų registro tvarkytojas neturėjo pareigos tikrinti nurodytų dokumentų, patvirtintų notaro, atitikties įstatymų reikalavimams. Ginčijamų atsakovo sprendimų priėmimo metu pareiškėjo akcininkų susirinkimo sprendimai ar bendrovės įstatai nebuvo pripažinti neteisėtais, todėl atsakovui nebuvo teisinio pagrindo atsisakyti tenkinti minėtus jam pateiktus prašymus.

[2013 m. sausio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-125/2013. Plass Investment Limited prieš valstybės įmonę Registrų centrą. Procesinio sprendimo kategorija 12.2]

Bylos dėl socialinės apsaugos teisinių santykių

Teisės į socialinę apsaugą, kaip ir daugelio kitų visuotinai pripažįstamų žmogaus teisių, veiksmingas gynimas ir tinkama apsauga yra vienas pagrindinių Vyriausiojo administracinio teismo tikslų ir uždavinių.

Gausią Vyriausiojo administracinio teismo 2013 metais išnagrinėtų bylų socialinės apsaugos srityje dalį sudarė bylos dėl valstybinių bei valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų sumažinimo, pritaikius Lietuvos Respublikos Konstitucijai prieštaraujančias teisės aktų nuostatas. Šiose bylose pateikta reikšmingų išaiškinimų dėl asmenų teisės į teisminę gynybą užtikrinimo.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-519/2013 nagrinėjo ginčą, kilusį dėl pareiškėjui neišmokėtos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos dalies priteisimo. Pareiškėjo prašyta priteisti pareigūnų ir karių valstybinės pensijos nepriemoka susidarė dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimu prieštaraujančiu Konstitucijai pripažinto Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo (toliau – ir Laikinasis įstatymas) nuostatų taikymo. Išplėstinė teisėjų kolegija šioje byloje sprendė, be kita ko, dėl kreipimosi į teismą tvarkos, *inter alia* dėl termino, taikytino asmeniui siekiant apginti savo galbūt pažeistas teises kreipiantis į teismą. Įvertinusi ginčui aktualų teisinį reguliavimą, nustatytą Valstybinių pensijų įstatyme bei Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatyme, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad įstatymų leidėjas nėra sureguliuavęs pareigūnų ir karių teisės gauti valstybinės pensijos nepriemoką, jos įgyvendinimo tvarkos bei ribojimų klausimų, taip pat šiuose teisės aktuose nėra numatyti ir kompetentingos institucijos, įgalios mokėti pareigūnų ir karių valstybinę pensiją, veiksmų apskundimo terminai. Vis dėlto, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, taikant bendruosius kreipimosi į administracinį teismą terminus (t. y. Administracinių bylų teisenos įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje numatytą vieno mėnesio nuo skundžiamo akto paskelbimo arba individualaus akto ar pranešimo apie veiksmą (neveikimo) įteikimo dienos terminą), valstybinių pensijų gavėjai be objektyvaus pagrindo atsidurtų gerokai prastesnėje padėtyje, lyginant juos su valstybinių socialinio draudimo pensijų gavėjais, o jų teisė reikalauti, kad valstybė vykdytų įstatymu prisiimtus išpareigojimus teisės į socialinę paramą srityje, taptų neproporcingai apsunkinta. Atsižvelgusi į tai, taip pat įvertinusi pažeistos teisės pobūdį, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamu atveju pagal analogiją taikytinos panašius teisinius santykius reguliuojančios teisės normos, skirtos valstybinių socialinio draudimo pensijų nepriemokų klausimams spręsti (Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 str. 6 d.). Pagal ginčo laikotarpiu galiojusio Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnį, atitinkamų įstaigų sprendimai pensijų klausimais per 3 metus nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie priimtą sprendimą, galėjo būti apskundžiami Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos ir jos teritorinių skyrių sprendimai galėjo būti apskundžiami teismui. Išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėtu atveju pripažino, kad pareiškėjas į teismą kreipėsi nepažeidęs pagal analogiją taikytino trejų metų termino, nustatyto tokiems reikalavimams pareikšti, todėl sprendė, kad paisant iš Konstitucijos, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalies nuostatų kylančio reikalavimo asmens teisės ginti ne formaliai, o realiai ir veiksmingai, pareiškėjas turi teisę teisme reikalauti pašalinti jo teisių pažeidimą, susijusį su visa neišmokėtos valstybinės pensijos nepriemoka ir termino kreiptis į teismą nepraleido.

Į apžvelgiamą bylą reikia atkreipti dėmesį ir kitu aspektu. Šioje byloje buvo tenkintas pareiškėjas prašymas priteisti pareigūnų ir karių valstybinės pensijos dalį, neišmokėtą dėl Laikinojo įstatymo 5 straipsnio taikymo, kadangi jis turėjo draudžiamųjų pajamų (dirbo). Spręsdama klausimą dėl pažeistos teisės į pensiją ir jos turtinių aspektų gynimo, išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, kad teisė į pensiją, kaip viena iš socialinių žmogaus teisių, konkrečiai – jos turtiniai aspektai, pagal oficialiąją konstitucinę jurisprudenciją privalo būti siejama su prigimtinė nuosavybės teise. Kitaip tariant, teisės į pensiją turtinių aspektų neliečiamumas kyla iš prigimtinės teisės į nuosavybę. Būtent ši aplinkybė lemia, kad asmuo gali pagrįstai tikėtis, jog teisė į įstatymu nustatytą pensiją bus valstybės saugoma ir ginama. Tai, jog valstybė netinkamai vykdė prisiimtus išpareigojimus dirbantiems valstybinių pensijų gavėjams, iš esmės buvo konstatuota Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimu. Taigi įstatymų leidėjas, pakeitęs teisinį reguliavimą Konstitucijai prieštaraujančiu būdu, neteisėtai apribojo pareiškėjo teisę ginčo laikotarpiu gauti paskirto dydžio valstybinę pensiją. Šio ribojimo tiesioginė pasekmė – valstybinės pensijos nepriemoka, susidariusi nuo Laikinojo įstatymo įsigaliojimo 2010 m. sausio 1 d. iki 2012 m. kovo mėnesio. Kadangi nei Valstybinių pensijų įstatymas, nei Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas pensijos nepriemokos klausimo neaptarė, susidariusiai situacijai spręsti pagal įstatymo analogiją taikytas Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 44 straipsnis, reglamentuojantis pensijų gavėjų teisių gynimo būdą, kai jų teisės pažeistos pensijas mokančių valstybės institucijų veiksmais. Teismas atkreipė dėmesį, kad ši teisės norma pensijos nepriemokos dydžio neribojo, o priešingai – nustatė, kad pensijos suma, laiku negauta dėl pensiją skiriančios ar mokančios įstaigos kaltės, išmokama už praėjusį laiką neapribojant koku nors terminu. Taigi, remdamasi šiomis įstatymo nuostatomis ir įvertinusi nagrinėjamo ginčo specifiką, pažeistos teisės pobūdį bei asmenis, kurių teisės buvo pažeistos, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad veiksmingas pareiškėjo teisių gynimas reiškia su įstatymų leidėjo veiksmais tiesiogiai susijusio pažeidimo pasekmių visišką pašalinimą, t. y. visos pensijos nepriemokos, susidariusios dėl antikonstitucinėmis pripažintų Laikinojo įstatymo nuostatų taikymo, priteisimą. Priešingu atveju nebūtų veiksmingai užtikrintos Konstitucijoje skelbiamos žmogaus teisės, kurios yra teisingumo ir teisės viešpatavimo pagrindas. Tik pritaikius aptartą pažeistų teisių gynimo būdą, būtų sudaromos realios galimybės realizuoti tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiamą teismo pareigą garantuoti žmogaus teisių gynybą.

Išplėstinė teisėjų kolegija, pasisakydama dėl atsakovo argumentų, kad Konstitucinio Teismo nutarimų galia nukreipiama tik į ateitį (Konstitucijos 107 str. 1 d.), pažymėjo, kad Konstitucinis Teismas 2012 m. gruodžio 19 d. sprendime yra konstatavęs, jog Konstitucijos 110 straipsnyje yra nustatyta 107 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos bendros taisyklės, kad Konstitucinio Teismo sprendimų galia yra nukreipiama į ateitį, išimtis: nagrinėjamoje byloje teismas negali taikyti teisės akto (jo dalies), kurį Konstitucinis Teismas, įgyvendindamas Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatytus įgaliojimus, pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Kitaip aiškinant Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalyje

įtvirtintą draudimą taikyti Konstitucijai prieštaraujantį teisės aktą (jo dalį) būtų paneigtas jos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Konstitucijos viršenybės principas ir su juo susijęs konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas, taip pat kiti Konstitucijos viršenybės principo aspektai, *inter alia* būtų paneigtas Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Konstitucijos tiesioginio taikymo principas, šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės ginti savo teises tiesiogiai remiantis Konstitucija esmė, Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės kreiptis į teismą ginant pažeistas konstitucines teises ar laisves esmė. Iš Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimo nuostatų taip pat matyti, kad Konstitucija apskritai nedraudžia tam tikrais ypatingais atvejais saugoti bei ginti ir tokias asmens įgytas teises, kurios kyla iš teisės aktų, vėliau pripažintų prieštaraujančiais Konstitucijai, jei nebus pažeista Konstitucijoje įtvirtintų, jos ginamų ir saugomų vertybių pusiausvyra. Teismai privalo paisyti įsipareigojimų garantuoti tinkamą ir veiksmingą konstitucinės teisės į pensiją ir nuosavybės teisių gynimą. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad neapsaugojus konstitucinių vertybių, nebūtų užtikrinta veiksminga žmogaus teisių teisminė gynyba, socialinis teisingumas bei teisės viršenybė. Kita vertus, išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad nors pareiškėjo teisių pažeidimo visiškai pašalinimas yra akivaizdžiai finansinio pobūdžio ir gali sukelti valstybei papildomą finansinę naštą, tačiau vien ši aplinkybė neleido daryti išvados, kad nagrinėtu atveju pareiškėjo reikalavimo tenkinimas reikštų neproporcingos naštos visuomenei ir valstybei atsiradimą ir atsižvelgus į tai, turėtų būti mažinama pažeistų konstitucinių vertybių apsauga.

[2013 m. kovo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-519/2013**. S. J. prieš *Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Analogiškai – kad kreipimosi į teismą terminas yra 3 metai – nuspręsta ir ginčų dėl neišmokėtos teisėjų valstybinės pensijos dalies atveju. Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-673/2013** išplėstinė teisėjų kolegija, pastebėjusi, kad nei Valstybinių pensijų įstatyme, nei Teisėjų valstybinių pensijų įstatyme nėra reguliuojamas neišmokėtos valstybinės pensijos (jos dalies) išmokėjimo klausimas, vadovavosi išaiškinimu, pateiktu jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-519/2013, panašioje pagal savo pobūdį. Taigi išplėstinė teisėjų kolegija, pažymėjusi, jog apžvelgiamoje byloje susiklostę teisiniai santykiai yra itin panašūs į anksčiau minėtoje byloje susiklosčiusius teisinius santykius, kadangi tiek pareigūnų ir karių, tiek teisėjų valstybinių pensijų prigimtis yra panaši, o šios pensijos yra nustatytos tame pačiame Valstybinių pensijų įstatyme, sprendė, jog jų skyrimui bei mokėjimui turėtų būti taikomi iš esmės tie patys principai. Kadangi teisėjų valstybinių pensijų mokėjimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra numatyti kompetentingos institucijos, įgaliotos mokėti teisėjų valstybinę pensiją, veiksmų apskundimo terminai, buvo nuspręsta, jog klausimas dėl kreipimosi į teismą termino sprendžiamas pagal analogiją taikant Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nuostatas, nustatančias trejų metų terminą.

[2013 m. rugsėjo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-673/2013**. Z. K. prieš *Nacionalinę teismų administraciją ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kurią atstovauja Nacionalinė teismų administracija*. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Plėtodamas praktiką dėl teisės į teisminę gynybą realizavimo tvarkos bylose dėl valstybinių pensijų nepriemokos, o būtent – dėl kreipimosi į teismą procesinio termino (asmeniui į teismą kreipusis po 2013 m. sausio 1 d.), Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴⁴-2232/2013** pirmiausia atkreipė dėmesį, jog išplėstinė teisėjų kolegija 2013 m. kovo 12 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-519/2013 nusprendė reikalavimams dėl neišmokėtos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos pagal analogiją taikyti Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnyje (2005 m. gegužės 19 d. įstatymo Nr. X-209 redakcija) įtvirtintą 3 metų terminą, kuris pagal analogiją pritaikytas išvadai dėl *kreipimosi į teismą* priimtino pagrįsti. Išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, jog nėra objektyvių priežasčių nukrypti nuo minėtoje administracinėje byloje (Nr. A⁵⁵²-519/2013) suformuotos išvados, jog suinteresuoti asmenys dėl pareigūnų ir karių valstybinės pensijos nepriemokos į teismą privalo kreiptis per 3 metų procesinį terminą ir toks aiškinimas nepaneigiamas tuo, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojo teisinio reguliavimo pakeitimai valstybinių socialinio draudimo pensijų srityje (Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo ir Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimais įstatymų ledejas nuo 3 metų iki 6 mėnesių sutrumpino skundų valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo klausimais pateikimo terminus).

Sprendama klausimą dėl termino kreiptis į teismą pradžios momento, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog būtina įvertinti pažeidimo, su kuriuo pareiškėjas sieja savo reikalavimą, pobūdį ir bylos individualias faktines aplinkybes. Byloje nustatyta, kad dėl sumažintos valstybinės pensijos mokėjimo atskiras pareiškėjui administracinis sprendimas priimtas nebuvo, o sumažinta valstybinė pensija buvo mokama faktiškai kiekvieną mėnesį, tiesiogiai taikant Socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo nuostatas. Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog tais atvejais, kai asmuo skundžia ne konkretų administracinį sprendimą, kuris turi būti jam įteiktas, o kompetentingos valstybės institucijos veiksmus, tokio asmens skundo padavimo administraciniam teismui terminas pradedamas skaičiuoti nuo šio asmens sužinojimo (turėjimo sužinoti) apie skundžiamą veiksmą dienos. Vertindama apžvelgiamoje byloje nustatytas faktines aplinkybes, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog pareiškėjui apie jo teises pažeidžiančius veiksmus tapo žinoma (arba turėjo tapti žinoma) 2010 m. vasario mėnesį, kai nebuvo išmokėta

tam tikra valstybinės pensijos dalis. Taigi pirmosios sumažintos valstybinės pensijos išmokėjimo diena yra ta objektyvi aplinkybė, su kuria nagrinėjamu atveju gali būti siejama skundo padavimo teismui termino pradžia.

[2013 m. lapkričio 7 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴⁴-2232/2013. B. D.** prieš Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Vyriausiasis administracinis teismas, spręsdamas bylas, kuriose buvo keliamas klausimas dėl neišmokėtos pensijų – tiek valstybinių pensijų, tiek ir valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų – dalies, vertino ir klausimą dėl tinkamo atsakovo šio pobūdžio bylose.

Nagrinėdama jau minėtą administracinę bylą **Nr. A⁵⁵²-519/2013** dėl neišmokėtos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos dalies, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 48 straipsnio 2 dalį, atsakovas – tai institucija, įstaiga, tarnyba, tarnautojas, kurių aktai ar veiksmai skundžiami. Nagrinėtoje byloje atsakovas buvo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, t. y. institucija, kuri yra įgaliota mokėti valstybinę pensiją pareiškėjui (Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 12 str. 1 d.). Vis dėlto, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, byloje buvo nepakankamai susietas skundo dalykas ir pagrindas su Administracinių bylų teisenos įstatymo 48 straipsnyje apibrėžtu atsakovo statusu. Byloje konstatavus, kad pareiškėjo teisių pažeidimas kyla dėl to, jog Lietuvos valstybė, o konkrečiai – Lietuvos Respublikos Seimas, netinkamai reglamentavo valstybinės pensijos mokėjimo klausimus, pareiškėjo turtinių interesų pažeidimą sukėlė teisėtomis laikytos ir vėliau antikonstitucinėmis paskelbtos Laikinojo įstatymo nuostatos. Atsižvelgusi į tai, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad atsakovas byloje dėl sumažintos valstybinės pensijos mokėjimo turėtų būti Lietuvos valstybė, o ne Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

[2013 m. kovo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-519/2013. S. J.** prieš Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Šiuo klausimu – dėl tinkamo atsakovo – pasisakyta ir administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-673/2013** dėl teisėjų valstybinės pensijos nepriemokos, susidariusios dėl šios pensijos skaičiavimui taikytų tam tikrų Valstybinių pensijų įstatymo, Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo ir Laikinojo įstatymo nuostatų, pripažintų prieštaraujančiomis Konstitucijai. Spręsdama šį klausimą, išplėstinė teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, jog tam būtina analizuoti priežastis ir veiksnius, nulėmusius tokių nepriemokų atsiradimą, teisėjų valstybinių pensijų prigimtį, jų skyrimo ir mokėjimo paskirtį bei mechanizmą. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, pensijos nepriemoka nebuvo nulemta Nacionalinės teismų administracijos neteisėtų veiksmų, nes ši institucija taikė galiojusias įstatymų normas, kurios vėliau įsigaliojusių Konstitucinio Teismo nutarimu buvo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai. Taigi ši teisėjų valstybinės pensijos dalis buvo neišmokėta pareiškėjui dėl to, kad Lietuvos valstybė, o konkrečiai – Lietuvos Respublikos Seimas, netinkamai reglamentavo (*inter alia* – neužpildė po Konstitucinio Teismo nutarimo oficialaus paskelbimo atsiradusios teisės spragos) teisėjų valstybinės pensijos mokėjimo klausimus. Taigi pareiškėjui mokamos pensijos dydis nebuvo skaičiuojamas atsižvelgiant į iš Konstitucijos kylančius reikalavimus būtent dėl to, jog valstybė nesukūrė tinkamo mechanizmo tokiems skaičiavimams atlikti, o Nacionalinė teismų administracija šiuo atveju susidūrė su situacija, kai dėl įstatymų leidėjo neveiklumo jai teko taikyti antikonstitucinį reguliavimą. Atsižvelgdama į nurodytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog teisėjų valstybinės pensijos nepriemokos, kurią priteisti prašė pareiškėjas, atsiradimas buvo objektyviai nulemtas ne Nacionalinės teismų administracijos veiksmų, bet valstybės, t. y. netinkamo teisinio reguliavimo nustatymo. Be to, nagrinėjamo klausimo aspektu buvo vertinta ir teisėjų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo prigimtis bei paskirtis. Akcentuodama, be kita ko, Konstitucinio Teismo jurisprudenciją aiškinant Konstitucijos 52 straipsnį bei 109 straipsnį, išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog teisėjo tarnybos santykiai susiklosto tarp valstybės ir teisėjo, kaip valstybės pareigūno; teisėjui valstybinę pensiją teisės aktais nustato valstybė. Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 2 straipsnis nustato, kad teisėjų valstybinė pensija mokama iš valstybės biudžeto, t. y. būtent valstybės biudžetas yra teisėjų valstybinių pensijų mokėjimo šaltinis, o Nacionalinė teismų administracija teisėjų valstybinių pensijų skyrimo procese dalyvauja kaip tam tikras pensijų administravimo subjektas – ji jas skiria ir moka (Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 7 str. 1 d.). Taigi buvo nuspręsta, jog išskirtinis teisėjo santykis su valstybe bei valstybės pareiga užtikrinti tinkamas teisėjų materialines garantijas, *inter alia* teisėjų valstybinių pensijų mokėjimą, taip pat šioje konkrečioje situacijoje aptarti pensijos nepriemoką nulėmę įstatymų leidėjo veiksmai suponuoja, kad būtent valstybė laikytina atsakinga ir už tokių garantijų realų įvykdymą.

[2013 m. rugsėjo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-673/2013. Z. K.** prieš Nacionalinę teismų administraciją ir Lietuvos valstybę, atstovaujama Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kurią atstovauja Nacionalinė teismų administracija. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.1]

Kita vertus, administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-911/2013**, kilus klausimui dėl tinkamo atsakovo bylose dėl valstybinių socialinio draudimo pensijų nepriemokos, susidariusios dėl minėto Laikinojo įstatymo nuostatų taikymo, teisėjų kolegija, akcentavusi, kad Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje pripažįstama, jog atsakovu administraciniame procese laikoma materialiojo teisinio santykio šalis, tikrai ar tariamai pažeidusi pareiškėjo

materialiąsias teises ar interesus, ir kuri kviečiama į teismą atsakyti į pareiškėjo pareikštą reikalavimą, pažymėjo, jog aktuali atveju privalu vadovautis Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gruodžio 4 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A⁴⁶⁹-2166/2006 (publikuota biuletenyje „Administracinių teismų praktika“ Nr. 10, 2007 m.). Pastarojoje nutartyje, sistemaiškai aiškinant Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 7 straipsnio, 40 straipsnio 1 ir 2 dalies bei 44 straipsnio 1 dalies nuostatas, konstatuota, jog už pareiškėjos teisės gauti senatvės pensiją tikrą ar tariamą pažeidimą atsakinga valstybės institucija – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius. Valstybė yra atskiras teisės subjektas, juridinis asmuo, turintis savarankišką teisinį statusą; tiek pati valstybė, tiek atskiros jos institucijos turi savarankišką teisinį statusą, gali įgyti teises ir pareigas ir būti teisinio santykio šalimi. Valstybės ir atskirų jos institucijų kaip teisės subjektų sutapatinimas negalimas nei materialine, nei procesine prasme. Remiantis tuo, padaryta išvada, kad neišmokėta valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos dalis turi būti atlyginama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto, t. y. neperkeliant šios finansinės naštos valstybės biudžetui. Šioje nutartyje teisėjų kolegija taip pat pastebėjo, kad Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje (2012 m. liepos 23 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-2747/2012, 2013 m. kovo 12 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-519/2013) buvo suformuotos tam tikros teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės valstybinių pensijų mokėjimo teisinių santykių srityje. Tačiau valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinio socialinio draudimo pensijų: jos yra mokamos iš valstybės biudžeto; jos skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, taip pat kaip kompensacija įstatyme nurodytiems nukentėjusiesiems asmenims; šių pensijų gavimas siejamas ne su nustatyto dydžio pensijų socialinio draudimo įmokomis, o su atitinkamu asmens statusu (tarnyba, nuopelnais ar kitomis aplinkybėmis, nuo kurių priklauso valstybinės pensijos skyrimas). Taigi išvardyti ypatumai lemia, kad bylose, kuriose prašoma priteisti dėl neteisėto įstatyminio reguliavimo taikymo sumažintą valstybinių pensijų dalį, atsakovu traukiama Lietuvos valstybė. Tačiau tais atvejais, kai į teismą kreipiasi valstybinių socialinio draudimo pensijų gavėjai, negauta valstybinių socialinio draudimo pensijų sumą priteistina iš šių pensijų mokėjimo šaltinio – Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų.

[2013 m. birželio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-911/2013. G. J. prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrių. Procesinio sprendimo kategorijos 6.3.1]

2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas pasisakė ir kitais reikšmingais klausimais socialinės apsaugos srityje. Vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas administracines bylas, susijusias su socialinės paramos klausimais, nuosekliai akcentuoja viešojo administravimo subjektų pareigą sprendžiant jiems pavestus klausimus nepažeisti jų veiklai taikytinų teisės principų.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-621/2013, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl galimybės Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniam skyriui išieškoti iš asmens jam išmokėtą ligos pašalpą, akcentuota būtinybę atsakovui, kaip viešojo administravimo subjektui, laikytis bendrojo viešosios teisės principo, jog leidžiama tik tai, kas tiesiogiai numatyta teisės aktuose. Šioje byloje buvo nustatyta, kad po pareiškėjo atleidimo iš darbo 2010 m. rugpjūčio 3 d., jis 2010 m. spalio–lapkričio mėnesiais bei 2011 m. sausio–vasario mėnesiais buvo nedarbingas dėl ligos ir jam buvo išmokėta ligos pašalpa. Tačiau vėliau apylinkės teismo sprendimu buvo pripažinta, kad pareiškėjas iš darbo buvo atleistas neteisėtai, ir jam priteistas atlyginimas už priverstinę pravaikštą nuo 2010 m. rugpjūčio mėnesio iki 2011 m. rugsėjo mėnesio. Pareiškėjo darbdaviui išmokėjus atlyginimą už priverstinę pravaikštą ir patikslinus draudžiamųjų pajamų duomenis apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registre, atsakovas, atsižvelgdamas į naujus duomenis, skundžiamais sprendimais pripažino pareiškėjui išmokėtas ligos pašalpas permokomis. Vertindamas nurodytas faktines aplinkybes, Vyriausiasis administracinis teismas nurodė, jog byloje nebuvo ginčo dėl to, kad pareiškėjas nurodytais nedarbingumo laikotarpiais atitiko Ligos ir motinystės įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisės gauti ligos pašalpą sąlygų visumą ir įgijo teisę į ligos pašalpą, mokamą laikinojo nedarbingumo laikotarpiu. Nebuvo ginčo ir dėl to, kad nagrinėtu atveju nebuvo nustatytas pagrindas tiesiogiai taikyti bent vieną iš Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 15 straipsnyje numatytų atvejų, kuriems esant ligos pašalpa negali būti mokama. Savo ruožtu tiek Ligos ir motinystės įstatymo 15 straipsnis, tiek ir Apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registrų nuostatų 36 punktas atvejus, kai asmuo netenka teisės gauti ligos pašalpą, sieja su pašalpos gavėjo aktyviais veiksmais – pvz., asmuo, nepaisydamas nedarbingumo, dirba, pažeidžia gydymo ar slaugos režimą, neatvyksta pas gydytoją ir panašiai. Nagrinėtu atveju tokių aktyvių pareiškėjo veiksmų nenustatyta. Taip pat spręsta, kad materialiosios teisės normomis, suteikiančiomis atsakovui teisę Ligos ir motinystės įstatyme nenumatytais atvejais išieškoti ligos pašalpos permokas, negali būti laikomi ir minėtų nuostatų 63 ir 69 punktai, nes šios teisės normos tik įtvirtina bendrą pašalpų gavėjų pareigą gražinti ligos pašalpos permoką bei atsakovo teisę tikrinti pašalpų skyrimo ir mokėjimo teisingumą. Taigi teisėjų kolegija pabrėžė, kad teisės aktai, reglamentuojantys ligos pašalpų mokėjimą, nenumato, kad asmuo, gavęs ligos pašalpą, o vėliau už tą patį laikotarpį – atlyginimą už priverstinę pravaikštą, turėtų gauti pašalpą gražinti, o atsakovui nesuteikia teisės tokiu atveju imtis ligos pašalpos išieškojimo veiksmų.

Šalys, be kita ko, nesutarė, ar dėl laikinojo nedarbingumo pareiškėjas prarado darbo pajamas ir ar atlyginimas už priverstinę pravaikštą gali būti prilygintas draudžiamosioms darbo pajamoms Ligos ir motinystės įstatymo 8 straipsnio prasme. Spręsdama šį klausimą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Darbo kodekso 142

straipsnį, darbo laikas – tai laikas, kurį darbuotojas privalo dirbti jam pavestą darbą, ir kiti jam prilyginti laikotarpiai. Darbo kodekso 143 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta, kad į darbo laiką neįeina nedarbingumo laikas. Taigi sistemškai įvertinusi šias teisės normas, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad laikas, per kurį darbuotojas buvo laikinai nedarbingas, negali būti apmokėtas kaip laikas, per kurį dirbta. Kai darbuotojas yra laikinai nedarbingas dėl bendro pobūdžio sveikatos sutrikimų, jo negautas pajamas kompensuoja valstybinis socialinis draudimas, todėl šiam laikotarpiui taikomos ne Darbo kodekso, o Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatos. Toks teisės normų aiškinimas reiškia, kad pareiškėjo atveju galėtų būti mažinamas teismo priteisiamo atlyginimo už priverstinę pravaikštą pareiškėjui dydis, bet ne jo teisėtai gauta ligos pašalpa už realiai egzistavusį nedarbingumo laikotarpį.

[2013 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-621/2013**. V. B. prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrių* ir *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 6.4.1]

Administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-222/2013**, sprendamas klausimą dėl vietos savivaldos institucijos sprendimo, kuriuo atsisakyta suteikti pareiškėjui piniginę socialinę paramą, be kita ko, už 2011 m. gruodžio mėnesį, Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad ginčo santykius reglamentuojantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (toliau – ir Įstatymas) keitėsi, o būtent – iki 2012 m. sausio 1 d. galiojusioje Įstatymo redakcijoje nebuvo numatyta sąlyga, kurios netenkinantys asmenys negali gauti socialinės paramos, t. y. nebuvo numatyta, jog viena iš būtinųjų sąlygų paramai gauti buvo pareiškėjo sutuoktinės registracija darbo biržoje arba pažymos apie vaikus iki 8 metų, nelankančius ugdymo įstaigų, pateikimas. Todėl nuspręsta, jog konkrečiu atveju atsakovas nepagrįstai neskyrė pareiškėjui socialinės paramos už 2011 m. gruodžio mėnesį, be kita ko, neteisingai traktuodamas *lex retro non agit* principą. Bendra taisyklė, kad įstatymas atgal negalioja, reiškia, jog norminiai aktai paprastai netaikomi tiems faktams ir teisinėms pasekmėms, kurie atsirado iki šių norminių aktų įsigaliojimo. Atsakovas, sprenddamas klausimą dėl socialinės paramos skyrimo pareiškėjui už 2011 m. gruodžio mėnesį, rėmėsi tuo metu dar neišgaliojusio Įstatymo nuostatomis, tokiu būdu pažeisdamas minėtąjį principą. Kitais žodžiais tariant, atsakovas pareikalavo iš pareiškėjo atitikti paramos gavimui būtinas sąlygas, kurių išpildymo privalomumo Įstatymas iki 2012 m. sausio 1 d. nenumatė. Teismo vertinimu, nors formaliai, dėl būtinybės surinkti objektyvius duomenis, piniginė socialinė parama pareiškėjui buvo skiriama jau išgaliojus naujajai Įstatymo redakcijai, t. y. 2012 m. balandžio mėnesį, akivaizdu, jog materialinis teisinis santykis, pasireiškęs pareiškėjo piniginių lėšų stoka ir iš to išplaukusi poreikiu gauti socialinę paramą bei kreipimusi dėl jos į atsakovą, susiklostė būtent 2011 m. gruodžio mėnesį, todėl atgręžtinai taikyti vėliau laike išgaliojusias Įstatymo sąlygas paramai gauti vadovaujantis minėtąja nuostata nėra pagrįsta. Aiškinant priešingai, susiklostytą situaciją, kai iš paramos stokojančio asmens būtų retrospektyviai reikalaujama atitikti sąlygas, apie kurias įstatyminiu reglamentavimu jis teisinio santykio susiklostymo metu nebuvo informuotas, kas, be kita ko, pažeistų teisinio aiškumo bei saugumo imperatyvus ir įstumtų paramą siekiantį gauti subjektą į neapibrėžtumo padėtį.

[2013 m. kovo 4 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁶⁰²-222/2013**. K. J. prieš *Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos departamento Socialinių išmokų skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.6.2]

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-580/2013**, kurioje ginčas kilo dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos pervedamų į pensijų kaupimo bendrovių valdomus pensijų fondus įmokų dydžio laikino sumažinimo nuo 2009 m. sausio 1 d. (ekonomikos krizės laikotarpiu), buvo vertintas, be kita ko, pensijų kaupimo sutarties pobūdis. Išplėstinė teisėjų kolegija, įvertinusi pareiškėjos argumentus, jog jos sudaryta pensijų kaupimo sutartis yra civilinė sutartis, todėl imperatyvių teisės normų pasikeitimas po sutarties sudarymo jai neturi įtakos (Civilinio kodekso 6.157 str. 2 d.), su jais nesutiko. Pažymėjusi, jog sutarties laisvės principas užtikrina šalims teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyviosios teisės normos, išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog konkrečiu atveju pareiškėja ir pensijų kaupimo bendrovė negalėjo susitarti, kokio dydžio pensijų įmokas pensijų kaupimo dalyvis gali ar turi kaupti jo pasirinktame pensijų fonde visą sutarties laiką, nes ši sąlyga pateko į viešosios teisės reguliuojamą sritį. Konkrečiu atveju šie dydžiai buvo vienvaldiškai nustatyti įstatymų leidėjo Valstybinio socialinio draudimo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymo (2009 m. gegužės 12 d.) 3 straipsnio 11 dalyje bei Pensijų sistemos reformos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje (2009 m. sausio 15 d., 2009 m. vasario 17 d., 2009 m. balandžio 28 d., 2009 m. birželio 30 d. redakcijos). Taigi kaupiamų pensijų įmokų dydis, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos pervedamas pensijų kaupimo bendrovėms pensijų kaupimo dalyvių naudai, negalėjo būti šalių susitarimo objektu. Atsižvelgiant į tai, buvo konstatuota, jog pareiškėja nepagrįstai teigia, kad viena iš esminių pensijų kaupimo sutarties sudarymo sąlygų buvo atitinkamas kaupiamosios pensijų įmokos dydis, o vėlesnis imperatyvių teisės normų pasikeitimas negali daryti įtakos jos sudarytai sutarčiai, nes dėl šių imperatyvių nuostatų turinio ji su pensijų kaupimo bendrove negalėjo susitarti *ab initio*. Priešingų išvadų neleido daryti ir konkrečių kaupiamųjų pensijos įmokų dydžių įrašymas į sutartį, nes šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo (Civilinio kodekso 6.157 str. 1 d.).

[2013 m. rugpjūčio 19 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁰²-580/2013**. K. G. ir *Pensijų fondų dalyvių asociacija prieš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 6.1]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-299/2013** sprendė kilusį ginčą dėl atsakovo – teritorinio Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos skyriaus – raginimo sumokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas bei delspinigius asmeniui, vykdančiam individualią veiklą ir kartu esančiam pensininku, teisėtumo ir pagrįstumo. Pareiškėjas teigė, kad jis, kaip gaunantis valstybinę pensiją asmuo, yra apdraustas sveikatos draudimu valstybės lėšomis ir todėl neprivalo antrą kartą mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokų.

Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėjui nuo 2008 m. sausio 22 d. yra paskirta pareigūnų ir karių valstybinė pensija už tarnybą, taip pat nuo 2008 metų pareiškėjas vertėsi advokato praktika, t. y. vykdė individualią veiklą. Ginčas kilo dėl pareiškėjo pareigos mokėti nurodytas privalomojo sveikatos draudimo įmokas už 2010 metus. Šių faktinių aplinkybių kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnio 8 punktą bei 4 straipsnio 3 dalį, advokatai, kaip ir kiti individualią veiklą vykdančios asmenys, yra privalomai draudžiami sveikatos draudimu ir turėtų mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas, nuo tokių įmokų mokėjimo atleisti tik asmenys, kurie apdrausti valstybės lėšomis. Sveikatos draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalis numato, kad apdraustaisiais, kurie draudžiami valstybės lėšomis, laikomi asmenys, gaunantys bet kurios rūšies pensiją ar šalpos kompensaciją, išskyrus tuos asmenis, kurie privalo mokėti arba už kuriuos mokamos sveikatos draudimo įmokos pagal šio įstatymo 17 straipsnio 1, 2, 3, 4, 5, 6 ir 8 dalis. Taigi, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, Sveikatos draudimo įstatyme *expressis verbis* numatyta išimtis iš bendros taisyklės – asmenys, kurie privalo mokėti sveikatos draudimo įmokas pagal Sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnį, nelaikomi apdraustaisiais valstybės lėšomis. Vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjas pateko į Sveikatos draudimo įstatymo 17 straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų grupę, padarė išvadą, jog iš jo pagrįstai pareikalauta sumokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Teisėjų kolegija šioje byloje taip pat vertino, kad apeliacinio skundo argumentas, susijęs su pareiškėjo pakartotiniu apmokestinimu minėtomis įmokomis, yra nepagrįstas, nes privalomojo sveikatos draudimo įmokos nėra fiksuotas mėnesinis ar metinis dydis, bet priklauso nuo asmens gautų pajamų, taigi šias įmokas kelis kartus sumoka asmenys, be darbo užmokesčio papildomai gaunantys pajamų iš individualios veiklos, paslaugų teikimo ir pan.

[2013 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-299/2013**. V. Ž. prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrių*. Procesinio sprendimo kategorijos 6.1; 6.2.1]

Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-1602/2013** ginčas kilo dėl galimybės apskaičiuojant pareiškėjos motinystės pašalpą taikyti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 6 straipsnio 3 dalį. Pagal šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalį, kompensuojamasis uždarbis, pagal kurį nustatomas motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpų dydis, yra apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per paeilui einančius 12 kalendorinių mėnesių, buvusių iki praeito kalendorinio mėnesio prieš nėštumo ir gimdymo, tėvystės arba vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį, o 3 dalis numato, kad jeigu visą šio straipsnio 2 dalyje nurodytą laikotarpį arba jo dalį apdraustasis buvo nėštumo ir gimdymo, tėvystės ar vaiko priežiūros atostogose, jo prašymu nauja motinystės, tėvystės ar motinystės (tėvystės) pašalpa gali būti apskaičiuota iš kompensuojamojo uždarbio, pagal kurį buvo apskaičiuota ankstesnė (pirmesnė) motinystės, tėvystės ar motinystės (tėvystės) pašalpa.

Byloje buvo nustatyta, kad pareiškėja nuo 2009 m. rugpjūčio 10 d. buvo atostogose 2009 m. gegužės 30 d. gimusiam vaikui prižiūrėti, ir nuo 2009 m. rugpjūčio 10 d. iki 2011 m. gegužės 30 d. jai buvo paskirta motinystės (tėvystės) pašalpa. Nepasibaigus šiam laikotarpiui, 2011 m. kovo 14 d. pareiškėja buvo atleista iš darbo dėl darbdavio bankroto (motinystės (tėvystės) pašalpos mokėjimas pareiškėjai buvo tęsiamas iki 2011 m. gegužės 30 d. vadovaujantis Įstatymo 19 straipsnio 6 dalimi, kurioje numatyta garantija dėl darbdavio bankroto atleistiems darbuotojams, t. y. kad atitinkamos pašalpos mokėjimas tęsiamas, nepaisant atleidimo). Pareiškėja, 2012 m. rugsėjo 25 d. gimus antram vaikui, kreipėsi į atsakovą su prašymu skirti ir mokėti jai motinystės pašalpą nuo 2012 m. liepos 24 d. iki 2012 m. lapkričio 26 d. Pareiškėjos teigimu, laikotarpiu, pagal kurį nustatomas kompensuojamas uždarbis motinystės pašalpai už nėštumo ir gimdymo atostogos (dėl antrojo vaiko gimimo) apskaičiuoti, ji buvo pirmojo vaiko priežiūros atostogose iki vaiku sueis treji metai, todėl jai turėjo būti taikoma Įstatymo 6 straipsnio 3 dalis. Atsakovas su tokia pozicija nesutiko, nurodydamas, jog atleidus pareiškėją iš darbo, jos atostogos nutrūko, todėl Įstatymo 6 straipsnio 3 dalies prasme ji negali būti laikoma aktualiu laikotarpiu buvusiu vaiko priežiūros atostogose.

Vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į Darbo kodekso 178 ir 180 straipsniuose įtvirtintas nuostatas dėl atostogų vaikui prižiūrėti iki jam sueis treji metai, pažymėjo, jog asmens pasirinkimas lemia, kokiomis dalimis, kokios trukmės atostogomis bus naudojamos iki vaiku sueis treji metai, ir teisės naudotis šiomis atostogomis įgyvendinimas nepriklauso nuo darbdavio valios. Pagal bylos duomenis buvo nustatyta, kad pareiškėja 2010 m. spalio 18 d. pateikė darbdaviui prašymą suteikti atostogas vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai nuo 2011 m. gegužės 30 d. iki 2012 m. gegužės 30 d., taigi buvo konstatuota, kad pareiškėjos valia dėl ketinimo pasinaudoti atostogomis yra aiškiai išreikšta dar iki įmonės bankroto, ir nors byloje nebuvo duomenų, kad darbdavys įsakymu

patvirtino atostogų vaikui prižiūrėti iki jam sueis treji metai suteikimą pareiškėjai, tai nepaneigia aplinkybės, kad pareiškėja turėjo teisę į tokias atostogas ir buvo išreiškusi valią jomis naudotis. Atostogos nuo 2011 m. gegužės 30 d. iki 2012 m. gegužės 30 d. jai nebuvo suteiktos dėl ne nuo jos valios priklausančių aplinkybių – dėl įmonės bankroto, o tai, kad pareiškėja neteko darbo dėl nuo jos nepriklausančių priežasčių, negalėjo daryti įtakos jos igytai teisei nedirbti iki kol vaikui sueis treji metai. Priešingu atveju, pareiškėja tam, kad išvengtų galimų jos padėti bloginančių pasekmių, būtų turėjusi įsidarbinti vien tik tam, jog vėl įgyvendintų savo teisę į vaiko priežiūros atostogas.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad įstatymų leidėjas taip pat laikosi pozicijos, jog dėl vaiko gimimo ir priežiūros nedirbančio asmens padėtis neturi blogėti vien tik dėl to, kad asmuo yra atleidžiamas iš darbo dėl įmonės bankroto ar likvidavimo, ką patvirtina atitinkamos Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatos, numatančios tam tikras garantijas moterims, atleistoms iš darbo nėštumo metu arba nėštumo ir gimdymo atostogų metu dėl įmonės, įstaigos, organizacijos likvidavimo ar bankroto, taip pat asmenims, atleistiems dėl darbdavio bankroto vaiko priežiūros atostogų metu. Nagrinėtu atveju aplinkybę, jog įstatymų leidėjas nesuformulavo Ligos ir motinystės socialinio draudimo 6 straipsnio 3 dalies tokiu būdu, kad būtų galima taikyti palankesnę kompensuojamą uždarbį, pagal kurį buvo apskaičiuota ankstesnė (pirmoji) motinystės, tėvystės ar motinystės (tėvystės) pašalpa, ir asmenims, kurie buvo prieš tai gimusio vaiko priežiūros atostogose, tačiau jų metu buvo atleisti iš darbo dėl įmonės, įstaigos, organizacijos likvidavimo ar bankroto, teismas vertino kaip teisinio reguliavimo spragą. Teismas, atsižvelgdamas į Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluotus išaiškinimus, kad įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai yra teismų praktikos dalykas, konstatavo, jog nagrinėjamas individualus ginčas turi būti išspręstas minėta teisinio reguliavimo spragą užpildant *ad hoc*, nustatant, jog apskaičiuojant pareiškėjos motinystės pašalpą nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu dėl antrojo vaiko gimimo turi būti taikoma Įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, t. y. aptariama motinystės pašalpa pareiškėjos pasirinkimu turi būti apskaičiuojama taikant kompensuojamą uždarbį, pagal kurį buvo apskaičiuota ankstesnė motinystės pašalpa.

[2013 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-1602/2013**. S. S. prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.4.2]

Administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-258/2013** teismas pasisakė dėl bedarbio statuso netekimo sąlygų. Šioje byloje pareiškėjas ginčijo administracinį sprendimą, kuriuo jis buvo pripažintas netekusiu bedarbio statuso, vadovaujantis Užimtumo rėmimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalimi ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr. A1-473 patvirtinto Darbo rinkos stebėsenos sąlygų ir tvarkos aprašo (toliau – ir Aprašas) 25.4 punktu. Teisėjų kolegija šioje byloje pažymėjo, kad Užimtumo rėmimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje (2010 m. birželio 4 d. įstatymo Nr. XI-879 redakcija) yra pateiktas sąvokos „bedarbiai“ aiškinimas, pagal kurį bedarbiai – nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, kurie nesimoko pagal dieninę ar nuolatinę mokymo formą, taip pat Juridinių asmenų registre suteiktą likviduojamos individualios įmonės, mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos statusą turinčių individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai, tikrųjų ūkinių bendrijų ar komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai, įstatymų nustatyta tvarka įsiregistravę teritorinėje darbo biržoje kaip darbo ieškantys asmenys ir pasirenkę dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. Pagal Aprašo 25.4 punktą (2010 m. liepos 22 d. įsakymo Nr. A1-359 redakcija), bedarbio statuso netenkama bedarbiui be pateisinamos priežasties, kaip nustatyta Nuostatuose (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 24 d. nutarimu Nr. 1656 patvirtintų Nedarbo socialinio draudimo išmokų nuostatai), atsisakius arba laiku neatvykus dalyvauti jo Individualiame užimtumo veiklos plane numatytoje aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. Aiškindama nurodytas materialinės teisės normas, teisėjų kolegija pažymėjo, kad asmens pasirengimas dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse (esant kitoms bedarbių sąvoką apibūdinančioms aplinkybėms), viena vertus, yra būtina sąlyga pripažinti asmenį bedarbiu Užimtumo rėmimo įstatymo taikymo prasme, t. y. suteikti asmeniui bedarbio statusą. Kita vertus, šios sąlygos nesilaikymas be pateisinamos priežasties, numatytos Nuostatų 43 punkte (2010 m. liepos 21 d. nutarimo Nr. 845 redakcija), yra pakankamas pagrindas asmeniui netekti šio statuso. Įvertinusi nagrinėtoje byloje susiklosčiusias faktines aplinkybes, teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo padarytai išvadai, kad pareiškėjo neatvykimo įsidarbinti jam rekomenduotoje darbo vietoje faktas laikytinas nustatytu. Pareiškėjas nereagavo į paskutinį (iš pateiktų 7) pasiūlymą (rekomendaciją) įsidarbinti nurodytoje įmonėje ir šiuo tikslu atvykti pas darbdavį tam tikru konkrečiu laiku. Pareiškėjas iš esmės pastarojo fakto neneigė. Taigi Aprašo 25.4 punkto taikymo požiūriu šis faktas galėjo sukelti šiame punkte nustatytas pasekmes, jeigu paminėtas neatvykimas (iš esmės atsisakymas sudalyvauti individualiame užimtumo veiklos plane numatytoje priemonėje) nebūtų sąlygojamas Nuostatų 43 punkto taikymo prasme pateisinamų priežasčių. Pagal šią teisės normą, pateisinamos priežastys, dėl kurių bedarbis turi teisę atsisakyti dalyvauti jo užimtumo plane numatytoje aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse, yra šios: liga, sužalojimas, nėštumas, gimdymas (43.1 p.); darbo biržos aptarnaujamoje teritorijoje paskelbta epidemija (43.2 p.). Pareiškėjo teismui paduotame skunde kalbama apie jo sveikatos patikrinimą ir šio patikrinimo rezultatus, tačiau tai pareiškėjo nėra siejama su jo galimybės atvykti įsidarbinti pagal jam suteiktą rekomendaciją nebuvimu arba tokios galimybės apsunkinimu. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija darė išvadą, kad šis pareiškėjo neatvykimo įsidarbinti faktas atsakovo teisingai buvo kvalifikuotas pagal Aprašo 25.4 punktą, kuris, kaip minėta, nustato, kad

bedarbio statuso netenkama bedarbiui be pateisinamos priežasties atsisakius arba laiku neatvykus dalyvauti jo Individualiame užimtumo veiklos plane numatytoje aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.

[2013 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-258/2013**. R. V. prieš *Klaipėdos teritorinės darbo biržos Klaipėdos skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 6.8]

Bylos dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje

Vyriausiojo administracinio teismo 2013 metais nagrinėtų administracinių bylų dėl užsieniečių teisinės padėties reikšmingą dalį, kaip ir kiekvienais metais, sudarė bylos, kuriose buvo sprendžiama dėl prašymų suteikti pabėgėlio statusą bei prieglobsčio prašytojų teisinės padėties.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 86 straipsnio 1 dalis nustato, kad pabėgėlio statusas suteikiamas prieglobsčio prašytojui, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų yra už valstybės, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali ar bijo naudotis tos valstybės gynyba arba neturi atitinkamos užsienio valstybės pilietybės, yra už valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų ir dėl išvardintų priežasčių negali ar bijo į ją grįžti, jeigu nėra priežasčių, nustatytų šio įstatymo 88 straipsnyje. Kaip nuosekliai akcentuojama Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje, ši teisės normose nustatyta visiškai pagrįstos baimės buvimo sąlyga, iš vienos pusės, turi būti objektyvaus pobūdžio, t. y. ji turi egzistuoti realiai, o ne būti vien tik prašančiojo prieglobsčio asmens suvokimas, įsitikinimas ir pan. Kita vertus, vartojama sąvoka „baimė“ yra dvasinė būseną ir prieglobsčio prašytojo suvokiama individualiai. Todėl minėta visiškai pagrįstos baimės sąlyga apima ir subjektyvius, ir objektyvius veiksnius, į kuriuos turi būti atsižvelgta, nustatant, ar baimė iš tikrųjų yra visiškai pagrįsta. Tai buvo akcentuota ir administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1379/2013**, kurioje buvo sprendžiamas klausimas, be kita ko, dėl pabėgėlio statuso suteikimo pareiškėjai, kuri prašymą dėl prieglobsčio suteikimo grindė tuo, jog bijo persekiojimo kilmės valstybėje Rusijos Federacijoje, remdamasi Migracijos departamento 2011 m. lapkričio 25 d. pažymoje Nr. RU-15/6-6-47 „Apie žmogaus teisių padėtį Rusijos Federacijoje“ bei 2011 m. spalio 1 d. pažymoje Nr. RUS 15/6-10-6-40 „Apie išsituokusių, patyrusių smurtą moterų teises Čėčėnijoje“ nurodytą informaciją. Pareiškėja nurodė, kad yra išsiskyrusi su vyru, bet turi bendrą vaiką, todėl šis ryšys gali būti pagrindas kerštui, be to, į rizikos grupę ji taip pat patenka kaip grįžtantis iš užsienio asmuo bei grėsmė jai gali kilti kaip išsituokusiai moteriai. Taip pat teigė, kad visą gyvenimą ji vaikščiojo be galvos apdangalų, ir nors išsituokusi šalyje gyveno daugiau kaip trejus metus, tačiau tai, jos nuomone, nereiškia, kad tuo metu jos sveikatai negrėsė, o ateityje negrės pavojus patirti fizinį ar psichologinį smurtą, kęsti patyčias, pažeminimą. Tačiau Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, įvertinusi bylos medžiagą, sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad atsakovas pagrįstai pareiškėjos prašymą suteikti prieglobstį laikė nepagrįstu. Buvo sutikta su pirmosios instancijos teismo išvada, kad nagrinėtu atveju svarbi aplinkybė yra tai, kad, kaip nurodė prieglobsčio prašytoja, po skyrybų su sutuoktiniu ir jo tėvais ji nebendravo, o byloje nėra duomenų, kad prieš išvykdama iš kilmės šalies, kur gyveno 2–3 metus, ji buvo verčiama grįžti pas sutuoktinį. Taigi pažymėta, jog pareiškėjos nurodytos aplinkybės, dėl kurių ji bijo grįžti į kilmės valstybę, nepagrindžia tarptautinės apsaugos suteikimo būtinumo. Atsižvelgiant į tai, nuspręsta, jog nėra pagrindo daryti išvadą, kad grįžus į kilmės valstybę pareiškėjai gresia pavojus.

[2013 m. birželio 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1379/2013**. P. Š. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 3.4]

Viena iš fundamentalių žmogaus teisių, su kurios apsaugos užtikrinimu susiduriama nagrinėjant bylas dėl užsieniečių teisinės padėties – tai teisė, kad būtų gerbiamas kiekvieno žmogaus asmeninis ar šeimos gyvenimas. Administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-69/2013**, kurioje buvo keliamas klausimas dėl Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos sprendimo išsiųsti pareiškėją iš Lietuvos, netenkinus jo prašymo dėl prieglobsčio suteikimo, Vyriausiasis administracinis teismas nustatė, kad atsakovas, priimdamas nurodytą sprendimą, visai netyrė pareiškėjo ryšių su Lietuvos Respublika, taip pat asmeninio ir šeiminio gyvenimo aspektų, todėl panaikino sprendimo dalį dėl pareiškėjo išsiuntimo iš Lietuvos ir uždraudimo atvykti į Lietuvą. Byloje akcentuota, jog Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos, kad net jei užsieniečio buvimas valstybės narės teritorijoje yra neteisėtas, nes jis neatitinka ar nebeatitinka joje taikomų buvimo trukmės sąlygų, Europos Sąjungos teisė neįtvirtina besąlyginio imperatyvo jį išsiųsti, o sprendžiant klausimą dėl užsieniečio grąžinimo, kiekvienu konkrečiu atveju privalo būti įvertinamos visos reikšmingos faktinės aplinkybės, įskaitant asmenines priežastis, susijusias su asmens privataus ir šeimos gyvenimo apsauga, taip pat poreikiu užtikrinti nepilnamečių teisių apsaugą. Vyriausiasis administracinis teismas šioje byloje rėmėsi, be kita ko, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, suformuota teisės į šeimos gyvenimą gerbimą ir jos išvestinės teisės – teisės į šeimos susijungimą – apsaugos srityje, pagal kurią sprendžiant nurodytą klausimą, visais atvejais privaloma nustatyti, ar konkrečiu atveju tarp šeimos narių egzistuoja faktiniai šeimos santykiai ir šeimos gyvenimas; turi būti įvertinta, ar tarp asmenų egzistuoja artimas ryšys; ar asmenys yra sukūrę savo namus, kiek laiko gyvena kartu bei ar nėra aplinkybių,

kuriuos paneigtų faktinio šeimos gyvenimo egzistavimą; be to, teismas turi nustatyti, ar asmenys gali pasinaudoti šeimos susijungimo teise ir kitoje šalyje.

[2013 m. birželio 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-69/2013**. M. S. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorijos 3.3; 3.4]

Būtinumas įvertinti visas reikšmingas aplinkybes, sprendžiant dėl užsieniečio gražinimo, pažymėtas ir administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-486/2013**. Šioje byloje ginčas kilo dėl Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos sprendimo, kuriuo nuspręsta asmenį, kuris į Lietuvą atvyko turėdamas galiojančią vizą ir negaliojančią SSRS pasą, gražinti į užsienio valstybę. Vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, kad nuo 2012 m. vasario 1 d. galiojančioje įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 128 straipsnio redakcijoje yra nustatyta, jog gražinant ar išsiunčiant asmenį būtina atsižvelgti į visas faktines aplinkybes, be kita ko, į teisėto buvimo Lietuvos Respublikoje laiką; šeiminius ryšius su asmenimis, gyvenančiais Lietuvos Respublikoje; esamus socialinius, ekonominius ir kitus ryšius su Lietuvos Respublika; padaryto teisės pažeidimo pavojingumo pobūdį ir mastą. Nagrinėtu atveju teisėjų kolegija pažymėjo, kad ginčijamas Migracijos departamento sprendimas yra nepagrįstas tinkamomis teisės normomis, be to, priimtas neišanalizavus visų faktinių aplinkybių. Buvo nurodyta, kad pareiškėjas yra gimęs Lietuvoje, Vilniuje, jo sveikatos būklė yra kritinė, jis Lietuvoje turi gyvenamąją vietą, nuo 2005 m. jis nėra išvykęs iš Lietuvos, nes jo pasas negalioja nuo 2005 m. gegužės 10 d. Nėra duomenų, jog pareiškėjas būtų padaręs pažeidimų, jis Lietuvoje gyvena su artimaisiais (motina ir seneliu), pareiškėjo senelis yra Lietuvos Respublikos pilietis. Šiuo aspektu Vyriausiasis administracinis teismas, be kita ko, pažymėjo, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra pakartojęs, kad žmogaus šeimyninio gyvenimo sąvoka pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 8 straipsnį turi būti sprendžiama individualiai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, kad jaunų suaugusių asmenų, neturinčių savo šeimos, o turinčių glaudžius ryšius su artimaisiais (tėvais ir kitais asmenimis) (toks yra pareiškėjas), gyvenimas yra šeimyninis Konvencijos 8 straipsnio prasme (2008 m. birželio 23 d. sprendimas *Maslov* prieš *Austriją*, pareiškimo Nr. 1638/03, 2011 m. birželio 14 d. sprendimas *Osman* prieš *Daniją*, pareiškimo Nr. 38058/09). Dėl nurodytų argumentų pirmosios instancijos teismo sprendimas, kuriuo buvo panaikintas skundžiamas Migracijos departamento sprendimas, ir jis buvo įpareigotas priimti sprendimą iš naujo, paliktas nepakeistu.

[2013 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-486/2013**. D. L. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 3.3; 37.2.8]

Didelę Vyriausiojo administracinio teismo 2013 metais išnagrinėtų bylų, susijusių su užsieniečių teisine padėtimi, dalį sudarė bylos dėl užsieniečių, *inter alia* prieglobsčio prašytojų laisvės apribojimo. Laisvės apribojimas turi atitikti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio, saugančio žmogaus teisę į laisvę, bendrąjį tikslą – niekam neatimti laisvės savavališkai ir savavališkai netęsti sulaikymo. Tačiau, kita vertus, šia teise besinaudojantys asmenys neturėtų piktnaudžiauti suteikiamomis garantijomis. Teismui tenka pareiga tai įvertinti, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. N⁵⁷⁵-77/2013**, nagrinėdamas užsieniečio skundą dėl Švenčionių rajono apylinkės teismo sprendimo, nustatė, kad pareiškėjas ginčo kilimo metu turėjo prieglobsčio prašytojo statusą. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2013 m. gegužės 30 d. sprendime byloje Nr. C-534/11 *Mahmet Arslan* prieš *Policie ČR*, be kita ko, yra nurodęs, jog „<...> būtent valstybės narės, tinkamai laikydamosi išipareigojimų pagal tarptautinę teisę ir Sąjungos teisę, turi nustatyti priežastis, dėl kurių prieglobsčio prašytojas gali būti sulaikytas ar jo sulaikymas pratęstas“. Kaip savo praktikoje yra išaiškinęs Vyriausiasis administracinis teismas, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 straipsnio 32 dalies ir 113 straipsnio sisteminis aiškinimas leidžia teigti, jog Įstatymo 113 straipsnyje numatyti užsieniečio sulaikymo pagrindai, išskyrus šio straipsnio 1 dalies 2 punkte (redakcija, galiojusi iki 2013 m. spalio 24 d.) numatytą sulaikymo pagrindą, gali būti taikomi visiems užsieniečiams, nepriklausomai nuo to, ar jie yra padavę prieglobsčio Lietuvos Respublikoje prašymą, ar ne. Be to, minėtame sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad asmens sulaikymas dėl aplinkybių, susijusių su prieglobsčio prašytojo asmeniniu elgesiu prieš pateikiant ir pateikus prieglobsčio prašymą, o ne dėl to, kad jis pateikė prieglobsčio prašymą, yra suderinamas su Direktyvos 2005/85/EB 18 straipsnio 1 dalimi (58 punktas); jei toks asmens sulaikymas yra objektyviai būtinas siekiant neleisti, kad jis visiškai išvengtų gražinimo priemonės taikymo, toks tolesnis jo sulaikymas taip pat yra leistinas pagal Direktyvos 2003/9/EB 7 straipsnio 3 dalį (59 punktas). Europos Sąjungos Teisingumo Teismas padarė išvadą, jog Direktyva 2003/9/EB ir Direktyva 2005/85/EB nedraudžiama, kad trečiosios šalies pilietis, padavęs tarptautinės apsaugos prašymą, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2005/85/EB, po to, kai jis buvo sulaikytas remiantis Direktyvos 2008/115/EB 15 straipsniu, būtų toliau sulaikytas pagal nacionalinės teisės nuostatą, kai kiekvienu atveju įvertinus visas reikšmingas aplinkybes paaiškėja, kad šis prašymas pateiktas vien siekiant pavėlinti ar sutrukdyti įvykdyti sprendimą gražinti ir kad objektyviai būtina sulaikymo priemonę palikti galioti, siekiant neleisti, kad atitinkamas asmuo visiškai išvengtų gražinimo priemonės taikymo.

Nurodytų išaiškinimų kontekste Vyriausiasis administracinis teismas, vertindamas nagrinėtos bylos medžiagą, nustatė, kad bylos nagrinėjimo metu sprendžiamas klausimas dėl pakartotinai pateikto pareiškėjo

prieglobsčio prašymo, tuo metu pirmasis pareiškėjo prieglobsčio prašymas buvo nagrinėjamas netaikant jam judėjimo laisvės ribojimų, tačiau pareiškėjas, nesulaukęs galutinio sprendimo, neteisėtai išvyko iš Lietuvos Respublikos; antrąjį prieglobsčio prašymą užsienietis pateikė būdamas sulaikytas, po to, kai buvo gražintas iš Suomijos, kurioje prisistatė kitu vardu. Todėl įvertinusi pareiškėjo elgesį (tai, kad jis jau buvo neteisėtai išvykęs iš Lietuvos Respublikos, nesulaukęs galutinio sprendimo dėl Lietuvos Respublikoje pateikto savo prieglobsčio prašymo, keliavo į kitas Europos Sąjungos valstybes nares) bei kitas faktines bylos aplinkybes (tai, kad Suomijoje pareiškėjas prisistatė kitu vardu ir nėra dokumentų, patvirtinančių tikrąją jo tapatybę, tai, kad jis nepateikė duomenų, pagrindžiančių jo teiginius apie prastą sveikatos būklę), teisėjų kolegija konstatavo, jog užsienietis piktnaudžiauja prieglobsčio procedūra ir siekia sutrukdyti priimti ir įvykdyti sprendimą gražinti jį į kilmės šalį, pateikdamas tikrovės neatitinkančią informaciją, klaidina kompetentingas institucijas. Taigi nuspręsta, kad siekiant neleisti pareiškėjui, dar kartą pasinaudojant laisvo asmenų judėjimo Šengeno erdvėje galimybe, išvengti galimo jo išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teritorijos, yra objektyviai būtina palikti šiuo metu jam taikomą judėjimo laisvės ribojimą, kadangi šiuo atveju tikimybė, kad pareiškėjas slėpsis, vengdamas išsiuntimo, yra didelė. Konstatuota, kad pareiškėjo sulaikymas buvo pagrįstai pratęstas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 113 straipsnio 2 dalyje numatytu užsieniečio sulaikymo pagrindu.

[2013 m. liepos 29 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. N⁵⁷⁵-77/2013. N. M. M. prieš Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centrą**. Procesinio sprendimo kategorija 3.5]

Bylų dėl užsieniečių teisinės padėties srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁸⁵⁸-762/2013**, kurioje Vyriausiasis administracinis teismas pasisakė dėl piktnaudžiavimo teise gauti daugkartinę Šengeno vizą. Byloje buvo nagrinėjamas ginčas, be kita ko, dėl Migracijos departamento sprendimo uždrausti pareiškėjai – Baltarusijos Respublikos pilietei – atvykti į Lietuvos Respubliką trejus metus. Minėtas sprendimas buvo priimtas nustačius, kad pareiškėja, teikdama duomenis vizai gauti, deklaravo esanti buto Lietuvoje savininke, tačiau ambasada tikrinant duomenis apie minėtą butą, kurį kaip turimą nuosavybės teise nekilnojamąjį turtą nurodydavo ne vienas užsienietis, kreipdamasis dėl vizos išdavimo, buvo gauta duomenų, kad šis butas nėra tinkamas gyventi, o gavę vizas užsieniečiai, tarp jų ir pareiškėja, šį butą netrukus parduodavo. Dėl šių aplinkybių ambasada panaikino pareiškėjai vizą ir kreipėsi į Migracijos departamentą dėl uždraudimo pareiškėjai atvykti į Lietuvos Respubliką.

Vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. kovo 15 d. reglamente (EB) Nr. 562/2006, nustatančiame taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas), vidaus reikalų ministro ir užsienio reikalų ministro 2004 m. rugšėjo 2 d. įsakymu Nr. 1V-280/V-109 (2009 m. kovo 17 d. įsakymo Nr. 1V-109/V-51 redakcija) patvirtintame Dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo bei panaikinimo, konsultavimosi, kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų akreditavimo ir kvietimo užsieniečiui laikinai atvykti į Lietuvos Respubliką patvirtinimo tvarkos apraše įtvirtintas nuostatas, konstatavo, jog užsieniečiui, turinčiam nuosavybės teise nekilnojamojo turto, registruoto Lietuvos Respublikoje, sudaromos palankesnės sąlygos vienkartinę trumpalaikę vizą gauti ir dar daugiau – nustatomos sąlygos gauti daugkartinę trumpalaikę vizą. Vienas iš tokio reglamentavimo tikslų – užtikrinti asmenų teisę nekludomai naudotis jiems nuosavybės teise priklausančiu turtu, esančiu kitoje valstybėje.

Pareiškėja, nesutikdama su pirmosios instancijos teismo sprendimu atmesti jos skundą, teigė, kad minėtą nekilnojamąjį turtą ji įsigijo ir pardavė teisėtai, pirkimo–pardavimo sandoriai buvo įforminti pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso reikalavimus. Dėl šių argumentų apeliacinės instancijos teismas pirmiausia akcentavo, jog nagrinėjamo ginčo atveju nevertina pareiškėjos nekilnojamojo turto pirkimo, pardavimo sandorių teisėtumo, tačiau sandorio teisėtumo civilinių teisinių santykių prasme konstatavimas negarantuoja, kad nebuvo piktnaudžiaujama naudojantis teisėtu sandoriu sukurtomis teisėmis siekiant įgyti kitas teises. Kadangi pareiškėja, įgijusi būstą Lietuvos Respublikoje, nedelsdama kreipėsi dėl daugkartinės vizos išdavimo, tačiau vizai įsigaliojus iškart atvyko į Lietuvą ir butą pardavė, teisėjų kolegija padarė išvadą, jog ji neketino naudotis jai priklausiusiu nekilnojamuoju turtu – gyvenamosios paskirties būstu, o įvertinus aplinkybes, susijusias su minėto buto perpardavimu vienu užsieniečių kitiems, taip pat tai, jog nenustatyta, kad šie asmenys gyvendavo nurodytame bute, padarė išvadą, jog aptariamas nekilnojamojo turto užsieniečių buvo sistemiškai naudojamas ne siekiant įsigyti gyvenamąjį būstą, o nuosavybės teisę į nekilnojamąjį turtą, siekiant įgyti teisę į daugkartinę Šengeno vizą. Įvertinusi šias nustatytas aplinkybes ir nesant jas paneigiančių įrodymų, taip pat pripažindama pareiškėjos teisę laisvai disponuoti jai nuosavybės teise priklausančiu turtu, teisėjų kolegija konstatavo, jog nekilnojamąjį turtą pareiškėja įgijo siekdama gauti Šengeno vizą ir tai, kad būstą pardavė iškart ją gavus, rodo, jog nekilnojamojo turto įgijimo sandoris sudarytas siekiant piktnaudžiauti teise atvykti į Lietuvos Respubliką. Atsižvelgiant į nurodytas faktines aplinkybes, Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 2 punkto (viza panaikinama, jeigu išdavus vizą paaiškėja atsisakymo išduoti vizą užsieniečiui pagrindai) bei 19 straipsnio (kuriame kaip vienas iš atsisakymo išduoti vizą pagrindų nurodyta tai, kad užsienietis neatitinka Šengeno sienų kodekse nustatytų atvykimo sąlygų), 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 810/2009 nustatančio Bendrijos vizų kodeksą (Vizų kodeksas) (OL L 243, 2009 9 15, p. 1) 34 straipsnio 2 dalies (viza

atšaukiama, kai paaiškėja, kad nebetenkinamos vizos išdavimo sąlygos) pagrindu buvo konstatuota, jog nebelikus buvimo tikslo – naudojimosi nuosavybės teise priklausiusiu nekilnojamuoju turtu jį pardavus, viza pareiškėjai buvo panaikinta pagrįstai. Taip pat buvo konstatuota, jog nagrinėjamu atveju vizą išdavusi ir vėliau ją atšaukusi institucija nustatė ne tik tai, kad pareiškėja pardavė Lietuvoje esantį nekilnojamąjį turtą, bet ir tai, kad šis turtas buvo įgytas siekiant piktnaudžiaujant teise atvykti į Lietuvą, kas yra pakankamas pagrindas spręsti dėl uždraudimo užsieniečiui į Lietuvos Respubliką.

Nagrinėtoje byloje buvo pasisakyta ir dėl uždraudimo atvykti į Lietuvos Respubliką trejus metus proporcingumo. Vyriausiasis administracinis teismas atkreipė dėmesį, kad pagal Įstatymo 133 straipsnio 1 dalies nuostatas užsieniečiui gali būti uždrausta atvykti į Lietuvą apibrėžtą ar neapibrėžtą laiką, tačiau nei šis įstatymas, nei kiti teisės aktai detalai nenumato, kokiais atvejais kokie draudimo terminai turėtų būti nustatyti. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėtu atveju konstatavus pareiškėjos veiksmuose piktnaudžiavimo požymius, valstybės institucijų siekis ne tik panaikinti vizą, bet ir taikyti teisės aktuose numatytas priemones kaip sankciją už nesąžiningą elgesį yra laikytinas teisėto tikslo siekimu, t. y. siekiu užkirsti kelią piktnaudžiavimui teise. Savo ruožtu kadangi Migracijos departamentui suteikta teisė taikyti ir neterminuotą draudimą atvykti, atsižvelgdama į byloje nustatytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad draudimas pareiškėjai atvykti į Lietuvą trejus metus yra tinkama priemonė siekiamam tikslui, jis nėra akivaizdžiai neproporcingas siekiamam tikslui, todėl laikytinas teisėtu ir pagrįstu.

[2013 m. liepos 5 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-762/2013**. A. A. prieš *Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorija 3.5]

Bylos dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

Saugant ir ginant asmens teises ir laisves, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Taigi būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. Šis konstitucinis principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Konstitucinė žmogaus teisių ir laisvių apsauga suteikia asmeniui teisę reikalauti valdžios institucijų padarytos žalos atlyginimo, o teismui pagal suteiktą kompetenciją kyla pareiga veiksmingai apginti pažeistas žmogaus teises. 2013 metais Vyriausiajame administraciniame teisme buvo gauta beveik dvigubai daugiau bylų dėl žalos atlyginimo, nei 2012 metais. Vyriausiojo administracinio teismo sprendimai nagrinėjant šio pobūdžio bylas papildė gausią praktiką, susijusią su būtinų valstybės civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijos neteisėtų veiksmų, sąlygų aiškinimu.

Nagrinėjant bylas dėl žalos atlyginimo, Vyriausiasis administracinis teismas paprastai pirmiausia vertina, ar egzistuoja viena iš valstybės civilinės atsakomybės sąlygų – neteisėti valdžios institucijos veiksmai.

Pažymėtina, kad Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje neteisėtų veiksmų samprata aiškinama plačiai. Valstybės institucijų neteisėtais veiksmais pripažįstami ne tik aiškiai priešingi teisės nuostatomis veiksmai, atitinkami materialinių arba procedūrinių normų pažeidimai, bet ir nepateisinamai aplaidus, paviršutiniškas elgesys, bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai nevykdymas. Neteisėti veiksmai, sprendžiant valstybės deliktinės atsakomybės klausimą, turi būti aiškinami taip, kad nebūtų paneigtas iš Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies kylantis imperatyvas – valdžios įstaigos privalo tarnauti žmonėms, bei asmens pasitikėjimas valstybe ir valdžios įstaigomis.

Valstybės institucijoms tenkančios rūpestingumo pareigos aspektu reikia paminėti administracinę bylą **Nr. A⁷⁵⁶-708/2013**. Šioje byloje išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad valstybės institucijos, vykdydamos valdžios funkcijas, yra saistomos gero administravimo principo, *inter alia* – rūpestingumo pareigos, imperatyvų. Šioje byloje ginčas kilo dėl Valstybinės ligonių kasos atsisakymo tenkinti pareiškėjo AAS „Gjensidige Baltic“ prašymą išmokėti nuostolius, kurie susidarė jam apmokėjus privalomuoju sveikatos draudimo drausto asmens gydymo išlaidas užsienyje. Savo reikalavimą pareiškėjas iš esmės grindė Valstybinės ligonių kasos pareigų, kylančių iš ginčo laikotarpiu galiojusiu 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 149, p. 2), su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 592/2008 (toliau – Reglamentas Nr. 1408/71) ir 1972 m. kovo 21 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 574/72, nustatančio Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 įgyvendinimo tvarką, su pakeitimais, padarytais 2008 m. vasario 4 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 101/2008 (toliau – Reglamentas Nr. 574/72) nuostatų, deramu nevykdymu. Be to, valdžios institucijos veiksmų neteisėtumą pareiškėjas siejo su atsakovo aplaidumu, tikrinant asmens draustumo privalomuoju sveikatos draudimu faktą, kuris yra lemiamas iš Reglamentų kylančios pareigos atsiskaityti su kitos valstybės narės įstaiga taikymo kriterijus. Nors išplėstinė teisėjų kolegija, išanalizavusi minėtų Reglamentų nuostatas, sprendė, kad valstybės deliktinės atsakomybės kontekste nėra pagrindo konstatuoti Valstybinės ligonių kasos veiksmų, susijusių su šiuose Reglamentuose įtvirtintomis pareigomis (kiek aktualu šioje byloje), neteisėtumo, tačiau kitaip buvo vertinti atsakovo veiksmai, susiję su asmens draustumo

privalomuoju sveikatos draudimu fakto patikrinimu. Pareiškėjas iš esmės tvirtino, kad patyrė nuostolių dėl Valstybinės ligonių kasos elgesio, jai aplaidžiai tikrinant asmens apdraustumo privalomuoju sveikatos draudimo faktą (Valstybinė ligonių kasa, netinkamai patikrinusi asmens draustumo privalomuoju sveikatos draudimu faktą, informavo Belgijos įstaigą, jog gydymo išlaidos kompensuotos nebus).

Iš bylos duomenų buvo nustatyta, kad Belgijos sveikatos priežiūros institucija į Valstybinę ligonių kasą dėl asmeniui suteiktų gydymo paslaugų kreipėsi ne vieną kartą ir teiravosi, ar Valstybinė ligonių kasa apmokės nurodyto asmens gydymo išlaidas. Taigi apeliacinės instancijos teismui nekilo abejonių, kad šiuo susirašinėjimu buvo siekiama sukurti prielaidas įgyvendinti Reglamento Nr. 1408/71 36 straipsnyje įtvirtintą teisę gauti išmokų natūra kompensavimą. Šio klausimo kontekste išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad Valstybinė ligonių kasa buvo saistoma Viešojo administravimo įstatyme ir Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytos pareigos teikti objektyviais duomenimis pagrįstą informaciją. Minėto atsakymo parengimas Belgijos sveikatos priežiūros institucijai neatsiejamai susijęs su informacijos, ar tam tikras asmuo buvo draustas privalomuoju sveikatos draudimu, patikrinimu, kadangi Lietuvos kompetentingai institucijai kyla pareiga kompensuoti neplanuoto gydymo išlaidas tik tokiu atveju, kai asmuo, kuriam suteiktas atitinkamas gydymas, yra draustas privalomuoju sveikatos draudimu. Duomenys, ar asmuo yra draustas privalomuoju sveikatos draudimu, kaupiami draudžiamųjų privalomuoju sveikatos draudimu registre. Išplėstinė teisėjų kolegijai nekilo abejonių, kad siekiant suteikti tiksliai, Asmens duomenų apsaugos įstatyme skelbiamų asmens duomenų tvarkymo reikalavimus atitinkančią informaciją, visų pirma reikia tinkamai identifikuoti asmens tapatybę. Asmens tapatybė paprastai nustatoma pagal asmens dokumentų duomenis. Bylos medžiaga patvirtino, kad asmens apdraustumas buvo tikrinamas Privalomojo sveikatos draudimo informacinėje sistemoje „Sveidra“ pagal šio asmens vardą ir pavardę. Tačiau šiuo aspektu išplėstinė teisėjų vertino, kad asmens tapatybės identifikavimas pagal vardą ir pavardę nėra pakankamas ir priimtinas, vykdant valdžios įstaigoms priskirtas funkcijas.

Administracinė praktika, kai asmuo identifikuojamas tik pagal jo vardą ir pavardę, nėra ir negalėtų būti toleruojama, atsižvelgus į gero administravimo principo imperatyvus, tarp jų – rūpestingumo pareigą. Iš gero administravimo principo išplaukia, kad valstybės institucijos, vykdydamos valdžios funkcijas, privalo veikti taip, kad administracinėje procedūroje būtų laikomasi visų teisės aktų nuostatų, bei dirbti rūpestingai ir atidžiai. Minėta rūpestingumo pareiga negali būti aiškinama kaip neproporcingos administracinės naštos valstybės institucijai nustatymas. Nesant pateiktos informacijos netikslumo požymių, Valstybinė ligonių kasa negali būti įpareigota kiekvienu atveju patikrinti visą gaunamą informaciją. Rūpestingumo įpareigojimas nesuponuoja, kad Valstybinė ligonių kasa pati iki smulkmenų tikrintų visų jai atsiųstų pranešimų teisingumo ir patikimumo, nes įstaigų bendradarbiavimo procedūra neišvengiamai tam tikra dalimi grindžiama pasitikėjimu. Tačiau rūpestingumo pareiga nagrinėjamu atveju reiškia, kad Valstybinė ligonių kasa, nustačiusi, kad kreipimesi dėl gydymosi išlaidų kompensavimo nepakanka informacijos arba pateikta informacija yra netiksli, turėjo kreiptis į Belgijos įstaigą, kad ši patikslintų kreipimąsi. Šiuo aspektu apeliacinės instancijos teismas priminė, kad pagal nacionalinį teisinį reguliavimą, asmens draustumo privalomuoju sveikatos draudimu faktas paprastai tikrinamas pagal išsamius asmens duomenis ir tik gavus asmens tapatybę patvirtinančius duomenis. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, tik toks rūpestingumo pareigos aiškinimas sudaro realias galimybes realizuoti Europos Sąjungos teisės aktuose pabrėžiamą institucijų pareigą bendradarbiauti, užtikrinti teisingą reglamentų nuostatų įgyvendinimą bei palengvinti socialiniu draudimu apdraustų asmenų laisvą judėjimą. Atsižvelgusi į paminėtus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija nusprendė, kad Valstybinė ligonių kasa, tikrindama asmens draustumo privalomuoju sveikatos draudimo faktą, pirma nenustačiusi šio asmens tikrosios tapatybės, neveikė taip rūpestingai, kaip reikalaujama. Ši išvada, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, yra pakankamas pagrindas konstatuoti Valstybinės ligonių kasos neteisėtus veiksmus, o nustačius kitas būtinausias sąlygas – pripažinti valstybės deliktinę atsakomybę.

[2013 m. kovo 26 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁷⁵⁶-708/2013**. AAS „Gjensidige Baltic“ prieš *Valstybinę ligonių kasą prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorijos 5; 15.2.1; 37.1]

Šios sąlygos – valdžios institucijos veiksmų neteisėtumo – aspektu pažymėtina ir administracinė byla **Nr. A⁴⁹²-1560/2013**, kurioje pareiškėjai prašė priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau – VSAT), turtinę žalą, kurią jie patyrė dėl transporto priemonės, vykusios per pasienio kontrolės punktą, sulaikymo, įtarus neteisėtą akcizais apmokestinamų prekių (dyzelino) gabenimą (administracinio teisės pažeidimo byla dėl įtarto administracinio teisės pažeidimo vėliau buvo nutraukta). Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad administracinio teisės pažeidimo bylos nutraukimas negali būti vienareikšmiškai vertinamas kaip pareigūnų neteisėtų veiksmų konstatavimas. Kiekvienu atveju turi būti individualiai vertinamos tiek asmenų, daiktų sulaikymo ir administracinio teisės pažeidimo protokolo surašymo aplinkybės, tiek administracinio teisės pažeidimo bylos nutraukimo aplinkybės.

Byloje buvo nustatyta, kad pareigūnai vadovavosi Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo 8 straipsniu, apibrėžiančiu tarnybos įgaliojimus užtikrinant pasienio režimą ir pasienio kontrolės punktų teisinį režimą, be to, pagal šio įstatymo 20 straipsnį, tarnybos pasienio pareigūnai turi teisę tikrinti krovinių dokumentus, atlikti asmenų apžiūrą,

įtariamus pažeidėjus pristatyti asmenybei nustatyti ir protokolui surašyti. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad įtarimus dėl sulaikytosios transporto priemonės pritaikymo neteisėtam degalų gabenimui kėlė aplinkybė, kad jos kuro bakai buvo pakeisti į nestandartinius. Savo ruožtu, kaip pabrėžė teisėjų kolegija, byloje nenustatyta duomenų, kuriais remiantis būtų galima pareigūnų veiksmus, sulaikant transporto priemonę ir surašant administracinio teisės pažeidimo protokolą, pripažinti neteisėtais. Taigi nagrinėjamo ginčo atveju teisėjų kolegija, ištyrusi transporto priemonės sulaikymo ir administracinio teisės pažeidimo protokolo surašymo aplinkybes, pripažino, kad VSAT pareigūnai buvo nustatę pakankamai faktinių duomenų, pagrindžiančių jų įtarimus dėl galimai daromo teisės pažeidimo, todėl šiuo aspektu nėra pagrindo jų vertinti kaip neteisėtų. Pareiškėjų teiginių, jog pareigūnų veiksmų neteisėtumą patvirtina administracinio teisės pažeidimo bylos nutraukimo faktas, aspektu buvo pripažinta, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nagrinėjo administracinio teisės pažeidimo bylos nutraukimo aplinkybes. Nagrinėtu atveju apylinkės teismo nutarimu administracinė byla buvo nutraukta konstatavus, kad kuro kiekis bakuose nebuvo išmatuotas, todėl nepakako objektyvių ir patikimų duomenų, kad buvo neteisėtai gabentas konkretus dyzelinio kuro kiekis. Vyriausiojo administracinio teismo nutartimi minėtas nutarimas nutraukti bylą buvo paliktas galioti, tačiau iš esmės kitų motyvų pagrindu – nustačius, kad pasibaigė Administracinių teisės pažeidimų kodekso 35 straipsnyje numatyti atsakomybės už administracinius teisės pažeidimus taikymo senaties terminai ir teiseną tapo negalima. Taigi nutraukiant teiseną dėl administracinio teisės pažeidimo, suėjus senaties terminui, apeliacine tvarka nebuvo tikrinamos pirmosios instancijos teismo padarytos išvados dėl pažeidimo aplinkybių, nebuvo tiriami įrodymai, patvirtinantys ar paneigiantys įtariamojo pažeidėjo kaltę, todėl byloje nebuvo nustatyti jokie prejudicinę reikšmę turintys faktai, tarp jų ir patvirtinantys ar paneigiantys pareigūnų veiksmų teisėtumą. Taigi pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į administracinio teisės pažeidimo bylos nutraukimo aplinkybes, pagrįstai šioje byloje tyrė VSAT pareigūnų veiksmus savarankiškai, vertino iš naujo visas reikšmingas aplinkybes ir darė išvadas, atsižvelgdamas į įrodymų visumą. Neįrodžius neteisėtų VSAT veiksmų, kaip būtinosios žalos atlyginimo sąlygos, pareiškėjų skundas buvo atmestas.

[2013 m. rugsėjo 19 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-1560/2013**. UAB „Neilos transportas“ ir R. U. prieš Lietuvos valstybę, atstovaujama Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.1; 15.2.3.2]

Kalbant apie kitą būtinąjį valstybės civilinės atsakomybės elementą – žalą, paminėtina administracinė byla **Nr. A⁴³⁸-354/2013**. Pareiškėjas prašė priteisti jam turtinę žalą, kurią jis kildino iš atsakovo Vilniaus miesto savivaldybės veiksmų, išdavus leidimus vežti keleivius tam tikru vietinio reguliaraus susisiekimo maršrutu ne pareiškėjui (vykdžiusiam keleivių vežimus panašiu maršrutu), o kitai įmonei. Neteisėtus atsakovo veiksmus pareiškėjas grindė tuo, jog vadovaujantis Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2006 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. 3-62 patvirtintų „Leidimų vežti keleivius reguliaraus susisiekimo kelių transporto maršrutais išdavimo taisyklių“ 13 punktu, Vilniaus miesto savivaldybė privalėjo suderinti maršruto nustatymą su Vilniaus rajono savivaldybe, tačiau tai nebuvo padaryta. Ši aplinkybė – kad atsakovas, pažeisdamas minėtą nuostatą, išdavė leidimą, ginčo maršruto nesuderinęs su Vilniaus rajono savivaldybe – byloje buvo nustatyta. Tačiau teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas žalą atsiradimą iš esmės siejo su prielaida, kad nesant neteisėtų atsakovo veiksmų, niekas kitas, išskyrus pareiškėją, nebūtų galėjęs aptariamą maršrutu vykdyti keleivių vežimo, todėl jis negavo pajamų, kurias gavo subjektas, pasak pareiškėjo, neteisėtai vykdęs keleivių vežimą.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2006 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. 3-62 patvirtintų Leidimų vežti keleivius reguliaraus susisiekimo kelių transporto maršrutais išdavimo taisyklių 14 punktą, nustačius naują ar pakeitus esamą maršrutą galėjo būti organizuojamas konkursas dėl šio maršruto, ir tokia aplinkybė (galimybė organizuoti konkursą ginčo maršrutui) pati savaime sukuria prielaidą, kad pareiškėjas galėjo gauti teisę vežti keleivius šiuo maršrutu, tačiau galėjo jos ir negauti, priklausomai nuo konkurso rezultatų. Taigi pareiškėjo teiginys, kad tik jis vienas galėjo iš šio maršruto gauti pajamų, tėra tikėtino pobūdžio, grindžiamas aplinkybe, kuri galėjo įvykti, bet kuri galėjo ir neįvykti, o byloje įrodymų, kurie patvirtintų pareiškėjo teiginius dėl neabejotinos jo teisės ginčo maršrutu vežti keleivius, nesurinkta. Atsižvelgiant į tai, nuspręsta, kad pareiškėjo nurodomos negautos pajamos Civilinio kodekso 6.249 straipsnio taikymo prasme yra ne realaus, o hipotetinio pobūdžio, todėl nėra pagrindo išvada, kad jis nurodomas pajamas būtų gavęs, jei nebūtų buvę minėtų neteisėtų atsakovo veiksmų. Kita vertus, teisėjų kolegija pabrėžė ir tai, kad atsakovo padaryto pažeidimo (ginčo maršruto nesuderinimo su Vilniaus rajono savivaldybe, iš kurios ir kilo iniciatyva nustatyti tokį maršrutą) pobūdis yra formalus, padarytas dėl procedūrinių taisyklių nesilaikymo, kuris nėra tiesiogiai susijęs su pareiškėjo subjektyviu teisiu pažeidimu (jų panaikinimu, pakeitimu ar naujų pareigų sukūrimu). Taigi pareiškėjo apeliacinis skundas dėl žalos atlyginimo atmestas.

[2013 m. vasario 7 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-354/2013**. A. M. II „Sadema“ prieš Vilniaus miesto savivaldybę. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.1]

Administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1358/2013** buvo nagrinėjamas pareiškėjų skundas dėl žalos, kurią jie kildino iš neteisėtų Neringos savivaldybės ir Klaipėdos apskrities viršininko administracijos veiksmų (priimtų atitinkamų sprendimų, tvirtinant teritorijų planavimo dokumentus, išduodant statybą leidžiančius dokumentus,

pripažįstant pastatą tinkamu naudoti ir pan.), kurių pagrindu buvo neteisėtai pastatytas bei sukurtas nekilnojamojo turto objektas, kurį pareiškėjai įsigijo nuosavybėn iš statytojo, o vėliau, šiuos administracinius aktus bei pirkimo–pardavimo sutartis panaikinus, jie prarado nuosavybės teisę į šiuos pastatus, atlyginimo.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo, jog neteisėti Neringos savivaldybės institucijų ir Klaipėdos apskrities viršininko administracijos veiksmai jau yra konstatuoti bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose, taip pat pripažino, jog yra priežastinis ryšys tarp neteisėtų valdžios institucijų sprendimų ir pareiškėjų patirtų nuostolių, kurie galėjo atsirasti išsigyjant, naudojant bei vėliau prarandant minėtą nekilnojamąjį daiktą. Be to, buvo padaryta išvada, jog atsakovai – Lietuvos valstybė ir Neringos savivaldybė – turi atsakyti solidariai, kadangi pareiškėjams žala atsirado dėl abiejų minėtų valdžios institucijų veiksmų. Vyriausiasis administracinis teismas, vertindamas pirmosios instancijos teismo argumentus, jog kol nėra įvykdytas Klaipėdos apygardos teismo sprendimas nugriauti aptariamą neteisėtai pastatytą statinį, tol nėra galimybės nustatyti žalos atsiradimo fakto bei dydžio, su tokia išvada nesutiko. Šiuo aspektu buvo pažymėta, kad nagrinėtu atveju nuostoliai jau patirti, nes pareiškėjai po teismo proceso, pritaikius restituciją, neteko nuosavybės teisės į įgytą nekilnojamąjį turta, todėl jokie tolesni galimi veiksmai su aptariamu statiniu (jo nugriovimas) įtakos pareiškėjų padėčiai neturės.

Nagrinėdamas pareiškėjų reikalavimą priteisti iš atsakovų 850 000 Lt sumą, t. y. skirtumą tarp statinio įsigijimo kainos (1 850 000 Lt) ir statinio rinkos vertės, nustatytos vėliau tam tikru momentu (2 700 000 Lt), Vyriausiasis administracinis teismas nustatė, jog Klaipėdos apygardos teismo sprendimu sutartis, pagal kurią pareiškėjai įgijo statinį, buvo pripažinta negaliojančia, pritaikant restituciją natūra bei įpareigojant statinio statytojus šį statinį nugriauti (Civilinio kodekso 1.80 str. ir 4.103 str.). Pagal Civilinio kodekso 1.80 ir 6.145–6.153 straipsnių nuostatas, restitucija natūra reiškia negaliojančių sandorių šalių grąžinimą į *status quo* – iki sandorių įvykdymo buvusią padėtį. Taikant šį prievolinių asmens teisių gynbos būdą, viena šalis įpareigojama grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį, o piniginio ekvivalento atveju taikomos tos kainos, kurios galiojo tuo metu, kai šalis gavo tai, ką ji privalo grąžinti, t. y. kompensuojamos tokio dydžio išlaidos, kurios buvo patirtos turto įsigijimo metu. Teisė taikyti išimtis iš šios taisyklės yra suteikta teismui (CK 6.145 str. 2 d.). Teisėjų kolegija, nustačiusi, kad Klaipėdos apygardos teismas 2009 m. balandžio 10 d. sprendime, taikydamas restituciją, jokių jos taikymo išimčių nenumatė, sprendė, jog pareiškėjų pažeistos teisės dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pasekmių, pritaikius restituciją, buvo apgintos pagal teisės aktų reikalavimus visa apimtimi, dėl ko minėtas pareiškėjų reikalavimas priteisti dar papildomą sumą, pripažintas nepagrįstu, nes jiems jau yra priteistos iš statinio pardavėjo šio turto įsigijimo išlaidos.

Tačiau apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija tenkino kitą pareiškėjų reikalavimą, atmestą pirmosios instancijos teismo – priteisti iš atsakovų bankui sumokėtą palūkanų sumą. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog pagal Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalį, žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Byloje buvo nustatyta, jog pareiškėjai aptariamo statinio įsigijimui panaudojo ir iš banko paimto kredito lėšas, už kurias sumokėjo tam tikro dydžio palūkanas. Taigi pažymėjusi, jog atsakovų neteisėti veiksmai sąlygojo neteisėtai pastatyto statinio paleidimą į apyvartą, ir nesant šių atsakovų veiksmų, pareiškėjai nebūtų patyrę ir papildomų išlaidų, išsigyjant šį statinį, – t. y. bankui sumokėtų palūkanų pagal kredito sutartį – teisėjų kolegija sprendė, jog minėtos pareiškėjų patirtos papildomos išlaidos Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies taikymo prasme priskirtinos turėtų išlaidų (tiesioginių nuostolių) kategorijai, jas solidariai priteisiant iš atsakovų.

[2013 m. lapkričio 7 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴³⁸-1358/2013**. J. S. ir I. S. prieš *Neringos savivaldybę, atstovaujamą Neringos savivaldybės administracijos, ir Lietuvos valstybę, atstovaujamą Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos*. Procesinio sprendimo kategorijos 15.2.3.1; 15.5]

Itin didelę dalį 2013 metais nagrinėtų bylų dalį sudarė bylos dėl valstybės atsakomybės už žalą, kurią pareiškėjai grindė netinkamomis kalnimo sąlygomis. Šioje srityje, pastebėtina, teismas nuosekliai vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje suformuotais principais.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-170/2013** pareiškėjas, nuo 2008 m. sausio 14 d. atlikinėjęs terminuotą laisvės atėmimo bausmę Pravieniškių pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje, 2012 m. balandžio 20 d. skunde pareiškė reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo grindė tuo, jog įstaigos administracija neužtikrino teisės aktų numatyto minimalaus gyvenamojo ploto vienam nuteistajam normatyvo.

Teisėjų kolegija, įvertinusi apžvelgiamos bylos aplinkybes, nusprendė, jog nėra pagrindo konstatuoti, kad pareiškėjo atveju bausmės atlikimo sąlygos buvo pažeidžiančios Žmogaus teisių ir pagrindinių laivų apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 3 straipsnio nuostatas.

Byloje buvo nustatyta, kad mažiausias vienam asmeniui tenkantis gyvenamosios patalpos plotas (1,96 kv. m) buvo 10 būrio 4 brigadai skirtoje patalpoje, kurios bendras plotas 46,98 kv. m., tačiau šioje patalpoje pareiškėjas gyveno trumpai. Kita daugiau nutolusi nuo minimalios ploto normos vienam asmeniui gyvenamoji patalpa – 18 būrio 1 brigadai skirta patalpa (po 2,03 kv. m), kurios plotas 32,48 kv. m. Šioje patalpoje pareiškėjas gyveno virš 4 mėnesių. Kitose patalpose, kuriose gyveno pareiškėjas, vienam asmeniui teko nuo 2,27 kv. m iki 2,58 kv. m, t. y. didžiąją ginčui aktualaus laiko dalį pareiškėjas gyveno patalpose, kuriose vienam asmeniui tenkantis plotas buvo artimiausias

nustatyta teisės aktuose minimaliai gyvenamojo ploto normai. Teismas pažymėjo, jog vertinant bendrąsias pareiškėjo baudmės atlikimo sąlygas, reikšmingos ir atsakovo atstovo nurodytos aplinkybės, kad gyvenamosios patalpos apšviečiamos natūraliai (per langus) ir dirbtiniu apšvietimu (šviestuvais), jų vėdinimas savaiminis (per orlaides), o asmens higienos patalpos atskirtos nuo miegamųjų. Pažymėta, kad patalpos, kurios skirtos apgyvendinti didesnę nuteistųjų skaičių, yra parinktos didelės (atitinkamai nuo 63 iki 88 kv. m), vėdinamos natūraliai, o tai iš dalies kompensuoja miegui skirtu metu tenkančią mažesnę ploto normą vienam asmeniui. Byloje taip pat nebuvo nustatyta, kad Pravieniškių pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje pareiškėjas buvo kaip nors išskirtas iš kitų nuteistųjų ir jam kokiu nors būdu bloginamos baudmės atlikimo sąlygos. Minėtų aplinkybių visuma, ypač atsižvelgiant į tai, kad ir pats pareiškėjas, kreipdamasis į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo, dėl baudmės atlikimo sąlygų pareiškė vienintelę pretenziją – minimalios gyvenamojo ploto normos neužtikrinimą, teisėjų kolegijos vertinimu, nesuteikė pagrindo konstatuoti, kad pareiškėjas jo nurodytu laikotarpiu atliko baudmę žmogaus orumą žeminančiomis, t. y. pažeidžiančiomis Konvencijos 3 straipsnį, sąlygomis. Tačiau nors šiuo atveju Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas pareiškėjo atžvilgiu nenustatytas, Vyriausiasis administracinis teismas pripažino, kad valstybė pagal nacionalinę teisę pakankamai ilgą laiką (nuo 2008 m. sausio 14 d. iki 2012 m. balandžio 20 d.) neužtikrino pareiškėjui laisvės atėmimo baudmės atlikimo įstaigoje minimalios gyvenamojo ploto normos, o tai Civilinio kodekso 6.271 straipsnio prasme reiškia, kad neveikė taip, kaip to reikalavo teisės aktai, ir dėl to pareiškėjui Civilinio kodekso 6.250 straipsnio prasme kilo atitinkamos pasekmės (neigiami išgyvenimai, nepatogumai, papildomas diskomfortas, teisės aktų numatytos gyvenimo kokybės baudmės atlikimo įstaigoje pablogėjimas).

[2013 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-170/2013**. R. K. prieš *Lietuvos valstybę, atstovaujamą Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2; 21]

Administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-513/2013** teismas nustatė, kad pareiškėjas Kauno tardymo izoliatoriuje beveik trejus metus buvo laikomas kameroje kartu su rūkančiais nuteistaisiais. Apeliaciniame skunde atsakovas teigė, kad pareiškėjas iki 2011 m. spalio 6 d. nebuvo pateikęs jokių prašymų, pageidavimų ar pretenzijų, kad nenori būti laikomas kartu su rūkančiais asmenimis; be to, įstaigos administracija iki tol neturėjo jokios informacijos, kad pareiškėjas yra nerūkančias ir nenori būti laikomas uždaroje patalpoje su rūkančiais suimtaisiais.

Vertindama šiuos argumentus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad siekiant užtikrinti nerūkančių nuteistųjų teisę būti laikomiems atskirai nuo rūkančiųjų, svarbu išsiaiškinti naujai į laisvės atėmimo vietą atvykusių asmenų žalingus įpročius. Tačiau atsakovas nepateikė įrodymų, kad pataisos įstaiga, pareiškėjui atvykus, siekė išsiaiškinti, ar jis pageidauja būti laikomas atskirai nuo rūkančiųjų, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo asmens sveikatos istorijoje pažymėta, kad jis žalingų įpročių neturi. Nors pareiškėjas taip pat nepateikė įrodymų, galinčių pagrįsti jo teiginį, kad atvykęs į Kauno tardymo izoliatorių jis prašė būti laikomas su nerūkančiais, o jam buvo paaiškinta, kad teisės aktuose nėra numatyta pareiga nerūkančius asmenis laikyti atskirai, šį teiginį paneigiančių įrodymų nepateikė ir atsakovas.

Vyriausiasis administracinis teismas, atsižvelgdamas į, be kita ko, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, bei įvertinęs visas reikšmingas nagrinėjamos bylos aplinkybes, konstatavo, kad nepaneigtos pirmosios instancijos teismo nustatytos aplinkybės, jog Kauno tardymo izoliatoriaus administracija, neužtikrinusi nerūkančio pareiškėjo laikymo atskirai nuo rūkančiųjų asmenų, pažeidė teisės aktų (Tabako kontrolės įstatymo ir Lietuvos higienos normos HN 76:2010) normas ir pareiškėjo teisę į sveikatai saugią aplinką ir orumą, taip pat buvo sutikta su pirmosios instancijos teismo išvada, kad byloje pateikti duomenys iš pareiškėjo asmens sveikatos istorijos patvirtina, jog kalinant jį su rūkančiais asmenimis buvo daroma žala pareiškėjo sveikatai. Be to, teisėjų kolegija pripažino, kad nėra būtina iš pareiškėjo reikalauti pateikti įrodymus, patvirtinančius patirtą žalą ir kančias, nes, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką panašiose bylose, toks formalus įrodinėjimo naštos perkėlimas iš daugelio asmenų atimtų galimybę gauti teisingą atlyginimą už kalinimą neatitinkančiomis reikalavimų sąlygomis (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 25 d. sprendimas byloje *Elefteriadis prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 38427/05). Todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė atlyginti pareiškėjui padarytą žalą iš valstybės biudžeto.

[2013 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-513/2013**. R. G. prieš *Lietuvos valstybę, atstovaujamą Kauno tardymo izoliatoriaus*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.1; 15.2.3.2; 21]

Vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1479/2013**, nagrinėdamas ginčą dėl žalos, kurią pareiškėjas kildino iš neteisėtų Pravieniškių 1-ųjų pataisos namų pareigūnų veiksmų, neužtikrinus jo fizinio saugumo ir apsaugos nuo kankinimų, įvertinęs tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, tiek Konstitucijos bei Bausmių vykdymo kodekso nuostatas, taip pat Vyriausiojo administracinio teismo formuojamą praktiką, konstatavo, jog Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos pareigūnai yra atsakingi už kalinamų asmenų saugumą, o konkrečiu atveju – apsaugą nuo fizinių kančių, sveikatos sužalojimo fiziniais veiksmais. Nagrinėtu atveju buvo nustatyta, jog nors byloje nėra patikimų duomenų apie pareiškėjo nurodytas aplinkybes (*inter alia* kad jis buvo pareigūnų mušamas per šiuose pataisos namuose organizuotas mokymų pratybas bei bendrą krata), tačiau byloje esantys įrodymai patvirtino, kad nurodytą dieną pareiškėjui buvo padaryti atitinkami kūno sužalojimai, dėl ko jam buvo nežymiai sutrikdyta sveikata. Nors atsakovo atstovas laikėsi pozicijos, kad pataisos namai užtikrina

tik bendrą tvarką ir neturi pareigos suteikti individualios apsaugos kiekvienam nuteistajam, nebent jis būtų kreipęsis į administraciją dėl gresiančio pavojaus, tačiau Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad nagrinėtu atveju Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos pareigūnai tinkamai neįvykdė teisės aktų reikalavimų, įpareigojančių juos užtikrinti laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų saugumą (šiuo atveju – pareiškėjo), nesiimdami reikiamų priemonių laisvės atėmimo bausmės vykdymo režimo reikalavimų pažeidimų užkardymui. Tokiu būdu buvo padaryta išvada, kad Pravieniškųjų pataisos namai-atviroji kolonija (pareigūnai) neveikė taip, kaip pagal galiojančius teisės aktus privalėjo veikti, ir būtent dėl šio neveikimo pareiškėjas buvo sužalotas, t. y. jam padarytas sveikatos sutrikdymas. Atsižvelgiant į tai, nustatytas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių kalinčiųjų saugumą, pažeidimas, todėl konstatuota, jog pareiškėjas turi teisę į neturtinės žalos, kilusios dėl neteisėtos institucijos (pareigūnų) veikos (neveikimo), atlyginimą.

[2013 m. spalio 24 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1479/2013**. H. J. prieš *Lietuvos valstybę, atstovaujamą Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.1; 15.2.3.2; 21; 37.2.3]

Bylų dėl žalos, kildinamos iš valstybės institucijų pareigos užtikrinti tinkamas sąlygas laisvės atėmimo įstaigose nevykdymo, srityje pažymėtina, kad Vyriausiasis administracinis teismas nuosekliai formuluoja įrodinėjimo taisykles.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-176/2013**, kurioje ginčas kilo dėl atsakovo Lietuvos valstybės pareigos atlyginti neturtinę žalą, kurią, pareiškėjo teigimu, jis patyrė dėl to, jog tam tikrą laikotarpį jis buvo kalinamas Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo kameroje, neatitinkančiose tam tikrų higienos normų. Pareiškėjui teigiant, jog atitinkamoje kameroje nebuvo užtikrintas tam tikras Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau – Higienos norma) reikalavimas, Vyriausiasis administracinis teismas, įvertinęs, be kita ko, kad byloje pateikta duomenų, jog Vilniaus visuomenės sveikatos centras kameroje, kuriose buvo kalinamas pareiškėjas, buvo nustatęs tam tikrus (kitus) Higienos normos pažeidimus, taip pat atsižvelgdamas į byloje kilusio ginčo pobūdį bei pareiškėjo statusą, konstatavo, kad nagrinėjamu atveju atsakovui teko pareiga paneigti pareiškėjo skundo teiginius dėl kitų Higienos normos reikalavimų pažeidimų – t. y. įrodyti, kad kameroje, kurioje buvo kalinamas pareiškėjas, buvo laikomasi Higienos normos 21 punkte nustatytų reikalavimų.

[2013 m. vasario 7 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-176/2013**. D. B. prieš *Lietuvos valstybę, atstovaujamą Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo*. Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2]

Bylos dėl valstybės tarnybos teisinių santykių

Apžvelgiamais metais Vyriausiajame administraciniame teisme gaunamų bylų dėl tarnybinių ginčų kiekis išlieka stabiliai didelis. Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais pateikė nemažai teisiškai reikšmingų išaiškinimų, susijusių su tarnautojo statuso įgijimu, pasikeitimu ar praradimu ir drausminio poveikio priemonių taikymu. Toliau pristatomi svarbiausi Vyriausiojo administracinio teismo sprendimai.

Valstybės tarnautojai – ypatinga darbuotojų grupė, kurios specifiką lemia valstybės tarnybos paskirtis ir visuomeninis reikšmingumas. Atsižvelgus į tai, valstybės tarnautojams įstatymai nuostato aukštesnius kvalifikacinius bei profesinius reikalavimus. Vienas iš valstybės tarnautojams taikomų reikalavimų yra viešųjų ir privačių interesų derinimas, kurį reglamentuoja Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (toliau – ir VPIDVTI). Su šio įstatymo pažeidimais susijęs ir valstybės tarnautojų atsakomybės klausimas. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-607/2013** išplėstinė teisėjų kolegija vertino krašto apsaugos ministrės įsakymo, kuriuo pareiškėjui buvo paskirta tarnybinė nuobauda už tai, kad jis nedeklaravo sandorių, kuriais įsigijo keliones į užsienio valstybes bei tuo pažeidė Valstybės tarnybos įstatymą (3 str. 2 d. 1 ir 8 p., 15 str. 1 d. 1 p.) ir VPIDVTI (4 str. 1 d., 5 str. 2 d., 6 str. 1 d. 9 p., 7 str. 1 d.), teisėtumą.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog VPIDVTI 6 straipsnio 1 dalies 9 punkte nustatyta: „Deklaruojantis asmuo deklaracijoje privalo nurodyti šiuos savo ir situoktinio (sugyventinio, partnerio) duomenis – informaciją apie savo ar situoktinio (sugyventinio, partnerio) per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių sudarytus sandorius, jeigu sandorio vertė didesnė negu 20 MGL.“ To paties įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Jeigu pateiktoje deklaracijoje nurodyti duomenys apie deklaruojančio asmens ir jo situoktinio (sugyventinio, partnerio) privačius interesus pasikeitė, deklaruojantis asmuo privalo deklaraciją patikslinti per 30 kalendorinių dienų nuo duomenų pasikeitimo dienos.“ Privatūs interesai VPIDVTI yra apibrėžiami kaip asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje, (ar jam artimo asmens) asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas (2 str. 2 d.).

Atsižvelgusi į šias įstatymo normas ir jose vartojamas sąvokas, t. y. į skirtingas sąvokas, vartojamas įstatymo 6 ir 7 straipsniuose (duomenys ir duomenys apie privačius interesus), taip pat į principą, jog, esant pagrįstų abejonių dėl to, ar atitinkama asmens veika užtraukia tarnybinę atsakomybę, atitinkamos įstatymo normos turi būti aiškinamos traukiamo atsakomybės asmens naudai, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog šios VPIDVTĮ nuostatos negali būti aiškinamos kitaip kaip tiktai nustatančios pareigą deklaracijoje nurodyti visus duomenis, išvardytus šio įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje, tais atvejais, kai deklaracija yra pildoma pirmąjį kartą. Šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma įpareigoja patikslinti deklaraciją tais atvejais, kai pasikeičia deklaracijoje nurodyti duomenys apie privačius interesus, t. y. duomenys apie asmens, dirbančio valstybės tarnyboje, (ar jam artimo asmens) asmeninį turtinį ar neturtinį suinteresuotumą, galintį nulemti sprendimus atliekant tarnybines pareigas. Taigi asmuo neprivalo patikslinti privačių interesų deklaracijos duomenimis apie aplinkybes, dėl kurių neatsiranda ar nepakinta asmens privatus interesai pagal VPIDVTĮ, t. y. kai tokios aplinkybės negali turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas.

Išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į tai, jog gali būti sudaromi labai įvairūs, skirtingo pobūdžio ir turinio sandoriai, sprendė, kad ne kiekvienas sandorio sudarymas lemia privačių interesų, kuriuos privaloma deklaruoti pagal VPIDVTĮ, atsiradimą. Atsižvelgiant į tai, kad asmeniui nekyla pareiga deklaruoti aplinkybes, dėl kurių neatsiranda ar nepakinta asmens privatus interesai pagal VPIDVTĮ, teisėjų kolegija konstatavo, jog asmuo neprivalo deklaruoti sandorių, kurie, nors formaliai atitinka VPIDVTĮ 6 straipsnio 1 dalies 9 punkte įtvirtintus kriterijus, bet neatitinka esminio deklaruotino privataus intereso požymio – asmens suinteresuotumo, galinčio turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas, ir esančio pakankama prielaida interesų konfliktui kilti. Kontroliuojantis subjektas, konstatuojantis deklaracijos pildymo pažeidimą, privalo nurodyti konkrečius faktus ir aplinkybes, patvirtinančius tokį pažeidimą. Vis dėlto kilus ginčui, ar tam tikra aplinkybė laikytina privačiu deklaruotinu interesu (t. y. gali būti pakankama prielaida interesų konfliktui kilti) įrodinėjimo našta, kad dėl tam tikro sandorio negali kilti interesų konfliktas ir todėl jo neprivaloma deklaruoti, tenka privačius interesus deklaruojančiam asmeniui.

Atsižvelgus į VPIDVTĮ 4 straipsnio 1 dalyje nustatytą pareigą deklaruoti būtent privačius interesus, padaryta išvada, jog pareiškėjui nekilo pareiga deklaruoti sandorius, kuriais jis įsigijo keliones į užsienio valstybes, todėl ir tarnybinė nuobauda jam buvo paskirta nepagrįstai.

Šioje byloje taip pat patvirtinta pozicija, jog Vyriausioji tarnybinės etikos komisija turi išimtinę teisę vertinti, ar asmuo pažeidė VPIDVTĮ, ir tik jos sprendimo pagrindu asmeniui, dirbančiam valstybės tarnyboje, gali būti skirta tarnybinė (drausminė) nuobauda dėl šio įstatymo nuostatų pažeidimo.

[2013 m. spalio 17 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-607/2013. R. M.** prieš *Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 16.4; 16.7]

Dėl valstybės tarnybos, kaip specifinės darbinės veiklos, pobūdžio tam tikrų ypatumų gali turėti valstybės tarnautojų socialinių ir kitų garantijų įgyvendinimas. Neretai dėl šių garantijų taikymo aspektų kyla tarnybinių ginčų. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-330/2013** išplėstinė teisėjų kolegija pasisakė dėl vidaus tarnybos sistemos pareigūno teisės į 40 procentų jo vidutinio darbo užmokesčio dydžio išmoką antraisiais vaiko auginimo metais jam nutraukus vaiko priežiūros atostogas.

Išplėstinė teisėjų kolegija, lingvistiniu, sisteminiu bei įstatymų leidėjo ketinimų metodais įvertinusi teisinį reguliavimą, įtvirtintą Vidaus tarnybos statuto 41 straipsnyje, Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme bei Vyriausybės patvirtintuose Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatuose, konstatavo, jog sprendžiant klausimą dėl vidaus tarnybos sistemos pareigūnų socialinių garantijų antraisiais vaiko auginimo bei priežiūros metais, *mutatis mutandis* taikytinas Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme bei minėtuose nuostatuose įtvirtintas teisinis reguliavimas, pagal kurį antraisiais vaiko priežiūros metais 40 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo darbo užmokesčio dydžio motinystės (tėvystės) pašalpa mokama nepriklausomai nuo to, ar apdraustasis gauna draudžiamųjų pajamų, taip pat ir nebūdamas vaiko priežiūros atostogose.

Atkreiptinas dėmesys, jog administracinėje byloje sprendžiant kilusį ginčą aktualus buvo Vidaus tarnybos statute įtvirtintas teisinis reguliavimas, galiojęs nuo 2011 m. liepos 1 d. iki 2013 m. liepos 1 d. Šiuo metu galiojančios 2013 m. gegužės 14 d. įstatymo Nr. XII-297 redakcijos Vidaus tarnybos statuto 41 straipsnio 3 dalis aiškiai nustato, jog statutiniams valstybės tarnautojams vidutinio darbo užmokesčio ar jo dalies dydžio (dydžiai nustatomi pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą) išmokos mokamos ir nesant vaiko priežiūros atostogose (pirmaisiais vaiko auginimo metais, kai vaiko priežiūros atostogos nutraukiamos dėl grįžimo į tarnybą, ar antraisiais vaiko auginimo metais, kai vaiko priežiūros atostogos nesuteiktos arba nutrauktos).

[2013 m. spalio 28 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁰-330/2013. K.** prieš *Lietuvos policijos mokyklą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.5]

Ginčai dėl valstybės tarnybos apima ir valstybės tarnautojų ar pareigūnų perkėlimo į kitas pareigas esant tarnybiniam būtinumui, tarnybinio kaitumo taisyklės. Šių santykių teisinį reguliavimą Vyriausiasis administracinis teismas taikė administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-1895/2013**. Šioje byloje pateiktas statutinio valstybės tarnautojo

perkėlimo, esant tarnybiniam būtinumui, instituto aiškinimas. Apžvelgiamas ginčas kilo dėl Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – ir Departamentas) įsakymo punkto, kuriuo pareiškėjas buvo perkeltas iš Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų Vidaus tyrimų skyriaus viršininko pareigų į Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos vyriausiojo specialisto pareigas. Bylos duomenys patvirtino, jog minėtas įsakymas buvo priimtas atsižvelgiant į tarnybiniame pranešime nurodytą siūlymą spresti dėl pareiškėjo perkėlimo į kitas pareigas Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (toliau – ir Statutas) 38 straipsnio 6 dalies pagrindu. Siūlymas pateiktas siekiant užtikrinti objektyvų nustatytų pažeidimų išaiškinimą ir užkardyti bet kokią galimybę pakenkti tyrimo sėkmei, kai gali būti daromas poveikis Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose laisvės atėmimo bausmės atliekantiems nuteistiesiems ir juose dirbantiems pareigūnams.

Apeliacinės instancijos teismas vadovavosi Valstybės tarnybos įstatymo V skyriaus (18–22 str.) bei Valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo taisyklių, priimtų vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymo 22 straipsnio 29 dalimi ir patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 909, nuostatomis. Nutartyje pažymėta, jog, kaip nurodoma Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje, iš Valstybės tarnybos įstatymo V skyriuje esančių straipsnių statutiniams valstybės tarnautojams be išlygų taikomi tik du, t. y. 18¹ straipsnis ir 19 straipsnis (2012 m. birželio 5 d. įstatymo Nr. XI-2041 redakcija, galiojusi nuo 2012 m. lapkričio 1 d.). Valstybės tarnybos įstatymo 18¹ straipsnyje numatyta, jog statutinį valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo turi teisę jį laikinai perkelti į kitas valstybės tarnautojo pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, esančioje toje pačioje arba kitoje gyvenamojoje vietovėje, kai yra tarnybinė būtinybė ir institucijų ar įstaigų vadovai šį klausimą suderina (1 d.); statutinį valstybės tarnautoją laikinai perkelti į kitas pareigas galima tik jo rašytiniu sutikimu, išskyrus karo padėties, nepaprastosios padėties ar ypatingų situacijų atvejus (2 d.). Kitos Valstybės tarnybos įstatymo nuostatos statutiniams valstybės tarnautojams taikomos tiek, kiek jų statuso nereguliuoja statutai ar Diplomatinių tarnybos įstatymas (Valstybės tarnybos įstatymo 4 str. 1, 2 d.). Statuto 38 straipsnyje yra aptariamas pareigūnų perkėlimas ir laikinas perkėlimas į kitas pareigas. Pagal Statuto 38 straipsnio 1 dalį pareigūnas gali būti perkeltas į kitas pareigas teisingumo ministro, Kalėjų departamento direktoriaus arba jam pavaldžios įstaigos direktoriaus (direktorių) įsakymu, o pagal to paties straipsnio 4 dalies 1 punktą pareigūnas į žemesnes pareigas gali būti perkeltas jo sutikimu ar prašymu. Tarnybinio būtinumo atvejais pareigūnus laikinai perkelti iš vienu pareigū į kitas aukštesnes, lygiavertes ar žemesnes tos pačios grandies pareigūnų pareigas toje pačioje ar kitoje įstaigoje savo įsakymais gali teisingumo ministras ar Kalėjų departamento direktorius (Statuto 38 str. 6 d.). Pareigūnų perkėlimo ir laikino perkėlimo į kitas pareigas taisyklės nustato teisingumo ministras (Statuto 38 str. 10 d.).

Teisėjų kolegija nurodė, jog aptartuose teisės aktuose bei jų normose nėra eksplicitiškai įtvirtinta tarnybinio būtinumo sąvoka bei sąlygos tarnybiniam būtinumui, tačiau atitinkamo valstybės tarnautojo laikino perkėlimo esant tarnybiniam būtinumui instituto paskirtis yra atskleidžiama sistemiškai analizuojant teisės aktus, teismų praktiką bei teisinę doktriną.

Apibendrinamas Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog atitinkama institucija (darbdavys) valstybės tarnautojo laikino perkėlimo esant tarnybiniam būtinumui institutu negali naudotis nepagrįstai ir nemotyvuotai. Toks laikinas perkėlimas dėl tarnybinio būtinumo yra siejamas su siekiu užtikrinti kvalifikuotą ir tinkamą institucijos veiklos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą bei funkcionalumą, proporcingai paskirstant vidinius personalo išteklius.

Iš Statuto nuostatų matyti, jog Kalėjų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos atlieka uždavinius, kurie joms yra nustatyti Bausmių vykdymo kodekse, Suėmimo vykdymo įstatyme, kituose įstatymuose ir teisės aktuose, taip pat šių įstaigų nuostatuose (Statuto 3 str. 2 d.). Vienas iš Departamento veiklos tikslų yra užtikrinti, kad bausmių vykdymas Departamentui pavaldžiose įstaigose būtų tinkamas ir nepažeistų asmens teisių ir laisvių. Atitinkamo pareigūno perkėlimas iš vienos įstaigos į kitą, motyvuojant tarnybiniu būtinumu, minėto tikslo įgyvendinimui galėtų būti vertinamas kaip pagrįstas, pavyzdžiui, tuo atveju, jei įstaigos, į kurią laikinai perkeliamas atitinkamas pareigūnas, personalas neturėtų kvalifikacijų, reikalingų svarbioms funkcijoms vykdyti nedelsiant ir pan., t. y. būtų susijęs su vidinių personalo išteklių proporcingu paskirstymu. Tačiau nagrinėjamu atveju pareiškėjas į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją, motyvuojant tarnybiniu būtinumu, buvo laikinai perkeltas ne siekiant užtikrinti kvalifikuotą ir tinkamą institucijos veiklos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą bei funkcionalumą, proporcingai paskirstant vidinius personalo išteklius, o siekiant užtikrinti tinkamą tarnybinio patikrinimo, pradėto dėl pareiškėjo, atlikimą bei jam inkriminuojamų tarnybinių pažeidimų išaiškinimą. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokia priežastis, kuri yra grindžiama ne siekiu proporcingai paskirstyti vidinius personalo išteklius, o yra susijusi su institucijos interesais ir siekiu apsaugoti nuo numanomo poveikio tarnybinio patikrinimo atlikimui, negali būti vertinama kaip tinkamas pagrindas, motyvuojant tarnybiniu būtinumu, laikinai perkelti pareigūną į kitą įstaigą.

[2013 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1895/2013. G. L. prieš Kalėjų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 16.8]

Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais taip pat išnagrinėjo ne vieną sudėtingą administracinę bylą dėl atleidimo iš valstybės tarnybos. Tarp jų paminėtina administracinė byla **Nr. A²⁶¹-1074/2013**, kurioje ginčas buvo kilęs dėl pareiškėjos atleidimo iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo teisėtumo ir pagrįstumo. Byloje, be kita ko, nustatyta, jog pareiškėja buvo profesinės sąjungos pirmininkė. Šiuo aspektu teisėjų kolegija pažymėjo, jog situacija, kai dėl pareigybės panaikinimo atleidžiamas veikiančios profesinės sąjungos renkamojo organo narys, Valstybės tarnybos įstatyme nėra aptarta. Todėl, vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsniu, šiuo atveju taikytini valstybės tarnautojų statusą ir socialines garantijas reglamentuojantys kiti įstatymai bei teisės aktai.

Profesinių sąjungų įstatymas yra specialus teisės aktas, kuris yra skirtas ginti profesinių sąjungų narius nuo bet kokio neteisėto poveikio (10, 18 str.). Šio įstatymo 21 straipsnio 1 dalis nustato, kad darbdavys negali atleisti iš darbo darbuotojo, įmonėje veikiančios profesinės sąjungos renkamojo organo nario, savo iniciatyva, kai sumažinamas darbuotojų skaičius dėl gamybos ar darbo organizavimo pakeitimų ir kitais atvejais savo paties valia, negavęs tos profesinės sąjungos įmonėje renkamojo organo išankstinio sutikimo. Darbo kodekso 134 straipsnio 1 dalis nustato platesnį ratą darbuotojų, profesinių sąjungų narių – darbuotojai, išrinkti į darbuotojų atstovaujamuosius organus (šio Kodekso 19 straipsnis) (nebūtinai renkamąjį organą), laikotarpiu, kuriam jie išrinkti, negali būti atleisti iš darbo pagal šio Kodekso 129 straipsnį (darbdavio iniciatyva ne dėl darbuotojo kaltės, *inter alia* dėl ekonominių, technologinių priežasčių ar darbovietės struktūrinių pertvarkymų ir dėl panašių svarbių priežasčių, taip pat tais atvejais, kai priežastis nustato šis Kodeksas ir kiti įstatymai) be išankstinio to organo sutikimo. Ar patenkinti darbdavio pareiškimą duoti sutikimą atleisti darbuotojų atstovą, atstovaujamas organas privalo nuspręsti per keturiolika dienų nuo pareiškimo gavimo; sutikimą ar nesutikimą atleisti darbuotoją iš darbo turi pateikti raštu (Darbo kodekso 134 str. 2 d.). Darbdavys turi teisę teismo tvarka ginčyti darbuotojams atstovaujančio organo atsisakymą duoti sutikimą atleisti darbuotojų atstovą, o teismas gali panaikinti tokį sprendimą, jei darbdavys įrodo, kad šis sprendimas iš esmės pažeidžia jo interesus (Darbo kodekso 134 str. 3 d.).

Remdamasis minėtų teisės aktų nuostatų analize, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad darbdavys visais atvejais, kai savo iniciatyva atleidžia darbuotoją, įmonėje veikiančios profesinės sąjungos renkamojo organo narį, ne dėl jo kaltės, privalo gauti darbuotojus atstovaujančio organo išankstinį sutikimą, o, nesutikdamas su nesutikimu, ginčyti jį teisme. Taigi nagrinėjamu atveju, remdamasis tiek Profesinių sąjungų įstatymo 21 straipsnio 1 dalimi, tiek Darbo kodekso 134 straipsnio 1 dalimi, Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos direktorius privalėjo gauti Tarnybos darbuotojų profesinės sąjungos sutikimą atleisti pareiškėją, profesinės sąjungos pirmininkę, iš pareigų.

[2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-1074/2013**. A. S. prieš *Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją, Lietuvos valstybę, atstovaujamą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, Alytaus visuomenės sveikatos centrą, Klaipėdos visuomenės sveikatos centrą, Panevėžio visuomenės sveikatos centrą, Šiaulių visuomenės sveikatos centrą, Telšių visuomenės sveikatos centrą, Vilniaus visuomenės sveikatos centrą*. Procesinio sprendimo kategorija 16.6]

Bylos dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (toliau – ir VTEK) – Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje, ir asmenų, vykdančių lobistinę veiklą, priežiūros institucija. Viena iš pagrindinių VTEK funkcijų yra prižiūrėti, kaip įgyvendinami Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (toliau – ir VPIDVTĮ), Lobistinės veiklos įstatymas, kiti VTEK kompetencijai priskirti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų tarnybinės etikos ir elgesio normas reglamentuojantys teisės aktai. VTEK šiais klausimais priima sprendimus, kurių teisėtumą, kilus ginčui, vertina Vyriausiasis administracinis teismas. 2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas, spręsdamas bylas dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų teisėtumo, tiek vadovavosi ankstesniais metais suformuota praktika šios kategorijos bylose, tiek ir pateikė naujų, svarbių išaiškinimų, reikšmingų administracinių teismų praktikos formavimui apžvelgiamoje srityje.

Administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-72/2013** teismas pasisakė dėl VPIDVTĮ 3 straipsnio 2 punkto (2008 m. liepos 1 d. įstatymo Nr. X-1667 redakcija) ir 11 straipsnio 1 ir 2 dalių (2000 m. vasario 17 d. įstatymo Nr. VIII-1562 redakcija) aiškinimo. Šioje byloje pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti atsakovo VTEK sprendimą, kuriuo, be kita ko, VTEK nusprendė, kad pareiškėjas, eidamas Klaipėdos universiteto tarybos (toliau – ir Taryba) nario pareigas ir būdamas kandidatas eiti rektoriaus pareigas, nenusišalino nuo dalyvavimo Tarybos posėdžiuose svarstant ir priimant sprendimus dėl rektoriaus rinkimų ir tokiais savo veiksmais nevykdė VPIDVTĮ 3 straipsnio 2 punkte nustatytos pareigos vengti interesų konflikto bei pažeidė VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nustatė, kad pareiškėjas, būdamas Tarybos (kuri pagal teisės aktus yra kolegialus trečiojo suinteresuoto asmens (viešosios įstaigos Klaipėdos universiteto) valdymo organas, be kita ko, kompetentingas skelbti viešą konkursą trečiojo suinteresuoto asmens rektoriaus pareigoms užimti bei vidinio balsavimo būdu rinkti rektorių) narys, dalyvavo tokiaime konkurse kaip pretendentas užimti trečiojo suinteresuoto asmens rektoriaus pareigas, ir Tarybos 2011 m. gruodžio 6 d. vykusiame posėdyje balsavo už rektoriaus išrinkimą iš

šiam konkurse dalyvavusių asmenų (tarp kurių buvo ir jis pats). Ši faktinė aplinkybė atsakovo buvo įvertinta ir kvalifikuota kaip VPIDVTĮ 3 straipsnio 2 punkto bei 11 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimas.

Teisėjų kolegija pažymėjo, jog VPIDVTĮ 3 straipsnio 2 punkte (2008 m. liepos 1 d. įstatymo Nr. X-1667 redakcija) nustatytas bendrojo pobūdžio įpareigojimas asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje, teisės aktų nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas yra. Šioje bendroje teisės normoje nustatytas įpareigojimas elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog yra interesų konfliktas, suponuoją paties asmens prievolę įvertinti kiekvieną konkrečią situaciją tuo aspektu, ar joje galima išvengti jo privačių interesų konflikto su viešaisiais interesais požymius, t. y. suponuoją jo (asmens) prievolę būti sąžiningam, atsakingam ir kritiškam savo atžvilgiu. Tai galima apibūdinti kaip asmens subjektyvaus tam tikros faktinės situacijos vertinimo faktorius. Aptariamoje teisės normoje pateikta nuoroda į interesų konflikto vengimo būdą (t. y. asmens išorinio elgesio reglamentavimas, siekiant išvengti abejonių dėl galimo interesų konflikto) yra blanketinio pobūdžio ir yra nukreipta į specialųjį, detalesnį VPIDVTĮ specialiojoje dalyje (ir kitų teisės aktų) nustatytą asmens elgesio reglamentavimą, siekiant prevenciškai išvengti galimo interesų konflikto. Tai galima apibūdinti kaip objektyvaus asmens elgesio faktorius. Teisėjų kolegijos sąlyginai išskirti paminėti faktoriai yra tarpusavyje susiję ta prasme, kad antrasis iš jų yra taikytinas tuo atveju, kai pakankamai ir geriausiai, negu kiti asmenys, informuotas apie savo privačius interesus asmuo pats turi apsispręsti (yra apsisprendęs) apie tai, kad jo asmeninis dalyvavimas priimant tam tikrus sprendimus gali sukelti pagrįstas abejones dėl jo privačių ir viešųjų interesų konflikto. Tačiau teisėjų kolegija pabrėžė, kad paminėtas asmens subjektyvaus tam tikros faktinės situacijos vertinimo faktorius nėra absoliučiai priklausantis tik nuo jo tam tikrų faktinių aplinkybių suvokimo, jo sąžiningumo ar atsakingumo sau ir visuomenei laipsnio. Šio faktoriaus taikymas taip pat yra sietinas su VPIDVTĮ bendrosiose nuostatose pakankamai aiškiai ir vienareikšmiškai suformuluotais sąvokų „privatūs interesai“, „viešieji interesai“, „interesų konfliktas“ ir „asmeninis suinteresuotumas“ apibūdinimais, kurie (jų nustatymo kriterijai, vertinant konkrečią situaciją) laikytini žinomais VPIDVTĮ taikymo subjektams ir kuriais šie subjektai privalo vadovautis, sprenddami klausimą, ar jų konkretūs veiksmai gali sukelti paminėtas abejones ir patį interesų konfliktą.

Pagal specialiojoje VPIDVTĮ dalyje esantį 11 straipsnį (2000 m. vasario 17 d. įstatymo Nr. VIII-1562 redakcija) asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje, yra draudžiama dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba kitaip paveikti sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą (1 d.); prieš pradėdant tokio sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrą arba pačios procedūros metu asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje, privalo informuoti savo tiesioginį vadovą ar institucijos vadovo įgaliotą atstovą bei asmenis, kurie kartu dalyvauja sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūroje, apie esamą interesų konfliktą ir nusišalinti nuo dalyvavimo tolesnėje procedūroje. Institucijos vadovas ar jo įgaliotas atstovas gali nepriimti pareikšto nusišalinimo ir įpareigoti asmenį dalyvauti tolesnėje procedūroje (2 d.). Aiškindama šią materialiosios teisės normą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad jos pirmoje dalyje nustatytas draudimas nėra absoliutus. Tačiau jo taikymo išimtis, nustatyta straipsnio antroje dalyje, yra suponuojama dviejų aplinkybių visumos: pirmą, to, kad suinteresuotas asmuo savo iniciatyva aiškiai ir nedviprasmiškai pareiškia, kad dėl tam tikrų priežasčių laiko negalimu dalyvavimą tolesnėje administracinio sprendimo priėmimo procedūroje, antra, yra aiškus ir vienareikšmiškai išreikštas šio asmens vadovo ar jo įgalioto atstovo įpareigojimas asmeniui dalyvauti tolesnėje administracinio sprendimo priėmimo procedūroje.

Pasisakydama dėl faktinių nagrinėjamos bylos aplinkybių vertinimo, teisėjų kolegija, atsižvelgdama į pateiktą byloje taikytinų materialinės teisės normų aiškinimą, pažymėjo, kad pareiškėjo suinteresuotumas (noras, siekis) būti išrinktam trečiojo suinteresuoto asmens rektoriumi VPIDVTĮ taikymo požiūriu laikytinas asmeniniu suinteresuotumu. Tokia išvada daryta, atsižvelgus į sąvokos „asmeninis suinteresuotumas“ apibūdinimą, pateiktą VPIDVTĮ 2 straipsnio 6 dalyje. Teisėjų kolegija nurodė, kad šios sąvokos apibūdinimo kriterijai nėra pateikti užbaigtame sąraše. Joje nurodytas panašaus (su tiesiogiai nurodytais kriterijais) pobūdžio interesas, teisėjų kolegijos vertinimu, visiškai atitinka pareiškėjo interesą pasiekti aukštesnį, negu jis turėjo karjeros laipsnį – būti išrinktam rektoriumi. Todėl toks asmeninis pareiškėjo suinteresuotumas neabejotinai galėjo turėti įtakos jo (anksčiau aptartam) balsavimui – tiesioginiam jo dalyvavimui, priimant sprendimą dėl trečiojo suinteresuoto asmens rektoriaus išrinkimo – ir tuo pačiu laikytinas jo privachu interesu VPIDVTĮ 2 straipsnio 2 dalies taikymo prasme. Akivaizdu, kad tokio jo intereso realizavimas anksčiau nurodyto balsavimo būdu (šališkumo aspektu) kertasi su visuomenės suinteresuotumu, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai (VPIDVTĮ 2 str. 3 d.), o pati paminėto balsavimo situacija atitinka interesų konflikto situaciją, aprašytą VPIDVTĮ 2 straipsnio 4 dalyje. Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad toks pareiškėjo elgesys pripažintinas VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 dalies pažeidimu, nes byloje nėra jokių duomenų, patvirtinančių, kad pareiškėjui gali (galėjo) būti taikoma anksčiau aptarta išimtis iš bendrosios taisyklės, nurodyta šio straipsnio 2 dalyje.

[2013 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-72/2013. V. L. prieš Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją. Procesinio sprendimo kategorija 19]

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat pasisakė dėl interesų konflikto situacijos, kai dalyvaujama rengiant, svarstant ar priimant norminį administracinį aktą. Administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-998/2013 išplėstinės teisėjų kolegijos nagrinėtas ginčas kilo dėl VTEK sprendimo, kuriuo, be kita ko, konstatuota, kad pareiškėjas,

savivaldybės tarybos posėdyje balsavęs dėl sprendimo „Dėl nekilnojamojo turto mokesčio tarifų 2012 metams nustatymo“, nevykdė VPIDVTĮ 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto reikalavimo ir pažeidė VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 bei 2 dalių nuostatas, teisėtumo ir pagrįstumo.

Byloje nustatyta, kad pareiškėjas ir įmonė, kurios akcijų turi pareiškėjas, yra kitos bendrovės, kuri Vilniaus mieste turi nekilnojamojo turto ir moka nekilnojamojo turto mokestį, akcininkai. Bylą nagrinėjusi Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, kad nagrinėjamu atveju savivaldybės tarybos sprendimo svarstymo ir priėmimo metu objektyviai egzistavo aiškus pareiškėjo asmeninis suinteresuotumas ir privatus interesas, pasireiškęs stambaus minėtų įmonių akcijų paketo turėjimu. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjui dalyvaujant minėto sprendimo svarstyme ir priėmime, atsirado konkrečios tarnybinės veiklos aplinkybės, dėl kurių, vertinant jas kartu su minėtomis pareiškėjo asmeninį suinteresuotumą ir privatų interesą patvirtinančiomis aplinkybėmis, išreiškiančiomis prielaidas interesų konfliktui kilti, konstatuotinas interesų konfliktas. Tačiau pareiškėjas nagrinėjamu atveju vis tiek dalyvavo svarstant bei priimant minėtą sprendimą, apie esamą interesų konfliktą nieko neinformavo ir nuo sprendimo svarstymo bei priėmimo nenusišalino, t. y. nevykdė VPIDVTĮ 3 straipsnio 2 punkte įtvirtinto reikalavimo vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas yra, bei pažeidė VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas.

Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, jog VPIDVTĮ savo esme yra prevencinis ir valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo privalo vengti net šališkumo regimybės. Įstatymų leidėjas aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtino atitinkamas teises priemones, kurių turi laikytis asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, kad visuomenei nekiltų jokių abejonių dėl valstybės tarnyboje priimamų sprendimų nešališkumo, skaidrumo, t. y. įstatymų leidėjas, drausdamas asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje, dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus, dėl kurių atsiranda interesų konfliktas, aiškiai apibrėžė, kokių priemonių ir kokia tvarka turi imtis asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje, siekdamas išvengti interesų konflikto situacijos. Įstatymo pažeidimui konstatuoti nėra būtina nustatyti, jog pareiškėjas savo privačius interesus realizavo viešųjų interesų sąskaita, užtenka to, kad jis neįvykdė VPIDVTĮ 11 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintų reikalavimų, o aplinkybė, ar draudimą dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba kitaip paveikti sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą, pažeidęs asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje, pasiekė norimą rezultatą, taip pat nėra teisiškai reikšminga.

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat išaiškino, jog interesų konflikto situacijos savaime neeliminuoja faktas, jog dalyvaujama rengiant, svarstant ar priimant norminį administracinį aktą. VPIDVTĮ nenumato išimčių tokio pobūdžio sprendimų priėmimui. Kita vertus, priimant bendro pobūdžio teisės aktus, galimos situacijos, kai dauguma savivaldybės tarybos narių atsiduria interesų konflikto situacijoje. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tai nepašalina valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų pareigos laikytis įstatymo reikalavimų, *inter alia* VPIDVTĮ 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos informavimo ir nusišalinimo pareigos. Juolab kad VPIDVTĮ 11 straipsnio 2 dalyje yra numatytas nusišalinimo nepriėmimo institutas, leidžiantis išvengti situacijų, kai nuo sprendimų priėmimo nusišalintų dauguma savivaldybės tarybos narių, taip galbūt užkertant kelią sprendimų priėmimui. Vis dėlto tokioje situacijoje, kaip nagrinėjama šioje byloje, asmuo gali įrodinėti, kad jo privatus interesas yra visiškai nežymus ir nereikšmingas, dėl ko objektyviai negalėjo turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas.

Šiuo atveju išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog pagrindo naikinti ginčijamą VTEK sprendimą nėra.

[2013 m. birželio 10 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-998/2013**. A. Z. prieš *Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją*. Procesinio sprendimo kategorijos 16.7; 19]

Bylos dėl asmens duomenų teisinės apsaugos

Asmens duomenų teisinė apsauga yra itin svarbi užtikrinant teisę į privataus gyvenimo gerbimą. 2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas sprendė tiek dėl privačių asmenų, tiek dėl valstybės institucijų teisių ir pareigų tvarkant asmens duomenis. Administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1173/2013** Vyriausiasis administracinis teismas sprendė dėl pareigos suteikti aiškia galimybę nesutikti dėl asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais. Šioje byloje ginčas kilo dėl 2012 m. rugpjūčio 24 d. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (toliau – ir Inspekcija) nurodymo, kuriuo pareiškėjui UAB „Vinita“ (UAB „Init“) nurodyta, be kita ko, suderinti paslaugos užsakymo formos nuostatas pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 2 dalies reikalavimus, sudaryti aiškia, nemokama ir lengvai įgyvendinimą galimybę duomenų subjektams išreikšti nesutikimą dėl jų asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad užsakymo formoje yra nurodyta nuostata „Sutinku, kad UAB „Vinita“ prireikus kreiptųsi į valstybinės ir/ar privačias organizacijas (įmones, įstaigas, institucijas) dėl informacijos apie mane gavimo“. Teisėjų kolegija pripažino, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad nurodyta užsakymo formos nuostata nedetalizuoja, kokiu tikslu, iš kokių šaltinių ir kokius konkrečiai asmens duomenis UAB „Vinita“ (UAB „Init“) ketina rinkti. Todėl akivaizdu, kad pareiškėjas, įtvirtindamas minėtą nuostatą užsakymo formoje, pažeidė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 2 dalį.

Teismas konstatavo, kad užsakymo formoje taip pat įtvirtinta nuostata, pagal kurią asmuo sutinka, jog jo nurodytu telefono numeriu, gyvenamosios vietos ar elektroninio pašto adresu būtų pateikiami UAB „Vinita“ (UAB

„Init“) bei bendri su partneriais reklaminiai pasiūlymai. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 14 straipsnio 3 dalis nustato, kad duomenų valdytojas privalo sudaryti aiškia, nemokamą ir lengvai įgyvendinamą galimybę duomenų subjektui išreikšti sutikimą ar nesutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais. Asmuo, pasirašydamas užsakymo formą, išreiškia sutikimą dėl jo asmens duomenų tvarkymo tiesioginės rinkodaros tikslais. Akivaizdu, kad nagrinėjamu atveju asmeniui nebuvo suteikta teisė atsisakyti tiesioginės rinkodaros pasiūlymų, todėl Inspekcija priėjo prie pagrįstos išvados, kad pareiškėjas, įtvirtinęs minėtą nuostatą užsakymo formoje, pažeidė Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 14 straipsnio 3 dalį.

Teisėjų kolegija sutiko su Inspekcijos pozicija, kad teorinė galimybė sutartyje padaryti prierasą, jog klientas nesutinka su jo asmens duomenų tvarkymu tiesioginės rinkodaros tikslais, nelaikytina pakankama priemone, įgyvendinančia Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 14 straipsnio 3 dalį. Klientas, pildydamas jam pateiktą tipinę užsakymo formą, turi pagrindą manyti, kad sutikimas yra privaloma sąlyga, norint gauti pareiškėjo teikiamas paslaugas. Duomenų subjektui turi būti sudaryta aiški ir nedviprasmiška galimybė nesutikti su jo asmens duomenų tvarkymu tiesioginės rinkodaros tikslais.

[2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1173/2013**. UAB „Init“ prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-313/2013** Vyriausiasis administracinis teismas sprendė dėl Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – ir VMI) pareigos neatskleisti informacijos, susijusios su mokesčių teisės pažeidimu. Apžvelgiamoje byloje pareiškėjas VMI prašė panaikinti atsakovo Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nurodymą, kuriuo Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija nurodė pareiškėjui ateityje užtikrinti, jog mokesčių mokėtojų duomenys būtų tvarkomi teisėtai ir nebūtų teikiama informacija žiniasklaidai apie vykdomus patikrinimus, taip atskleidžiant privačius asmens duomenis.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad informacija, susijusi su mokesčių teisės aktu pažeidimais, turi būti laikoma paslapyje tol, kol mokesčių mokėtojo kaltė už mokesčio įstatymo pažeidimus neįrodyta. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 24 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog jei duomenų valdytojas ketina duomenis teikti tretiesiems asmenims, jis privalo apie tai informuoti duomenų subjektą ne vėliau kaip iki to momento, kai duomenys teikiami pirmą kartą. Nagrinėjamu atveju nenustatyta, kad duomenų subjektas buvo informuotas apie jo duomenų suteikimą žiniasklaidos atstovui. Teisėjų kolegija akcentavo, jog mokesčių administratorius turi ne tik pareigą pagal savo kompetenciją ginti teisėtus valstybės interesus (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (toliau – ir MAĮ) 32 str. 1 d. 4 p.), bet ir pareigą tiksliai laikytis mokesčių teisės aktų, nepažeisti mokesčių mokėtojo teisių (MAĮ 32 str. 1 d. 2, 3 p.). Viena iš MAĮ 36 straipsnyje numatytų mokesčių mokėtojų teisių yra reikalauti užtikrinti informacijos apie mokesčių mokėtoją slaptumą. Trečiasis suinteresuotas asmuo atsiliepime į pareiškėjo skundą nurodė, jog 2012 m. vasario 21 d. pateikdamas dokumentus, pareikalavo, kad gautos informacijos Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija neatskleistų jokiems tretiesiems asmenims, nesusijusiems su mokestiniu patikrinimu. Taip pat trečiasis suinteresuotas asmuo 2012 m. kovo 8 d. telefonu pasiteiravo, ar nebuvo atskleista informacija tretiesiems asmenims. Ši trečiojo suinteresuoto asmens teisė (reikalavimas užtikrinti informacijos apie jį slaptumą) pareiškėjui Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos turėjo tapti pareiga.

[2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-313/2013**. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Vyriausiasis administracinis teismas taip pat nagrinėjo ginčą dėl advokato teisės rinkti asmens duomenis iš Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko. Apžvelgiamoje byloje **Nr. A²⁶¹-583/2013** buvo nagrinėjamas ginčas dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos nurodymo pareiškėjui, kuris duotas nustačius, jog iš VĮ Registrų centro tvarkomo Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko pareiškėjas neteisėtai rinko duomenis apie A. M. priklausantį nekilnojamąjį turtą.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija sutiko su Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos pozicija. Pažymėta, kad pareiškėjo argumentai neatitinka Konstitucinio Teismo 2011 m. birželio 9 nutarimo nuostatų. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kokia apimtimi advokatas turi teisę gauti duomenis iš Nekilnojamojo turto registro, taip pat Konstitucinis Teismas Nekilnojamojo turto registro įstatymo 42 straipsnio 1 dalies ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 3 straipsnio kontekste išaiškino, kuri Nekilnojamojo turto registre sukaupta informacija yra vieša. Remiantis minėto Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatomis, paneigti pareiškėjo argumentai, kad pagal pateiktą atstovavimo sutartį su J. B. dėl nekilnojamojo turto įsigijimo jis galėjo rinkti A. M. asmens duomenis, patvirtinančius A. M. tapatybę ir jo valdomą turtą, iš Nekilnojamojo turto registro be A. M. sutikimo.

[2013 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A²⁶¹-583/2013**. A. C. prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją. Procesinio sprendimo kategorija 25]

Bylos, susijusios su visuomenės informavimu ir teise gauti informaciją

Kaip ir ankstesniais metais, Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais pateikė svarbių paminėto įstatymo išaiškinimų, kurie reikšmingai prisidėjo prie vieningos Vyriausiojo administracinio teismo praktikos šioje srityje formavimo.

Administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-707/2013**, kurią nagrinėjo Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, buvo sprendžiama dėl redakcinės atsakomybės sampratos išaiškinimo. Byloje buvo keliamas klausimas, kaip aiškintina Visuomenės informavimo įstatymo 54 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostata, jog joje numatytais atvejais viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui yra netaikoma redakcinė atsakomybė ir jie neatsako už tikrovės neatitinkančios informacijos paskelbimą, t. y. ar nurodytas atleidimas nuo atsakomybės apima ir atleidimą nuo tikrovės neatitinkančios informacijos, žeminančios asmens garbę ir orumą, paneigimo.

Bylą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog įpareigojimas paneigti paskleistą tikrovės neatitinkančią informaciją susijęs ne su visuomenės informavimo priemonės nubaudimu, o su nukentėjusio asmens, kurio garbę ir orumą žemina paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, teisių ir teisėtų interesų apsauga bei bent minimaliu iki pažeidimo buvusios padėties atstatymu.

Išplėstinė teisėjų kolegija byloje konstatavo, jog visuomenės informavimo priemonės įpareigojimas paneigti paskleistą tikrovės neatitinkančią, asmens garbę ir orumą žeminančią informaciją ne tik nelaikytinas redakcinės atsakomybės elementu, sukeliančiu visuomenės informavimo priemonei neigiamus padarinius, tačiau priešingai – pati visuomenės informavimo priemonė turėtų būti suinteresuota skelbti tik teisingą, tikslią, nešališką informaciją, kuri nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Tai lemia, kad toks Visuomenės informavimo įstatymo 54 straipsnio aiškinimas, jog jame nurodytas atleidimas nuo redakcinės atsakomybės apima ir atleidimą nuo paskleistos informacijos paneigimo, neatitiktų tiek šio paneigimo esmės ir tikslų, tiek bendrųjų Visuomenės informavimo įstatyme numatytų visuomenės informavimo principų.

Atsižvelgdama į šiuos argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog nors Visuomenės informavimo įstatymo 54 straipsnio 1 dalies 3 punkto norma atleidžia viešosios informacijos rengėją ir (ar) skleidėją nuo atsakomybės atlyginti žalą, padarytą paskelbus tikrovės neatitinkančią asmens garbę ir orumą žeminančią informaciją, bei nuo redakcinės atsakomybės taikymo, tačiau neatleidžia nuo pareigos paneigti informaciją net ir tuo atveju, kai pirminis informacijos šaltinis yra kita visuomenės informavimo priemonė.

[2013 m. kovo 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-707/2013**. *UAB „Respublikos leidiniai“ prieš Žurnalistų etikos inspektorius*. Procesinio sprendimo kategorija 36]

Bylos dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos

Bylose dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos daugiausia spręsti ginčai, susiję su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo sąlygomis.

Administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-529/2013** ginčas kilo dėl to, kad atsakovas Klaipėdos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (toliau – ir Tarnyba) pareiškėjo prašymą suteikti teisinę pagalbą pripažino nenagrinėtinu. Atsakovo sprendimas buvo priimtas dėl to, jog pareiškėjas, pildydamas prašymą suteikti antrinę teisinę pagalbą, nurodė, jog nesutinka, kad jo prašyme bei prie prašymo pridėtuose dokumentuose pateikti ir Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka iš valstybės ir savivaldybių institucijų, valstybės registru, kitų fizinių ar juridinių asmenų gauti duomenys būtų tvarkomi antrinės teisinės pagalbos teikimo tikslais. Ginčą nagrinėję teismai sprendė, ar atsakovo sprendimas teisėtas ir pagrįstas.

Vyriausiasis administracinis teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistu. Teisėjų kolegija nurodė, kad Tarnyba, gavusi pareiškėjo prašymą teikti antrinę teisinę pagalbą, turi įvertinti, ar pareiškėjas atitinka asmenims, turintiems teisę į antrinę teisinę pagalbą, nustatytus kriterijus. Tam Tarnybai reikia tvarkyti asmens duomenis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo prasme. Tačiau nors Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 18 straipsnio 13 dalis ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies nuostatos Tarnybai numato galimybę sprendimo dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo priėmimui reikalingą informaciją gauti iš valstybės registru, fizinių ar juridinių asmenų, Asmens duomenų apsaugos įstatymo 27 straipsnio 2 dalis pareiškėjui suteikia teisę išreikšti savo nesutikimą dėl tokio jo asmens duomenų tvarkymo. Pareiškėjui aiškiai išreiškus savo nesutikimą dėl jo duomenų tvarkymo antrinės teisinės pagalbos teikimo tikslais, Tarnyba negali priimti sprendimo dėl teisinės pagalbos teikimo, nes neturi ir negali įvertinti šio klausimo išsprendimui reikalingų duomenų. Nagrinėjamu atveju pareiškėjas, nesutikdamas, kad jo asmens duomenys būtų tvarkomi, kartu atėmė galimybę Tarnybai vertinti jo pateiktą prašymą ir priimti sprendimą dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo. Atitinkamai Tarnyba neturėjo teisinio pagrindo vertinti pareiškėjo prašymo ir priimti sprendimo dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo, todėl skundžiamu sprendimu pagrįstai jį paliko nenagrinėtu.

[2013 m. vasario 6 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-529/2013**. *J. S. prieš Klaipėdos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą*. Procesinio sprendimo kategorija 24]

Kitoje apžvelgiamoje administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-678/2013 ginčas kilo dėl atsakovo Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos (toliau – ir Tarnyba) sprendimo, kuriuo buvo atmestas pareiškėjo prašymas suteikti jam teisinę pagalbą dėl pareiškėjo pajamų lygio. Pareiškėjo nuomone, atsakovo atsisakymas suteikti teisinę pagalbą nepagrįstas, nes pareiškėjo pajamų lygis buvo vertintas tik formaliai, neatsižvelgiant į tai, kokia suma jam realiai lieka sumokėjus alimentus, apmokėjus už pragyvenimą, vaistus, būstą.

Šie pareiškėjo argumentai atmesti kaip nepagrįsti. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – ir VGTPĮ) 11 straipsnio 2 dalies 1 punktą nurodytų asmenų teisę gauti antrinę teisinę pagalbą įrodo metinė gyventojų (šeimos) turto deklaracija su vietos mokesčių administratoriaus žyma, kad deklaracija pateikta (VGTPĮ 13 str. 1 d.). Todėl nustatant asmens pajamų ir turto lygį vertinamas visas pareiškėjo turimas turtas bei gaunamos pajamos, neįskaitant tik turto ir lėšų, kuriomis asmuo dėl objektyvių priežasčių negali disponuoti (šias pajamas įvertinęs byloje esančią medžiagą pirmosios instancijos teismas atėmė iš pareiškėjo pajamų). Tačiau visas kitas turtas ir lėšos, naudojimas kuriais nėra apribotas (pavyzdžiui, teismo sprendimu pritaikius areštą, vykdant antstolių patvarkymus), nustatant pajamų lygį vertintini. Teismas pabrėžė, kad teisinio pagrindo, apskaičiuojant asmens pajamų ir turto lygį, vertinti tik pajamas, likusias po visų pareiškėjo turėtų išlaidų, nėra. Pareiškėjo pateikti įrodymai apie tai, kad iš gaunamų pajamų moka alimentus, taip pat argumentai dėl to, jog didelė dalis pajamų skiriama gydymui, vaistams, būstui negali būti pripažinti įrodymais, patvirtinančiais objektyvias priežastis, dėl kurių asmuo negali disponuoti savo turtu ir lėšomis.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad pareiškėjo argumentas, jog priimant byloje skundžiamą sprendimą nebuvo atsižvelgta į jo sveikatos būklę yra nepagrįstas. VGTPĮ 12 straipsnio 5 dalis nustato, jog neatsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus turto ir pajamų lygius teisinei pagalbai gauti pagal VGTPĮ, teisę gauti antrinę teisinę pagalbą turi asmenys, kuriems nustatytas sunkus neįgalumas arba kurie yra pripažinti nedarbingais, arba sukakę senatvės pensijos amžių, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis, taip pat šių asmenų globėjai (rūpintojai), kai valstybės garantuojama teisinė pagalba reikalinga globotinio (rūpintinio) teisėms ir interesams atstovauti bei ginti. Įvertinęs tai, jog pareiškėjui nustatytas 50 procentų darbingumo lygis, atsakovas pagrįstai konstatavo nesant pagrindo taikyti VGTPĮ 12 straipsnio 5 dalį ir nesuteikė valstybės garantuojamos teisinės pagalbos.

[2013 m. kovo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-678/2013. D. S. prieš Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 24]

Bylos dėl vietos savivaldos

Vietos savivaldos institucijų priimami teisės aktai, sprendimai ar veiksmai dažnai daro įtaką įvairiems visuomenės narių interesams, pavyzdžiui, vaikų ir suaugusiųjų švietimui, transportui, aplinkos tvarkymui, infrastruktūros priežiūrai, teritorijų planavimui, įvairių leidimų išdavimui ir kt. Ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus, prižiūri Vyriausybės skiriami Vyriausybės atstovai. Todėl dalis apžvelgiamoje srityje Vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtų ginčų buvo susiję su tam tikrais Vyriausybės atstovų įgaliojimų įgyvendinimo aspektais.

Administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1062/2013 ginčas kilo dėl atsakovui Vilniaus rajono savivaldybės administracijai adresuoto pareiškėjo Vyriausybės atstovo Vilniaus apskrityje reikalavimo priimti sprendimus dėl adresų objektų antrinių adresų panaikinimo ir adresų objektų, turinčių tą patį adresą, duomenų pakeitimo, pagrįstumo. Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje į teismą kreipėsi pagal Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 2 punktą, kuriuo remiantis Vyriausybės atstovas gali kreiptis į teismą dėl savivaldybės administravimo subjekto neveikimo, jei subjektas atsisako įvykdyti jo reikalavimą.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, apžvelgusi su nagrinėta situacija susijusią ankstesnę administracinių teismų praktiką, pažymėjo, jog sprendžiant bet kurį ginčą, susijusį su Vyriausybės atstovo reikalavimo pagrįstumu, visų pirma, reikia nustatyti, ar savivaldybės institucijos atsisakė įgyvendinti imperatyvias teisės normas, ir antra, įvertinti visas reikšmingas aplinkybes, sutrukdžiusias savivaldybės administravimo subjektui įvykdyti teisės aktais nustatytas pareigas.

Byloje buvo nustatyta, jog Vyriausybės nutarimas, savivaldybių institucijoms nustatęs pareigą priimti sprendimus dėl adresų keitimo iki 2010 m. gruodžio 1 d., nuo 2011 m. sausio 1 d. neteko galios. Nepaisant to, anot Vyriausiojo administracinio teismo, pareiga užtikrinti, jog adresų objektai turi unikalius adresus, neišnyko, kadangi tokią pareigą įtvirtino kiti teisės aktai. Šiame kontekste Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad termino juose nenustatymas nepateisina galiojančių ir imperatyvių teisės normų neįgyvendinimo bei iš jų kylančio Vyriausybės atstovo teisėto reikalavimo nepaisymo.

Kaip nurodė išplėstinė teisėjų kolegija, nors adresų keitimo procedūrai konkretūs terminai netaikomi, tačiau ji negali tęstis neapibrėžtą terminą. Visai savivaldybės bendruomenei ir kitiems suinteresuotiems subjektams yra itin svarbu, kad savivaldybės funkcijos, numatytos įstatyme, būtų įgyvendintos laiku. Todėl savivaldybės vykdomosios

institucijos turi priimti savo sprendimus per protingą terminą. Šio termino trukmė, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, turėtų būti nustatyta atsižvelgiant į konkrečias kiekvienos pareigos įgyvendinimo aplinkybes, o svarbių kriterijų sąrašas šiuo atveju nėra baigtinis. Visas svarbias aplinkybes privalo įvertinti ir Vyriausybės atstovas, nustatydamas savivaldybėms adresuoto reikalavimo įgyvendinimo terminą – tokio termino trukmė privalo atitikti protingumo kriterijų. Išplėstinė teisėjų kolegija, remdamasi administracinių teismų praktika bei sprendime išdėstytais motyvais, padarė išvadą, jog atsakovo atsisakymu įvykdyti reikalavimą Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme gali būti pripažintas ir imperatyvių teisės normų neįgyvendinimas per protingą terminą. Nagrinėtu atveju teismas įvertino, kad byloje pateikti duomenys nepatvirtino, jog atsakovas veikė pakankamai aktyviai. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, faktas, kad sprendimų dėl adresų keitimo priėmimas yra sudėtingas, šiuo atveju nepateisino daugiau nei trejus metus trunkančio adresų keitimo.

Atsižvelgusi į padarytas išvadas, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog atsakovas neįgyvendino imperatyvių su adresų keitimo procedūra susijusių teisės aktų nuostatų per protingą terminą, ir įpareigojo atsakovą per šešis mėnesius įvykdyti šias savo pareigas.

[2013 m. gegužės 31 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A¹⁴⁶-1062/2013**. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje prieš Vilniaus miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 35.2]

Administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-717/2013** teismas sprendė klausimą dėl Vyriausybės atstovo pareigos sąžiningai naudotis įstatymo suteiktomis teisėmis. Šioje byloje pareiškėjas Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje su skundu kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinį teismą, prašydamas įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės merą pateikti visą Vyriausybės atstovo rašte prašomą informaciją, t. y. nurodyti, kur ir kada buvo paskelbtas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2011 m. balandžio 6 d. sprendimas Nr. 1-2070 „Dėl Vilniaus miesto savivaldybės tarybos veiklos reglamento tvirtinimo“ bei Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2011 m. lapkričio 23 d. sprendimas Nr. 1-333 „Dėl asmenų gyvenamosios vietos deklaravimo Vilniaus miesto savivaldybei nuosavybės teise priklausančioje gyvenamojoje patalpoje adresu Gedimino pr. 24-40, Vilnius, tvarkos aprašo tvirtinimo“, ir pateikti tai patvirtinančius dokumentus.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Vilniaus miesto savivaldybės tarybos priimti teisės aktai buvo paskelbti viešai, t. y. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymo nustatyta tvarka. Norminio administracinio akto paskelbimas – tai savarankiška teisėkūros proceso stadija, kurios tikslas yra viešai išplatinti priimto norminio teisės akto oficialų tekstą ir nustatyti jo įsigaliojimo momentą. Kaip 2007 m. birželio 27 d. nutarime pažymėjo Konstitucinis Teismas, oficialaus viešo teisės akto paskelbimo paskirtis ir prasmė yra ta, kad jis tampa prieinamas teisės subjektams ir yra pašalinamos bet kokios abejonės dėl jo turinio autentiškumo.

Teismas nurodė, kad Vilniaus miesto savivaldybė turi pareigą viešai paskelbti savo institucijų priimtus norminius administracinius aktus ir tokiu būdu užtikrinti jų prieinamumą teisės subjektams (kad jie galėtų aiškiai suvokti savo teisių ir pareigų apimtį). Be to, savivaldybės tarybos dokumentų įforminimas ir paskelbimas taip pat yra aptartas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos darbo reglamento 41 straipsnyje. Todėl Vyriausybės atstovas turėjo visas galimybes savarankiškai nustatyti, ar informacija apie savivaldybės tarybos priimtus norminius administracinius teisės aktus buvo paskelbta Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymo 12 straipsnio nustatyta tvarka. Pareiškėjas nepateikė jokių duomenų apie tai, kad susiklostė tokia situacija, kai norminio administracinio akto įsigaliojimo momentas yra apibrėžtas taip, jog nėra aišku, kada atitinkamas aktas įsigaliojo ir neįmanoma nustatyti, ar jis apskritai įsigaliojo, ar kad kyla abejonų, jog paskelbtasis teisės aktas ir yra būtent tas teisės aktas, kurį priėmė kompetentinga institucija ir pan., t. y. visapusiškai tinkamai paskelbtas ir sukeltų juridines pasekmes atitinkamiems teisinių santykių dalyviams. Teismas pabrėžė, kad Vyriausybės atstovas Lietuvos Respublikos savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo suteiktomis teisėmis (6 str.) turi naudotis sąžiningai.

[2013 m. balandžio 15 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-717/2013**. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje prieš Vilniaus miesto savivaldybės merą*. Procesinio sprendimo kategorija 38]

Kalbant apie savivaldybėms tenkančių pareigų įgyvendinimą, išskirtina administracinė byla **Nr. A⁴⁴⁴-1968/2013** dėl pareikštinės susirinkimų laisvės užtikrinimo. Asociacija Lietuvos gėjų lyga ginčijo Vilniaus miesto savivaldybės administracijos 2013 m. sausio 16 d. įsakymo dalį, kuria buvo nurodyta kita eitynių Vilniuje vieta nei pranešime apie eitynių organizavimą buvo pasirinkę eitynių organizatoriai. Pareiškėjas prašė teismo įpareigoti savivaldybę nedelsiant pašalinti padarytą pažeidimą ir suderinti planuojamų eitynių organizatorių nurodytą vietą Vilniuje – einant nuo Odminių gatvės Gedimino prospektu link Lukiškių aikštės.

Bylą nagrinėjusi Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, jog pagal Susirinkimų įstatymą (6 str. 2 d.) Lietuvoje yra nustatyta pareikštinė susirinkimo laisvės įgyvendinimo tvarka, t. y. susirinkimo organizatoriai ne vėliau kaip prieš 5 darbo dienas iki numatytos susirinkimo dienos privalo pateikti savivaldybės administracijos direktoriui ar jį pavaduojančiam asmeniui rašytinį pranešimą apie organizuojamą susirinkimą, kuriame dalyvaus daugiau nei 15 žmonių. Kaip pabrėžė teismas, Susirinkimų įstatymas nenumato Vilniaus miesto

savivaldybės administracijai teisės pačiai nurodyti kitą eitynių ar susirinkimo vietą, nesuderinus jos su susirinkimo organizatoriais. Aiškinant priešingai, būtų paneigta pareikštinė susirinkimo laisvės įgyvendinimo tvarka, galiojanti Lietuvoje.

Atsižvelgdama į tai, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad derybų būdu nepasiekus vieningo sprendimo, Vilniaus miesto savivaldybės administracija turėjo atsisakyti suderinti pranešimą apie organizuojamą susirinkimą sprendimu, kuris vėliau galėtų būti skundžiamas Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Remdamasis išdėstytais motyvais, Vyriausiasis administracinis teismas atmetė atsakovo apeliacinį skundą ir pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, jog pareiškėjas Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriui pranešimą apie eitynių organizavimą pateikė 2013 m. sausio 11 d., o eitynes pageidaujama surengti 2013 m. liepos 27 d. Todėl teisėjų kolegija pabrėžė, kad pareiškėjo pateikto pranešimo derinimo iš naujo atliekama procedūra turi būti užbaigta kuo greičiau, laikantis teisės aktuose numatytų terminų.

[2013 m. birželio 20 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁴⁴-1968/2013. Asociacija Lietuvos gėjų lyga prieš Vilniaus miesto savivaldybės administraciją**. Procesinio sprendimo kategorija 35.3; 37.2.11]

Bylos dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų ar neveikimo

Nepaisant to, jog 2013 metais Lietuvoje nevyko visuotiniai rinkimai, Vyriausiajam administraciniam teismui teko spręsti nemažai bylų dėl Vyriausiosios rinkimų komisijos sprendimų ar neveikimo.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. R⁴⁹²-6/2013** teisėjų kolegija sprendė dėl užimamų pareigų nesuderinamumo su savivaldybės tarybos nario pareigomis. Pareiškėja prašė panaikinti Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2013 m. balandžio 5 d. sprendimą Nr. Sp-84 „Dėl Raseinių rajono savivaldybės tarybos narės J. G. įgaliojimų nutūkimo prieš terminą“. Pareiškėja teigė, kad Vyriausioji rinkimų komisija nepagrįstai plečiamai aiškino ir taikė Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 90 straipsnio 1 dalį, kuriame *inter alia* numatyta, kad savivaldybės tarybos nario pareigos nesuderinamos su tos savivaldybės viešosios įstaigos vienasmenio vadovo pareigomis. Bylos dalykas – ar pareiškėjos, Raseinių rajono savivaldybės tarybos narės bei VšĮ Raseinių neįgalųjų dienos užimtumo centro (toliau – ir Centras) direktoriaus pavaduotojos, 2012 m. sausio 2 d.–2012 m. kovo 28 d. laikinai eitos Centro direktorės pareigos, kai nebuvo paskirtas Centro direktorius, buvo suderinamos su savivaldybės tarybos nario pareigomis.

Šiomis aplinkybėmis apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 90 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas savo esme yra prevencinis, jo paskirtis užkirsti kelią tokioms situacijoms, kai Konstitucijos požiūriu asmuo užima nesuderinamas pareigas. Tai reiškia, kad užimamų pareigų nesuderinamumui su savivaldybės tarybos nario mandatu konstatuoti nėra būtina nustatyti, kokius veiksmus pareiškėja realiai atliko vykdydama Centro vadovo funkcijas bei kokiais veiksmais kaip Raseinių rajono savivaldybės tarybos narė realizavo Centro priežiūros bei kontrolės funkcijas. Susidariusi situacija teisiniu požiūriu reiškia, kad asmuo, laikinai einantis viešosios įstaigos vadovo pareigas, t. y. faktinis vadovas, turi visas teises, kurios yra numatytos viešosios įstaigos vadovui, gali atlikti visas Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo bei viešosios įstaigos įstatuose numatytas vadovo kompetencijai priskirtas funkcijas. Šiuo atveju nėra svarbu, ar laikinai vadovo pareigas einantis asmuo faktiškai atliko vadovo funkcijas, ar ne, svarbus pats faktas, kad jis turėjo teisę vykdyti vadovui priskirtas funkcijas. Todėl atmestas pareiškėjos argumentas, kad Vyriausioji rinkimų komisija turėjo aiškintis, ar realiai pareiškėja vykdė Centro vienasmenio vadovo – direktorės – funkcijas, kokius veiksmus atliko ar priėmė sprendimus.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjai teisė vykdyti Centro vadovo funkcijas buvo suteikta 2012 m. lapkričio 28 d. įvykusio Centro visuotinio dalininkų susirinkimo, t. y. jau tuo metu, kai pareiškėja buvo Raseinių rajono savivaldybės tarybos narė. 2013 m. kovo 28 d. pasirašytos darbo sutarties Nr. 1015 pagrindu A. C. nuo 2013 m. kovo 29 d. turėjo pradėti eiti Centro direktorės pareigas. Vadinasi, nuo 2012 m. spalio 1 d. iki 2013 m. kovo 28 d. faktine ir vienintele Centro vadove buvo pareiškėja ir ji vienintelė turėjo teisę vykdyti visas Centro vadovo kompetencijai teisės aktais priskirtas funkcijas. Aplinkybė, kad nuo 2013 m. kovo 29 d. yra paskirta nauja Centro vadovė, kuri darbą pradėjo balandžio 15 dieną, neturi teisinės reikšmės, nes Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 90 straipsnio 1 dalis, apibrėždama savivaldybės tarybos nario pareigų nesuderinamumą su kitomis, šiame straipsnyje nurodytomis pareigomis, nenustato kokių nors terminų, tai reiškia, kad įstatymų leidėjas reikšmingu nurodo patį faktą, nesiedamas jo su buvimo nesiderinamose pagal savo teisinį statusą pareigose trukme.

Apibendrinama nustatytas aplinkybes ir padarytas išvadas, teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjos, Centro vadovės (savivaldybės viešosios įstaigos vienasmenio vadovo) pareigos, kurias įstaigos dalininkų pavedimu jai buvo pavesta eiti laikinai, buvo nesuderinamos su jos Raseinių savivaldybės tarybos narės pareigomis.

[2013 m. balandžio 24 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. R⁴⁹²-6/2013. J. G. prieš Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją**. Procesinio sprendimo kategorija 18.3]

Kitoje administracinėje byloje **Nr. R²⁶¹-3/2013** Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija sprendė dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutūkimo prieš terminą, jam pakeitus deklaruojamą gyvenamąją vietą. Pareiškėjas kreipėsi į Vyriausiąją administracinį teismą, prašydamas panaikinti Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2013 m. kovo 15 d. sprendimą Nr. Sp-70 „Dėl Panevėžio miesto savivaldybės tarybos nario M. L. įgaliojimų nutūkimo prieš terminą“. Byloje nustatyta, kad Vyriausioji rinkimų komisija gavo Gyventojų registro tarnybos pažymą apie tai, kad Panevėžio miesto savivaldybės tarybos narys M. L. nuo 2011 m. gegužės 27 d. yra deklaravęs savo gyvenamąją vietą Panevėžio rajono savivaldybėje. Skundžiamu sprendimu Vyriausioji rinkimų komisija, vadovaudamasi Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 87 straipsnio 1 dalies 6 punktu bei atsižvelgdama į Panevėžio miesto mero pranešimą, į Lietuvos Respublikos gyventojų registro pažymą ir į Vyriausiosios rinkimų komisijos darbo grupės išvadą, pripažino Panevėžio miesto savivaldybės tarybos nario M. L. įgaliojimus nutūkusiais prieš terminą.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 87 straipsnio 1 dalies 6 punkte numatyta, jog savivaldybės tarybos nario įgaliojimai nutūksta arba jis netenka teisės eiti savivaldybės tarybos nario pareigas, kai jis išvyksta nuolat gyventi už savivaldybės, kurios tarybos nariu yra išrinktas, teritorijos ribų, – pagal savivaldybės mero pranešimą ir Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenis. Šią normą sistemiškai aiškinant su minėta Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 2 straipsnio 3 dalies norma, akivaizdu, kad reikalavimas kandidatui į savivaldybių tarybų narius būti deklaravus gyvenamąją vietą atitinkamos savivaldybės teritorijoje taikomas ir asmeniui, išrinktam konkrečios savivaldybės tarybos nariu, nes pasikeitus savivaldybės tarybos nario gyvenamosios vietos deklaracijos duomenims bei esant atitinkamam savivaldybės tarybos mero pranešimui, savivaldybės tarybos nario įgaliojimai nutūksta prieš terminą. Taigi savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutūkimas prieš terminą siejamas su dviem būtinomis sąlygomis: savivaldybės mero pranešimu ir Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenimis. Ta aplinkybė, kad skundžiamo sprendimo priėmimo metu pareiškėjas jau buvo deklaravęs savo gyvenamąją vietą Panevėžyje nedarė skundžiamo sprendimo nepagrįstu, nes Vyriausioji rinkimų komisija, priimdama skundžiamą sprendimą, rėmėsi 2013 m. kovo 6 d. Lietuvos Respublikos gyventojų registro duomenimis bei 2013 m. kovo 7 d. Panevėžio miesto mero pranešimu, todėl pagal tuo metu egzistavusius duomenis bei aplinkybes atsakovo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas.

[2013 m. balandžio 5 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. R²⁶¹-3/2013**. M. L. prieš Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją. Procesinio sprendimo kategorija 18.3]

Svarbų išaiškinimą Vyriausiasis administracinis teismas pateikė byloje **Nr. R⁵²⁰-10/2013**, kurioje buvo sprendžiama dėl termino pateikti prašymą pripažinti vietą porinkiminiame savivaldybės tarybos nario mandato negavusių kandidatų sąrašė atnaujinimo. Teisėjų kolegija analizavo Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo (toliau – ir Rinkimų įstatymas) 88 straipsnio 2 dalį, ir pažymėjo, jog joje įtvirtinta nuostata suteikia pirmumo teisę asmeniui, kuris buvo išrinktas savivaldybės nariu ir neteko savivaldybės tarybos nario mandato pagal šio įstatymo 90 straipsnį, laikotarpiu tarp rinkimų užimti atsirandančią laisvą savivaldybės tarybos nario vietą porinkiminiame kandidatų sąrašė, jei šis asmuo per 15 dienų, kai išnyksta aplinkybės, dėl kurių išrinktas savivaldybės tarybos narys neteko savivaldybės tarybos nario mandato pagal šio įstatymo 90 straipsnį, pateikia Vyriausiajai rinkimų komisijai notarine tvarka patvirtintą prašymą pripažinti vietą porinkiminiame savivaldybės tarybos nario mandato negavusių kandidatų sąrašė. Rinkimų įstatymas nenustato, jog Vyriausioji rinkimų komisija turi teisę atnaujinti terminą minėtam prašymui paduoti. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad viešojo administravimo srityje taikytinas bendrasis principas – viešojo administravimo subjektui leidžiama tai, kas konkrečiai įtvirtinta teisės aktuose.

Šiuo atveju įvertinus tai, kad įstatymai nesuteikia Vyriausiajai rinkimų komisijai teisės atnaujinti Rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalyje nustatytą 15 dienų terminą, be to, pareiškėjas, paduodamas prašymą Komisijai neprašė šio termino atnaujinti ir neteikė įrodymų, dėl kurių praleido įstatyme nustatytą terminą, teisėjų kolegija padarė išvadą, jog Komisija, 2013 m. rugsėjo 30 d. gavusi pareiškėjo 2013 m. rugsėjo 27 d. prašymą pripažinti jam vietą porinkiminiame Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos nario mandato negavusių kandidatų sąrašė, pareiškėjo ginčijamame 2013 m. spalio 4 d. sprendime Nr. 2-669(2.20) tinkamai vadovavosi Rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalimi ir nustačiusi, jog pareiškėjas iš Vilkaviškio rajono administracijos direktoriaus pareigų buvo atleistas 2013 m. rugpjūčio 27 d., o Komisija minėtą pareiškėjo 2013 m. rugsėjo 27 d. prašymą gavo tik 2013 m. rugsėjo 30 d., pagrįstai konstatavo, kad pareiškėjas praleido Rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą 15 dienų terminą ir teisėtai netenkino pareiškėjo prašymo dėl vietos porinkiminiame Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos nario mandato negavusių kandidatų sąrašė pripažinimo. Šis atsakovo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas, todėl tenkinti pareiškėjo prašymą naikinti šį sprendimą nėra teisinio ir faktinio pagrindo.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad Rinkimų įstatymo nustatytas 15 dienų terminas įgyvendinti teisę užimti atsirandančią laisvą savivaldybės tarybos nario vietą porinkiminiame kandidatų sąrašė nėra terminas, kurį teismas galėtų atnaujinti, nes Rinkimų įstatymo normos nenustato, jog asmens teisė užimti atsirandančią laisvą savivaldybės tarybos nario vietą porinkiminiame kandidatų sąrašė gali būti įgyvendinta ir kai asmuo praleidžia 15 dienų terminą paduoti prašymą šiai teisei įgyvendinti ir kad teismas šį terminą gali atnaujinti.

Administracinių bylų teisenos įstatymo 101 straipsnio 1 punktą nustato, jog teismas nutraukia bylą, jeigu byla nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai, išskyrus atvejus, kai byla teisinga bendrosios kompetencijos teismui. Nagrinėjama atveju teisėjų kolegija konstatavo, jog pareiškėjo reikalavimas atnaujinti jam Rinkimų įstatymo 88 straipsnio 2 dalyje nustatytą 15 dienų terminą pateikti prašymui dėl pripažinimo jam vietos porinkiminiame Vilkaviškio rajono savivaldybės tarybos nario mandato negavusių kandidatų sąraše negali būti nagrinėjamas teisme, todėl yra pagrindas pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 101 straipsnio 1 punktą bylos dalį dėl minėto pareiškėjo reikalavimo nutraukti.

[2013 m. spalio 31 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. R⁵²⁰-10/2013. A. B. prieš Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją**. Procesinio sprendimo kategorija 18.3]

2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas sprendė ir dėl Referendumo įstatymo nuostatų aiškinimo bei taikymo. Byloje **Nr. R⁵⁵²-12/2013** kilo ginčas dėl Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos (toliau – ir Komisija) sprendimo, kuriuo atsakovas nusprendė patvirtinti iniciatyvinės grupės privalomajam referendumui paskelbti pateiktų parašų rinkimo lapų ir juose esančių įrašų patikrinimo aktą ir nustatė iniciatyvinei grupei 15 dienų terminą įstatymų neatitinkančių grupių įrašų, nurodytų patikrinimo akte, neesminiams trūkumams pašalinti, teisėtumo ir pagrįstumo.

Teisėjų kolegija, sistemiškai įvertinusi Referendumo įstatymo nuostatas dėl Komisijos atitinkamos veikos apskundimo, Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatas, susijusias su asmens teise kreiptis į administracinį teismą, bei atsižvelgusi į dėl šių nuostatų aiškinimo suformuotą Vyriausiojo administracinio teismo praktiką, padarė išvadą, kad pagal Referendumo įstatymo 28 straipsnio 4 dalį ginčo Vyriausiajame administraciniame teisme objektu gali būti ne bet kokia Komisijos veika vykdamas Referendumo įstatymo II skirsnio nuostatas, bet tik tokia, kuri sukelia tiesiogines materialines teises pasekmes, t. y. užkerta kelią tolesnei referendumo paskelbimo ir inicijavimo procedūrai.

Teisėjų kolegijos vertinimu, pareiškėjų skundo turinys rodo jų siekį apginti Konstitucijos 9 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą piliečių referendumo paskelbimo iniciatyvos teisę, kuri, jų manymu, buvo nepagrįstai apribota Komisijai priėmus skundžiamą sprendimą.

Teisėjų kolegija nustatė, jog, kaip matyti iš administracinės bylos medžiagos, Komisija skundžiamu sprendimu nenusprendė pritarti pirmajam darbo grupės pasiūlymui, t. y. nepripažino, kad iniciatyvinė grupė privalomajam referendumui „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 9, 47 ir 147 straipsnių pakeitimo įstatymo“ paskelbti per nustatytą terminą nesurinko 300 tūkstančių piliečių, remiančių reikalavimą paskelbti referendumą, parašų ir neužkirto kelio tolesnei procedūrai spręsti, ar buvo surinktas įstatyme reikalaujamas piliečių parašų skaičius. Taigi skundžiamu sprendimu Komisija dėl trūkumų, nustatytų pateiktuose dokumentuose, neatmetė pareiškėjų reikalavimo paskelbti referendumą (Referendumo įstatymo 13 str. 3 d.). Skundžiamu sprendimu Komisija atliko vieną iš Referendumo įstatymo 13 straipsnio 2 dalyje nustatytos piliečių reikalavimo paskelbti referendumą preliminarinio nagrinėjimo procedūros galimų veiksmų, t. y. pranešė iniciatyvinei grupei apie nustatytus neesminius trūkumus pateiktuose dokumentuose ir nustatė įstatyme įtvirtintą maksimalų 15 dienų terminą šiems trūkumams pašalinti. Pažymėtina, kad Referendumo įstatymo 13 straipsnio 2 dalyje yra numatyta tolimesnė procedūra pašalinus nustatytus trūkumus, t. y. reikalavimas paskelbti referendumą turi būti nagrinėjamas toliau bendra tvarka, o tokio nagrinėjimo metu turi būti atsižvelgiama ne tik į tai, ar pašalinti sprendime nurodyti trūkumai, bet ir atliekamas galutinis dokumentų dėl referendumo paskelbimo patikrinimas.

Įvertinusi faktines bylos aplinkybes bei atsižvelgusi į išdėstytą teisinį reglamentavimą, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad skundžiamas Komisijos sprendimas nereikia įrašų su piliečių parašais, atitinkančių įstatymo reikalavimus, suskaičiavimo bei atitinkamo sprendimo, sukeliančio pareiškėjams tiesiogines materialines teises pasekmes (kuriame konstatuotas nesurinktas referendumo paskelbimui reikalaujamas parašų skaičius arba atvirksčiai) priėmimo. Kaip matyti iš sprendimo turinio, sprendimu nėra sukeltos teisinės pasekmės, apribojančios pareiškėjų konstitucinę piliečių referendumo paskelbimo iniciatyvos teisę, juo nėra lemiamos pareiškėjų materialiosios teisės ir pareigos. Skundžiamu sprendimu nėra išsprendžiamas klausimas dėl 300 tūkstančių piliečių parašų, remiančių reikalavimą paskelbti referendumą, surinkimo, taigi juo nėra tiesiogiai sukurtos pareiškėjams teisės ir pareigos, nėra pritaikomos kokios nors poveikio priemonės, t. y. nėra pripažįstama, kad iniciatyvinė grupė nustatytu terminu nesurinko reikalaujamo parašų skaičiaus. Skundžiamu Komisijos sprendimu iniciatyvinei grupei tik suteikiama teisė nustatytiems konkrečioms trūkumams pašalinti ir nurodomas terminas, per kurį tai turėtų būti padaryta, tačiau nėra priimtas galutinis sprendimas, reiškiantis, jog referendumas, kurį inicijuoja iniciatyvinė grupė, neįvyks dėl Komisijos konstatuotų pažeidimų. Anot teisėjų kolegijos, kad skundžiamas Komisijos sprendimas pareiškėjams sukelia tik procedūrinio pobūdžio pasekmes, t. y. suteikiama teisė ištaisyti konstatuotus neesminius trūkumus per nurodytą laikotarpį, kuriam praėjus pareiškėjų reikalavimas paskelbti referendumą bus nagrinėjamas toliau (Referendumo įstatymo 13 str. 2 d.). Atsakovo atstovai teismo posėdžio metu taip pat pripažino, kad skundžiamas sprendimas tėra tarpinis, bei nurodė, jog dėl galutinio sprendimo dar tik bus svarstoma pareiškėjams pašalinus ar nepašalinus sprendime nurodytus neesminius dokumentų trūkumus.

Teisėjų kolegija, įvertinusi išdėstytas aplinkybes, padarė išvadą, kad nagrinėjamos bylos kontekste skundžiamas sprendimas nedaro įtakos pareiškėjų teisėms ar įstatymų saugomiems interesams, jokių materialinio pobūdžio teisinių pasekmių nesukelia, todėl jis negali būti ginčo administraciniame teisme objektu. Tokio pobūdžio sprendimas tėra procedūrinis dokumentas, todėl jo teisėtumas negali būti vertinamas pagal atskirą reikalavimą, t. y. toks sprendimas negali būti savarankiškas administracinės bylos dalykas.

[2013 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. R⁵⁵²-12/2013**. D. J., R. K., V. J., S. K., M. S., J. P., J. R., D. T., A. A., A. K., K. V. ir P. Š., E. V. prieš Lietuvos Respublikos vyriausiąją rinkimų komisiją. Procesinio sprendimo kategorija 18.2; 70.1]

Bylos, susijusios su nacionalinių, ES ir užsienio institucijų finansine parama

Palyginus su ankstesniais metais, 2013 metais Vyriausiąjame administraciniame teisme išnagrinėtų bylų dėl nacionalinių, Europos Sąjungos (ES) ir užsienio institucijų finansinės paramos kiekis nesumažėjo. Didelę šios kategorijos bylų dalį sudaro ginčai tarp privačių subjektų ir Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – ir Agentūra) dėl ES ir valstybės biudžeto paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei skyrimo.

Sprendami šios kategorijos ginčus, teismai ypač dažnai susiduria ne tik su nacionalinė, tačiau ir su ES teisės taikymu. Kartais teismams tenka spręsti ir nacionalinės bei ES teisės santykio klausimus, t. y. vertinti, ar nacionalinė teisė neprieštaruja tiesiogiai taikomiems ES teisės aktams. Šiuo atveju paminėtina išplėstinės teisėjų kolegijos nagrinėta administracinė byla **Nr. A⁸²²-1029/2013**, kurioje ginčas kilo dėl Agentūros sprendimo, kuriuo buvo atmesta pareiškėjo paraiška paramai gauti pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Ankstvyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ (toliau – ir Priemonė).

Kaip nurodė Vyriausiasis administracinis teismas, pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis paramos skyrimą pagal Priemonę ir nustatantis pareiškėjų atrankos kriterijus, yra 2005 m. rugsėjo 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai (toliau – ir Reglamentas Nr. 1698/2005). Pareiškėjų atrankos kriterijai taip pat buvo nustatyti Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje (toliau – ir Programa) bei nacionalinėse Priemonės įgyvendinimo taisyklėse (toliau – ir Taisyklės). Teismas nustatė, jog išvardytuose teisės aktuose nurodyti reikalavimai asmenims, siekiantiems gauti paramą pagal Priemonę, nėra identiški. Nors Reglamento Nr. 1698/2005 23 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinti tik trys reikalavimai, kuriuos turi atitikti perleidėjas, Programa bei Įgyvendinimo taisyklės nustatė ženkliai platesnį tokių reikalavimų pareiškėjams sąrašą.

Agentūros vertinimu, pareiškėjas neatitiko nacionalinėse Taisyklėse nustatytų tinkamumo kriterijų. Pagrindinis ginčo aspektas buvo tai, kuriuo momentu perleidėjui (pareiškėjui) taikytinas reikalavimas nebūti sulaukusiam nustatyto pensinio amžiaus. Nacionalinėse Taisyklėse šis reikalavimas aiškiai susietas su paraiškos pateikimo momentu, tačiau Reglamento Nr. 1698/2005 23 straipsnio 2 dalies a punkte paraiškos pateikimo momentas neminimas, o paminėtas reikalavimas *expressis verbis* siejamas tik su valdos perleidimo laiku. Paminėtas nacionalinių Taisyklių reikalavimas, t. y. jog pareiškėjas (perleidėjas) būtent paraiškos pateikimo dieną turi būti nesulaukęs pensinio amžiaus, buvo įtvirtintas ir Programoje.

Teismas nurodė, jog Reglamento Nr. 1698/2005 23 straipsnio 2 dalies a punktas, apibrėžiantis perleidėjo amžių, tik nustato amžiaus ribas, kurių privalo neperžengti į paramą pagal Priemonę pretenduojantis asmuo, tačiau neįtvirtina imperatyvaus reikalavimo, jog parama visais atvejais privalo būti suteikta visiems į šias ribas patenkantiems bei kitas sąlygas atitinkantiems asmenims. Be to, paramos suteikimas turėtų tapti ekonomine paskata ir impulsu anksčiau nei įprasta pabaigti ūkininkavimą ir išeiti į pensiją, tačiau tokiu atveju, kai tarp išėjimo į pensiją ir paramos paskyrimo yra itin didelis laiko atotrūkis, abejotina, ar toks tikslas galėtų būti pasiektas ir parama atitiktų savo paskirtį. Teismas šioje byloje padarė išvadą, jog pareiškėjams taikytini atrankos kriterijai yra nustatomi ne tik reglamentuose, o ES teisė valstybes nares įpareigoja, vertinant paramos paraiškas, patikrinti, ar yra laikomasi kaimo plėtros programoje nustatytų kriterijų.

Atsižvelgęs į tai, kas išdėstyta, teismas konstatavo, jog Reglamento Nr. 1698/2005 23 straipsnio 2 dalis neįtvirtina baigtinio pareiškėjų atrankos kriterijų sąrašo. Nepažeidžiant šio reglamento 23 straipsnio 2 dalyje nustatytų ribų (*inter alia* ir 23 straipsnio 2 dalies a punkte perleidėjams nustatytų amžiaus ribų), nacionaliniu lygmeniu yra įtvirtinami jas detalizuojantys ar net susiaurinantys reikalavimai pareiškėjams. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog nacionalinėje teisėje įtvirtintas reikalavimas siekiančiam gauti paramą pagal Priemonę asmeniui paraiškos pateikimo dieną nebūti sulaukusiam pensinio amžiaus vertintinas kaip neprieštaraujantis Reglamentui Nr. 1698/2005, o atsižvelgiant į tai, jog šis reikalavimas yra nustatytas Komisijos patvirtintoje Programoje, jis privalo būti taikomas atrenkant pareiškėjus, kuriems bus skiriama parama.

[2013 m. spalio 29 d. sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸²²-1029/2013**. A. C. prieš Nacionalinę mokėjimo agentūrą prie Žemės ūkio ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 33.4]

Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra ne kartą pažymėta, kad skundas negali būti teikiamas dėl tarpinių viešojo administravimo subjekto priimamų dokumentų, kuriais siekiama parengti ar sudaryti prielaidas priimti galutinį sprendimą. Administracinių teismų praktikoje argumentai dėl tarpinių aktų pagrįstumo ir teisėtumo paprastai gali būti nurodyti grindžiant skundą dėl galutinio sprendimo, kurio tarpiniais dokumentais jie yra. Šių taisyklių laikomasi ir sprendžiant ginčus, susijusius su nacionalinių, ES ir užsienio institucijų finansine parama. Vyriausiasis administracinis teismas 2013 metais sprendė bylas, kuriose pateikė išaiškinimus dėl galimybės savarankišku administracinės bylos nagrinėjimo dalyku pripažinti įgyvendinančios institucijos bei vadovaujančios institucijos (ministerijos) sprendimus, kuriais teikiami pasiūlymai dėl pažeidimų.

Administracinėje byloje **Nr. AS⁶⁶²-59/2013** Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog pagal Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1443 (toliau – ir Taisyklės), nuostatas (197, 198 p.) įgyvendinančios institucijos sprendimo dėl pažeidimo nėra pagrindo vertinti kaip individualaus administracinio akto, galinčio būti savarankišku administracinės bylos nagrinėjimo dalyku. Tokia išvada padaryta atsižvelgus į tai, kad galutinis sprendimas dėl projekto finansavimo ir administravimo sutarties yra priimamas būtent Švietimo ir mokslo ministerijos ir (ar) kitos valstybės institucijos. Todėl buvo konstatuota, kad nagrinėtu atveju viešosios įstaigos Centrinės projektų valdymo agentūros sprendimas, kuriuo Švietimo ir mokslo ministerijai teikiamas siūlymas sumažinti finansavimą, laikytinas galutinio sprendimo dėl finansavimo sumažinimo sudėtine dalimi. Byloje nustatyta jog nagrinėtu atveju ginčytame sprendime pareiškėjams nenustatyta privalomų vykdyti pareigų ar suteikta teisių. Nesutikdami su tokio pobūdžio procedūriniu sprendimu, pareiškėjai šio nesutikimo argumentus (bet ne savarankiškus reikalavimus) gali pareikšti teisės aktų nustatyta tvarka ginčydami galutinį sprendimą.

[2013 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁶⁶²-59/2013**. *Vilniaus geležinkelio transporto ir verslo paslaugų mokykla ir Vilniaus technologijų ir dizaino kolegija prieš Viešąją įstaigą Centrinę projektų valdymo agentūrą*. Procesinio sprendimo kategorija 70.1]

Kitoje administracinėje byloje **Nr. AS⁶⁶²-134/2013** ginčas kilo dėl Finansų ministerijos rašto, kuriuo ji sutiko su viešosios įstaigos Lietuvos verslo paramos agentūros sprendimais, kuriais buvo pasiūlyta (informuota, jog ketinama siūlyti) pareiškėjui paskirtai Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramai taikyti 5 procentų finansines korekcijas nuo sutarčių sumos dydžio projektuose. Atsižvelgdama, be kita ko, į Taisyklių 211 punkto normą, teisėjų kolegija šioje byloje vertino, kad tokio pobūdžio Finansų ministerijos sprendimo, kuriuo buvo įvertinta, jog viešoji įstaiga Lietuvos verslo paramos agentūra pateikė motyvuotus argumentus, kodėl yra siūlomas atitinkamas finansinės korekcijos dydis, teisėtumas ir pagrįstumas galėtų būti tikrinamas Viešojo administravimo įstatymo prasme.

Tačiau teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Vilniaus apygardos administraciniame teisme yra iškelta administracinė byla, kurioje skundžiami Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos sprendimai, priimti Agentūros pažeidimų tyrimo išvadų pagrindu, t. y. teisme vyksta ginčas dėl Ūkio ministerijos priimtų sprendimų, be kita ko, ir dėl sprendimų dėl lėšų gražinimo. Teisėjų kolegija pažymėjo, jog šiuo atveju, kai yra priimtas galutinis Ūkio ministerijos sprendimas (dėl lėšų gražinimo – finansinės korekcijos projektams paskirtai Europos Sąjungos finansinei paramai taikymo), kuris pareiškėjui sukelia realias teises pasekmes, ir teisminis procesas dėl tokio galutinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo jau yra pradėtas, nėra tikslinga vertinti glaudžiai susijusių ginčų faktinių aplinkybių dviejuose teismo procesuose. Todėl šiuo atveju, siekiant užtikrinti proceso operatyvumą, koncentruotumą ir ekonomiškumą, teisėjų kolegijos vertinimu, buvo tikslinga nagrinėti vieną bylą, susijusią su finansinių korekcijų projektams paskirtai Europos Sąjungos finansinei paramai taikymu, kuriame ginčijamas būtent galutinis sprendimas, sukeliantis pareiškėjui realias teises pasekmes.

[2013 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁶⁶²-134/2013**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Litesko“ prieš Lietuvos Respublikos finansų ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 70.1]

Bylos, susijusios su Tabako kontrolės ir alkoholio kontrolės įstatymų taikymu

2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas toliau vystė praktiką bylose, susijusiose su Tabako kontrolės ir alkoholio kontrolės įstatymų taikymu. Apžvelgiamais metais šios kategorijos bylų išnagrinėta dvigubai daugiau nei 2012 metais. Daugiausia reikšmingų išaiškinimų šiais metais pateikta bylose, susijusiose su alkoholio kontrole.

Alkoholio kontrolės įstatyme yra įtvirtintas draudimas prekiauti alkoholiniais gėrimais nuo 22 iki 8 valandos viešojo maitinimo vietose, kartu numatant jo išimtį – draudimas netaikomas viešojo maitinimo vietose parduodamiems pilstomiems alkoholiniams gėrimams ar alkoholiniams gėrimams, parduodamiems atidarytoje pakuotėje ir tik vartoti vietoje. Dėl šios normos taikymo teismų praktikoje kildavo neaiškumų. 2013 metais Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-351/2013** išaiškino, kaip ūkio subjektas, kuriam netaikomas paminėtas draudimas, turi įvykdyti savo pareigą užtikrinti, kad perkantysis asmuo įsigytus alkoholinius gėrimus suvartos vietoje.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija paminėtoje byloje pabrėžė, jog mažmenine alkoholio prekyba besiverčiantis ūkio subjektas turi imtis visų būtinų teisinių, organizacinių (administracinių) priemonių tam, kad nebūtų pažeisti Alkoholio kontrolės įstatymo reikalavimai. Vyriausiojo administracinio teismo vertinimu, turi būti atsakyta į klausimą, ar pareiškėjo taikytos priemonės buvo tinkamos ir pakankamos pasiekti, jog kavinės-baro klientai alkoholinių gėrimų neišsineštų, bet priešingai – juos vartotų vietoje. Be to, tokiu atveju būtina patikrinti, ar pareiškėjas priemones pasirinko apdairiai, t. y. taip, kaip buvo galima pagrįstai tikėtis iš ūkinę veiklą vykdančio subjekto. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, jog teisė negali reikalauti to, kas neįmanoma. Teismas šioje byloje vertino, jog vien objektyvaus fakto, kad pareiškėjui priklausančioje kavinėje-bare po 22 val. buvo parduotas alkoholinis gėrimas, kurį pirkėjas išsinešė iš šio kavinės-baro, nepakanka tam, kad būtų konstatuotas Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimas.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija paminėtoje byloje atsižvelgė į tai, jog pareiškėjo kavinėje-bare buvo sudarytos sąlygos alkoholinius gėrimus vartoti vietoje – joje įrengtos keturios sėdimos vietos, kavinėje-bare buvo nemažai žmonių, vartojančių alkoholinius gėrimus. Įvertinęs visas byloje nustatytas aplinkybes, Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog pareiškėjas nagrinėtu atveju galėjo būti pagrįstai įsitikinęs, jog jo parduotas alkoholinis gėrimas bus vartojamas būtent kavinėje-bare ir todėl reikalavimas prekiauti alkoholiniais gėrimais nustatytuoju laiku nebus pažeidžiamas.

[2013 m. rugpjūčio 5 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-351/2013**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Konversas“ prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Alkoholio kontrolės įstatyme esant nustatytiems įvairiems alkoholio reklamos ribojimams, šioje srityje kyla nemažai ginčų. Vyriausiasis administracinis teismas nagrinėja bylas, kuriose keliami klausimai dėl draudžiamos reklamos panaudojimo, reikalavimų alkoholio reklamai nesilaikymo, vertinimo, kokio pobūdžio pateikiama informacija laikytina reklama, ir pan. Pavyzdžiui, pagal Alkoholio kontrolės įstatymą alaus, alaus mišinių su nealkoholiniais gėrimais bei natūralios fermentacijos vyno ir sidro išorinėje reklamoje (išskyrus tuos atvejus, kai išorinėje reklamoje pateikiami tik alkoholinius gėrimus gaminančių arba jais prekiaujančių įmonių pavadinimai ir (ar) jų prekių ženklai) turi būti išpėjamas tekstas apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai. Administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-358/2013** Vyriausiasis administracinis teismas sprendė ginčą dėl tokio išpėjamojo teksto apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai nurodymo alkoholio išorinėje reklamoje.

Šioje byloje buvo ginčijamas Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento nutarimas, kuriuo pareiškėjui AB „Volfas Engelman“ už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimą paskirta 10 000 litų bauda. Byloje buvo nustatyta, kad AB „Volfas Engelman“ priklausančioje teritorijoje buvo įrengtas reklaminis stendas, kurio viršuje – stačiakampio formos elektroninis laikrodis, žemiau jo buvo pavaizduota iškilaus reljefo aprasojusi taurė, pripildyta rudos spalvos skysčio su tankia balta puta. Taurės viršuje, centre – figūrinis elementas, iš šonų – po du medalius iš kairės ir iš dešinės, žemiau pateiktas žodinis prekės ženklas „VOLFAS ENGELMAN“, tačiau stende nebuvo išpėjamojo teksto apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai, kaip to reikalauja Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 5 dalis. Teisėjų kolegija kaip nepagrįstus atmetė pareiškėjo argumentus, kad stende nebuvo pateikta alkoholio reklama, nes stende nurodyta informacija neskatina įsigyti ar vartoti būtent alų, taip pat, kad pareiškėjas siekė reklamuoti savo nealkoholinį alų, tačiau pažeidimo užfiksavimo metu nebuvo užrašo „NEALKOHOLINIS“. Teisėjų kolegija vertino, jog tai, kad vėliau ant nurodyto stendo buvo uždėtas užrašas „NEALKOHOLINIS“, neturi esminės įtakos vertinant įstatyme numatytų reikalavimų pažeidimą. Iš surinktų įrodymų nebuvo galima daryti išvados, kad stendo įrengimo darbai buvo nebaigti. Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija taip pat pabrėžė, kad nepaisant to, jog stendas buvo įrengtas pareiškėjui nuosavybės teise priklausančioje teritorijoje, tai neatleidžia nuo pareigos laikytis įstatymo reikalavimų, t. y. pateikti išpėjamąjį tekstą apie žalingą alkoholio poveikį sveikatai.

[2013 m. kovo 26 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁸⁵⁸-358/2013**. *Akcinė bendrovė „Volfas Engelman“ prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 20]

Apžvelgiamoje srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁸⁵⁸-398/2013**, kurioje buvo sprendžiama dėl informacijos ant giros etiketės pripažinimo alkoholio reklama, pateikiančia neteisingą ir (ar) klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus. Šioje byloje ginčas kilo dėl atsakovo Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (toliau – ir Departamentas) nutarimo, kuriuo pareiškėjas buvo nubaustas už Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 11 punkto (alkoholio reklamos, pateikiančios neteisingą ir (ar) klaidinančią informaciją apie alkoholinius gėrimus, draudimas) pažeidimą. Pareiškėjo nuomone, atsakovas neturėjo kompetencijos priimti skundžiamą nutarimą, nes jame vertino giros, t. y. nealkoholinio gėrimo, ženklumą, nors pagal Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas Departamento kontrolės objektas gali būti tik alkoholiniai gėrimai.

Vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, jog Alkoholio reklamos įstatyme pateikiamame alkoholio reklamos apibrėžime nėra nurodoma, kur konkrečiai ir kokiomis priemonėmis informacija turi būti skleidžiama, kad atitiktų alkoholio reklamos apibrėžimą. Alkoholio reklama gali būti bet kuria forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija. Be to, šioje byloje atsakovo vertinimo objektas buvo ne gėrimas (gira), o ant jo etiketės

esanti informacija, todėl faktinę aplinkybę, jog tokia informacija buvo ant nealkoholinio gėrimo etiketės, Vyriausiasis administracinis teismas įvertino kaip neturinčią įtakos teisiniam vertinimui.

Teisėjų kolegijos vertinimu, ant geros butelių pateikta informacija turi būti vertinama kaip visuma. Nėra ginčo, kad vertinamose geros etiketėse minimas žodis „porteris“. Nors pareiškėjas nurodė, kad žodis „porteris“ turi daug reikšmių, teisėjų kolegija pažymėjo, kad jis pavartotas konkrečiame kontekste (ant gėrimo – geros etiketės) leidžiant suprasti, kad porteris – alaus karalius („... iš alaus karaliaus perėmė skonio stiprumą ir apynio gardumą“). Teisėjų kolegijos vertinimu, žodis „porteris“ sietinas būtent su alumi, o ne su žmogaus profesija, vietove ar pan. Taip pat pažymėta, kad vertinamoje etiketėje pateikiama informacija tiek apie porterio alų („iš alaus karaliaus perėmė skonio stiprumą ir apynio gardumą“), t. y. teigiama, kad porteris yra stipraus skonio gardus gėrimas, tiek apie girą („tamsi ir sodri, todėl ypač gardi gerti“). Vyriausiojo administracinio teismo vertinimu, akivaizdu, kad tokia informacija formuojamas palankus tiek porterio alaus, tiek geros įvaizdis, ši informacija viena kitą papildo, tarp jos yra abipusis ryšys. Be to, pati informacija pateikta ant pareiškėjo pagaminto ir pardavimui skirto produkto taros. Nėra ginčo dėl to, kad pareiškėjas gamina ir porterio alų. Dėl minėtų priežasčių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad vertintose etiketėse pateikta informacija („Smetoniška /porterio/gira/Naujoji porterio gira – iš alaus karaliaus perėmė skonio stiprumą ir apynio gardumą“) yra alkoholio reklama Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnio 6 dalies prasme, nes ji laikytina informacija, kuri skatina įsigyti ar vartoti alkoholio produktus ir yra sietina su pareiškėjo ūkine / komercine veikla.

Teisėjų kolegija taip pat vertino, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad ant etiketės pateikiama informacija geros skonį sieja su porterio alaus skoniu ir savybėmis, porterio alus įvardijamas kaip alaus karalius, aptariama alaus reklama formuojamas palankus, teigiamas porterio alaus įvaizdis, taip siekiama daryti įtaką vartotojų pasirinkimui, ji skatina vartotojus išbandyti ne tik smetonišką porterio girą, bet ir porterio alų. Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog administracinių teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog reklama, kurioje teigiamai vaizduojamas alkoholinio gėrimo vartojimas, vertintina kaip klaidinanti Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 11 punkto prasme.

[2013 m. gegužės 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-398/2013. *Akcinė bendrovė „Volfas Engelman“ prieš Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentą*. Procesinio sprendimo kategorija 7.5.1, 20]

Bylos dėl Ryšių reguliavimo tarnybos sprendimų

Vienoje įdomiausių bylų dėl Ryšių reguliavimo tarnybos sprendimų 2013 metais buvo sprendžiama dėl ryšių paslaugos teikėjo pareigos sudaryti galimybę išankstinio mokėjimo paslaugos abonentui, pageidaujantiems perkelti numerius į kito paslaugos teikėjo tinklą, save nemokamai identifikuoti internetu.

Apžvelgiamoje administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-374/2013 buvo nagrinėjami elektroninių ryšių teisės srityje susiklostę santykiai, reguliuojami *inter alia* Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos (toliau – ir RRT) direktoriaus 2011 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. 1V-1086 patvirtinta nauja Abonto teisės išlaikyti abonentinį numerį keičiant viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėją, paslaugų teikimo vietą arba būdą, užtikrinimo sąlygų ir tvarkos aprašo (toliau – ir Aprašas) redakcija. Aprašo 12¹ punktu patikslintos abonentinio numerio, priklausančio išankstinio mokėjimo paslaugos abonentui, perkėlimo į kitą elektroninių ryšių tinklą, sąlygos. Ši teisės norma viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjui, teikiančiam išankstinio mokėjimo telefonijos paslaugas, nustato teisę atsisakyti perkelti neidentifikuotą išankstinio mokėjimo paslaugos abonentą su sąlyga, kad yra sudaryta galimybė išankstinio mokėjimo paslaugos abonentui, pageidaujantiems perkelti numerius į kito paslaugos teikėjo tinklą, save nemokamai identifikuoti internetu.

Byloje teismai konstatavo, kad RRT 2011 m. gruodžio 13 d. inicijavo patikrinimą, kurio metu nustatė, jog pareiškėjas uždaroji akcinė bendrovė „Omnitel“ leidžia išankstinio apmokėjimo paslaugos „Extra“ abonentui registruotis savitarnos svetainėje <http://www.omnitel.lt/extra>, o išankstinio apmokėjimo paslaugos „Ežys“ abonentui – savitarnos svetainėje <http://www.ezys.lt/>. Registruodamasis abonentas turi nurodyti telefono numerį, kuriuo atsiunčiamas trumpasis pranešimas su prisijungimo slaptažodžiu. Prisijungus prie „Extra“ savitarnos svetainės leidžiama nurodyti tokius abonto duomenis: vardas, pavardė ir gimimo data. Prisijungus prie „Ežys“ savitarnos svetainės leidžiama nurodyti tokius abonto duomenis: vardas, pavardė, gimimo data, adresas, miestas. Nei vienoje šių svetainių abonentui nėra galimybės nurodyti asmens kodo. Ši aplinkybė rodo, kad pareiškėjas neužtikrino abonentui viešai internete prieinamos galimybės nemokamai identifikuotis pagal Aprašo 12¹ punkto reikalavimus. Tokiu būdu pareiškėjas neleido perkelti išankstinio apmokėjimo paslaugos „Extra“ abonto telefono numerio į UAB „Tele2“ viešąjį judriojo ryšio tinklą ir išankstinio apmokėjimo paslaugos „Ežys“ abonto telefono ryšio numerio į UAB „Bitė Lietuva“ viešąjį judriojo ryšio tinklą. Abiem atvejais prašymo atmetimo priežastimi buvo nurodoma – „neteisingas mokesčio mokėtojo kodas arba jo trūksta“. Atsižvelgdamas į tai, kad nebuvo laikytasi Aprašo nuostatų, RRT pareiškėjui UAB „Omnitel“ skyrė 10 000 Lt dydžio baudą.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai nustatė, jog nagrinėjamoje byloje pareiškėjas privalėjo užtikrinti viešųjų judriojo telefono ryšio paslaugų numerių perkeliamumą bei negalėjo riboti abonentinio numerio perkeliamumo, išskyrus atvejus, numatytus Aprašo 12¹ punkte,

t. y. kai gavėjo pateikti duomenys apie abonentą (abonentinis numeris, vardas, pavardė ir asmens kodas) nesutampa su perleidėjo turimais duomenimis apie šį abonentą arba abonentas nėra identifikavęsis. Pabrėžta, kad siekiant pasinaudoti šiomis išimtimis turi būti tenkinama Aprašo 12¹ punkte įtvirtinta sąlyga – perleidėjas turi užtikrinti abonentui viešai internete prieinamą galimybę nemokamai identifiikuotis nurodant savo abonentinį numerį, vardą, pavardę ir asmens kodą. Teismas nurodė, kad pareiškėjas, nesudaręs sąlygos asmenims nemokamai identifiukuotis pagal Aprašo 12¹ punkto reikalavimus, ir iš esmės dėl to atsisakydamas tenkinti prašymą perkelti numerį (nenurodžius asmens kodo), riboja abonentinio numerio perkeliamumą. Tai laikytina Aprašo 7, 12 punktų pažeidimu.

[2013 m. vasario 27 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-374/2013. UAB „Omnitel“** prieš Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybą. Procesinio sprendimo kategorija 32]

Bylos dėl Vertybinių popierių komisijos sprendimų

Apžvelgiant šios kategorijos bylas, paminėtina Vyriausiojo administracinio teismo nutartis dėl finansų rinkų priežiūrą vykdančios institucijos diskrecijos apimties. Administracinėje byloje **Nr. A⁵⁵²-288/2013** buvo kilęs ginčas dėl Vertybinių popierių komisijos (toliau – ir VPK) 2011 m. birželio 30 d. sprendimo Nr. 2K-130, kuriuo pareiškėjui paskirta 50 000 Lt dydžio bauda bei pareiškėjas įpareigotas atkurti iki pažeidimo buvusią padėtį VPK 2011 m. sausio 13 d. rašte Nr. 06-51-(11.15-04) nustatyto būdu, teisėtumo bei privalomumo. Šis sprendimas priimtas po to, kai pareiškėjui buvo duotas 2009 m. birželio 11 d. nurodymas „atstatyti iki pažeidimo buvusią padėtį“ ir kai šį nurodymą pareiškėjas įvykdė tik iš dalies, nes neapskaičiavo ir nepervedė į Pensijų fondus teorinį Pensijų fondų lėšų investavimo rezultata, Pensijų fondų lėšas (1,7 mln. Lt) tolygiai paskirstant į Pensijų fondų turimas investicijas, t. y. į tas pozicijas, kurias Pensijų fondai turėjo laikotarpiu nuo pirminio sprendimo priėmimo dienos iki nurodymo visiško įvykdymo dienos.

Pirmosios instancijos teismas, nustatęs, jog pareiškėjas nepagrįstai neįvykdė (netinkamai įvykdė) VPK 2009 m. birželio 11 d. sprendimo Nr. 2K-198 nurodymo atkurti iki pažeidimo buvusią padėtį 2011 m. sausio 13 d. sprendime Nr. 06-51-(11.15-04) nustatyta tvarka, padarė išvadą, kad atsakovas turėjo teisę skirti pareiškėjui sankciją – baudą. Tačiau atsižvelgęs į tai, kad už pagrindinį pažeidimą, t. y. neteisėtą ir netinkamą lėšų investavimą, pareiškėjui buvo paskirta 33 000 Lt bauda, į tai, jog didžiąją dalį nurodymo atstatyti iki pažeidimo buvusią padėtį pareiškėjas įvykdė ir neįvykdyta dalis nėra didelė, atsižvelgęs į baudos paskirtį (skatinti pažeidėją tinkamai vykdyti prievoles, o ne kompensuoti praradimus) ir vadovaudamasis teisingumo ir protingumo principais pareiškėjui paskirtą baudą sumažino iki 10 000 Lt.

Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, sutikdama su pirmosios instancijos teismu, pabrėžė, kad atsakovui, kaip priežiūros institucijai, teisę skirti poveikio priemones (įskaitant pinigines sankcijas) prižiūrimais subjektams, jeigu jie nevykdo priežiūros institucijos nurodymų, suteikia Pensijų kaupimo įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 2 punkto, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo (toliau – ir PSPKĮ) 17 straipsnio 1 dalies 4 punkto, 59 straipsnio 1 dalies 7 punkto ir Finansinių priemonių rinkų įstatymo 95 straipsnio 1 dalies 10 punkto nuostatos. Atkreiptas dėmesys, kad PSPKĮ 57 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtinta VPK teisė duoti valdymo įmonėms privalomus nurodymus dėl teisės aktų pažeidimų šalinimo, kurie įgyvendinami laikantis Finansinių priemonių rinkų įstatymo 96 straipsnyje nustatytos procedūros. Todėl padaryta išvada, kad teisės aktai leidžia VPK ne tik skirti pinigines sankcijas, tačiau ir privalomus nurodymus dėl teisės aktų pažeidimų šalinimo. Todėl VPK, kaip valdymo įmonių priežiūrą vykdančiai institucijai, įgyvendinant teisę skirti (parinkti) veiksmingiausias poveikio priemones, įstatymai suteikia plačią kompetenciją pasirenkant tinkamiausias priemones ir metodus, siekiant efektyviausio pažeidimų pašalinimo. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad priešingai nei teigia pareiškėjas, VPK buvo įgaliojtas pareiškėjo atžvilgiu taikyti nurodymą (įpareigojimą) dėl pažeidimų padarytos žalos atlyginimo ir nustatyti tinkamiausią būdą (metodą) jam įgyvendinti.

Teisėjų kolegija taip pat sutiko su atsakovo argumentais, kad pareiškėjui nepateikus jokių dokumentų, įrodančių, kad pareiškėjas prieš 2009 m. gegužės 5 d. priimdamas neteisėtą sprendimą investuoti Pensijų fondų lėšas (1,7 mln. Lt) į Fondą būtų svarstęs kitas investavimo alternatyvas, VPK padarė pagrįstą išvadą, jog iki pažeidimo buvusi padėtis gali būti atkurta apskaičiuojant teorinį Pensijų fondų investavimo rezultata Pensijų fondų lėšas (1,7 mln. Lt) paskirstant į Pensijų fondų turimas investicijas paskirstant tolygiai į Pensijų fondų tuo metu turėtas kitas investicijas. Dėl pareiškėjo nuomone, metodui taikyti neva netinkamai pasirinkto laikotarpio, kai Pensijų fondų veiklos rezultatai buvo patys pelningiausi, pažymėta, jog teorinis alternatyvus investavimo rezultatas buvo apskaičiuotas būtent tuo laikotarpiu, kai buvo pradėti ir tęsėsi neteisėti pareiškėjo veiksmai, t. y. nuo 2009 m. gegužės iki 2010 m. gruodžio mėnesio. Atsižvelgiant į tai, laikytina, kad VPK teorinio alternatyvaus investavimo rezultato apskaičiavimo metodą nurodymui įgyvendinti parinko, siekdamas, kad ne tik būtų pervestos (grąžintos) Pensijų fondams į Fondą investuotos piniginės lėšos, tačiau ir atlyginta žala – per teismo nagrinėjimo laikotarpį iš neteisėtos veiklos, t. y. pareiškėjui naudojantis Pensijų fondo pinigais pažeidžiant PSPKĮ 6 straipsnio 1, 2, 5 punkto, 53 straipsnio 4 dalies nuostatas, pareiškėjo gautas pelnas. Todėl pareiškėjo argumentai dėl to, kad VPK, 2011 m. sausio 13 d. rašte Nr. 06-51 plečiamai aiškindama nurodymą, pritaikė netinkamą metodą ir tokiu būdu peržengė savo kompetencijos ribas, buvo teisėjų kolegijos atmesti.

Bylos dėl energetikos teisinių santykių

Energetikos teisė apima įvairių energijos šaltinių (vandens, elektros, dujų, naftos, saulės ir kitų atsinaujinančių išteklių) naudojimą bei įmonių, veikiančių energetikos sektoriuje, veiklos reglamentavimą. Pagrindinius procesus energetikos teisėje lemia įstatymų leidėjo vykdomi teisės aktų pakeitimai. 2013 metais Vyriausiasis administracinis teismas išnagrino nemažai ginčų, kilusių dėl pasikeitusio teisinio reguliavimo atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo srityje. Nagrinėdamos minėtus ginčus, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos sprendė viešojo intereso apsaugos ir teisėtų lūkesčių derinimo klausimus.

Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2834/2013 ginčas kilo dėl pareiškėjui ūkio subjektui išduoto leidimo gaminti elektros energiją turinio teisėtumo ir pagrįstumo. Pareiškėjas kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti 2013 m. kovo 26 d. Leidimo gaminti elektros energiją (toliau – ir Leidimas) dalį, kuria nustatyta, kad „elektrinėje pagaminta elektros energija prekiaujama teisės aktų, galiojančių elektros energijos gamybos metu, nustatyta tvarka“, bei prašydamas įpareigoti Energetikos ministeriją Leidime nustatyti, kad „elektrinėje pagamintos elektros energijos fiksuotų tarifų didžiausi galimi dydžiai yra nustatomi teisės aktų, galiojusių leidimo plėsti elektros energijos pajėgumą išdavimo metu, nustatyta tvarka ir sąlygomis“. Pareiškėjas savo reikalavimą iš esmės grindė teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principų bei principo *lex retro non agit* pažeidimais. Šiuos pažeidimus pareiškėjas siejo su Leidime pritaikytu pasikeitusiu teisiniu reguliavimu atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo srityje.

Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, analizuodama kilusį ginčą, pirmiausia pažymėjo, kad elektros energija, pagaminta elektrinėse, kurių įrengtoji galia yra ne didesnė kaip 30 kW, superkama už nustatytą fiksuotą tarifą vadovaujantis Vyriausybės nustatyta tvarka ir sąlygomis (Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo (toliau – ir AIEĮ) 20 str. 1 d. (2011 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. XI-1375 redakcija). Šis tarifas taikomas 12 metų laikotarpiu nuo leidimo gaminti elektros energiją išdavimo dienos (žr. AIEĮ 20 str. 8 d. (2011 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. XI-1375 redakcija). Fiksuotus tarifus nustato ir peržiūri Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Peržiūrėti fiksuoti tarifai ir fiksuotų tarifų didžiausi galimi dydžiai taikomi tik gamintojams, kurių elektrinėms leidimas plėtoti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus išduotas po šių tarifų pakeitimo dienos (AIEĮ 20 str. 7 d. (2011 m. gegužės 12 d. įstatymo Nr. XI-1375 redakcija). Gamintojas – tai asmuo, eksploatuojantis atsinaujinančių išteklių energijos gamybos įrenginį, turintis atitinkamą leidimą verstinis šia veikla arba ketinantis plėtoti energijos iš atsinaujinančių energijos išteklių gamybą (AIEĮ 2 str. 25 d.).

Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, loginiu, lingvistiniu ir sisteminiu teisės aiškinimo metodais įvertinus minėtas teisės normas, darytina išvada, kad pagal AIEĮ redakciją, galiojusią iki 2013 m. vasario 1 d., tik tiems gamintojams, kurių elektrinėms leidimas plėtoti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus išduotas po šių tarifų pakeitimo dienos, buvo galima taikyti peržiūrėtus tarifus. Vadinasi, iki 2013 m. vasario 1 d. gamintojai, kurių elektrinėms leidimas plėtoti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus išduotas iki šių tarifų pakeitimo dienos, galėjo pagrįstai tikėtis ir įgijo teisę reikalauti, kad jei per protingą terminą pradės gaminti elektros energiją (įgyvendinę gautą leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus ir gavę leidimą gaminti elektros energiją), peržiūrėti (nauji) tarifai jiems nebus taikomi, o bus taikomi minėto leidimo plėtoti elektros energijos pajėgumus išdavimo metu galioję tarifai. Toks reguliavimas, be kita ko, leido ir garantavo gamintojams, gavusiems leidimą plėtoti pajėgumus, jį įgyvendinti, atliekant atitinkamas investicijas į elektrinės statybą, nesibaiminant, kad dėl vėlesnių teisinio reguliavimo pakeitimų (pvz., tarifų pakeitimo), jų pradėtos ir jau atliktos investicijos faktiškai neatsipirks ir jie patirs reikšmingų nuostolių. Minėtos gamintojų teisės turiniai aspektai gali būti ginami pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnį.

Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymu siektas tikslas skatinti atsinaujinančių išteklių naudojimą negali būti suvokiamas kaip išskirtinis, visais atvejais nusveriantis kitus viešuosius interesus, *inter alia* vartotojų teisių apsaugą ir jų lūkesčius, socialinio teisingumo imperatyvą, darnią visuomenės ir verslo plėtrą. Priešingai, jis turi būti įgyvendintas neviršijant to, kas yra būtina šiam tikslui pasiekti, derinant asmens ir visuomenės interesus, nepažeidžiant bendros tautos gerovės. Tad ūkio subjektai, kurių ekonominė veikla *per se* yra susijusi su rizikos elementu, negali turėti teisėtų lūkesčių, kad teisės aktų leidėjui, naudojantis savo diskrecija, esama situacija apskritai išliks nepakitusi ir kad įstatymų leidėjas nepriims tokių teisės aktų pakeitimų, kurie gali sukelti asmeniui neigiamų (pvz., finansinių) padarinių. Kita vertus, tokie pakeitimai negali būti neadekvatūs siekiamiems tikslams, paneigti įgytų teisių esmę, pažeisti proporcingumo principą.

Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog, atsižvelgiant į individualias bylos aplinkybes, kiekvienu konkrečiu atveju būtina įvertinti, ar atitinkami pakeitimai nepaneigė įgytos teisės esmės, ar jie atitiko proporcingumo principą. Proporcijumo principas reiškia, kad įstatyme numatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti. Be to, įgytos teisės esmė negali būti laikoma

paneigta, jei jos egzistavimas net ir po atliktų jos turinį lemiančių pakeitimų išlieka prasmingas, teisės turėtojas pakankamai reikšminga ir adekvačia apimtimi gali įgyvendinti atitinkama subjektine teise garantuotus interesus.

Įvertinusi šios bylos individualias aplinkybes, byloje esančius įrodymus, išplėstinė teisėjų kolegija pareiškėjo teisių pažeidimo nenustatė, todėl jo reikalavimus atmetė.

[2013 m. gruodžio 23 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A¹⁴³-2834/2013. Uždaroji akcinė bendrovė „Vitlita diagnostika“ prieš Lietuvos Respublikos energetikos ministeriją, Lietuvos valstybę, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos**. Procesinio sprendimo kategorija 1.3; 28]

Administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-2648/2013** Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija taip pat nagrinėjo tam tikrus teisės verstis elektros energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių įgyvendinimo aspektus. Šioje byloje pareiškėjas (įmonė) kreipėsi į teismą, ginčydamas jam išduoto leidimo plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus turinį ir siekdamas jį pakeisti.

Sprendama kilusį ginčą, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog leidimas plėtoti (plėsti) elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus yra viešojo administravimo subjekto specialia tvarka priimamas ir įmonei pareiškėjui įteikiamas administracinis aktas, kuriuo konkrečiu atveju įmonei pareiškėjui yra suteikiama teisė vykdyti veiklą – 1) įrengti naujus elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus naujoje vietoje arba 2) plėtoti esamus elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog subjektinę teisę vykdyti veiklą suteikia ir kartu materialines teises pasekmes sukelia būtent viešojo administravimo subjekto išduotas individualus administracinis aktas – leidimas plėtoti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus.

Vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, jog įstatymų leidėjas *expressis verbis* įtvirtino tik vieną šios bendros taisyklės išimtį. Vadovaujantis Elektros energetikos įstatymo (toliau – ir EEĮ) 17 straipsnio 2 dalimi, leidimas išduodamas arba rašytinis motyvuotas atsisakymas išduoti leidimą pateikiamas pareiškėjui ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo Licencijavimo taisyklėse ir Veiklos elektros energetikos sektoriuje leidimų išdavimo taisyklėse nustatyta tvarka pateikto prašymo bei visų reikalingų ir tinkamai įformintų dokumentų registravimo leidimus išduodančioje institucijoje dienos. Jeigu į tinkamai pateiktą prašymą išduoti leidimą neatsakoma per šioje dalyje nurodytą terminą, laikoma, kad yra priimtas teigiamas sprendimas dėl leidimo išdavimo (taip pat žr. Energetikos įstatymo (toliau – ir EĮ) 21 str. 2 d.). Iš šios normos išplaukia, jog viešojo administravimo subjektui nustatyta tvarka neišdavus nustatytos formos leidimo plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus teisės aktuose nurodytu terminu, minėtos teisės normos pagrindu įmonė pareiškėjas įgyja teisę pradėti įrengti naujus elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių pajėgumus naujoje vietoje, laikydamasis teisės aktuose numatytų reikalavimų. Tokiu reguliavimu įstatymų leidėjas, viena vertus, skatina viešojo administravimo subjektą, kita vertus, nustato papildomą, išimtinį įmonės pareiškėjo teisių bei teisėtų interesų gynimo būdą, apsaugo elektros rinkos dalyvių interesus. Vis dėlto įstatymų leidėjui nenustačius priešingai, minėtos teisės normos (EEĮ 17 str. 2 d., EĮ 21 str. 2 d.) nepanaikina Energetikos ministerijos pareigos išduoti tinkamai įformintą leidimą plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog Energetikos ministerija, išduodama leidimą, be kita ko, nustato leidimu reglamentuojamos veiklos sąlygas (Veiklos elektros energetikos sektoriuje leidimų išdavimo taisyklių, patvirtintų ūkio ministro 2001 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. 380, 16.1 p.). Iš šios teisės normos formuluotės seka, kad Energetikos ministerijai suteikta teisė nustatyti (detalizuoti) konkrečias sąlygas ir šios teisės ribos yra tiesiogiai susiję su konkrečia veikla, kurią vykdyti išduodamas leidimas ir suteikia teisę.

Atsižvelgusi į tai, nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija konstatavo, jog pareiškėjo ginčijamo leidimo dalis, kurioje įtvirtinta: „Elektrinėje pagaminta elektros energija prekiaujama teisės aktu, galiojančių elektros energijos gamybos metu, nustatyta tvarka ir sąlygomis“, neatitinka leidimo paskirties ir negali būti laikoma veiklos sąlyga, kurią atsakovas turi teisę nustatyti leidime. Tai lėmė, jog šios veiklos sąlygos įtvirtinimas ginčijame leidime pripažintas neteisėtu. Ši ginčijamo leidimo dalis panaikinta.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija šioje byloje taip pat panaikino ginčijamo leidimo dalį, kurioje pateikta nuoroda į nuo 2013 m. vasario 1 d. įsigaliojusią AIEĮ redakciją. Pasak teisėjų kolegijos, ši leidimo dalis nėra suderinama su teisinės valstybės principo ir jį sudarančio *lex retro non agit* principo turiniu, kadangi teisiniai santykiai, susiję su ginčijamo leidimo išdavimu, buvo užbaigti išdavus šį leidimą, tai yra 2012 m. lapkričio 5 d. Šią dieną galiojo ankstesnė, tai yra 2011 m. gegužės 12 d. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 redakcija.

Teisėjų kolegija taip pat atmetė pareiškėjo prašymą pratęsti leidimo galiojimo terminą iki 2013 m. spalio 1 d. Teisėjų kolegijos vertinimu, pareiškėjo reikalavimo tenkinimas – leidimo galiojimo pratęsimas iki 2013 m. spalio 1 d. teismo sprendimu – ne tik prieštarautų Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 2, 11, 13, 14, 16, 20, 21 straipsnių pakeitimui ir papildymui įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje išreikštam įstatymų leidėjo valiai, bet ir pažeistų teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus.

[2013 m. gruodžio 11 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁵²⁵-2648/2013**. *Uždaroji akcinė bendrovė „Balautra“* prieš *Lietuvos Respublikos energetikos ministeriją*. Procesinio sprendimo kategorija 28]

Administracinių bylų teiseną

Vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas administracines bylas, taiko ir aiškina ne tik materialinės, bet ir proceso teisės normas, tad, kaip ir ankstesniais metais, 2013 metais toliau buvo nuosekliai formuojama teismų praktika svarbiais administracinio proceso klausimais. Šiame skyrelyje apžvelgiami aktualiausi Vyriausiojo administracinio teismo procesiniai sprendimai, kuriuose pateikiami reikšmingi administracinių bylų teiseną reguliuojančių normų aiškinimo ir taikymo pavyzdžiai.

Vyriausiasis administracinis teismas, formuodamas teismų praktiką administracinio proceso klausimais, 2013 metais pateikė svarbių išaiškinimų administracinių teismų kompetencijos srityje. Pavyzdžiui, Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija nagrinėjo administracinę bylą **Nr. A⁴⁹²-704/2013**, kurioje pareiškėjai iš esmės siekė, kad būtų įvertinti Vilniaus rajono apylinkės teismo teisėjos procesiniai veiksmai, t. y. siekė, jog būtų iširtas minėto teismo veiksmų, susijusių su teisingumo vykdymu, teisėtumas.

Išplėstinė teisėjų kolegija, spręsdama kilusį ginčą, priminė, jog pagal Administracinių bylų teisenos įstatymą administracinių teismų kompetencijai priskiriami visi ginčai, kilę iš administracinių teisinių santykių, kurie atsiranda valstybės institucijoms atliekant viešąjį administravimą (1 str. 1 d., 2 str. 16 d., 3 str. 1 d.). Toliau bylą nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija akcentavo, jog teismas – tai viena iš valstybės valdžių, kuriai vienintelei pavesta teisingumo vykdymo funkcija ir kurios veikla grindžiama nepriklausomumo principu. Teisingumo vykdymo funkcijos negali vykdyti jokia kita valstybės institucija ar pareigūnas. Atitinkamai, teisminė valdžia negali iš kitos valstybės valdžios institucijos perimti jai priskirtų funkcijų. Teismui, kuris įgyvendina savo konstitucinę paskirtį – vykdyti teisingumą, nėra priskirtos vykdomosios valdžios funkcijos, todėl šioje srityje susiklostančiuose teisiniuose santykiuose teismas Administracinių bylų teisenos įstatymo taikymo prasme nėra viešojo administravimo subjektas (2 str. 1 ir 4 d.). Pagal Konstituciją teismų veikla, susijusi su teisingumo vykdymu, nėra ir negali būti laikoma viešojo valdymo sritimi, kuri iš esmės yra priskirta vykdomosios valdžios institucijoms.

Atsižvelgusi į tai, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog pareiškėjų skundo dalis, susijusi su teisingumo vykdymu konkrečioje procesinėje byloje, negali būti pripažįstama ginču dėl teisės viešojo administravimo srityje. Ši aplinkybė yra tiesioginė kliūtis pareiškėjų skundo argumentus dėl bendrosios kompetencijos teismo procesinių veiksmų nagrinėti administraciniuose teismuose. Išplėstinė teisėjų kolegija, sistemiskai įvertinusi Administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalį bei konstitucinį teismų nepriklausomumo principą, taip pat pažymėjo, jog pareiškėjo reikalavimų, susijusių su teismo procesiniais veiksmais konkrečioje byloje, tenkinimas galėtų sudaryti tiesiogines prielaidas teismų ir teisėjo nepriklausomumo principo pažeidimui, o tokios situacijos teisė netoleruoja. Įvertinusi Administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalį ir iš Konstitucijos kylantį teismų priskyrimą ne vienai, o kelioms teismų sistemoms, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, jog pagal Administracinių bylų teisenos įstatymą administraciniuose teismuose nenagrinėtini asmenų skundai dėl bendrosios kompetencijos teismų procesinių veiksmų, susijusių su teisingumo vykdymu.

Pasisakydama dėl teismų administracinės veiklos ir jos priežiūros vertinimo, išplėstinė teisėjų kolegija rėmėsi Teismų įstatymo nuostatomis, Administravimo teismuose nuostatais, patvirtintais Teisėjų tarybos 2011 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 13P-31-(7.1.2). Įvertinusi nustatytą teisinį reguliavimą, išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šio pobūdžio veikla, susijusi su teismų administravimu, taip pat nelaikytina viešuoju administravimu Administracinių bylų teisenos įstatymo taikymo prasme. Atsižvelgusi į tai, kad Lietuvos įstatymų leidėjas teismo administravimo klausimams Teismų įstatyme yra numatęs specialias nuostatas, bei įvertinusi Teismų įstatymo 102 straipsnio 2 dalį, skelbiančią, kad administravimas teismuose negali pažeisti teisėjų nepriklausomumo principo, teismų administravimas laikytinas specialia administravimo sritimi, kuri nėra sietina su klasikiniu viešuoju administravimu taip, kaip jis yra apibrėžiamas ir suprantamas pagal Viešojo administravimo įstatymą bei Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatas.

Atsižvelgusi į tai, kad pareiškėjų skundo dalykas, susijęs su administravimu teismuose, negali būti pripažintas ginču dėl teisės viešojo administravimo srityje, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog pareiškėjų keliami reikalavimai šioje bylos dalyje nepriskirtini administracinių teismų kompetencijai.

[2013 m. vasario 11 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁴⁹²-704/2013**. *L. S. ir R. A.* prieš *Vilniaus apygardos teismą*. Procesinio sprendimo kategorija 26; 55]

Administraciniame procese labai svarbus būtinų teismo procese asmenų įtraukimas į bylinėjimosi procesą, kadangi teismui nusprendus dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų, tai pripažįstama sprendimo negaliojimo pagrindu. Tokį teismo sprendimo negaliojimo pagrindą teisėjų kolegija nustatė administracinėje byloje

Nr. A⁶⁰²-1902/2013, kurioje ginčas kilo dėl Kultūros ir paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Klaipėdos teritorinio padalinio sprendimo, kuriuo atsisakyta derinti teritorijų planavimo dokumentą.

Byloje pareiškėja, kreipdamasi į teismą, paaiškino, kad žemės sklypas, dėl kurio planavimo vyksta administracinis ginčas, priklauso pareiškėjai bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Viešojo administravimo subjektas skundžiamą sprendimą dėl atsisakymo suderinti žemės sklypo planą, prilygintą teritorijų planavimo dokumentui, išsiuntė ne tik pareiškėjai, bet ir kitam ginčo žemės sklypo savininkui. Kaip pažymėjo teisėjų kolegija, viešojo administravimo subjektas teisingai sprendė, kad administracinis sprendimas yra susijęs ne tik su pareiškėjos interesais, bet ir su kito asmens interesais, t. y. iš esmės nustatė privalomą procesinį bendrininkavimą ne teismo administraciniame procese. Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog nustačius privalomo procesinio bendrininkavimo atvejį ne teismo administraciniame procese, privalomo procesinio bendrininkavimo santykiai turėtų būti konstatuojami ir administraciniam ginčui persikėlus nagrinėti į teismą. Tai, jog teismo administracinis procesas turėtų priklausyti nuo to, koks ginčas yra išnagrinėtas viešojo administravimo institucijoje, spręstina atsižvelgiant į tai, kad administracinis teismas, nagrinėdamas skundus dėl individualių administracinių aktų teisėtumo, vykdo viešojo administravimo subjektų kontrolę, t. y. teismas kontrolės modelio byloje vykdo objektyvios teisinės tvarkos apsaugos funkcijas. Taigi byloje dėl administracinių aktų teisėtumo procesas administraciniame teisme turėtų būti nuoseklus administracinio ginčo ne teisme pratęsimas, o teisminės kontrolės dalykas turėtų apimti viešojo administravimo subjekto veiksmus tikrinant į subjektą besikreipusių asmenų reikalavimo teisę, sprendžiant klausimą, ar dalyvavo visi subjektai, kurie turėtų dalyvauti ne teismo administraciniame procese, sprendžiant, ar pagrįsti yra asmenų reikalavimai, ar viešojo administravimo subjektas pagal viešosios teisės normas gali priimti palankų administracinį sprendimą ir kt.

Apžvelgiamu atveju teisėjų kolegija sprendė, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai atliko viešojo administravimo subjekto kontrolę, nes išnagrinėjo bylą dėl asmenų, kurie dalyvavo ne teismo administraciniame procese, neįtraukdamas jų į teismo procesą.

[2013 m. gruodžio 10 d. nutartis administracineje byloje **Nr. A⁶⁰²-1902/2013**. V. M. prieš *Kultūros paveldo departamentą prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, atstovaujama Klaipėdos teritorinio padalinio*. Procesinio sprendimo kategorija 2.3.5; 14.7]

Neabejotina, jog viena svarbiausių asmens teisių yra teisė į teisminę gynybą. Tačiau šiai teisei realizuoti teisės aktais gali būti nustatomas tam tikras mechanizmas, kurio nesilaikymas gali sukelti asmeniui neigiamas pasekmes – atsisakymą priimti skundą nagrinėti teisme. Vienas iš tokio atvejo pavyzdžių – administracinė byla **Nr. AS⁵²⁰-789/2013**, kurioje Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija sprendė klausimą dėl asmens teisės kreiptis į teismą, prašant įpareigoti išmokėti valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos nepriemoką, realizavimo.

Apžvelgiamoje byloje pareiškėjas teismui pateikė skundą, kuriame prašė įpareigoti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – ir Fondo valdyba) Panevėžio skyrių išmokėti neišmokėtos valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos dalį už laikotarpį nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d. Pirmosios instancijos teismas skundą priimti atsisakė, kadangi pareiškėjas nesilaikė bylos išankstinio nagrinėjimo ne per teismą tvarkos. Su šia išvada sutiko ir Vyriausiasis administracinis teismas.

Kaip pažymėjo bylą apeliacine tvarka nagrinėjusi išplėstinė teisėjų kolegija, pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo (toliau – ir Pensijų įstatymas) 45 straipsnį (straipsnio redakcija, galiojusi iki 2012 m. gruodžio 31 d.) valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių sprendimai pensijų klausimais per 3 metus nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie priimtą sprendimą, gali būti apskundžiami Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai. Skundų nagrinėjimo tvarką ir terminus nustato Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai (1 dalis). Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos ir jos teritorinių skyrių sprendimai gali būti apskundžiami teismui (2 dalis). Pagal naujos redakcijos Pensijų įstatymo 45 straipsnį (2012 m. gruodžio 20 d. įstatymo Nr. XII-87 redakcija, galiojanti nuo 2013 m. sausio 1 d.) Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų sprendimai pensijų skyrimo ir mokėjimo klausimais gali būti skundžiami Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka. Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad draudėjai, apdraustieji asmenys ir kiti suinteresuoti asmenys turi teisę apskusti Fondo valdybos teritorinių skyrių ir kitų Fondo įstaigų, susijusių su Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimu, sprendimus ir veiksmus (neveikimą) Fondo valdybai. Fondo valdyba yra privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija. Pagal minėto straipsnio 4 dalį Fondo valdyba, išnagrinėjusi skundą, gali jį patenkinti visą ar iš dalies, taip pat skundą atmesti. Fondo valdybos išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka priimtas sprendimas gali būti skundžiamas teismui.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, jog Pensijų įstatymo 45 straipsnio bei Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 37 straipsnio nuostatos patvirtina, kad valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų sprendimams pensijų skyrimo ir mokėjimo klausimais yra nustatyta privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka. Tai, kad Fondo valdyba priima sprendimą atsisakyti nagrinėti pareiškėjo skundą, kaip paduotą praleidus įstatyme nustatytus terminus, nereiškia, jog klausimas dėl Fondo valdybos teritorinio skyriaus sprendimo teisėtumo ir

pagrįstumo yra išnagrinėtas iš esmės. Ši aplinkybė nesudaro pagrindo konstatuoti, kad pareiškėjas pasinaudojo privaloma išankstinio ginčų nagrinėjimo ne per teismą tvarka.

[2013 m. lapkričio 13 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁵²⁰-789/2013**. A. G. prieš *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Panevėžio skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 63.3.3]

Bylinėjimosi išlaidų srityje paminėtina administracinė byla **Nr. A⁶⁶²-2374/2013**, kurioje išplėstinė teisėjų kolegija sprendė dėl trečiojo suinteresuoto asmens teisės į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Išplėstinė teisėjų kolegija nutartyje pabrėžė, jog kiekvienu konkrečiu atveju vertinant, ar trečiasis suinteresuotas asmuo turi teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 44 straipsnio 5 dalį, pirmiausia būtina įvertinti ginčo turinį, nustatyti, kaip pareiškėjo reikšti reikalavimai yra susiję su trečiojo suinteresuoto asmens teisėmis, su kurios ginčo šalies pozicija sutapo trečiojo suinteresuoto asmens interesai byloje, t. y. kurios ginčo šalies poziciją palaikė trečiasis suinteresuotas asmuo, ar teismo sprendimas buvo priimtas tos ginčo šalies naudai, ar atsiranda, pasikeičia, pasibaigia trečiojo suinteresuoto asmens teisės po priimto teismo sprendimo ir ar atitinkamų teisių atsiradimas, pasikeitimas, pabaiga yra palankus (nepalankus) trečiajam suinteresuotam asmeniui, ar patenkintas trečiojo suinteresuoto asmens interesas, dėl kurio jis dalyvavo ir kurio jis siekė byloje, dėl kokių priežasčių susidarė bylinėjimosi išlaidos ir kt. Tik įvertinus visumą teisiškai reikšmingų aplinkybių, galima nustatyti, ar priimtu galutiniu *res judicata* galią turinčiu teismo sprendimu buvo patenkintos ar apgintos trečiųjų suinteresuotų asmenų teisės. Aplinkybė, jog teismo priimtu baigiamuoju aktu yra patenkintos arba apgintos trečiojo suinteresuoto asmens teisės, negali būti išimtinai siejama vien tik su faktu, kad buvo priimtas atsakovui, kurio interesus ir poziciją trečiasis suinteresuotas asmuo byloje palaikė, formaliai palankus teismo sprendimas, t. y. pareiškėjo skundas buvo atmestas. Pareiškėjo reikalavimas teismo sprendimu gali būti atmestas dėl labai įvairių tiek proceso, tiek materialios teisės priežasčių (pvz., pareiškėjas pasirinko netinkamą, administracinių bylų teisenos reikalavimų neatitinkantį pažeistų teisių gynybos būdą; nustatoma, kad kreipimosi į teismą metu buvusi pažeista teisė, teismo sprendimo priėmimo metu nebėra pažeidžiama, nes pats atsakovas nutraukė ar pašalino teisės pažeidimą, tačiau pareiškėjas savo reikalavimo neatsisakė ir kt.), tačiau tai nereiškia, kad skundo atmetimas pats savaime apgina ar patenkina trečiojo suinteresuoto asmens teises, kai jo interesai byloje sutampa su atsakovo pozicija. Būtina vertinti visas teisiškai reikšmingas aplinkybes.

Trečiasis suinteresuotas asmuo UAB „Corpus A“ šioje administracinėje byloje palaikė atsakovo reikalavimus ir nesutiko su pareiškėjo pateiktu įpareigojimu – nustatyti mokestį už bendrosios nuosavybės administravimą, todėl atsižvelgiant į tai, jog iš esmės atsakovas pats patenkino pareiškėjo reikalavimus jau po pareiškėjo kreipimosi į teismą ir pareiškėjo tikslas – nustatyti administravimo mokestį – buvo įgyvendintas, negalima teigti, kad šiuo atveju galutinis teismo sprendimas buvo priimtas atsakovo ir trečiojo suinteresuoto asmens naudai. Be to, trečiojo suinteresuoto asmens bylinėjimosi išlaidas labiausiai nulėmė atsakovo neteisėti sprendimai, kurie vėliau (jau po pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo) buvo paties atsakovo ištaisyti. Byloje nebuvo duomenų, kad priimtas teismo sprendimas buvo realiai naudingas trečiajam suinteresuotam asmeniui jo teisių ir pareigų visumos (pokyčio) požiūriu, nes, kaip minėta, administravimo mokestis, su kurio nustatymu trečiasis suinteresuotas asmuo byloje nesutiko, faktiškai buvo nustatytas po to, kai pareiškėjas dėl to inicijavo bylą. Vadinasi šiuo atveju negalima teigti, kad priimtu teismo sprendimu buvo patenkintos ar apgintos trečiojo suinteresuoto asmens teisės, nes iš esmės atsakovas pats geruoju nustatė mokestį už bendrosios nuosavybės administravimą. Taigi administracinės bylos nagrinėjimo metu trečiojo suinteresuoto asmens išreikštas interesas nebuvo patenkintas. Atsižvelgus į nurodytus argumentus, nebuvo teisinio pagrindo teigti, kad trečiasis suinteresuotas asmuo UAB „Corpus A“, vadovaujantis Administracinių bylų teisenos įstatymo 44 straipsnio 5 dalimi, įgijo teisę į bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

[2013 m. rugpjūčio 29 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁶⁶²-2374/2013**. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje prieš Vilniaus miesto savivaldybės administraciją*. Procesinio sprendimo kategorija 59]

2013 m. pasižymėjo nors ir ne itin gausia, tačiau įdomia Vyriausiojo administracinio teismo praktika dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo. Pavyzdžiui, administracinėje byloje **Nr. AS⁵⁵⁶-160/2013** pareiškėjas prašė taikyti reikalavimo užtikrinimo priemonę – uždrausti atsakovui Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai organizuoti viešą konkursą notaro pareigoms užimti Jurbarko ir Kelmės rajonų savivaldybėse iki Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išnagrinės Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kreipimąsi administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-1371/2012 ir priims atitinkamą sprendimą.

Bylą nagrinėjusi Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymas, šiuo atveju draudimas atsakovui Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai organizuoti viešą konkursą notaro pareigoms užimti Jurbarko ir Kelmės rajonų savivaldybėse, turėtų būti sietinas su išskirtinėmis pareiškėjų nurodytomis ir įrodymais pagrįstomis faktinėmis aplinkybėmis, kurios neabejotinai pagrįstų aplinkybę, jog nepritaikius šios reikalavimo užtikrinimo priemonės, teismo sprendimo įvykdymas iš tikrųjų gali pasunkėti arba pasidaryti negalimas. Atsižvelgus į šiuos argumentus bei įvertinus pareiškėjų nurodytas aplinkybes dėl būtinybės

užtikrinti reikalavimą, nebuvo galima daryti išvados, kad yra pagrindas taikyti prašomą reikalavimo užtikrinimo priemonę. Teisėjų kolegija nurodė, kad pareiškėjų reikalavimas yra susijęs su notarų sistemos funkcionavimu. Teisingumo ministras vykdo administracines, taip pat kontrolės ir priežiūros funkcijas notarų sistemos organizavimo veikloje (Notariato įstatymo 2, 4, 6, 6¹, 7, 7¹, 11, 22, 22¹, 23 str.). Teisėjų kolegijos vertinimu, užtikrinus pareiškėjų keliamą reikalavimą, atsakovui būtų užkirstas kelias vykdyti teisės aktų nustatytas funkcijas (nustatyti notarų skaičių, jų buveinę, veiklos teritorijas ir kt.) ir užtikrinti tinkamų notaro paslaugų prieinamumą. Tokiu būdu iš esmės būtų sutrikdyta notarų sistemos organizavimo veikla, o tai sukeltų neigiamų padarinių tiek viešajam interesui, tiek ir trečiųjų asmenų interesams, pabrėžė teismas.

[2013 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁵⁵⁶-160/2013**. R. P., A. G., N. B., A. A. prieš Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją. Procesinio sprendimo kategorija 67]

Dėl reikalavimo užtikrinimo priemonės, kuri stabdytų strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčio objekto statybą, taikymo Vyriausiasis administracinis teismas sprendė administracinėje byloje **Nr. AS⁴³⁸-1120/2013**. Apžvelgiamoje byloje pareiškėja prašė pirmosios instancijos teismo pritaikyti Administracinių bylų teisenos įstatymo 71 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytas reikalavimo užtikrinimo priemones – laikinai sustabdyti ginčijamų Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – ir NŽT) įsakymų, kuriais pareiškėjos žemės sklypams nustatytas žemės servitutas, suteikiantis teisę tiesti centralizuotas (bendro naudojimo) požemines ir antžemines komunikacijas, susijusias su suskystintų gamtinių dujų terminalo infrastruktūros ir dujotiekio statybomis (dujotiekio tiesimu), galiojimą. 2013 m. lapkričio 11 d. buvo pradėti suskystintų gamtinių dujų terminalo jungiamojo dujotiekio statybos darbai.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nagrinėjamu atveju formaliai egzistuoja prielaidos konstatuoti, jog nesustabdytus ginčijamų aktų galiojimo, galėtų iš esmės pasunkėti ar pasidaryti neįmanoma užtikrinti būsimo teismo sprendimo šioje byloje vykdymą, tai yra buvusios iki ginčijamo akto priėmimo padėties atkūrimą, nes, pripažinus NŽT įsakymus neteisėtais, jau pradėtų statybos darbų pasekmių pašalinimas būtų susijęs su sudėtingais technologiniais procesais ir materialiniais nuostoliais. Tačiau, atsižvelgiant į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotą praktiką sprendžiant klausimus dėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo teisėtumo (žr., pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. spalio 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS¹-573/2006, taip pat 2007 m. gegužės 24 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS¹⁷-286/2006), darytina išvada, jog taikant reikalavimo užtikrinimo priemones būtina įvertinti ne tik galimybę konkrečioje byloje atkurti padėtį, buvusią iki skundžiamo akto priėmimo, bet ir kitus reikšmingus kriterijus bei principus.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje kalbama apie strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčio objekto statybą bei valstybei svarbaus ekonominio projekto vystymą, todėl reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymas (NŽT įsakymų galiojimo sustabdymas) galėtų lemti objektyvias ir itin reikšmingas neigiamas ekonomines ir kitas pasekmes, stabdytų strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčio objekto statybą. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad žemės sklypų savininkams, per kurių žemės sklypus bus tiesiamas dujotiekis, numatomos kompensacijos dėl nustatomų servitutų.

Atsižvelgiant į tai, teisėjų kolegija pripažino, kad nagrinėjamoje byloje sprendžiant reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymo klausimą būtina vadovautis proporcingumo ir viešųjų interesų apsaugos principais. Reikalavimo užtikrinimo priemonių taikymas ir ginčijamų NŽT įsakymų galiojimo sustabdymas galėtų pažeisti viešąjį interesą energetikos srityje bei galėtų sąlygoti neigiamas ekonomines pasekmes. Todėl, esant nurodytoms aplinkybėms, pripažinta, kad nėra pakankamo teisinio ir faktinio pagrindo stabdyti ginčijamų NŽT įsakymų galiojimą.

[2013 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. AS⁴³⁸-1120/2013**. L. G. prieš Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos. Procesinio sprendimo kategorija 67]

Apžvelgiamais metais Vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo daugiau kaip du šimtus prašymų atnaujinti procesą byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu teismo sprendimu, nutartimi ar nutarimu. Nagrinėdamas šiuos prašymus, teismas nuosekliai akcentavo, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigtas teisminis procesas gali būti atnaujintas tik esant išskirtinėms, įstatyme nustatytoms aplinkybėms.

Administracinėje byloje **Nr. P⁵²⁰-102/2013** buvo nagrinėjamas pareiškėjo prašymas atnaujinti procesą jo nurodytoje administracinėje byloje. Pareiškėjas proceso atnaujinimą siejo su apeliacinės instancijos teismo nutartimi, kuria teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria pareiškėjo skundą buvo atsisakyta priimti. Taigi įsiteisėjusia teismo nutartimi pareiškėjo skundas nepriimtas nagrinėti teisme. Pasak Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos, šiuo atveju byla nebuvo nagrinėta iš esmės, ji negalėjo būti prilyginama užbaigtai bylai, t. y. šiuo atveju nebuvo užbaigtos administracinės bylos, o tai yra būtina sąlyga sprendžiant klausimą dėl bylos proceso atnaujinimo (Administracinių bylų teisenos įstatymo 153 str. 1 d.). Atsižvelgusi į tai, kad nagrinėtu atveju nebuvo užbaigtos administracinės bylos, Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, jog minėta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis negalėjo būti proceso atnaujinimo objektu.

[2013 m. balandžio 3 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. P⁵²⁰-102/2013**. UAB „Kristiana“ prieš Lietuvos Respublikos Vyriausybę ir kt. Procesinio sprendimo kategorija 80.1; 80.11; 80.13]

Procesą atnaujinti atsisakyta ir administracinėje byloje **Nr. P¹⁴⁶-159/2013**. Šioje byloje pareiškėjas pateikė prašymą atnaujinti procesą, nesutikdamas su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartimi, kuria buvo atsisakyta atnaujinti procesą administracinėje byloje pagal ankstesnį jo (pareiškėjo) prašymą dėl proceso šioje byloje atnaujinimo. Kitaip tariant, pareiškėjas siekė, kad pagal proceso atnaujinimo procedūrą būtų revizuojama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis, priimta išnagrinėjus pareiškėjo prašymą dėl proceso atnaujinimo jau išnagrinėtoje administracinėje byloje. Šiuo klausimu Vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija priminė, kad proceso atnaujinimas yra išimtinė procedūra, jos taikymo pagrindų sąrašas įstatyme yra baigtinis ir neaiškintinas plečiamai. Įstatymų leidėjas nenustatė, kad dėl apeliacinės instancijos teismo nutarties, kuria administracinėje byloje išspręstas proceso atnaujinimo klausimas Administracinių bylų teisenos įstatymo IV skyriuje nustatyta tvarka, galėtų būti taikoma proceso atnaujinimo procedūra. Todėl buvo atsisakyta tenkinti pareiškėjo prašymą.

[2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis administracinėje byloje **Nr. P¹⁴⁶-159/2013**. R. A. prieš Lietuvos Respublikos Prezidentę ir kt. Procesinio sprendimo kategorija 80.1]

Administracinėje byloje **Nr. P⁵⁵⁶-230/2013** nagrinėjant prašymą dėl proceso atnaujinimo, be kita ko, kilo klausimas dėl prašymą atnaujinti procesą pateikusių asmenų reikalavimo sustabdyti įsiteisėjusios nutarties vykdymą. Šiuo aspektu išplėstinė teisėjų kolegija pastebėjo, kad įsiteisėjusio skundžiamo sprendimo, nutarimo ar nutarties vykdymo sustabdymas, kol bus iš naujo išnagrinėta byla – teisinis instrumentas, kuris gali būti pasirinktas, siekiant suspenduoti teisinius santykius, išvelgiant galimybę juos koreguoti, tačiau jo pasirinkimas bei pritaikymas administraciniame procese turi būti atliktas atidžiai įvertinus visas aplinkybes bei galinčias kilti teisines pasekmes. Pagal įtvirtintą teisinį reguliavimą aptariamo teisinio instrumento pritaikymas eiliškumo prasme galimas tik išspręsus proceso atnaujinimo klausimą, t. y. iki to momento įsiteisėjusio skundžiamo sprendimo, nutarimo ar nutarties vykdymo sustabdymo aspektas, nepaisant laiko trukmės, nesvarstytinas. Šiomis aplinkybėmis išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad prašymas dėl minėtos įsiteisėjusios nutarties vykdymo sustabdymo, kol bus iš naujo išnagrinėta byla, bus sprendžiami iš esmės tik išspręsus prašymą dėl proceso atnaujinimo ir jei jis bus patenkintas.

[2013 m. lapkričio 28 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. P⁵⁵⁶-230/2013**. G. L. prieš Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Vilniaus teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrių. Procesinio sprendimo kategorija 80.3]

Apžvelgiamoje srityje paminėtina ir administracinė byla **Nr. A⁷⁵⁶-818/2013**, kurioje buvo atnaujintas procesas ir, be kita ko, buvo sprendžiama dėl teismo, kuriam po proceso atnaujinimo buvo perduota iš naujo nagrinėti administracinė byla, teisės vertinti, ar buvo paisoma prašymo dėl proceso atnaujinimo padavimo terminų. Kaip pažymėjo Vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, iš proceso atnaujinimą reglamentuojančių Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatų pirmiausiai matyti, kad įstatymo nustatyto termino pateikti prašymą atnaujinti procesą paisymas yra kumuliatyvi procesinė prielaida tenkinti šį prašymą, t. y. aplinkybė, jog suinteresuoti asmenys prašymą atnaujinti procesą pateikė praleidę aptariamus terminus ir nėra pagrindo šių terminų atnaujinti, paprastai yra pakankamas ir savarankiškas pagrindas atsisakyti tenkinti šį prašymą. Apeliacinės instancijos teismas pabrėžė ir tai, kad aptariamų terminų nustatymas nėra savitikslis, šių terminų paskirtis yra užtikrinti susiklosčiusių teisinių santykių stabilumą, sudarant prielaidas atitinkamų teisinių santykių subjektams tinkamai įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus. Prašymo dėl proceso atnaujinimo padavimo terminų tenkinimo klausimas yra išspręsdžiamas šį prašymą nagrinėjančios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko sudarytos teisėjų kolegijos priimama nutartimi, kuri įsiteisėja jos paskelbimo momentu bei yra neskundžiama. Tačiau, kaip pabrėžė išplėstinė teisėjų kolegija, tai savaime nereiškia, kad aptariamas klausimas dėl prašymo atnaujinti procesą padavimo ribojimo laiku nebėra aktualus bylą, kurioje atnaujintas procesas, nagrinėjant iš naujo.

Iš tiesų Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatos, reglamentuojančios proceso įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigtose administracinėse bylose atnaujinimą, nesuteikia Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui įgaliojimų sprendžiant prašymą dėl proceso atnaujinimo iš naujo nagrinėti bylą iš esmės, tokia procedūra negali būti tapatinama su apeliaciniu procesu, o čia tik patikrinama, ar nėra esminių ir akivaizdžių aplinkybių, kurios sukeltų pagrįstų abejonių dėl byloje priimtų teismų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo. Šios (tarpinės) procedūros, kurioje svarstoma, ar atnaujinti procesą, metu proceso įstatyme numatytų prielaidų procesui atnaujinti (įskaitant procesinius terminus) tenkinimas patikrinamas tik tiek ir tokia apimtimi, kiek tai yra būtina sprendimui atnaujinti procesą įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigtoje byloje priimti. Be to, nors priėmus sprendimą atnaujinti procesą atsiranda tam tikras atitinkamų santykių dalyvių teisinis neapibrėžtumas, tačiau *res judicata* galią turinčiu įsiteisėjusiu teismo sprendimu, nutartimi ar nutarimu nustatyta ginčo šalių teisinė padėtis galutinai pasikeičia tik teismui iš naujo išnagrinėjus atnaujintą bylą ir priėmus vieną iš Administracinių bylų teisenos įstatymo 162 straipsnio 1 dalyje numatytų sprendimų. Kitaip tariant, nutartimi, kuria procesas atnaujinamas, tik sudaromos prielaidos spręsti, ar procesinį sprendimą, dėl kurio paduotas prašymas atnaujinti procesą, būtina pakeisti, panaikinti ar palikti

nepakeistą, bet galutinai dėl apskūsto procesinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo nėra pasisakoma – tai turi būti daroma proceso atnaujinimo ribose ir apimtimi iš naujo nagrinėjant bylą. Būtent teisėjų kolegijai, kuri nagrinėja atnaujintą bylą, tenka pareiga ir išimtinė kompetencija priimti vieną iš Administracinių bylų teisenos įstatymo 162 straipsnio 1 dalyje numatytų sprendimų, t. y. nuspręsti, ar būtina daryti intervenciją į užbaigtoje byloje įsiteisėjusį teismo sprendimą, nutartį ar nutarimą ir jo pagrindu susiklosčiusius teisinius santykius. Galiausiai, skirtingai nei nutartyje atnaujinti procesą nurodomi proceso atnaujinimo pagrindai, aptariamai terminai nelemia bylos nagrinėjimo iš naujo ribų ir apimties – terminai šioje (proceso atnaujinimo) stadijoje svarbūs tik nusprendžiant, ar procesas gali būti atnaujintas.

Šiomis aplinkybėmis, bei atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, naikinamieji terminai, kaip teisinės tvarkos elementas, yra priemonė susiklosčiusių teisinių santykių stabilumui, teisinių procedūrų operatyvumui, teisiniam apibrėžtumui ir tikrumui užtikrinti, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, jog bylą, kurioje atnaujintas procesas, iš naujo nagrinėjantis pirmosios ar apeliacinės instancijos administracinis teismas nėra besąlygiškai saistomas nutartyje atnaujinti procesą pateikto vertinimo dėl aptariamų terminų. Šis (bylą iš naujo nagrinėjantis) teismas, nustatęs, jog yra praleisti Administracinių bylų teisenos įstatyme nustatyti naikinamieji terminai, paprastai turėtų priimti šio įstatymo 162 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytą sprendimą – prašymą atmesti. Priešingas vertinimas, t. y. kad prašymo dėl proceso atnaujinimo termino klausimas gali būti sprendžiamas tik priimant nutartį dėl proceso atnaujinimo, suponuotų išvadą, kad net tais atvejais, kai iš naujo nagrinėjant bylą paaiškėja (nustatomos) objektyvios aplinkybės, kurios leidžia neabejotinai konstatuoti nepagrįstą termino prašymui dėl proceso atnaujinimo praleidimą, arba nustatoma akivaizdi prašymą dėl proceso atnaujinimo nagrinėjusios teisėjų kolegijos klaida sprendžiant aptariamų terminų laikymosi klausimą, įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutarties, nutarimas) vis vien galėtų būti pakeistas ar panaikintas, o susiklostę teisiniai santykiai – nepagrįstai pakeisti. Toks aiškinimas, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, nebūtų suderinamas su proceso atnaujinimo, kaip išskirtinio instituto, tikslais, aptariamų terminų paskirtimi.

Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad prašymas dėl proceso atnaujinimo buvo pateiktas praleidus tiek Administracinių bylų teisenos įstatymo 156 straipsnio 2 dalyje numatytą vienerių, tiek to paties straipsnio 3 dalyje nurodytą penkerių metų naikinamuosius terminus. Todėl, laikantis minėtų proceso taisyklių, prašymas revizuoti įsiteisėjusius ir *res judicata* galią įgijusius teismo sprendimus buvo atmestas. Byloje nebuvo nustatyta jokių objektyviais duomenimis pagrįstų išskirtinų ir (ar) ypatingų aplinkybių, kurios leistų kitaip vertinti aptariamų terminų pažeidimą ir šio pažeidimo pasekmes.

[2013 m. spalio 15 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje **Nr. A⁷⁵⁶-818/2013**. UAB „JGK statyba“ prieš *Vilniaus apskrities viršininko administracijos Žemėtvarkos skyrių*. Procesinio sprendimo kategorija 61.2; 80.1]